د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګېز څېړنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

لومړی ټوک

ماسټر. انجینیر

صفي الله فردوس

Ketabton.com

کورس: [illegible]

خبروونکی: د کوشنیوالي احساس

پېخلیک: د وري ۱۴، ۱۴۰۳ لیږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

د الله په نوم پیل کوم چې پوره رحم کوونکی او پوره رحم لروونکی دی؛ مهرباني د پیني پنځونکي ښتن بر لورینه ده.

۲. لیکي پوهه

سرلیک:.	د لنډۍ‌یو، ټپو، ټیکۍ‌یو او مصرۍ‌یو انګړ څېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)
ټوک:.	لومړی ټوک له څلورو
لیکوال:.	ماستر اېنجینېر صفي الله فردوس
د محصول اوږدوالی،	
سوروالی او پېړوالی:.	۲۹۰ * ۲۱۵ * ۱۸.۳۲ میلي مېټر.
د کښلې غټ ټکي:.	۱۹ څپرکي
کښلې د چوپړو ګڼه:.	۲۹۶ چوپړي (مخه)
وړلو وزن:.	۷۴۰ ګرام
وت نه یا پرته له وته د ابېڅو ځای نیونه لري ,, منشور: د رسمي سند ور کونه مستعمراتو ته د حقوقو ور کونه: دربست نیونه (د ابېڅو او نورو) پرانټ.،، :.	۲۷۵،۶۰۵.۰۰ داني
منشوره یې له وت سره:.	۳۶۰،۲۳۴.۰۰ داني
سرلیکه:.	۳،۷۶۸.۰۰
لینونه (خطه، کرښې له لیکي هرېږې، لاندنۍ یادونې او پاینۍ یادونې سره، سره) ګڼه:.	۱۱،۱۶۶.۰۰
وییزبرمه (پښتو په پښتو وی یا ویویکي یا لغاتونه، ویکي) ګڼه:.	۷۸،۴۲۳.۰۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
خېړنـــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

د کښلې د ابېڅې پیل او پای:.	د دې کښلې پیل په دې ,, د ،، سره شوی او پای يې په يې ,, ې ،، اوړدې يې سره شوی دی.
ګڼه:.	پېنځم کتاب
لیکوال استوګنځای:.	بغل، تره خیل، کچور شمتی، مهترلام، لغمان، افغانستان
خپرندوی:.	مومند خپرندویه ټولنه
اېډېټور:.	ماسټر اېنجينېر صفي الله فردوس
طراح او ډيزان:.	ماسټر اېنجينېر صفي الله فردوس
کښلې د پیل پېر:.	پيلنی وار: د رييس غلام حسن بابا کور، نمبر اول ښوونځي ترخنګ، ختيخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ تله ۱۵، ۱۳۷۲ لېږدی (زېږدی ۱۹۹۳ October ۰۷)، دوېيم وار: : زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترخنګ، ختيخ نوی ښار، مهترلام، لغمان، افغانستان؛ غبرګولی ۱۹، ۱۳۸۸ لېږدی (زېږدی ۲۰۰۹ June ۰۹)، درېيم وار: زموږ کور، نمبر اول ښوونځي ترخنګ، ختيخ نوی ښار، مهترلام، لغمان؛ کب ۲۰، ۱۳۹۵ لېږدی (زېږدی ۲۰۱۷ March ۱۰)، څلورم وار: ۷ کور، درېيم پوړ، ۵۳ بلاک، اماراتو ښارګوټی، کسبه، ۱۵ سيمه، کابل، افغانستان؛ کب ۰۱، ۱۳۹۹ لېږدی (زېږدی ۲۰۲۱ February ۱۹)،
کښلې د پای پېر:.	جوهريزاده سړک، ميدګاردوک، دوشنبې ښار، دوشنبې، تاجيکېستان؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پانې)

٤ چوپړی

پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

خپرېدو نېټه:. وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی
(زېږدی ۲۰۲٤ April ۲)

چاپ نېټه:. پسرلی، وری ۱۴، ۱۴۰۳ لېږدی

چاپشمېر:. ۱۰۰۰ ټوکه

چاپ وار:. لومړی

ډول:. ادبيات او هنر (ليکنی ارت، ادبيات او فن، ادبيات او عملي مهارت، ادبيات او صنعت، ليکنی او صنعي قدرت ضد، ادبيات او د ښکلا د تخليق فن، د تخليقي تخيل اثر، ادبيات او د پوهې يوه څانګه په تېره د اجتماعي علومو د موسيقي يا ټنګټکور برخه؛ ليکنی او مهارت يا تخصص؛ ليکنی او استعداد؛ ادبيات او ځيرکي؛ ګړنې پيېلې) ټولګه

ژبه:. پښتو

ژباړونکی:. هېڅ يوه

پوخ بڼه:. اساسي

ترړ:. تازه

رپ ځای:. A٤

يادونه:. د ګډون کولو بېلګه

بيه:. ۵۰۰ افغانۍ

د ليکوال ګرځنده اړيکه:. +۹۳۷۸۶۹۰۴۷۹۹

برېښناليک:. Safiullah_firdows@yahoo.com

له پاره:. د ټول پښتون پښت (نسل) له پاره دی چې لر او بر ټول پښتنو له پاره کښل شوی، يانې د ۷۰۰۰۰۰۰۰ اويا مېليونو وګړو له پاره.

کښلې د ګټنې ګور:. زر ټولګي دی، ټول پښتون پښت به ترې ګټه پورته کړي چې د يوه تود بځري (پرتون) په اندازه هم د يوه پښتون د پرمختګ سبب شي؛ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اویا مېلیونه تنه پښتون پښت ته یې ګټه ور رسیږي.

یادونه:

د پښتون پښته! زما ګټه په کې نه شته؛ په ۵۰۰ افغانۍ یې له مالیې سره را وباسم، ۵۰۰ داني یې وړیا وېشم او پاتې نور پلورم.

په ۵۰۰ افغانۍ چې له یوه کرډیټ کارټ سره برابرېږي بیه یې ده.

ګټه خو یې نه شته که دا لږ پیسې په لاس راغلې نو بل کتاب به پرې چاپ کړم.

د پښتو ورم دی چې د لیکوال ګټه د شپانه ګټه ده.

که مو ډېره ورته روغه وه د خپرولو له پاره یې و دربېږئ. (له چاپ روغ تېر شوی نه دی.)

د اي في اي (APA) کالب په بڼه د اخځوک یا ریفریس له پاره ترې ګټنې اجازه شته.

زما د الواک اغېزښندنې په ځېړنه کې څلور ستنې شاملې دي: خلاص ډېټا، خلاص کوډ، کاغذونو ته خلاص لاسرسی او خلاصه (وازه) بیاکتنه. د خلاص پښتو ګړنې ادب د ودې له پاره د ټاټوبي ټولو پوګړو وګړو، د معلوماتو ټیوټوریلونه کوربه کړئ، په اوبپاڼو کې خپور کړئ، ترڅو و ګړو سره مرسته و کړي، ټولو وګړو ته د خپل پښتون پښت دودې دود لیکدود کارولو او پوهیدو کې د مرستې له پاره وسیلې رامنځته او لا کوربه کړئ.

د چاپ رښت له لیکوال او خپرندوی سره خوندي دي، بې اخځ ښوونې ترې د ګټې اخیستنې اجازه نه شته!.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. تيسس څرګندونه

تر روانپېره (اوسمهاله) پورې، د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ لا پښتون پښت (نسل) ته څرګند نه دی. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو ترمنځ بېلوالی؛ ځانګړې ځانګېړنې؛ انځورونه؛ تعريفونه (څرګندونې، ښکارونې، د يوه توري يا سکالو تشريح کول يې)؛ څپيزې او زورنې؛ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت؛ سپړنې؛ زما څرګندول چې رونوي کتنه داسې؛ څه بڼه لوری سپينې ته را وباسم؛ د رنګونو ښکاروندي (د رنګونو کوډنه)؛ د پښتو پېيلو د رنګونو څېرې، د رنګونو بوړولو کړنلارې او لښتيليکي يې؛ د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه؛ دفتنګونه؛ د کچې اندازې يې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي) او ربځ کړي (برسکړي)؛ سيمه ييزي پايلې؛ آړوتی (شرط)، آر (اصل)، پيخليک (تاريخ)، پېر (وخت) او يېبره (حاصل يا ثمره) يې هم ستونځمن کار وو.

د دې هر يوه څېړلو ته زما اوږدپېری (اوږد پړاوی) او اوږدمنګی (اوږد عمری) ليد لوری.

۴. غټ ټکي

۱. **پخښتیٔ.. ۱**
۲. **ليکي پوهه ۲**
۳. **تيسس څرګندونه... ۶**
۴. **غټ ټکي... ۶**
۵. **د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو بېلوالی.................... ۱۱**

۶. **اې (ا، الف): لنډۍ... ۱۵**
۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګېړنې ۱۶
۶. ۲ د لنډۍ انځورونه: ۱۸
۶. ۳ د لنډۍ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د يوه توري يا سکالو تشريح کول.) ۲۲
۶. ۴ د لنډۍ څپيزې او زورنې.. ۲۳
۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت............................... ۲۳
۶. ۶ د لنډۍ سپړنه ۲۴
۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې.. ۲۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه ۲۶
۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګېړنې ۲۹
۷. ۲ د ټپې انځورونه: ۳۰
۷. ۳ د ټپې تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ۳۱
۷. ۴ د ټپې څپېزې او زورنې ۳۲
۷. ۵ د ټپې ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۲
۷. ۶ د ټپې سپړنه ۳۳
۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې ۳٤

۸. پې (پ): ټیکۍ ۳۵
۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېړنې...................................... ۳۶
۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه:................................. ۳۷
۸. ۳ د ټیکۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، ټیکۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)... ۳۸
۸. ۴ د ټیکۍ څپېزې او زورنې ۳۹
۸. ۵ د ټیکۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۳۹
۸. ۶ د ټیکۍ سپړنه ٤۰
۸. ۷ د ټیکۍ بېلوونکې نخښې ٤۱

۹. تې (ت): مصرۍ ٤۲
۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې..................................... ٤۵
۹. ۲ د مصرۍ انځورونه:... ٤٦
۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.) ٤۹
۹. ۴ د مصرۍ څپېزې او زورنې ۵۰
۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت ۵۰
۹. ۶ د مصرۍ سپړنه... ۵۱
۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې ۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٥٤
۱۰. ۱ پښتو پېیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) ٦٤
۱۰. ۲ د پښتو پېیلو د رنګونو څېړه.. ٦٥
۱۰. ۳ لنډۍ د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۴ ټپې د رنګ ښکاروندی.. ٦٦
۱۰. ۵ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۶ مصرۍ د رنګ ښکاروندی ٦٦
۱۰. ۷ د پښتو پېیلو د رنګونو بوړولو کړنلارې.. ٦٧
۱۰. ۸ د پښتو پېیلو د رنګونو لښتیلیک.. ٦٨

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي.. ٧٠
۱۱. ۱ اې (ا، الف). وازه څپه: ٧٢
۱۱. ۲ بې (ب). ترلې څپه:.. ٧٢
۱۱. ۳ د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي کې اوړمنګې شننه........................ ٧٣
۱۱. ۴ غړونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی: ۸۰
۱۱. ۵ غړونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:.................. ۸۰
۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې: ۸۰
۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:........... ۸۱
۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:............ ۸۱

۱۲. دفتنګونه.. ۸۵
۱۳. لوړ د پلورلو وړ.. ۹۰

۱٤. د کچې اندازې ۹۳
۱۴. ۱ د دې موخې اړوند لومړی باید خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک یې داسې دی او داسې په ډاګه کېږي. ۹۳
۱۴. ۲ د کچې اندازې یې چې ما خپله رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، لیدلي او لیکلي په لاندې بڼه دي:...... ۹٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۳ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پېنځه سوه او څلور شپېته داني دي... ۱۰۲

۱۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو سیمه ییزې پایلې............... ۱۰۵

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې لیکلي دي لکه: ۱۰۷
۱۵. ۲ بې (ب). صدیق الله رښتین د پښتو ټولنې مشر داسې لیکلي دي لکه:. ۱۲۱
۱۵. ۳ بې – ۱. پښتو څېړنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لېږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:. ۱۲۴
۱۵. ۴ پې (پ). پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح نظریه داسې سپینې ته راباسې.. ۱۲۵
۱۵. ۵ تې (ت). سلیمان لایق د لنډۍیو په اړوند چې څه سپینې ته راباستلي. مور ته یې په پوخ کې کړي دي، په دې بنه بوږوي. ۱۲۹
۱۵. ۶ تې – ۱. سلیمان لایق کښلې او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لېږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لېږدی. ۱۴۶
۱۵. ۷ ټې (ټ). پوهیالی محمد اسماعیل یون په دې بنه کښلي دي او روڼ وي داسې. ۱۵۹
۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری روڼوي داسې. ۱۶۲
۱۵. ۹ چې (چ). جانان د پښتو لنډۍیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي. ۱۶۶
۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم. ۱۷۱
۱۵. ۱۱ څې (څ). محمد حامد حلیمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي. ۱۷۶
۱۵. ۱۲ خې (خ). ولایت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې. ۱۸۵
۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و. ۱۹۱
۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډۍیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بنه یې کښلي و. ۱۹۵
۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډۍیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي... ۲۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې داسې کښلي دي. ۲۱۱
۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډیپلوم اېنجینېرعبدالکادر مسعود غوښتنه. ۲۲۳
۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال باچا ازمون د لنډۍ او دوبیتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر ترښتی راخېستې، دوبیتې او تله یې پاتې. ۲۲۶
۱۵. ۱۹ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې تر سرلیک لاندې په مقاله کې په لاندې بڼه کښلي دي. ۲۳۶

۱۶. د انځورونو، څېرو او لښتیلیکو لړلیک: ۲۵۳
۱۷. د کره لیکنی پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي: ۲۵۹
۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري. ۲۸۸
۱۹. د پخښتی سټ ۲۹۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵. د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی

د دې ځېړنې د چوپړو بڼه یا د دې ریسرچ پاڼې د کالب بڼه د اي في اي (APA) په کالب کې شوی دی. او د نوموړي لاربنود ځخه ګټه اخېستل شوې.

,, خپور شوی لاربنود د امریکا اروا پوهنې ملګرتیا، پېنځمه ګنه. ۲۰۰۱،، (لیونل، ۲۰۰۱م کال، ۱۰۱ چوپړی). چې امریکا د ماچیګن مطبوعاتو له پوهنتون ځخه خپرېږي. کټ مټ کړی دی. زه باید هڅه و کړم چې دا لاندې شیان د خپلې لیکنې له پاره و وینم او وي منم. له خپل ځان نه داسې پوښتنې و کړم چې ایا زه د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بېلوالی کوی شم:

:- ایا ما دې خپلو سوالونو ته ځوابونه برابر موندلي دي؟
:- ایا دا ټول شیان چې لیکل شوي وړ دي ؟
:- ایا دا اسانه ده چې دا لیکنه دې درکړل، ځارل یا تعقیبکړل شي؟
:- ایا ما په ډېره ښه کچې د پېنویې، پېیلې او د وییوکیو ځخه ګټه اخېستې؟

په دې پوهېدل چې څه شي ته اړتیا چې وي لیکي، هغه شي ته چې زه اړتیا لرم چې وې لیکم پرې پوهېږم. دا تر ټولو غوره ورم دی د علمي لیکنې له پاره، ځان ډاډه کړه چې ته پوهېږي په ډاډمنه بڼه کله چې ته یې اړتیا لري چې وېکړې، هر کله چې ته په ربښتنې نړۍ کې یوه څه کارې په ازموینه کې نه، په دې ځان پوی کړه چې ته پوهېږې چې ته یې په کومه بڼه کارې او موخه د لیکلو مو څه ده.

او همدارنګه تاسو اړتیا لرئ چې د خپلو لیکولو ډول ته مو ځواب ورکړئ. د لیکو ډول مې داسې نه دی لکه یوه خپل ملګري ته چې په برېښنالیک کې څه لیکم. دا علمي زیارایستل له هغو ځخه ډېر توپر لري. تاسو به و مومئ د علمي پښتو ژبه کې او همدا رنګه چې خلک په کومه بڼه د رېسرچ پاڼې په پوهنتونو کې لیکي. د لیکلو فکر مو په دې بڼه کړئ، کله چې څه لیکم، زه اړتیا لرم چې ځو جلا شیان د لاندېنو سربېره پام کې نیسم:

:- په اندونو فکر او پر دې پرېکړه کوم، د کوم شي زه تکل لرم د لیکلو
:- پلان او برابروم خپلې لیکنې
:- لیکمه یې
:- کنټرول، نیونه، تمبونه یا د سمولو له پاره یې پلټنه کوم د خپلو لیکلو، ښایي داسې شونې وي چې بدلون او یا و منم همغه.

ما به پردې ځان ډاډه کړه چې له لیکلو نه وړاندې به مې پلان ونیوه، پر دې به مې پام کوه چې کوم شیان په کومو لړونو یا ځپرکو کې وي. وخت به مې پرېښوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په پای کې زه خپلې کښلې و منم. جغات مې کاږه چې کښلې مې په زړه پورې او ښې شي.

د خپلو کښلو د منلو له پاره مې ګرندیتوب او بیړه اسانه نه وه، ګواکې داسې پام مې کوه چې زه به نور هم بریالی وم، کله چې وار په وار مې پورتني شیان د پرمختلو له پاره چارچول او د خپلې زده کړې له پوهې مې کښل.

ګواکې دا ده چې کنه نو هر هغه څه چې مې لیکل لومړی مې هغې ته ښه فکر کو، بیا مې پلان جوړه و ورته، بیا مې لیکل پیلول، بیا مې کتل چې څه مې زړه و هغه مې لرېکول او یا پر ځای پرېښودل. د لیکلو پام مې په دې ښه د بریا له پاره چارچولو. سربېره پر هغو د پښتو داسې غونډلې د ریسرچ پاڼې (د څېړنې چوپړي) کې راسره لا ملا تینګوله. ترې ګټه مې اخیستې.
لکه:

۱. له هغه سره سم
۲. د هغه په اند کې
۳. د هغه څرګندول چې رونوي کتنه داسې
٤. هغه نظریه داسې کوي
٥. لکه څنګه چې دا وایي
٦. لکه څنګه چې راپورشوی د هغه په واسطه
۷. زده کړه داسې ښایي
۸. د هغې پلټنه داسې په ډاګه شوې، یا د هغې څېړنه داسې ښودل شوې.
۹. دا څېړنه داسې سپیني ته باسي
۱۰. د دې پیله ساده برابر وي دا
۱۱. له ټولو نه وړاندې
۱۲. بل لورې ته
۱۳. زما په نظریې
۱٤. په ټولو کې همداسې
۱٥. په دې پوښ (قضیه) کې
۱٦. دا به داسې ښکارېږي
۱۷. د دې بېلګه داسې ده
۱۸. دا نو داسې نه ورته نه شو ویلی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

دې ته به زه نغوته و کړم چې ځینې پښتو شعرونه د لوستلو، لیکلو په دوران کې ما څېړلي او سپړلي دي. ښه بېلګه یې دا ده چې په ټوله پنډوسکه کې د ټول پښتون پښت ۷۰ میلونه و ګړي دي.

د دوی ۴۰٪ له سلو څلوېښت وګړي یې زده‌کړې لري، ښه مثال یې هم دا دی چې د شعرونو لوستلو او ویلو ترمنځ نظریې یې په ډاګه کړم. لاندې هغه څه دي چې په وار، وار په مکرر ډول د لنډۍیو، ټپو، ټپکیو او مصرۍیو په علمي بڼه لوستلو او لیکلو توپیر څرګندوي. دا به زما یا په راتلونکي کې د ډیپلوم اېنجینېر صفي الله فردوس خان د څېړنې (ریسرچ) بېلګه وي.

که چېرې لومړۍ څېرې ۱. الف ته زېر شو په وار، وار د ۱۰,۰۰۰ لیکل شویو شعرونو کې د ګراپ لوړوالی لږ دی؛ نظر دوېیمې څېرې ۱. ب ته. په دوېیمه څېرې ۱. ب کې بیا د همدغو شعرونو چې لوستل کېږي ګراپ لوړوالی لوړ دی؛ دلته دا موندل کېږي چې د دغو پینځه څلوېښت بڼه شعرونو او ۱۶۰ نورو بېلا بېلو شعرونو کې چې ټول وار په وار لوستل کېږي ډېر لږ یې لیکل کېږي.

له دې څېړو څخه را څرګندېږي چې د پېیلو(شعرونو) د لیکلو او لوستلو ترمنځ ډېر توپیر شتون لري. دلته غزل ډېر مشهور دی، خو دومره نه لیکل کېږي، لکه چیاربیته، ایزې، د ښادۍ نارې، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ.

په څېړنه کې داسې ده چې که ۳۰ زره دانې غزل په ټول پښت کې لیکل شوي وي، نو ۱۵ زره یې ویل شوي دې چې د لوستلو کچې یې هم کمه ده. ترې سروکي، کاکړۍ، د اتڼ نارې، لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ ډېرې هم دي. د ګراپ له نیمه ملا څخه او لوستلو کې د ګراپ سر پورې تر ۹۵,۸۰۰ پورې لوستل شوي دي.
عادې لیک چې په لیست او بازار کې د چاته ادرس ورکولو له پاره ور کول کېږي. له هغو د ازموینو پارچو، عریضي او شکایتونو څخه مې موخه نه ده.

که چېرې تاسو داسې پام کوئ نو بیا د ځان له پاره مو یوه سکالو (مضمون) ورکړئ، چې کوم شعرونه ستاسو ډېر خوښ دي.

په لیکلو او لوستلو یې د یوې اونۍ شپه او ورځ له پاره پیل کړئ، او له ۱۰۰،۰۰۰ ډېر چوپړي له پامه تېر کړئ.

بیا یې پر تله کړئ سره چې تاسو څومره شعرونه لیکلي او څومره مو لوستلي. د همدې له پاره پام و کوئ چې دا بڼه د هر یوه له پاره څنګه ده؛ منئ یې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

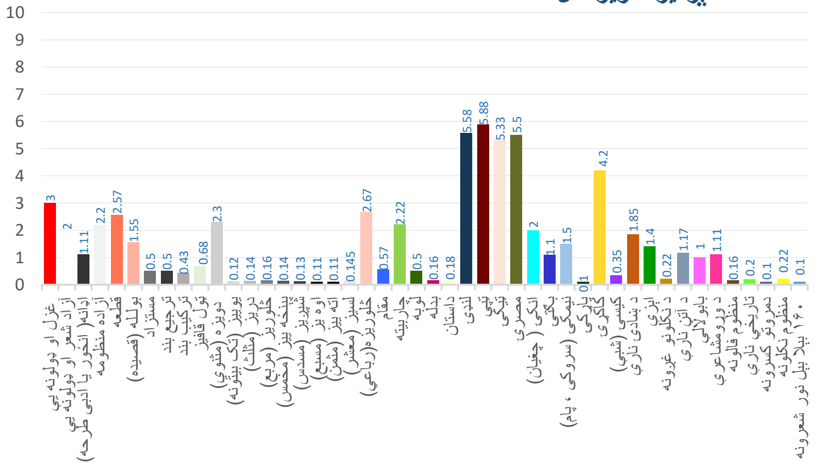

۵. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰'۰۰۰لیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

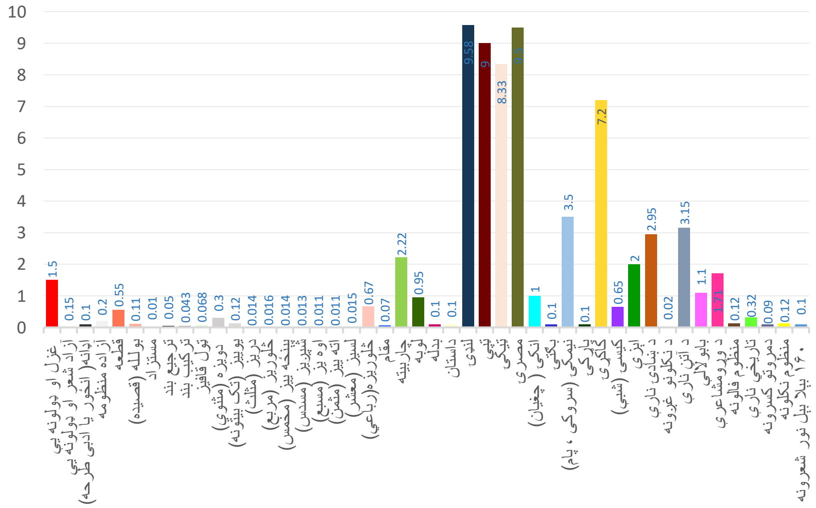

۵. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال

شعرونو د رنګونو ښکاروندي (شفرونه یا کوډونه) په ځېره ۱. ۲. ۱ کې و ګورئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. اې (ا، الف): لنډۍ

د دې له پاره چې ماران ښه و پېژنو، الله عظيم په ډېر ښه بڼه د ټولو مخلوقاتو غوندې، دوی يې هم جوړه، غبرګونې سرونه پيدا کړي دي، لکه ځيني ژوي، (انسان، حيوانات، دوې سره غبرګونې ماشومان، انجونې يا الکان، ژوي، لکه پسونه او خوسيان...).

د مارانو د لا سپړلو له پاره ما خپل اصلي د پښتو متل چې وايي ,, ګوسڼه له ګوسڼې ښخه زېږېږي او لټکه له لټکې ښخه،، دا متل يا مثال چې په عربي ژبه کې متل ته مثال وايي. موږ يې هم د مثال په بڼه ياد وو، زموږ سيمه مهترلام کې، دغه متل زموږ د تربورانو يوه پښتون قوم وتخيل (هودخيل) يې ډېر کار وي، خپلو بچيانو د روزنې او هڅونې د غښتلتيا له پاره خپل زوزات ته وايي.
چې تاسو ځانونه، بيدار، ګړندي، تېز، چټک، کړئ!!؟ لکه د لټکې مار په شان، خپل د پلارو په پل ځئ، خپل اصليت مو له لاسه مه ورکوئ، د ژوند په هرو څارو کې...، ورته وايي د ګوسڼې نه مه کېږئ، لټ، سست، بې غوره، بې ګرمتيا (مسولته)، چې په هېڅ څه نه وېره غورځوي او نه هم ترې وېره کوم ژوی کوي.

ما د مارانو ځانګېړنو د څېړنو له پاره چې زموږ نيکونو په لرغونې زمانه کې لکه څنګه چې د لټکو ځانګېړنې وي، هغه ماران يې هم له ځانګېړنو سره پېژندل، د پښتو هغه پېبيله (اشلوک، پيېران، شېر يا شعر) چې ډېر ورته د لټکې غوندې و، په لټکې و نومه وو، چې هغه لټکه يا لنډۍ هم همغه څې د ځانګېړنې در لودونکې ده.

ما د نړۍ غوره د ژويو پېژندونکو پوهانو خبرې چې د دوی په اړه يې کړې کټ مټ راخستې او بيا مې ژباړلې دي خپلې ژبې ته: ,, دوې د لېندۍ ژبې او د تنې څلور سترګې، چالباز وېشتونکي د زهرو سر يې پيل کېږي او د دې چې سيالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پابښت (ژوندي پاتې شي، بقا) و کړي. عجيبه احساساتي ده دوې سرو لرونکی مار يا لټکه. تېره ورځ ونيول شوه د هوټل په بڼ په پالما، ماجورکا کې. ساينس پوهان نه پوهېدل چې دوی ته د حشرو لنډپېري(موقتي) خواړه چې په خويه يې و خوري تيار کړي.

د رومي نوم مکروپروټوډن د حساب کې ناڅاپي بدلون و کړه. خو تجربه لرونکي پروفيسور ګارډن برغارډټ، تينسي، و ويل چې دوې سره هېڅ له يوه سره غوره نه وي. هغه داسې ورځياته کړه: ,, دوې سرې ماران يا لټکې ډېرې اومچکې وي، خو نه اوريدلو ځواک يې غلی نه وي. خنډ يې پر دې کې وي چې دواړه ډېر ښه مشکل لري. په پرېکړه کولو کې چې په کومه لاره تله و کړي، نو ګړندی ځواب نه شي ورکولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

جاپانیان وایي چې دوې سرې مار دوې برابره وپروونکې وي. ۲۷ سانتي مېتره اوږد، هر سر یې ۲ سانتي اوږروالی لري، دوې سرې مار دوی نیولی دی او د ټیګاشیما ښاروالۍ کې یې په حکمتي حال کې د ننداري له پاره وړاندې کړی. په وینا یې ډېرې وګړي په حیرانونکي بڼه ننداري ته راځي. ،، (اډمین، ۲۰۱۰م کال).

،، ژوند د دوې سرو مارانو له پاره وارخطا وي. لېکه پورته شوله کوچنۍ هټۍ ته او هغې ډېر بڼه فکر کوه. برغارډټ درلوده دوې سره لرونکې تور مرک خوړونکی مار چې هغه لا پوره شل ۲۰ کلن وو. د اریزونا حکومتي پوهنتون د دوې سرې سلطان مار کور و، دا یې په دښته کې د یوه ماشوم په اندازه موندلی و، دې مار نږدې ۱۷ کاله په پوهنتون کې تېر کړه. سلما او لوویسو د غلې دوې سرې مار د ساندیګو په ژوبڼ کې تر مرګه پورې ژوند کوه، او ۱۵ داني یې سالم نارمل بچیان درلودل،، (هیلارې، ۲۰۰۲ م کال،۱ سرلیک).

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې ببیله (شېر یا شعر) یې د لنډۍ نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې ببیلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۶. ۱ د لنډۍ ځانګړې ځانګړنې

۱ :- بڼه ډول لري، ۲:- بند، بند دي ۳:- ګړندی حمله کوي ۴ :- تېز زهر لري ۵:- تېز زورور زهر شیندي ۶:- اوږد عمر لري. ۷:- بڼه غږ یا پشهاری کوي ۸:- په حیراونکي بڼه دې خوښ راځي چې وې ویني.۹:- د لیدلو تلوسه پیدا کوي ۱۰ :- سالم بچیان راوړي، ګڼه یې ډېرېږي. ۱۱:- هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري. ۱۲:- دوې د لېندۍ ژبې یې پر دوښمن وېره اچوي. ۱۳:- د تنې ځلور سترګې وي (هر څه رانه ویني) ۱۴:- چالباز وپشتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاېښت و کړي. ۱۵ :- عجیبه احساساتي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي. هرې ټپې، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وایي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته بڼه غوږ و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نو بیا یې پېژنئ چې دا لنډۍ دي چې د لټکې ځانګړنې لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دا پورته ۱۵ ځانګړنې نه لري. ټپې، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې د بېلولو له پاره زه يوه بېلګه تاسو ته له خپل شعري ليکي څخه را اخلم چې د سر مؤلف مرستيال محمد عزيز تحريک صيب د ۷ اووه مې پوښتنې ځواب کې مې ورته کښلي و.

,, ۷. د تا په نظر د: مصرۍ ، لنډۍ ، ټپې او ټيکۍ تر منځه توپير څه دی؟
[[۷:- هو هر نوم يې ځانته دی. لکه لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ او هره يوه يې ځانته ځانګړې فلسفه لري.

(ځکه دا به ته هېڅ و نه منې، د دې له پاره يوه مثال درته وايم: يوه کس په امريکا کې پوليسو ونيوه او سيده يې ستا کور ته بوتلو نوم يې عزيز وو، تخلص يې تحريک وو، ستا د پلار هم نامی هم وو، خو هغه د فارياب ولايت وو او د نيکه نوم يې خان باقر وو، ستا د کور دروازه يې وټکوله، له کوره ورته ريندار وويل چې څوک يې؟ هغه ورته و ويل زه عزيز يم، تخلص مې تحريک دی. خو وريندار له اواز نه وپېژنده چې دا بل څوک دی او دواړو ته يې و ويل تاسو ځای غلط کړي دی.

د دې تن ډېري ځانګړنې به له تا سره برابري وي خو هغه خو ته نه شي کېدلی. که دننه ورشي خدايږو چې سر خو ورته مات کړي.

هم داسې ځانګړي فلسفه چې مصرۍ، لنډۍ، ټپې او ټيکۍ له خپل نوم سره يې لري. ترې معلومېږي او پېژندل کېږي. لکه: لنډۍ له لټکې څخه اخېستل شوي چې لټکه هغه دوه سره مار ته وايې چې ډېر کرندی او چټک وي. په چټکۍ سره خوله لړوي، دوې سره لري، په کال کې يوه وارې پوستکی اچوي، لټکې ته ځکه لنډۍ وايې چې د سيلا بونو له مخې لنډه او د مانا له پلوه ډېره اوږده او غښتلې وي. يا دا چې لومړۍ نيم بيتۍ يې د دوېيم نيم بيتۍ نه لنډ وي، لکه دا زما لاندې لنډۍ چې د بوست د فکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند ,Roshan BTS site HLM ۰۳۰ ۲۹/ ۱۲ ۲۰۰۷ کښلې وه :..

وطن تـم تول کافران راغله
ژر را پاځېږه چې جوړه جهاد له ځونـه ...،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۴ او ۲۲۶چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۲ د لنډۍ انځورونه:

دا لاندې د لنډۍيو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربيم، ۲۰۱۱ زېږدي کال کښته کړي وو.

۱:- د لټکي يا دوې سره مار (# ۱ انځور)

۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)

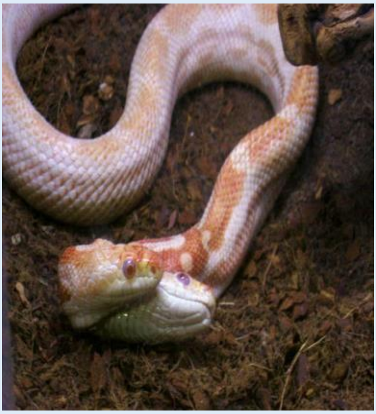

۴:- د لټکي يا لنډۍ (# ۴ انځور)

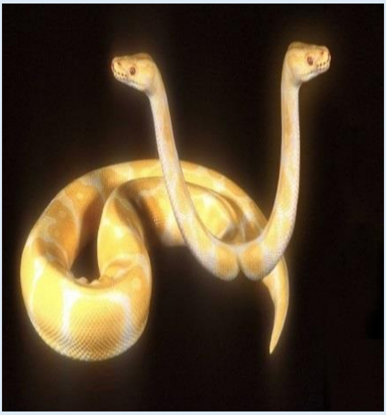

۳:- د لټکي يا دوې سره مار (# ۳ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــچوپړي (ریســــــــرچ پاڼې)

٥:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالي ګڼي ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه، یا توره لنډۍ (# ۵ انځور)

٦:- لنډۍ (# ۶ انځور)

۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور)

۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹:- لنډۍ (# ۹ انځور)

۱۰ :- لنډۍ خپل خواړه خوري (# ۱۰ انځور)

۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور)

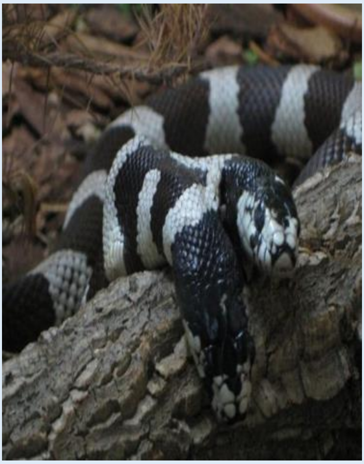

۱۲:- لنډۍ په ډېر دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سېخه شي، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلي یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور)

۱٤:- ښکلي او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، څارنې کوي. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډۍیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي.
(# ۱۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۳ د لنډۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، لنډۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

لنډۍ

په لغات کې لنډۍ هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس (ولوله) او واند یا تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته.
(دفتنګونه د لنډۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوېیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي.
هره لنډۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍیو، باندې یوه ربښت (قانون) د تطبیق وړ دی، یانې دا چې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې لنډۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمه ییزو غړو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې تو پیر لري. لکه:

▲ ای! ګـنو ژنـو میرځمنو

ځـني له څـنډو سازوی خندا راځینه

د پورتنی لنډۍ څپیز (څپه، سپلاب، هجا ,, سیلیبل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجیز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسیقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چي د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی یا کیفیت ښه يي،: ټینګه , لهجه،: تاکید: بېلوونکي نښه: د وینا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۶. ۴ د لنډۍ څپیزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

ای! – ګه – نو- **ژه** + نو- میر – څه- **مه** + نو
څه – نې – له - **څن** + ډو- سا – زه – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه
۱- ۲- ۳- **۴**- ۵- ۶- ۷- **۸**- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳**- ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷**- ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱**- ۲۲

۶. ۵ د لنډۍ ځمککچپوهني (هندسې) رغښت

ځمککچپوهني (هندسي) رغښت یې داسې دی:

الف. ____________
____

ب. ____________ ____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ .۶ د لنډۍ سپړنه

د هیواد سرغندوی تکره هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری وایي:

د دې لنډۍ سپړنه
لومړی مسره ۹+ ۲ =۱۱ څپې چې ,,او،، او ه دفتنګونه دي په لومړی مسره کې.
دوېیمه مسره ۱۳+۲ = ۱۵ څپې چې ,, نو،، او ,, جان،، دفتنګونه دي. دلته ټوله لنډۍ ۲۶ سیلابه یا څپې شوې ده او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

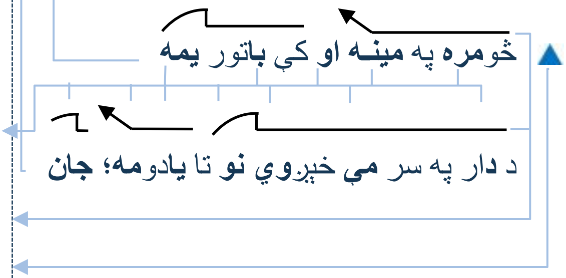

١. لومړی مسره
٢. دوېیمه مسره
٣. ١ . او٢ . یوه لنډۍ
٤. دفتنګونه او، ه، نو،جان
٥. ګڼ تورڅکی شین رنګ یې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې(سیلابونه)
   1. مسره ۹ + ۲
   2. مسره ۱۳+ ۲
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازتېوالی او لوړوالی خطونه
٩. نرانو ته منسوبي (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶. ۷ د لنډۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۶ سرلیک وايي او پیله یې ساده برابر وي داسې:

اې (ا). لنډۍ

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسې چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله (پېیړن، شېر، شعر یا اشلوک) یې د لنډۍ نوم باندې نوموليٍ وه، چې دې پښتو دوې سرى شېر يا پېيلې له لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ښه ډول لري
۲. بند، بند دي
۳. ګړندی حمله کوي
٤. تېز زهر لري
٥. تېز زورور زهر شیندي
٦. اوږد عمر لري
٧. ښه غږ یا پشهاری کوي
٨. په حیراونکي ښه دې خوښ راځي چې وې ویني
٩. د لیدلو تلوسه پیدا کوي
۱۰. سالم بچیان راوړي، ګنه یې ډېرېږي
۱۱. هر سر یې ښه فکر کوي او د بل اوز اوري
۱۲. دوې د لېنډۍ ژبې پر دوښمن وېره اچوي
۱۳. د تنې څلور سترګې وي (هر څه رانه ویني)
۱٤. چالباز وېښتونکي د زهرو سر یې پیل کېږي د دې چې سیالي کوي د هر ډول جګړې له پاره چې پاینت و کړي
۱٥. عجیبه احساساتي (ولولیز)

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې ښه یې پوښ کې کړي.
هرې ټپې، ټیکی او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې نو هغو ته لنډۍ وايي. تاسو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ته ښه غوږ ورته و نیسئ!! پام ورته و کړئ! نوبیا یې پېژنی چې دا لنډۍ دي چې د لټکې خصوصیات لري. ټپې، ټیکی او مصرۍ دا پورته ۱٥ ځانګېړنې نه لرې او ټپې، ټیکی او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. بې (ب): ټپه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوې، او ټپ دی چې درد پیدا کوي. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، خوښي یې ځي، خفګان یې ډېرېږي. په هېڅ څه پام نه راوړي، چې درد په کې پېدا شي بیا ورته رنځور وايي، رنځور تن ته الله ج خپل ځان په یاد راولي، ولس یې پوښتنې ته راځي، له درده د لرې کېدو دعا ورته کوي. ټپه له ټپ یا زخم څخه اخېستل شوي ده. چې سړي ته ټپ ورکوي، په دردونو یې اړوي دا هم یوه د تسمیې وجهه لري.

هغه دا چې د ټپې تاثیر د سړي په زړه ټپ جوړه وي .
یاني که توري او ټوپکې ښکاره ټپونه جوړه وي، نو ټپه بیا پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړولی شي، چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه.

د رسول الله ص څرګندول چې رونېوي، د درد کتنه داسې. ,, جندب رض وايي چې رسول الله ص ګوته په یوه جنګ کې وینې شوي وه، وي ویل : ته یوه ګوته یې چې وینې شوي یې – تاته دا درد , تکلیف، د الله په لار کې رسېدلی دی.،،
(فرهاد، ۲۰۰۳ زېږدی، ۱۴ چوړی).

د دې زده کړه داسې ښه یې چې دردونه وځغمئ، د الله عظیم په حق لار کې تاسو ته رسېدلي دردونه وزغمئ، بدله او ثواب یې هغه لوی، قوي حکمت لرونکي، الله ج درکوي.

که په ژویو کې الله ج درد نه وی پیداکړی نو بل ژوی به یې څنګه پیدا کوه؛ همدا درد دی چې انسان له انسانه څخه زوکړه کېږي، که پام مو کړی وي چې یوه مېرمن امیدواره وي، د درد ضد درمل ورته رنځورپوهان نه ورکوي، ترې لرې یې ساتي، داسې هم شونې ده چې که داسې و نه کړئ، نو نس به مو په چاړه غوڅ شي او ټول عمر به عیبي ګرځئ (داسې هم شونې ده چې ډېرې روغتونونه د پېسو مندلو په خاطر پرې کونې کوي چې د پرې کونې ډېرې پیسې واخلي، د طبعي یا پنځي زېږون په خلاف)، له دردونو سره یې اموخته کوي،

او د ۲۴ نی یا شپږمیاشتینی امیدوارۍ څخه پرې دردونه د الله په حکمت پیل کوي، چې څومره نهومیاشتو ته نږدې کېږي چې زېږون پای وي. په همغه کچې دردونه هم درانه کېږي. مېرمنې یې د مرګ په سرحدونو سره غاړه په غاړه کړې وي، ښه مېرمن همغه وې چې دا سخت دردونه چپه او پټه خوله و زغمي؛ په زړه کې الحمد الله وايي او له یو الله ج څخه د اسانۍ مرسته وار په وار و غواړي؛ په همدغو دردمندو شېبو کې مېرمنو ټپې ویلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلټنه داسې په ډاګه کوی شي یا دا څېړنه داسې ښودل شوې.
,, د ستاسو ویجینا (د خاوند زردکې پوښ) چې خلاص کړل شي یا کله چې ډېر خلاصېږي ببخې ډېره ورته ښه لرې، لکه د شونډو ګونځې چې پوښلې وي. سره اېلیزبیث ناټالي،،. (ماک فاډن چې خپله څېړنه یې د ویجینا د اندازو له پاره کړي وه په سانتي باندې)

,, چې د لیتفت لابیا لږ تر لږه منځنی حد یې داسې وو، له دې اندازې سره ۲.۱ سانتي اوږ، له ۰.۴ – ۶.۴ پورې ټوټوونې (قطر) اندازې ، سمه اندازه یې بیا له دې اندازې سره ۱.۹ سانتي اوږ، له ۰.۳ – ۷.۰ پورې رینج، اندازې دي. او د هغې اوږدوالی څومره وو؟ چې د لیطفت لابیا لږ تر لږه منځنی حد اوږدوالی یې ۲.۱ سانتي (د ماشوم د زردکې په اندازه)، له ۱.۲ – ۷.۵ پورې اندازې کچې وه، سمه اندازه یې ۳.۵ سانتي اوږده او رنج یې له ۰.۸- ۸.۰ سانتي پورې دی.

بروک ماک فاډن، ایم. ډي.، د پروفیسور مرستیال، د مېرمنو د جراحی او کون غپ د رملو (پیلویک درملو) په برخه کې، د دوباره عملیاتونو ماهر یا جراح د اوهایو ستیټ پوهنتون کې وه.

په ۲۰۰۵ کال کې د انګلېستان ژورنال د قابله ګۍ یوه زېږنتون کې یې د ۵۰ مېرمنو شخصي غړو کې کړې وه؛ خو بروک ماک فاډن ۱۶۸ مېرمنو چې عمر کچې یې ۵۷ کاله وه کړي ده. ۹.۶ نارمال رنج ۶.۵ – ۱۲.۵ د ټوټوونې (قطر) اندازه د ویجینا له پاره : ۲.۱ – ۳.۵ سانتي پورې.

څېړونکو دا تر څونه ده موندلې چې له ځاني اخېستل شویو انځورو نو دې ګټه پورته کړل شوي وي.

,, داسې کومه لاسته راغلې ډاټا په لاس نه ده راغلې، نو ځکه دا یوه ډېر ټېټ او بې بنسټه سرلیک دی.،، مک فاډن ویلي دي. (زهرا بارنیس، ۲۰۱۴) د یوې مېرمنې د ځانګړې برخې نارمال کچې بروک ماک فاډن په وینا تر ۵۰ – تر ۵۳ اوږد ماشوم چې له ۲.۷ څخه تر ۴.۱ کېلو ګرامه په تول ماشوم چې د سر اندازه یې ۳۳ څخه تر ۳۵ سانتي مېترو پورې وي راوځي، دا ټول د درد زور دی چې الله یې نوی ماشوم پنځوي. (اصزیف، غوره اندازه ګېري د نوي زوکړه شویو، څخه زما ژباړه. ۲۰۱۴ م کال ، ۲ چوپړې).

د نر لمن ۳.۸۱ سانتي ټوټووني، ۱۴.۲ نارمال ختل، دوباره ګرځېدنه یې ۱۲.۱۹، د ۱۵٪ له سلو یې ۱۷.۷۸ او د ۳ سلو یې ۲۰.۳۲ سانتي کبنلی دی. (لېزېټې، د سلامتۍ ژوند، له طبي ورځ پاڼې زما ژباړه. ۲۰۱۴، ۲ سرلیک).

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې به دا ټوله کړم چې، د خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې له ۳.۸۱ سانتي ټوټوونې زردکې سره په درد کې وې، نو چې ۳۵ سانتي ټوټوونې د نوي ماشوم سر خاوند زردکې پوښ ۳.۵ سانتي ټوټوونې څخه راوځي نو دا اسانه خبره نه ده، همدا درد دی چې دا راوباسې.

,, که چېرې تاسوته الله ج له لورې څه درد یا تکلیف یا غم وي، یا د کوم، د ادم ع د ازامنو څخه درته درد یا تکلیف یا غم رسېدلی وي، هغه دې دا ایت لولي ,, سلم علیکم بما صبر تم فنعم عقبی الدار،، (ربنتیا ویلي الله عظیم) انشا الله چې د هغه له پاره به په دین او په دنیا کې د بریاوو ورونه خلاص وي.
(قاري فضل، ۳۱ چوپړی).

د دې ژباړه بیا سید عبدالسلام داسې کړي ده،
,, (وایي به) سلام دې وي په تاسو باندې په سبب د صبر کولو ستاسو نو ښه انجام د کور د اخیرت دی.،، (سید عبدالسلام، ۱۳۹۲ لمریز لیږدی، ۵ ټوک، ۲۸۲ چوپړی).

او سلطان عزیز بیا داسې ژباړه کړې ده، ,, (او ورته به وایي چې) په تاسو باندې د دې کبله سلام (سلامتیا) وي چې تاسو (په دنیا کې) صبر کړی وو، نو په (دې اخروي) کور کې ډېره ښه نتیجه ده (چې تاسو ته جنتونه درکړی شوي).،، (سلطان عزیز. ۱۳۹۱ لیږدی، ۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نوملي وه، چې دې پښتو شعر له ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګړنې لرلې. لکه:

۷. ۱ د ټپې ځانګړې ځانګړنې

۱ :- درد پیدا کوي، ۲:- د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي، ۳:- خوښي له منځه وړي، ۴:- خفګان ډېره وي، ۵:- په هېڅ څه پام نه راوړي، ۶:- انسان په دردونو اړوي، ۷:- تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي، ۸:- پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړ وي چې یوازې احساس یې کېږي، خو لیدل کېږي نه، ۹:- بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک چک کوي، ۱۰:- تاثیر یې د انسان رنګ پړک زېړ اړوي،۱۱:- غم ډېر وي، ۱۲:- د انسان سپیني تختوي، ۱۳:- ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي، ۱۵:- کړو زیاتوي، ۱۶:- د ټپ باندنۍ برخه کوچنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي، ۱۷:- انسان رنځور وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګړنې و درلودلې؛ بڼه غوږ ورته و نیسۍ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ.

دا ټپې دې چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دې، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګړنو کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټپه چې د ملا باکي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالی، هېلمند ۲۰۰۷ / ۰۱ /۱۶، Roshan BTS site HLM ۰۱۲ د روشن ۰۱۲ نمبر ښادي ساحه کې کښلې وه.

,, دا سترګې ما وژني جانانه
چې ترمې اوښکې یې سهار کې و وینمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۲ د ټپې انځورونه:

دا لاندې د ټپو انځورونه مې د جنوري په ۳ دربیم، ۲۰۱۱ زېرډي کال کښته کړي وو.

۱۷:- د رنځور یار ټپ
(# ۱۷ انځور)

۱۵:- وران ټپ۱۴۷۱-
۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴
(# ۱۵ انځور)

۱٦:- ۶۸۸۲۹ ووندس، ټپ،
(٦٨٨٢٩ wounds).
(# ۱۶ انځور)

ټپ. روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټپو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زمونږ لرغونو پښتنو نیکونو ټپ له یوه بنه شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټپه وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دي. (# ۱۷ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۷ د ټپې تعريف (څرګندونه، ښکارونه، ټپې د يوه توري يا سکالو تشريح کول.)

له پورتنيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

بې (ب). ټپه

د وی يا ويکيي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پېيلې (پېيړن، اشلوک، شېر يا شعر) ته وايي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدايښت سره جوښت يې جوت کړي دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکي بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، يه الکه، يه پښتونه، يه کربانه، کنه او داسې نور... .)،
د پښبلې يا قافيې کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه بايد د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې يوه رښت (دودی يا قانون) د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې ټپې لومړی مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټپې، د لومړی څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي؛ ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسيږي له سيمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيزو غړو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ يـــار په ولاړه کـړيکه و کـړه

تېر شـوی عمر په ډالرو نه راځينه

د پورتنی ټپي څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable‹‹ د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، او ږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل ، ډول. Accent, Morphemel: ‹‹) جوړښت په دې ډول دی:

۷. ۴ د ټپي څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

يار – په – وه- **لا** + ړه- کړې – که- **وک** + ړه
تېر – شه – وی - **عو** + مر- په – ډا – **لا** + رو - نه – را- **ځي** + نه

۱- ۲- ۳- **۴-** ۵- ۶- ۷- ۸- ۹

۱۰- ۱۱- ۱۲- **۱۳-** ۱۴- ۱۵- ۱۶- **۱۷-** ۱۸- ۱۹- ۲۰- **۲۱-** ۲۲

۷. ۵ د ټپي ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهني (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. ______________
____

ب. ______________ ______________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۶ د ټپې سپړنه

اېنځرى اوستاد (د هيواد تکړه هيښنده بنجومارى او سندرغاړى) وايي:

د دي ټپې سپړنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰ څپې چې ,, وه!،، دفتنګونه دی په لومړۍ مسره کې.
دوېيمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې ده. دلته ټوله ټپه ۲۳ سيلابه يا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

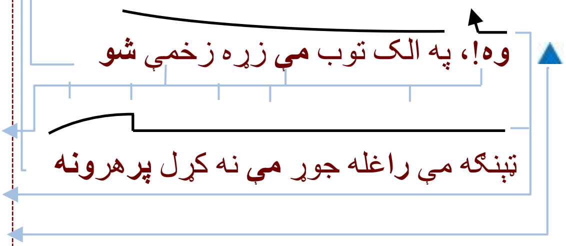

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېيمه مسره
۳. ۱.او۲ . يوه ټپه
٤. دفتنګونه ,, وه!،،
٥. ځيګري رنګ يې د رنګ ښکاروندی دی.
٦. څپې (سيلابونه)
1. مسره ۹ + ۱
2. مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) بولډ
۸. د اوازټيوالی او لوړوالی خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. ۷ د ټپې بېلوونکې نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۷ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې شعر یې د ټپه په نوم باندې نوموليې وه، چې دې پښتو شېر یا پېیلې له ټپ سره ډېر ورته ځانګړې ځانګېرنې لرلې. لکه:

۱. درد پیدا کوي
۲. د انسان په تن کې چې درد وي، نو بیا سم د کار نه وي
۳. خوښي له منځه وړي
۴. خفګان ډېره وي
۵. په هېڅ څه پام نه راوړي
۶. انسان په دردونو اړوي
۷. تاثیر یې د انسان په زړه ټپ جوړه وي
۸. پټ زخمونه د انسان په وجود کې جوړوي چې یوازې احساس یې
۹. کېږي، خو لیدل کېږي نه
۱۰. بې واکه کړنې په انسان کوي، بېواکه خوښحالي څرګندوي چک،
۱۱. چک کوي
۱۲. تاثیر یې د انسان رنګ پرک زېړ اړوي
۱۳. غم ډېر وي
۱٤. د انسان سپیني تختوي
۱۵. ولس پرې خبرېږي، رسوایي کوي
۱٦. کړو زیاتوي
۱۷. د ټپ باندنۍ برخه کوښنۍ وي او د ټپ دننۍ برخې رېښه اوږده وي
۱۸. انسان رنځور وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټپې دي چې د ټپ یا زخم خصوصیات لري. لنډۍ، ټیکۍ او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. پې (پ): ټیکۍ

روڼ بوړ‌وم چې داسې مې کښلې وو، د ټیکۍ له پاره، ټیکۍ ښه برابر، سم پوره، ټیک، سم سیي ته وایي چې یوازې د ناوې ستاینه په کې و شي، پلار د کور د ناویتوب په شپه، او یا د خاوند، ساتونکي، مېړه، د ژوند ملګري د کور د ناویتوب په شپه یې ټولې ښېغلې یا ځوانان، زاړه او واړه، زړې او وړې ښه برابر شعرونه چې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې و کړي.

دا چې له لرغوني پېر ځخه د یوې ښېغلې تر ټول غوره، په ټول ژوند کې د خوښۍ شپې د واده شپه وي، ټول وګړې او وګړي یې درناوی کوي، د دې د باچایي ورځ یې بولې، تازه ګلونه یې په سر کړی، ګردۍ او نیمۍ کوي. غوره ختې په تن کوي، هر څه د ناوي برابر وي، ښه سینګار یې شوی وي، ټولې ملګرې یې څنګ کې شتون لري، د دې له پاره چې هر څه یې ښه بارابر وي د ناوې، نو مېرمنې ترې چارچاپېره دوره وي، ټولې راغلو مېرمنو باندې د ناوې ټول برابر شیان ډېر تاثیر اچوي، د ابولبشر زوزات ټول یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي. پاتې شونې دې نه وي چې د ښېغلو په دوره کې یوازې کوژده شوې او مېړوښه ښېغلې وي. انجونې، بې مېړوښه او سترې مېرمنې په کې ګډون نه کوي.

کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیکۍ له یوه ښه ښېلې سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایې، سم برابر، د ټولو پام د ناوي ناویتوب درناوي ته چې په همغه شېبه کې ویل کېږي نومولې دي او ټولې ځنګېړنې یې د ښادۍ د دې شېبو سره ورته وي.

له ببولالو یې تو پیر په سم برابروالي او کوشنیوالي د ښېلې یا شعر کې دی.
،، هغه شی چې ښه برابر وي؛ یا سم برابر ته وایي؛ چې ډېرى یې مېرمنې په ښادۍیو کې وایي؛ چې ناوې ودروي او چارپېره ترې ښېغلې ولاړې وي؛ یوه یوه ټیکۍ ورته وایي؛ د ناوې تعریف په کې کوي او د همغې دایرې د وینا برابرې وي.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال، ۵۷ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکی وایي، د تولو پام د ناوې ناویتوب درناوي ته چې په همغه شیبو او چارپېریال کې ویل کیږي نومولي دي. تولي ځنګېرني یې د ښادی د دې شیبو سره ورته وي؛ هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. لکه:

۸. ۱ د ټیکۍ ځانګړې ځانګېرنې

۱:- ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي، ۲:- د تولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي، ۳:- رټې رمټې وي، ۴:- خوښې ډېره وي، ۵:- ډېر خوږ تاثیر لري، ۶:- ډېر پام د خلکو ورته اوړي، ۷:- تر ډېره ستایل کېږي، ۸:- تاثیر یې ټینګ وي، ۹:- مېرمنې یې ډېرې وایي، ۱۰:- په ودونو کې ډېرې اورول کېږي او یادول کېږي، ۱۱:- د پال په بنه یې پېغلې وایي، ۱۲:- په ګډه یې وایي سره، ۱۳:- پېغلو لاسونه سره یوه تر بلې ورکړي وي، ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي، ۱۵:- ناوې پرې ډېره خوشحالیږي،۱۶:- د ناوې ستاینه په کې وي.

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.

هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېرنې و درلودلې؛ ښه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېرنې کې دی.

لکه دا لا ندې زما ټیکۍ چې په مهترلام، لغمان کې مې په خپل کور کې په ۲۰۰۷ زېږدي کال کې کښلې وه. دا زما خپله ټیکۍ ده، زه نر یم، خو ډېرو مېرو، مېرمنو به ویلې وې او دي. لکه یوه زړه مېرمنه په ښادی کې ولاړه ده د ناوې ننداره کوي، د ناوې ښې اړخ ته یوه پېغله ولاړه ده، ډېره ښکلې هم ده، هغه پېغله یې ډېره خوښه راغلې ده، له وړاندې ځایه څخه ټیکۍ اچوي، په دې ټیکۍ سره ناوې هم خوشحالیږي، چې د ملګرې ستاینه یې هم و شوه او د واده پېرودونکي یې هم پیدا شوه. نورې مېرمنې پرې ډېرې خوشحالیږي او بیا یې له واده ورسته هم وایي، چې هغې پلانکۍ مېرمنې ښه ټیکۍ د بیستانکۍ له پاره هم و ویشته، لکه څې خپل کوم زوی، مسې، وراره او خوریه ته یې په ګوته کړه. دا ټیکۍ د ناوې د شپې د چارپېریال زوکړه ده او وایي لکه لاندې ټیکۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که یي بو غان رابانډې پلوري
زه پېرودونکي د ابـۍ د ګسټ ګل یمه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۵۷ او ۲۲۹چوپړی).

۸. ۲ د ټیکۍ د چارپېریال انځورونه:

دا لاندې د ټیکۍ چارپېریال انځور لړ استازیتوب کوي، د لغمان مخکېنۍ ولسوالۍ نورستان انځور دی. زموږ د ټیکۍ یو سم برابر محیط انځور په لاس راکوي.

۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکۍ چارپېریال انځور وي. روڼ بوږم چي داسي مي و کېنل د ټېکۍ یو له پاره، کټ مټ یي همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پېنتنو نیکونو ټیک له یوه بنه پېیلي شعر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، او ټولي ځنګېرني یي سره ورته دي. (# ۱۸ انځور)

کانتیوا او د نورستانۍ مېرمنو د ګډي نڅا انځور ،، پیرو مرنډي، ایتالیاوۍ دره ګرځندوی په کافرستان کې، د انسان پېژندني دوره او د توکم پېژندني موزیم ټولونه، ۱۰ ځېره، د نڅا تیارول ،، (پیرو مرنډي، ۱۹۶۸ زیږدی، ۱۴۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳.۸ د ټيکۍ تعريف (څرګندونه، ښکارونه، ټيکی د يوه توري يا سکالو تشريح کول.)

له پورتنيو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۸ سرليک وايي او پيله يې ساده برابروي داسې:

پې (پ): ټيکۍ

د وی له پامه ټيکۍ هغه دوې سرې پېيلي ته وايي چې د ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پياوړی، غښتلی، هېښونکی، سندريز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ړ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړې دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټيکۍ د مسرو شمېر يې ۲، د څپو شمېر يې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته. (دفتنګونه د ټيکۍ توکي دي لکه: وئ، او، نو وئ!!، جان، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وئ!، ای!، وه الله وئ!!، وا وئ، وای وای، وروره!، يه پښتونه!، يه کربانه، کنه ... .،)، د پښېلې (قافيې) کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټيکۍ بايد د ه (زموږ خپله ،،ه، هـ يا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي. ټيکۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټيکۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو ټيکيو، باندې يوه رښت د تطبيق وړ دی، يانې داچې د هرې ټيکۍ لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټيکۍ د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرې وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسيږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کيږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ نـاوى رو، رو کـدم اخلـه
د ولـس پيغلـيِ پــه کتــار درسره ځينـه

د پورتنی ټيکی ښپيز (ښپه، سپلاب، هجا ,, سيلييل Syllable،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توريِ په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، ښه رنګوالی يا کيفيت ښهيي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: بېلوونکی نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۸. ۴ د ټيکی ښپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

نا – وی – رو- **رو** + که- دم – ا- **خه** + له
د – و – لس - **پيغ** + لي- په – که – **تا** ر + در - سه–ره- **ځي** + نه

۱ـ ۲ـ ۳ـ ۴ـ ۵ـ ۶ـ ۷ـ ۸ـ ۹

۱۰ـ ۱۱ـ ۱۲ـ ۱۳ـ ۱۴ـ ۱۵ـ ۱۶ـ ۱۷ـ ۱۸ـ ۱۹ـ ۲۰ـ ۲۱ـ ۲۲

۸. ۵ د ټيکی ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسي) رغښت يې داسې دی:

الف. ________________
____

ب. ________________ ________________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۶ د ټیکی سپړنه

د دې ټیکی سپړنه
لومړی مسره ۹ =۹ څپې چې دفتنګونه نه لري، په لومړی مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته ټوله ټیکی ۲۲ سیلابه یا څپې شوې ده،

۱. لومړی مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه ټیکی
٤. دفتنګونه نه لري
٥. بادامي رنګ یې د رنګ شکاروندی دی.
٦. څپې (سیلابونه)
   1. مسره ۹
   2. مسره ۱۳
٧. زورنه (خجنه) **بولډ**
٨. د اوازټېوالی او لوړوالی خطونه
٩. شځو ته منسوبې (اړوند)

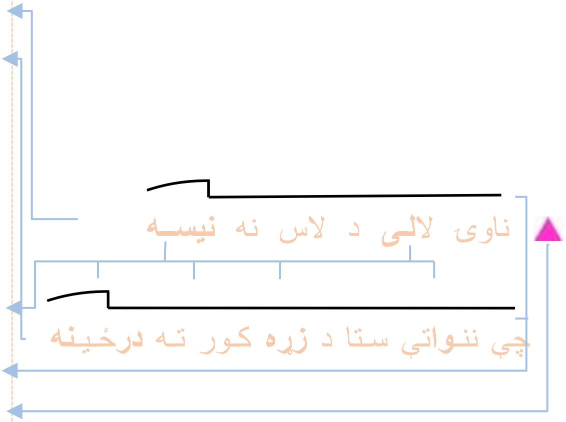

(c) ketabton.com: The Digital Library

٧.٨ د ټیکۍ بېلوونکي نخښې

له پورتنیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ٨ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د ټیکۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو شعر یا پېیله ټیک، رټ رمټ یا سم برابر سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، د ټولو پام د ناوې ناوېتوب درناوي ته چې په همغه شېبو او چارپېریال کې ویل کېږي نومولې دي. ټولې ځنګېړنې یې د بنادۍ د دې شېبو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي، سم برابر، یوازې د ناوې ستاینه په کې کوي او همدغه چارپېریال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. لکه:

١. ناوې د ناوېتوب درناوي په کې وي
٢. د ټولو پام د ناوې سپېڅلتیا ته اړوي
٣. رټې رمټې وي
٤. خوښې ډېره وي
٥. ډېر خوږ تاثیر لري
٦. ډېر پام د وګړیو (خلکو) ورته اوړي
٧. تر ډېره ستایل کېږي
٨. تاثیر یې ټینګ وي
٩. مېرمنې یې ډېرې وایي
١٠. په ودونو کې ډېرې لیکل کېږي، اورول کېږي او یادول کېږي
١١. د پال په بڼه یې پېغلې وایي
١٢. په ګډه یې وایي سره
١٣. پېغلو لاسونه سره یوې تر بلې ورکړي وي ناوې یې په منځ کې وي، د لاسو نو په ټال سره په خوږو اوزو ناوې په ټال زنګوي
١٤. ناوې پرې ډېره خوشحالېږي
١٥. د ناوې ستاینه په کې وي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.
هرې لنډۍ، ټپې او مصرۍ چې دغه پورته ځانګېړنې و درلودلې؛ بڼه غوږ ورته و نیسئ؛ پام ورته و کړئ؛ نوبیا یې پېژنئ. چې دا ټیکۍ دي؛ چې سمې برابر وي، د ناوې ستاینه په کې شوې وي او د واده د شپې چارپېریال زوکړې خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې او مصرۍ نه دي، بېلوالی یې پر همدې ځانګړیو ځانګېړنې کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ټې (ټ): مصرۍ

مصرۍ يا مصره، د مصرۍ تورې سره تشبېه ده. د ادم ع ځامنو جوړې کړې، په خپله ګټه يې په هرڅه کې کاروې. له ټولو نه وړاندې د مصرۍ پيله ساده برابره وي دا چې الله ج ادم ع ته ډاډ ګېرنه ورکړه، چې د ځمکې د خلافت له پاره ما پيدا کړی يې. د دې له پاره نه چې په جنت کې تل مدام و وسې، و خورې او و څښې او ارام کېښنې په جنت کې.

همدغه يوه ستر اړخ او وصيله وه چې الله ج داسې و کړه. يوه څه شيان يې ورته هم ورکړه چې په ځمکه کې ژوند و کړې، چې هغه دغه نهه داني وو؛ چې ادم ع له اسمان څخه ځمکې ته راوړه، ,, ۱:- توره تېږه يا حجر اسود د کوزولو په وخت کې له واورې هم ډېره ځلېده او اوس د سعدې په مکه کې د کعبې په کونج کې ايښې ده، په منځ کې سورې لرې۲:- جنت د ګلونو يا ونو پاڼې ۳:- ټوکان يا آمسا چې د جنت د آس له ونې څخه جوړه وه ۴:- بېلچې ۵:-کلنګه يا کوداله ۶:- د جنغوزې او څېړۍ ونه ۷:- سندان يا يوه درنه اوسپنه چې لاندې پرته وې ۸:- تبر يا څټک ۹:- چمټا يا چې د ګرم شيانو نيولوله پاره پکارېږي ،، (برهان دين، ۲۰۰۶م کال، ۴۷چوپړی).

د دې له پاره چې ژوند و کړي په نوموړې اسابو باندې او په هره بڼه په هر ځانګېرنو ترې ګټه واخلې. لکه څنګه چې د ادم ع زوزات د عمر به تېرېدو سره، تورې ته هم په ژوند کې اړتيا پيدا شوه چې څه پرې، پرې کړي، دا اړتيا لومړی مصريانو پوره کړه، د تن زرې، ډال، توره يا سوارډ يي جوړ کړه، داسې نور جنګي زربيي اساب يې ساز کړي دي، زموږ يې تورې يا مصرۍ سره کار دی، چې په پيل کې دوی له تېزې برخې چې دواړو خواوې يې تېرې او په پای کې لرګېنه برخه درلودله، لومړی له ميسو، چې بيا له جستو يا ژېړو، څخه جوړه کړي وې، چې هم ګرانه وه، نو اړتيا يې و مونده چې سختې او ارزانې جوړې کړي، له اوسپنې څخه يې جوړه کړه چې د مصريانو ۱۹ کورنۍ پورې اړه درلوده. ,, د خيفيش يا د خوفيش(*khepesh or khopesh*) په نامه مصر کې جوړېږي؛ د لومړي نوي سلطانت کې د بحر په غاړه کښتۍ کې هم وه، چې ۷۵ سانتې اوږده وه چې ۱۳ پېړۍ له ميلاده (نن څخه وړاندې ۳,۷۱۷ کاله) وړاندې، همدغه لومړی د اوسپنو د جوړولو تخنيک و، چې له مصره اروپاته هم تللی دی او له دې وړانې اسيا ته هم ،، (ژۍ لرونکې وسلې، ۲۰۰۹ م کال).

,, د اسلام دين لومړۍ توره چې کلکه، دواړو خواو ته تېره، چې په دې بڼه په ټوله نړۍ کې تر درېوو پورې ايله شتون ولري، چې ويل کېږي، زموږ د پيغمبر حبيب الله، محمد رسول الله ص ده، بيا هر خليف د اسلام شوې وه، چې لوټ شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له مملوک څخه د کټګي یا عثماني خلافت د ۱۵۱۷ م کال په جنګ کې، د ژوندې پاتېکودو هغه اودا او په ډالۍ کې ورکړه،

,, مبارکه توره یا سیف المبارک ،، چې په مصر کې جوړه شوې او ۱۳- ۱۵ عیسوي پېړۍ کې د لندن په ملي میوزیم کې خوندې ده، په هغه وخت کې ۶۰۰,۰۰۰ څخه تر ۷۰۰,۰۰۰ اېنګلېسي پونډه بیبه درلوده، ۹۵ ساتې اوږدوالی لري. د بولۍ نېغه بیبه یې یا د پېرودونکو په تبر پرې کړې بیبه: ۱۲۱,۲۵۰ اېنګلېسي پونډه پېروده. د اسلامي نړۍ رسامۍ، د لیلام ګڼه: ایل ۰۹۷۲۱، ځای: لندن، بولۍ پېخلیک، لومړیوار، دونۍ، د اپریل میاشت، لومړۍ ورځ، ۲۰۰۹ میلادې کال، لس نیمې بجې. ،، (مملوک توره...)، (ایلوګاډ، ۱۹۷۹ م کال، ۲۰۳ چوپړی) او (عماني، ۱۵۱بولۍ، ۲۰۰۷ م کال، ۷۹ چوپړی).

مصرۍ توره د حضرت ابو داود المزاني رض هم وه، هغه وایي چې : د بدر په لویه غزا کې ما مشرکان په خپله توره وهل، چې سر به یې غوص شو او پر ځمکه به ولویده؛ خو په وینه به ککړه شوې هم نه وه، ما به توري ته و کتل چې زه یې دومره په تېزه وهم، یا زما توره دومره تېره ده چې د مشرکانو سر پرې کوي او دا په وینو کېږي هم نه. چې ورسته رسول الله ص دا ایت موږ ته و ویل : ,, زه مو په ۱۰۰۰ ملاییکو باندې ملاتړ کوم. چې په تاسو پسې به وي.،، (القران الکریم، انفال سورت، ۹ ایت).

دا کېسه موږ ته لسم ټولګي کې په ۱۹۹۷ زېږدي کې، د پېښور شمشتو د کډوالو کمپ کې مولوي شاه محمد کړې وه، خو په الرحیق المختوم کې داسې دي:- ,, ابو داود المزاني وایي: ما د یوه مشرک پسې هڅه و کړه چې و یې وهم خو د هغه سر زما له توري له ورسیدو وړاندې غوڅ شو. نو پوه شم چې له ما پرته بل چا و واژه.،، (جانباز، ۲۰۱۳ م کال، ۳۱۶ چوپړی).

لکه زموږ د پښت کرونده ګر، چې د ګرونده ګرو په ورځ، کې بېلچې، رمبې، سپاره، ښاښۍ، کلنګه، باد دکۍ، غالبېل، چجج، ژغونډۍ، اوبه تېتۍ، ننداري ته وړاندې کوي، د وګړو په وړاندې یې ننداره چیانو ته ښه یې. په ورته بڼه په مصر کې په هره ملي مصرۍ ورځ کې، مصرۍ پېغلې، مصرۍ تورو سره نڅا کوي، ننداره چیانو ته یې وړاندې کوي. د سر له پاسه یې ایښې وې په تېرو، د اړخ په لېکه د لوخ نس او ملا ترمنځ د اړخ په لېکه په تېرو برخې د تورې باندې نڅا کوي، تورې به یې په تېرو یا په سر او یا په ځان وي، د وجود غړې به داسې ډېر لړځوي.

لکه: کله چې څوک د برېښنایي چاپي کولو څوکۍ کې لړځېږې او د انسان ټاکلي غړې لړځېږي. دوی بې کچې سپینې، ښایسته ژېړوېښتانو لرونکې هم وي، د دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښایست خو یوسف ع، سارا بي بي، د ایوب ع مېرمن دوی خو هم مصریان وو، بې کچې ښایسته دي، په ټوله دنیا کې، داسې ښایسته اوس هم په کې شته چې انسان ورته ګوته په غاښ کېږي، چې الله ج دوی څومره ښایسته پیدا کړي دي، چې خپله به و وایئ چې دا د الله ج ملاییکې به څومره ښایسته وي.

په لومړي وار سره مصریانو د هرمو اندازې و کړې (تر ننه پورې د مصر هرمو جوړونکې نه دي معلوم) په پړو باندې، اټکلي غوټو باندې واټن پوره معلوم کړه، ۹۰ درجه زاویه یې هم وپېژندله، ۶,۰۱۷ کاله نن څخه وړاندې یې مسو څخه ګټه پورته کړې وه. ۷،۶۰۱ کاله وړاندې ابوالبشر حضرت ادم صفی الله د سرندیف په غره راښکته شوی دی.

دامې کره لاندې زما ځېړنې داسې سپینې ته باستلي و، لکه څنګه چې پیټري وایي ,, تاریخ لیکونکی وایي په نږدو لرغونو جګړو کې چې، مصریانو په میډیترانې د جګړو لړۍ پیل کړې، ډېره تکتیکې جګړې یې کولې او جګړه یې له کیروس او کرو یسوس (*Cyrus and Croesus*) سره کوله، ... ، هېندیانو ویل، هند ته د بحر له لارې ۱،۲۰۰،۰۰۰.۰۰ تنه داسې انسانان وو، چې توري یې تر پښو رسېدې، تر اړخو به یې تړلې وې، اوسپنېزې د تن زرې یې اغوستې وي او لکه د دوی مذهبي ورځ چې وي یا د دود تر سره کولو ورځ یې وي... ،، (پیټري، د مصریانو تاریخ، ۱۵۵ چوپړی).

لکه څنګه چې دا له خپل زوړ کښلې لیکي څخه راواخلم.

,, مصرۍ ته مصره هم وایي، دا ځکه چې په پخوا زمانو کې د تورې او ډال جنګونه وو، د هغو جنګونو په پېر د جنګ ښه او پیاوړې توره به په مصر کې جوړیدله. نو د مصرۍ تورې شهرت ډېر زیات وو، هغه به ډېره تېره او ځلانده هم وه، ډېرې لنډې ښې یې هم لرلې، نو د مصرۍ تا ثیر او ښکلا یې د مصرۍ تورې سره تشبیه کړې.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۵۶ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دې له پاره زما ځېړنه دا سپینې ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پیبله (پیږان، اشلوک، شېر یا شعر) یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې پیبلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۹. ۱ د مصرۍ ځانګړې ځانګېړنې

۱:- ډېرې ښایسته وي، ۲:- ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستي برخه یې لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثکل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)، ۳:- ډېر ژر تاثیر کوي، ۴:- انسان په یوه وار له منځه وړي، ۵:- یوه وار یې سړي ته بس دی، ۶:- بېلابېلې بڼې لري، ۷:- درې خواوې یې سړی پرې کوي، ۸:- په پام او ناپامۍ کې انسان نه کړېکې باسي، ۹:- ډېرې لرغونې دي، ۱۰:- لرغونې اندازه کړل شوي، ۱۱:- لرغونې ځېړل شوي، ۱۲:- د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی، ۱۳:- لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي، ۱۵:- زوروري دي، ۱۶:- په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي، ۱۷:- د نندارو شیان دي، ۱۸:- وهم لري، ۱۹:- زور دی، ۲۰:- په مینه ساتل کېږي، ۲۱:- تل انسان سره وي، ۲۲:- مکارې وي لکه لنډې مصرۍ تورې، ۲۳:- د مېرمنو د مستۍ او د سړو د سرلوړۍ توکي دي، ۲۴:- درندي دي، ۲۵:- سختې دي، ۲۶:- جوړول یې ګران دی، ۲۷:- ډېر ارزښت لري، ۲۸:- ننداز چیانو ته یوه ابلاغ وي، ۲۹:- مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي، ۳۰:- په ډېره باریکۍ او مینه جوړېږي، ۳۱:- په خپل ځای کې کارول کېږي، ۳۲:- ډېرې لنډې دي.
موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړې.

هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګېړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نو بیا یې پېژنئ. چې دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، ښلوالی یې پر همدې ځانګړو ځانګېړنو کې دی.
,, لکه دا لاندې زما مصرۍ چې د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړي پوړ، دوېیمه کوټه کې د لیږدي کال, pm ۱۰:۰۰ ۱۰/ ۰۲/ ۱۳۸۵
E۱۰۲ کې کښلې وه:

په سپینه ږیره سودایي یې
جومات کې کې نه عبادت و کړه ړبنه ،،
(صفی الله، ۱۳۸۸ ل ل کال، ۲۲۸ چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې مصرۍ تاثير همدومره ډېر دی. چې سرۍ يې پرې غوځ کړۍ هم وي، خو توره لا په وينو نه وي شوې. خو دی وروسته پرې پوهېږي، چې ترې وينې ځي، دی خبر هم نه وي. د دې مصرۍ به ايله لس کاله کېږي، چې زما له پښتنه پښت جنټيک زهن زوکړه وي، خو پورتنۍ ټولي ځاګېړنې د مصرۍ لري، نو ځکه ورته مصرۍ وايو او مصرۍ يې بولو. انسان چې زوړ شي بايد د هر څه نه د کورنۍ ژغورونکۍ وي، له تېرو سړو او تودو څه و لري، په دومره عمر ناوړې و نه کړي، له سپين ږيرې څخه الله ج حيا کوي، ځکه ټول عمر يې اسلام دين کې تېر کړۍ وي، په سپين ږيريتوب کې بايد ګناهو نه توبه و کړي، نور پرې کړ نه شي، د هر انسان د سرلوړۍ ځای مسجد دی، په مسجد کې ناسته د دنيا او اخيرت بريا ده، غوره ځی مسجد دی، په مسجد کې ناسته، صبر، انتظار د الله ج په ثنا کې په ټول مخلوق کې د مينې ارتباط پيدا کوي، يوازې عبادت په جومات کې خوند کوي، په نه کړو يې تن لېرجن، لاړجن، ناولی، چې له خولې يې لېړ ځي، همغه وي او ږبن وي.

٩. ٢ د مصرۍ انځورونه:

دا لاندې د مصرۍ يو انځورونه مې د جنوري په ٣ درېيم، ٢٠١١ زېږدي کال کښنته کړي وو.

١٩:- ډاګير ـ سره زرو ـ له يوآر څخه.ـ ٢٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٤,٥١٧ کاله وارېندېنی ده. (# ١٩ انځور)

٢٠:- لوريستان ـ اوسپنېزه- ژېرو- ډاګير- ١٥٠٠ مخزېږدي. له نن څخه ٣,٥١٧ کاله وارېندېنی ده. نن د فيبروري، ٢٨، ٢٠١٧ زېږدی دی. (# ٢٠ انځور)

٢١:- ويسيکس- رافيبار – تيستوډ ـ همفيشيري مصرۍ. (# ٢١ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پاڼې)

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور)

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نڅاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپین بګرونډ لري، ګڼه یې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور)

۲۵:- مصرۍ سکیمیټارا ۲ ایل جي (# ۲۵ انځور)

۲۲:- ماراکون سپینو زرو مصرۍ ۱ ایل جي. په ډانګ پیلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو مصرۍ له یوه بڼه پېیلې (پېړان، اشلوک، شېر یا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وایي، او ټولې ځنګېړنې یې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ

څېړنـــــــــــــچوپړي (ريســـــــــــــرچ پاڼې)

۲٦:- يو آر ـ سيمپټار ـ د- ډبليو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)

۲۷:- ډاګير ـ د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپين موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور)

۲۸:- مملوک ـ نېکمرغه ـ مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور)

۲۹:- توره ـ املاش ـ دوديزه – زر مخزېړدي کالنه (# ۲۹ انځور)

۳۰:- مى سينين ـ ډاګېر ـ د ځمريانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور)

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور)

۳۲:- د ليکاڼي يا کلم په بڼه څو خورې مصرۍ . (# ۳۲ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۳ د مصرۍ تعریف (څرګندونه، ښکارونه، مصرۍ د یوه توري یا سکالو تشریح کول.)

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

تې (ت): مصرۍ

د وۍ یا ویکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګنلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غوندې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وۍ!، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زموږ خپله ,,ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرتولو مصرۍ یو، باندې یوه ربښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یانې دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرې مصرۍ، د لومړۍ ځلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېيمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. لکه:

▲ په خپلـې ژمنـې ټينـګار و کړه
ولـس جرګـې به ننواتـې درلـېږمه

د پورتنۍ مصرۍ څپيز (څپه، سپلاب، هجا ,, سيليبل Syllable ،، د ابېڅو شمېرلو) - خجيز (زورنه، خج، اکسنټ ,, لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه , چې د تلفظ د جګوالي او ټيټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي،: ټينګه , لهجه ،: تاکيد: ښلوونکي نښه: د وينا , ځانګړی، خاص او بېل، ډول. :Accent, Morphemel ،،) جوړښت په دې ډول دی:

۹. ۴ د مصرۍ څپيزې او زورنې

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

په – خپ – لې- **ژ** مه+ نې- ټين – ګار- **و ک** + ړه
و – لس – جر - **ګې** + به- نه – نه – **وا** + تې - در – لې- **ږه** + مه

۱- ۲- ۳- ۴- ۵- ۶- ۷- ۸- ۹
۱۰- ۱۱- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸- ۱۹- ۲۰- ۲۱- ۲۲

۹. ۵ د مصرۍ ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت

ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت يې داسې دی:

الف. ____________
____

ب. ____________ ____________

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۶ د مصرۍ سپړنه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی عبدالحادي (قاري لغمانی) اوستاد او سید احمد اوستاد وايي:

د دي مصرۍ سپړنه
لومړۍ مسره ۱+ ۹= ۱۰څپې چې ,, وه!،، دفتنګ دی په لومړۍ مسره کې.
دوېمه مسره ۱۳ = ۱۳ څپې دلته توله ټپه ۲۳ سیلابه یا څپې شوې ده، او ولس کې دفتنګونه لرغن دود دي.

۱. لومړۍ مسره
۲. دوېیمه مسره
۳. ۱.او۲ . یوه مصرۍ
۴. دفتنګونه ,, وه!،،
۵. تت نصواري یې د رنګ ښکاروندی دی.
۶. څپې (سیلابونه)
1 . مسره ۹ + ۱
2 . مسره ۱۳
۷. زورنه (خجنه) **بولډ**
۸. د اوازتېوالي او لوړوالي خطونه
۹. نرانو ته منسوبې (اړوند)

▲ وه!؛ له دي خواږه اواز د **زار شمه**
وايي خو **ته** خو مزه **ماته** راکوینه

▲ الکه **تورې** جامې و **کره**
تورې **جامې** درسره **ډېرې** خوند **کوینه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ۷ د مصرۍ بېلوونکې نخښې

له پورتنۍیو بېلوالو څخه لکه څنګه چې ۹ سرلیک وایي او پیله یې ساده برابروي داسې:

نو د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسي چې زموږ لرغونو نیکونو خپل د ژبې یوه دوې سرې پېیله یې د مصرۍ په نوم باندې نومولې وه، چې دې پښتو دوې سرې شعر یا پېیلې له مصرۍ تورې او مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لرلې. لکه:

۱. ډېرې ښایسته وي
۲. ښه نادره توازن لري. (چې لومړۍ د لاستې برخه یې لنډه او دوېیمه برخه یې چې تېره وي اوږده، د مېچې منځه (ثقل مرکز) یې د مصرۍ دواړو مسرو ته ورته وي.)
۳. ډېر ژر تاثیر کوي
۴. انسان په یوه وار له منځه وړي
۵. یوه وار یې سړي ته بس دی
۶. بېلابېلې بڼې لري
۷. درې خواوې یې سرۍ پرې کوي
۸. په پام او ناپامۍ کې انسان نه کرېکې باسي
۹. ډېرې لرغونې دي
۱۰. لرغونې اندازه کړل شوي
۱۱. لرغونې څېړل شوي
۱۲. د مصر هرمو غوندې جوړونکی یې معلوم نه دی
۱۳. لکه هرم پوره برابر شکل لري چې د الله کوم مخلوق رغولې دي
۱۴. زوروري دي
۱۵. په هر ځای کې ترې ګټه اخېستل کېږي
۱۶. د ننداړو شیان دي
۱۷. وهم لري
۱۸. زور دی
۱۹. په مینه ساتل کېږي
۲۰. تل انسان سره وي
۲۱. مکارې وې لکه لنډې مصرۍ تورې

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲. د مېړمنو د مستۍ او د سرو د سرلوړۍ توکې دي
۲۳. درندې دي
۲۴. سختې دي
۲۵. جوړول یې ګران دي
۲۶. ډېر ارزښت لري
۲۷. نندار چیانو ته یوه ابلاغ وي
۲۸. مینه ناکې وي، انسان مینه پرې راځي
۲۹. په ډېره باریکۍ او مینه جوړول کیږي
۳۰. په خپل ځای کې کارول کیږي
۳۱. ډېرې لنډې دي

موږ ته یې دا همداسې را پرېښې دي او په همدې بڼه یې پوښ کې کړي.
هرې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ چې دغه پورته ۳۲ ځانګړنې و درلودلې. ښه غوږ ورته و نیسئ، پام ورته و کړئ، نوبیا یې پېژنئ. دا مصرۍ دي چې د مصرۍ تورو او مصرۍ خصوصیات لري. لنډۍ، ټپې، ټیکۍ نه دي، ببلوالی یې پرهمدې ځانګړیو ځانګېرنو کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

د دې له پاره چې پيېلو (پېرانو، اشلوکو، شېرونو، شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندی جوړ کړم؛ دا يوه ډېر پيچلی او دروند کار دی، ډېرې درنې، سترې پوهې ځيرکتيا، غښتلتيا، سپيڅلتيا او بېلوالې د رنګونو ته اړتيا شته، ځکه چې د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) په هر علمي ترانې کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، ځه رنګوالي (کوالټي)، څرنګوالي (کومه بڼه) ته اړتيا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي.
بېلګې:

۱. د برېښنا انجينېري په نړوال ښکاروندي کې يا (IEC International Electrical Cod, BS British Standerds, NEC National Cods Electrical)

۱. ۱. اې (ا). سپين: د سوړ (منفي يا يخ) رنګ دی؛ خوندي رنګ دی، د ودانۍيو دننه سپين برېښنايي پړې او سپينه رڼا لرونکي څراغونه او کلوبونه څخه ګټه اخېستل کيږي.

۱. ۲. بې (ب). سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر او لومړي فاز رنګ دی (لومړي ګرم پړی يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زيږدي کال پورې د لومړي فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زيږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، لومړي فاز رنګ په ځيګري رنګ او برون و منل شو.)؛ د اوروژنې د ټولو توکو؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی.

۱. ۳. پې (پ). ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ ځېرتيا او دوېيم فاز رنګ دی (دوېيم ګرم پړی، يا کيبل، لين، ليکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زيږدي کال پورې د دوېيم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زيږدي کال پيل ورسته يې بدلون و موند، دوېيم فاز رنګ په تور رنګ و منل شو.)؛ د توکو ښکته پورته کولو، د ټولو اسبابو او کرنيون؛ د خبرداري د ټولو توکو رنګ دی؛ ژېړه رڼا لرونکي څراغونه د ودانۍيو نه باندې، په ازاده فضاء کې ترې ګټه اخېستل کيږي او اړينه ده چې بېړنې څراغونه ژېړه رڼا لرونکي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱. ٤. تې (ت). اسماني: د نرانو؛ سپڅلی؛ لوی؛ پراخ؛ پلن؛ پېړ؛ نږدې او درېیم فاز رنګ دی (درېیم ګرم پړی یا کیبل، لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د درېیم فاز ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، درېیم فاز رنګ په خورین رنګ او ګري و منل شو.).

۱. ٥. تې (ټ). تور: د سویې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سوري رنګ دی؛ (د سوړ (منفي، نیوټرل یا یخ) کیبل یا لین، لیکې او کرښې رنګ دی، چې تر ۲۰۰۹ زېږدي کال پورې د سوړ کیبل ښکاروندی وو، له ۲۰۰۹ زېږدي کال پیل ورسته یې بدلون و موند، د سوړ کیبل رنګ په اسماني رنګ و منل شو.)؛ تور رنګه برېښنایي پړي یا کیبلونه د ودانۍیو نه باندې یا د باندې د ګټې اخېستلو وي.

۱. ٦. جې (ج). شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ هوساینې؛ دمې او ځمکن پړې رنګ دی (ځمکن پړي یا کیبل شین - ژېړ رنګ هم لري. په شین رنګ کې ژېړي لیکې. لکه د زیبرا یا برګ افریکایي خره تورې او سپینې کرښې چې یوه له بله ټاکلی واټن لري.).

۱. ۷. نوټ: د دندې په ساحه کې د مزدورانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي، د برېښنا د مزدورانو روغې سرې خولې او ختو رنګ وي، د میخانیکي مزدورانو روغې اسماني خولې او ختو رنګ وي. د کیمیاوي توکو د مزدورانو او د ژغورونکو خودیتوب ډلې د مزدورانو روغې ژړې خولې او ختو رنګ وي. د لوړو اینجینېرانو روغې سپینې خولې او ختو رنګ وي چې پرې پر سره رنګ د لوړ مدیریت ټاپې او لیبلونه ټمبل شوي وي.

۲. د سړکونو په نړوال ښکاروندي کې، سپین: د خوندي؛ بې وېرې؛ بې خطره؛ سویې ډار رنګ دی.، ژېړ: د پاملرنې؛ توجع؛ پام؛ د ځېرتیا رنګ دی.، تور: د سویې خوندي؛ ورسته پاتې؛ تیارې؛ ګړنګ؛ سوري او سورې رنګ دی.، سور: د وېرې؛ خبرداري؛ خطر رنګ دی.، شین: د تللو؛ وتلو؛ ارامتیا؛ او هوساینې، دمې رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳. د هنر او ادبياتو، ټولنيزو علومو اووم هنر په رسامي او خطاطي کې راته ماهر ښوونکي مولوي محبوب الله محبوب د اووه ډوله ليکونه او رسامۍ هنر ځلور کاله زده کوونکی پاتې شوی یم د برهان الدين رباني په باچاهي کې. د اته کلونو په عمر به وم. ,, د ادبياتو اووم هنر یا رسامي او خطاطي مې ځلور کاله شاګردي په لغمان کې له محبوب اوستاد څخه کړې وه. تر ټولو کوشنی شاګرد يې زه وم،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ۴۸ چوپړی). نوموړي ښوونکي مې د رسامي او خطاطي لوړې زده کړې د انقلاب په دوران ايران کې کړې وې.

هغه ويل: د رسامۍ له ماهرۍ او پوهې څخه د رنګونو کارول په لاندې بڼه دي: ۱. سور رنګ: د عاشقي؛ مستوالي او خوښګنوکی رنګ دی. ۲. تور د غم؛ اندېښني؛ پېښماني رنګ دی. ۳. ژېړ: د بېلتانه؛ جلاتوب او لرې والي رنګ دی. ۴. سپين: او ۵. شين: د سپېڅلتيا؛ زرغونتوب او ښتينولي رنګ دی. له دغو ټولو پېنځو رنګونو څخه ټول رنګونه چې دنيا کې دي ترې جوړېږي، دا پېنځه په ماهرت او تجربو سره ګډ کوه سره نو هر رنګ چې غواړې درته په لاس راځي.

٤. د زده کړيالۍ په دوران د کابل پولي تخنيک پوهنتون د برېښنا اېنجينېري د الکټرونيکس ښوونکي الله بخښلې پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب. په ۲۰۰۳ زېږدي کال کې له خپل لوستليکي څخه راته داسې ويلې وو.

زما په يادښت چوپړو کې شته دي. په ټولګي کې مې ورسره يوه نادره ټوکه و کړه د رنګونو په پېژندنه يا د رنګونو تشخيص کې و کړه، ټولو ټولګيوالو مو را برق وهل په کړسکړس په خندا شول.

کټ مټ د کابل پوهنتون اوستاد پوهنيار محمد رحمت الله تنها د دې سرليک لاندې: موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

له الېده بسنې سره د بي بي سي له پاڼې د خپرېدو وخت: ۲۱:۲۱ ګرينويچ - شنبه ۱۵ ډسمبر ۲۰۱۲ - ۲۵ ليندۍ ۱۳۹۱ لېږدي داسې خپور کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.

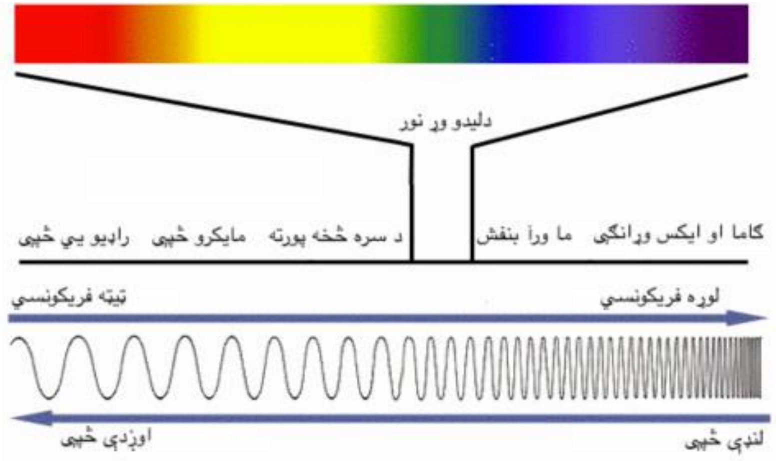

۱۰. ۳ روښنایۍ یا رڼا د لنډې څپې او اوږدې څپې ترمنځ د رنګونو څرنګوالی

نور یا رڼا یوه ډول انرژي ده چې د بېلا بېلو فریکونسۍ لرونکو الکترو مقناطیسي څپو په بڼه څرګندېږي. اوږدې څپې ټیټې فریکونسۍ او لنډې څپې لوړې فریکونسوۍ لري. فریکونسي د څپې د تکرار کچې ته وايي. هر څومره چې فریکونسي زیاته شي په هماغه اندازه څپه قوي کېږي. د الکترومقناطیسي څپو طیف چې د څپو د اوږدوالي مقیاس دی له مثبت لایتنهایي څخه پیل او تر منفي لایتنهایي پورې رسېږي چې په دغه طیف کې د لیدو وړ نور د څپو اږودوالی له ۴۰۰۰ څخه تر ۸۰۰۰ مایکرو مېترو پورې رسېږي. د لیدلو وړ نور اووه رنګه لري چې له سره څخه پیل او په بنفش باندې ختمېږي.

هر شی په حقیقت کې بې رنګه دی خو کله چې د لیدلو وړ نور په مقابل کې واقع شي نو ځینې رنګونه جذبوي او ځینې هم منعکسوي چې د دې عملیې په ترڅ کې موږ شیان رنګین وینو. د نور هغه برخه چې جذب نه شي او بېرته منعکسه شي نو زموږ د سترګو کسي ته را رسېږي چې د نور دغه برخه یوه ځانګړی رنګ لري او موږ نوموړی شی هم په همدغه منعکس شوي رنګ کې وینو. د بېلګې په ډول نباتات رنګ نه لري خو کله چې د لیدو وړ نور ورباندې ولګېږي نو د نور د شین رنګې څپې په استثنا نور ټول رنګونه جذبوي او شین بېرته منعکس کوي چې دغه منعکس شوی نور زموږ سترګو ته را رسېږي او په پایله کې موږ ته نباتات شنه ښکاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا راز موږ فکر کوؤ چې تور شی تياره دی او هيڅ رنګ نه لري، سپين شي ته يوه ځانګړی رنګ چې هېڅ په رښت کې موجود نه دی مانا سپين رنګ قايل يوه خو په حکيکت کې موضوع په بشپړ ډول معکوسه ده.

سپين رنګي شيان ټول اووه رنګونه په بشپړه توګه منعکس کوي، خو سترګې په يوه وخت دا ټول رنګونه نه شي تشخيص کولای او موږ شی بې رنګه وينو.

همدا راز تور رنګي شيان ټول رنګونه جذبوي او د منعکس کولو له پاره څه نه لري چې زموږ سترګو ته يې را و لېږي ځکه خو موږ ته تور ښکاري چې په حکيکت کې تور رنګ هم رښت کې وجود نه لري.

بله بېلګه يې دا ده چې لمر د سهار او مازديګر له خوا سور ښکاري هغه ځکه چې سهار او مازديګر لمر له موږ نه لرې وي او کله چې وړانګې له لمر څخه تر موږ پورې واټن وهي په لاره کې ځيني بخرکي شته چې د لمر سور رنګ نه شي جذبولای او هغه منعکس کوي چې په پايله کې موږ ته لمر سور ښکاريږي.

دا ټولې څرګندونې موږ ته ښه يي چې زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او يوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي.

په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري. هر څه چې همدا څپې، خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنګينې پديدې په شکل مني. ،، (محمد رحمت الله، ۱۳۹۱ لېږدی، ۱ چوپړی.)

زموږ د الکترونيکس ښوونکي الله بخښلي پوهنيار محمد رفيق مياخيل صيب چې دا و ويل: زموږ د ليدلو او يا هم نور حواس حکيکت نه بلکې مجاز احساس وي او موږ ته تل مجازي مالومات راکوي نه حکيکي مالومات نو پر همدې بنسټ ويلی شو چې نړۍ ټوله په اصل کې بې رنګه ده او يوازې سترګو ته را رسېدونکې منعکسه څپې دي چې هر شي ته رنګ ورکوي. په دې رنګ ورکولو کې موږ انسانان او زموږ ټول حواس هېڅ رول نه لري او هر څه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا څپې او خپله شيان د جذب او انعکاس په پايله کې موږ ته را لېږي نو زموږ حواس يې د يوه ځانګړي رنګينې پديدې په شکل مني. بله داچې په ټولو حيواناتو کې خر هغه حيوان دی چې د رنګونو تشخيص نه شي کولی.

نو ما ته بې له ځنډه په لغمان کې اووه اته خره د غلام محمد کرمي ماما چې هغه د کروندې د کرکېلې درندو کارو ته ساتل او ټوله ورځ به د نمبره اول ښوونځي په ډاګه کې څرېدل، راغلل چې زه يې څو وراړې غورځولی وم. ما پام و کړه چې ښه نو که داسې وي چې دوی خرو ته هر څه واچوي، که چېرې وچ هم وي لکه پرورۍ، نو هغه به ورته د شنو شمخو، د شولو د تازه وښو غوندې ښکارېږي. نو ما اوستاد ته و ويل: چې د خرو سترګې خو غټې هم دي او سترګې يې ښې سترې عدسيې هم لري، چې په پټو، کرونده کې چېرې لرې ښځې له رنګه جامو سره و ويني نو خپل اوزونه او سامان راوباسي، دا خو هم حکيکت دی. که خره د رنګونو تشخيص نه شو کولی نو ولې، بيا داسې کار فطري کوي. دا خو سول (اکل يا عقل) نه مني.!، په دې وخت کې ټولو ټولګيوالو پرک وهه.

۵. په اصل کې که ټوله دنيا بې رنګه ده، خو موږ د اسنتيا او د چټکې پوهېدنې له پاره د رنګونو ښکاروندي جوړو. چې وګړو ته ژر پوهه په لاس کې ورکوي، رنګ يوه بې نومه او ګونګ شی دی، خو انسان ته دا ګونګ بې ژبې شی، د خبرو په نه کولو باندې هم پوهه راکوي. او له موږ سر غږېږي. بېلګه يې: کله چې پر کشونو يا سړکونو موټر بيا يو؛ په سړک کې د هرو شپړ مېترو په واټن د سړک په داړو ښې او ګسې اوږې او منځ کې کوشنۍ نښې لګولې وي. زموږ په خپل لاس تلو لورې ته ژېړ رنګ وي، په منځ د سړک کې سپينې او د ګسې لورې ته سرې نښې ښکارېږي چې هر څومره ورباندې زموږ د موټړ د څراغونو رڼا ډېره پرې وځي په همغه کچې نښې ډېرې رڼا منعکس کوي او نښه همغومره ډېره روښانه ښکارېږي.

زموږ د لاس نښې موږ سره غږېږي چې زېړه رڼا راښيي چې پام او توجو کوه، په منځ کې ليکې سپينه رڼا رالېږي چې بې خنده دی، خو پام به د سړک نورو ليکو ته کوو چې د هغو په وړاندې خپل پلان و لړو. او ور تېر لور يا بل لاس ته بيا سره رڼا را لېږي چې موږ ته وايي چې دې لورې ته خنډ دی، وېره ده، خطر دی، ځکه چې يا به بل موټر تېرېږي او يا دا د راتلونکو موټرو د ځغاستې ليکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بله بېلګه يې: د ژوندۍ برېښنا په هر توکي او اسبابو باندې په ژېړ رنګ په سره پانه کې کښلې وي. چې ځان ترې لرې ساتئ. په ماضي لاس ور رسیدو مو په ۰.۰۳ سانیو کې ژوند اخلي. د دې له پاره د رنګونو ښکاروندی موږ ته په چټکۍ سره پوهه راکوي.

۶. ما د افغانستان په لس کلنه د اینجینېري په خدمتي دوره کې، د هېواد دننیو او باندنیو سترو کمپنیو سره، له ۴۰۰ ډېرو د هېواد دننه او له تر ۲۰۰ له هېواد باندې د مخابراتي سایټونو کې، تر ۵۰ ډېرو امنيتي قوماندانیو، ۵ سرحدي لیواګانو، ۵ د ملي پوځ سترې لیواګانو، په پرتو ودانیو لکه: سړکونو، هوايي لیکې، او ډاکرونو، د چټلو اوبو د پاکول، لوی ویلو او د نښه وېشتونځی کې.

په ولاړو ودانیوکې لکه: په خونو، ودانیو، بارکونو، پارکونو، پخلنځیو، روغتونونو، سترو پخلنځیو، د اوروژنې ودانیو، ساتونکو ځلیو، ساتونکو چوړګه مېنو، د چټک غبرګون ځواک د ودانیو، وریا (شاور) وو، چړچوبو (تشنابونو)، د اوبو زېرمو، د برېښنا زېرمو، د وسلو زېرمو، د موټرو زېرمو، د موټرو تمځیونو، د اسبابو زېرمو، سرپټولوبغالو او بېلابېلو برخو کې د رنګونو په غوروي او خوښونه کې د نوموړې برخو د مېرانو، لویانو اوباندنیو مشاورینو سره پرې د رنګونو په ټاکنه کې مصلحتونه کړي دي.

۷. د رنګونو په ټاکنه کې مې د لاندو ښکاروندو پخوا لوستلي وو، سه په منده او څه په دمه. لکه دا لاندې.

۷. ۱. په پينځه کلنه د ډیپلوم په اینجینېري دوره کې ټول لوستلیکي.

۷. ۲. د افغانستان د شلو بېلا بېلو پوهانو کتابونه او د دوی لوستلیکي.

۷. ۳. د جمهوري اسلامي افغانستان د ملي سټنډرډ اداري بېلابېل ښکاروندي چې ځينې یې کټ مټ له اینګلیسي کاپي فسټ کړي دي، په زرو پاڼو کې د څېړکو او سرلیکو د افغانستان په ملي پښتو ژبه را ژباړلي نه دي؛ يوه ثانیه به يې هم پرې ځان ستړی کړی نه وي. لکه د تورکې هېواد د برېښنا د پړو، مزو، کېبلونو او لینونو ټول ښکاروندی به یې راخېستی وي او کټ مټ پرته له علمي څېړنې او شننې به یې په ملي سټنډرډ کې د ښکاروندي غوندې روغ رمټ له پردۍ ژبې سره دننه کړي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. دغه ۴۰ لاندېني پېنې والو ښکاروندو ښه ښايسته له سلو ۶۳٪ زما د سر وېښتان رژولي دي، د لسو کلونو په موده کې، چې ټول چوپړي يې په مېليونو دي، په يوه شپه او ورځ کې په ډېريو ورځو او شپو د کال کې له زرو چوپړو ډېر لوستلي دي، څه په منده او څه په کراره. چې له خوبه به راوېښ شوم نو خپلو رژېدلو ۵ پېنځو يا ۶ شپږو وېښتانو به راته اسلام عليکم ويل.!؟

۸. ۱. My Acadmic studies Cods Soccer Field:

۸. ۲. National Institute of Building Sciences (NIBS);

۸. ۳. Air Force Civil Engineer Support Agency (AFCESA);

۸. ٤. Naval Facilities Engineering Command (NAVFAC);

۸. ٥. Unified Facilities Guide Specifications (UFGS) of

۸. ٦. the Corps of Engineers (USACE);

۸. ٧. American Water Works Association (AWWA);

۸. ۸. American Concrete Institute (ACI);

۸. ۹. International Building Code (IBC);

۸. ۱۰. National Fire Protection Association (NFPA);

۸. ۱۱. Unified Master Reference List (UMRL) (PDF version);

۸. ۱۲. American National Standards Institute/ Telecommunications Industry Association/Electronics Industry Association (ANSI TIA/EIA);

۸. ۱۳. United States Department of Agriculture Rural Utilities Service (RUS Bulletin);

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۱۴. USACE-AED Afghanistan Engineering District Design Requirements;

۸. ۱۵. Unified Facility Criteria (UFC);

۸. ۱۶. Underwriters' Laboratories (UL) Fire Protection Equipment Directory (۲۰۱۰);

۸. ۱۷. CMAA ۷۴ Specification for Top Running Bridge and Under Running Single Girder Electric Overhead Traveling Cranes Utilizing Under Running Trolley Hoist (Crane Manufacturer's Association of America);

۸. ۱۸. EIA ANSI/TIA/EIA-۶۰۷ (۱۹۹۴) Commercial Building Grounding /Bonding Requirement Standard;

۸. ۱۹. Factory Mutual (FM) Approval Guide-Fire Protection, latest edition;

۸. ۲۰. IBC International Building Codes, ۲۰۰۹ edition (including the Referenced Standards in Chapter ۳۵ or the latest editions of those Standards);

۸. ۲۱. IEEE C۲ National Electrical Safety Code (NESC), latest edition;

۸. ۲۲. IFGC International Fuel Gas Code, latest edition;

۸. ۲۳. IMC International Mechanical Code, latest edition;

۸. ۲۴. IPC International Plumbing Code, latest edition;

۸. ۲۵. Lighting Handbook IESNA, latest edition;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۲۶. International Mine Action Standards latest edition;

۸. ۲۷. TM ۵-۸۰۲-۱ Economic Studies;

۸. ۲۸. TM ۵-۸۰۵-٤ Noise and Vibration;

۸. ۲۹. TM ۵-۸۱۱-۱ Electrical Power Supply and Distribution;
۲۸. A/E/C CAD Standards, V٤،۰

۸. ۳۰. ACI ۳۱۸ Building Code Requirements for Structural Concrete, American Concrete Institute;

۸. ۳۱. ACI ۵۳۰/ASCE ۵/TMS ٤۰۲ Building Code Requirements for Masonry Structures;

۸. ۳۲. AISC ۳٤۱ Seismic Provisions for Structural Steel Buildings including Suppliment No. ۱, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳۳. AISC ۳٦۰ Specification for Structural Steel Buildings, American Institute of Steel Construction;

۸. ۳٤. ASCE ۷ Minimum Design Loads for Buildings and Other Structures;

۸. ۳۵. ASTM American Society for Testing and Materials;

۸. ۳٦. ASTM-D-۱۵۸٦ Standard Test Method for Standard Penetration Test;

۸. ۳۷. ASTM-D-۵۲۹۹ Standard Guide for Decommissioning Ground Water Wells;

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. ۳۸. AWS D۱,۱ Structural Welding Code – Steel, American Welding Society;

۸. ۳۹. BS۷٦۷۱ Requirements for Electrical Installations, Institution of Electrical Engineers (IEE), Wiring Regulations, Seventeenth Edition;

۸. ٤۰. CMAA ۷۰ Specification for Top Running Bridge and Gantry Type Multiple Girder Electric Overhead (Crane Manufacturer's Association Traveling Cranes of America);

۸. ٤۱. Specifications for UFGS :Specsintact Software are in SpecsIntact format. SpecsIntact is government to edit specifications for sponsored software used government contracts;

۱۰. ۱ پښتو ټپیلو د رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)

پورتنیو اته ګڼه لړونو په پام کې نیولو سره، ما د پښتو ژبې ټپیلو (شعرونو) ته د رنګونو ښکاروندي (د شعرونو د رنګونو کوډ) چې د هر شعر له پاره ده وټاکه. ښايي چې په راتلونکي کې څه ورګډ شي په کې او څه په کې بدلون و مومي.

لکه د ایفون د کمپنی د نازکو توکو رنګونه، چې سور، سپین، سروزرو رنګی د مېرمنو له پاره. تور، څمکن او د سپینو زرو رنګی د نرانو له پاره ټاکي.

ورسره د تورکیي د ختو کمپنۍ رنګونه چې ټولي نړۍ ته ښې ختي تیار وي، چې د ختو رنګونه يې ښه درانده دي. د سړو له پاره، اسماني رنګ، د مېرمنو له پاره ګلابي رنګ تود هتوځی لري. په هر علمي تراڼ کې دننۍ ځانګېړنې، موخې، منځپانګې، څرګندوالي، څه رنګوالي او څرنګوالي ته اړتیا وي، چې په ټاکلي توکي يې د رنګونو ښکاروندی ټمبونی ګرځوي. په لاندې ښه زما څېړنه دا جوت رونوي داسې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ .۱۰ د پښتو پيپلو د رنګونو ځېره

لاندې د پښتو پيپلو پينځه ځلوېښتو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو پيپلو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ) مې په ۱۳۹۵لېږدي کې وندی بوږولی او په راتلونکي پېر کې د پښتو ژبې د ټولو پيپلو رښت ځرګندونه کوي.

ځېره ۱ . ۲ . ۱ پينځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لېږديز لمريز کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٠. ٤ ځېره ١. ٢. ١ پینځه ځلوېښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،١٣٩٥لیږدیز لمریز کال

١٠. ٣ لنډۍ د رنګ ښکاروندی

لنډۍ یو د رنګونو ښکاروندی: ګڼ تورخکی شین رنګ دی.
اسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

٢٦	لنډۍ	ګڼ تورخکی شین	Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦

ای! ګـنو ژنـو میرخمنو
ځـنې له خـنډو سـازوۍ خندا راځینه

١٠. ٤ ټپې د رنګ ښکاروندی

د ټپې د رنګونو ښکاروندی: ځیګري رنګ دی.
آسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

٢٧	ټپې	ځیګري	Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠

راځـه وصال ته غـاړه کـېږدو
نور له هـجرانه تـوبــګاره شـوم مـینه

١٠. ٥ ټیکۍ د رنګ ښکاروندی

د ټیکۍ د رنګونو ښکاروندی: بادامي رنګ دی.
ګلابي رنګی هرم یې میرمنو ته د منسوبتیا نښه ده.

٢٨	ټیکۍ	بادامي	Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤

بدۍ ملـګرې دې خوشحاله
واده د ستا دی ژړا دوی د دروغـو کړیـنه

١٠. ٦ مصرۍ د رنګ ښکاروندی

د مصرۍ د رنګونو ښکاروندی: تت نصواري رنګ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

آسماني رنګی هرم یې نرانو ته د منسوبتیا نښه ده.

٢٩	مصرۍ	تت نصواري	Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١

▲ د اسلام رنګـه دې کړه بـده

سـاډې سـوډې امامـه څه دې و ستایمه

۱۰ .۷ د پښتو پېيلو د رنګونو بوړولو کړنلارې

د رنګونو د جوړولو او ټاکلو له پاره له لاندېني د رنګونو ښکاروندي لښتیلیک (جدول) څخه ګټه پورته کړئ.

رنګونو د ټاکلو کړنلارې: لومړی لیک غوره کړئ یا سلیک کړئ، بیا د لیک رنګونو ته لاړ شئ چې د انګرېزۍ په لومړي ابېڅي اي ترې لاندې رنګ زبرمه وي؛ دننه شئ؛ نور رنګونو کېکاږئ (more Colors)؛ د رنګونو دود کې (Custom) ټولې ټاکلي سلنې کښه و کښئ او وي غواړئ (OK).

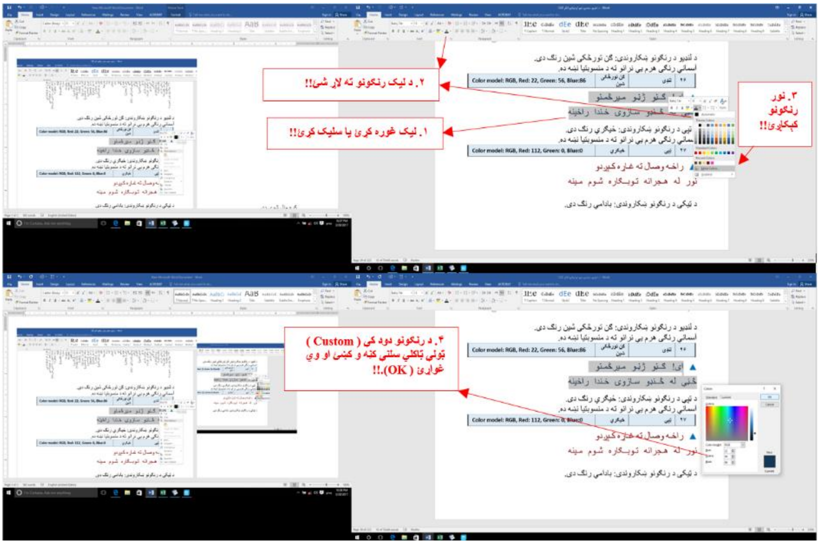

۳۳:- د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور.
* زه ځو سکرینو څخه په یوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپیوټر د ښېښې انځور. (# ٣٣ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. ۸ د پښتو پېيلو د رنګونو لښتيليک

جدول ۱. ۲. ۱ پينځه څلوېښتو پښتو پېيلو (پېرانو، اشلوکو شېرونو يا شعرونو) او يوه سلو شپېته بېلا بېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)، ۱۳۹۵لېږديز لمريز کال			
ګڼه	د شعرونو نوم:	د رنګونو ښکاروندي	Color code:
۱	غزل او ډولونه يي	سور	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۰, Blue:۰
۲	آزاد شعر او ډولونه يي	سپين	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۲۵۵, Blue:۲۵۵
۳	اډانه(انځور يا ادبی طرحه)	خړ	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green: ۵۱, Blue:۵۱
۴	آزاده منظومه	تيپ خمکن	Color model: RGB, Red: ۲٤۲, Green: ۲٤۲, Blue:۲٤۲
۵	قطعه	پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green:۱۱٦, Blue:۸۳
۶	بولـله (قصيده)	تت پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۷۷, Blue:۱۵۹
۷	مستزاد	خړ	Color model: RGB, Red: ۱۱۸, Green: ۱۱۳, Blue:۱۱۳
۸	ترجيع بند	ډېر خړ	Color model: RGB, Red: ۹۵, Green: ۵٦, Blue:۵٦
۹	ترکيب بند	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۷۵, Green: ۱۷۱, Blue:۱۷۱
۱۰	تول قافيز	تت پسته يي	Color model: RGB, Red: ۲۲٦, Green: ۲٤۰, Blue:۲۱۷
۱۱	دويزه (مثنوي)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۰۸, Green: ۲۰٦, Blue:۲۰٦
۱۲	يوييز (تک بيتونه)	تت خړ	Color model: RGB, Red: ۲۱۷, Green:۲۱۷, Blue:۲۱۷
۱۳	دريز (مثلث)	لږ تت خړ	Color model: RGB, Red: ۱۹۱, Green:۱۹۱, Blue:۱۹۱
۱۴	څلوريز (مربع)	لږ خړ	Color model: RGB, Red: ۱۲۷, Green: ۱۲۷, Blue:۱۲۷
۱۵	پينځه ييز (مخمس)	خړنګی	Color model: RGB, Red: ۸۹, Green:۸۹, Blue:۸۹
۱۶	شپږيز (مسدس)	لږ خړنګی	Color model: RGB, Red: ٦٤, Green:٦٤, Blue:٦٤
۱۷	اوه يز (مسبع)	ډېر خړنګی	Color model: RGB, Red: ۱۳, Green: ۱۳, Blue:۱۳
۱۸	اته ييز (مثمن)	تور ته نږدې خړنګی	Color model: RGB, Red: ٤, Green: ٤, Blue:٤
۱۹	لسيز (معشر)	خړڅکی	Color model: RGB, Red: ۲۳۰, Green:۲۳۰, Blue:۲۳۰
۲۰	څلوريزه(رباعي)	لږ تت پيکه مالته يي	Color model: RGB, Red: ۲۵۵, Green: ۱۹۸, Blue:۱۸۵
۲۱	مقام	نيلي	Color model: RGB, Red: ۵۱, Green:۱۰۲, Blue:۲۵۵
۲۲	چاربيته	پسته يي	Color model: RGB, Red:۱٤٦, Green: ۲۰۹, Blue:۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

Color model: RGB, Red:٥١, Green: ١٠٢, Blue:٠	تېز شپتلي شين	لوبه	۲۳
Color model: RGB, Red: ٢٠٤, Green: ٠, Blue:١٠٢	اناري	بدله	۲۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢٢٥, Blue:٢٠٤	سپين څکی ژېړ	داستان	۲۵
Color model: RGB, Red: ٢٢, Green: ٥٦, Blue:٨٦	ګڼ تورڅکی شين	لنډۍ	۲۶
Color model: RGB, Red: ١١٢, Green: ٠, Blue:٠	خيکري	ټپې	۲۷
Color model: RGB, Red: ٢٥١, Green: ٢٢٩, Blue:٢١٤	بادامي	ټیکی	۲۸
Color model: RGB, Red: ١٠٣, Green: ١٠٩, Blue:٤١	تت نصواري	مصرۍ	۲۹
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٢٥٥, Blue:٢٥٥	فيروزه يي	انکۍ (چغيان)	۳۰
Color model: RGB, Red:٥١, Green: ٥١, Blue:٢٠٤	تېز نيلي	بګتۍ	۳۱
Color model: RGB, Red: ١٥٧, Green:١٩٥, Blue:٢٣٠	تت اسماني	نيمکۍ (سروکۍ ، پام)	۳۲
Color model: RGB, Red: ٠, Green:٦٢, Blue:٠	پوخي	پارکۍ	۳۳
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green:٢١٦, Blue:٥١	ژېړ	کاکړۍ	۳۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٣, Green: ٥١, Blue:٢٥٥	بنجاني	کيسۍ (شبې)	۳۵
Color model: RGB, Red: ٠, Green: ١٥٣, Blue:٠	شپتلي	ايزي	۳۶
Color model: RGB, Red: ١٩٧, Green:٩٠, Blue:١٧	تت غوټاني	د ښادۍ ناري	۳۷
Color model: RGB, Red: ١٩١, Green: ١٤٤, Blue:٠	اوښ رنګه	د نکلونو غړونه	۳۸
Color model: RGB, Red: ١٣٢, Green: ١٥١, Blue:١٧٦	ابره يي	د آتڼ ناري	۳۹
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ١٠٢, Blue:٢٥٥	ګلابي	بابولالي	۴۰
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٥١, Blue:١٥٣	تېز ګلابي	د ورومشاعرې	۴۱
Color model: RGB, Red: ١٠٧, Green: ٧١, Blue:٣٥	غوټاني	منظوم فالونه	۴۲
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ٢٥٥, Blue:١٠٢	پيکه شپتلي شين	تاريخي ناري	۴۳
Color model: RGB, Red: ١٠٢, Green: ١٠٢, Blue: ١٥٣	تېز ابره يي	دمروتو کسرونه	۴۴
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٢٢٥, Blue:٠	تت ژېړ	منظوم نکلونه	۴۵
Color model: RGB, Red: ٢٥٥, Green: ٠, Blue:٤٤	شين	۱۶۰ ببلا ببل نور شعرونه	۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي

وړاندې له دې چې د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي ته ورشم، د مجاوير احمد، محمد اسماعيل او دوست محمد نظرونه به و ګرو چې د څېړنې سپړنې سره ملتيا کوي. نېغ د دوی نظرونه به په لړ څه بدلون و مومئ، ما په پراخ بڼه څخه ورګډ کړي هغه و ګورئ او لکه څنګه چې دوی لاندې ويلي ,, د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ، ... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ پښېله يا قافيه نه لري، خو د دوېيمې مسرې په پای کې اهنګينه کلمه يا ترنګتوک لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ بايد د زور,, ه ،، په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي. پای کې دا زور ,, ه ،، رانه شي نو اهنګ يې نيمګړی پاتې کېږي.

لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، يانې دا چې د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ لومړۍ مسره بايد ۹، او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ،... . ټپه، ټيکۍ او مصرۍ د لومړۍ څلورمه او اتمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتمه او دوولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدۍ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې لنډۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:,, دلته يې – د څپو ځای او کچې په ډاګه کړي. چې په لومړۍ مسره کې دوې څپې دي، په دوېيمه مسره کې درې څپې شتون لري. ،،

U-UUUU-UUUU
U-UUUU-UUUU-UUUU

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټېټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرې کړي. د پښتو ژبې د شعرونه د ځپو د شمېر، د مسرو د ځومره والي او ځرنګوالي له پلوه یوه له بله بدلون مومي، خو بیا هم د ځپیز خجیز جوړښت له مخې پرتولو یوه قانون تطبیقېږي. یاني تر هر درېوو ځپو ورسته ځلورمه ځپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، پښتو لیکوالو بیا هم خوارې ورې هڅې کړې او ادبي فنون، روح ادب، ادب مناره، قافیه، خوږه شپېلی، بدیع و بیان، لیتکی، بدیع او د پښتو شعر، ادب په تاریخ کې قصیده، پښتو غزل... په ځینې اثار رامنځته کړل، چې دې هر اثر پر خپل وخت د ځانګړو صنایعو په پېژندنه او سپړنه کې په زړه پورې ونډه واخیسته؛ خو په خپله د پښتو د ولسي او فلکوري شاعرۍ د ځانګو او ځېلونو د پېژندلو اړتیا ته یې پام لمړنی لیکوال چې د یوې تخصصي او ځانګیزې (مسلکي) اړتیا په توګه یې د پښتو شعر د رغښت او سکښت اړتیا وانګېرله، هغه د پښتو ژبپوهنې نوښتګر او زیارن اوستاد پوهان ډاکتر مجاور احمد زیار و، چې د شاعرانه او ژبنۍیو ازمېښتونو په رڼا کې یې ،، پښتو شعر ځنګه جوړېږي،، نومی اثر رامنځ ته کړ او د خپلې ځېړنې، ازمېښتونو له کوچ او نچوړ یې دا را ویستل چې په پښتو شعر کې تر هرو درېو ځپو وروسته ځلورمه ځپه خجنه (فشاري) راځي، یوازې په پښتو شعر کې نه، بلکې د ده دا سپړلی دود پر هغو شعري چوکاټونو هم سورۍ راځي، چې له عربي ژبې نه ورته راغلي دي.

د پوهان زیار دغه نوښتی هڅه رښتیا چې د پښتو شعر لرغونې پر موضع د یوه ځانګړي ازمېښت لرونکی اثرو، چې په علمي، ځېړنیزه جامه کې پښتو شاعرانو او د شعر مینه والو ته وړاندې شو. تردوی ورسته که څه هم د اروابناد اوستاد روهي ،، شعر پېژندنه ،، هم د شعر پر تیورۍ او منځپانګه باندې یوه ارزښتناک اثرو، چې د ژوندۍ شاعرۍ او ژمنې شاعرۍ تک و برید په ګوته کوي. (د یون د پوهنیارۍ د علمي ردبې لیکې باندې د محمد آصف صمیم د نمانځنې یادونې۱۳۷۷، ۱،۱لیږدی)،، (محمد اسمعیل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

،، د لنډۍیو، ... . ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو بل خصوصیت دا دی چې ځلورم سیلابل یوه ځپه (د جملې اکسنټ) راځي او په دې صورت په لومړۍ برخه کې په ځلورم او اتم، په دوېیمه برخه کې په ځلورم، اتم او دولسم سلابل ځپه راځي.
ځپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځایه د لنډۍ، ... . ټپې، ټیکی او مصرۍ لومړۍ او دوېیم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسېږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او ځپې ترسیم وړاندې کېږي:

▲ که – په – می – **وند** + کې - شه – هید – **نه** + شوې
خدای – ږو – لا – **له** + یه – بې – نن – **ګۍ** + ته – دې – سا- **تي-** + نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا په هغه صورت کې چې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یوازې ویل کېږي او که له نیمکۍ سره یوه ځای شي په هغه صورت کې د نیمکۍ له خصوصیت سره سم د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو په څېو کې توپیر راځي او کله له داسې هم ویل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري،،
(دوست محمد ، ۲۰۰۶ زیږدی کال)

,, څپه د هجا یا سیلاب په مانا ده. کله که موږ د مورفیم څخه بحث کوو نو د څپې موضوع حتماً را منځ ته کېږي، ځکه چې څپه د مورفیم یوه جز دی. څپه یا سیلاب ژبنی واحد دی، چې یا یوه خپلواك وی او یا له یوه خپلواك او یوه یا څو بېواکو څخه جوړ وي او په یوه ځايي ډول له خولې څخه را و وځي. لکه : د ,,ابا،، کلمه چې دوې څپې لري، چې لومړی ,ا، یوه څپه یوه خپلواك غږدی او دوېیمه ,با، بله څپه ده، چې له یوه بېواك ,ب، اویوه خپلواك ,ا، څخه جوړه شوې ده او په ګډه سره دواړه یوه مورفیم جوړ وي. که چېرې تجزیه شي بې مانا غږونه یانې اوازونه لاس ته راځي.

خپلواك یا واول اواز د څپې په جوړښت کې رغنده او اساسي رول لري په دې مانا چې پرته له خپلواك اواز څخه څپه نه شي جوړېدی یانې خپلواك اواز د څپې زړی یانې (هسته، منځی) جوړه وي. څپه په دوه ډوله ده:

۱۱ . ۱ اې (ا، الف). وازه څپه:

هغې څپې ته وايي، چې په خپلواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : ابا = ά́bά، زه = zə، ته = tə، بیا = byά... .

۱۱ . ۲ بې (ب). تړلې څپه:

هغې څپې ته ویل کېږي، چې په یوه بېواك اواز پای ته رسېدلې وي.
لکه : مور= mor، خور= xor ، کټ = kαt، خپل = xpəl... .،، (محمد اقا شېرزاد او جمشېد رشیدي ، ۱۳۸۵ل ل کال، ۹ چوپړي).

وازه څپه او تړلې څپه د پښتو پېیلو د هرې مسرې (بند، کړی یا بیت) د څپې شمېرلو کې په اسانی تول ګڼه څپې په لاس را کوي او څپېز مېچې روغه سپینې ته را اوباسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۳ د اوازنو ټيټوالي او لوړوالي کې اوړمنګي شننه

ما ته په دې سپړنه کې تر ټولو ستره نادره او هېښونکي ابېځي ,ه، په لاس راغله چي (زموږ خپله ,,ه،، هـ يا هي ،، چي ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګي ه ,هـ، دوې سترګي والا ه، يا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چي د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېځي ده. لاندې نادره ځانګېړنې لرې.

۱. په دې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ د ریسرچ پانې (د څېړنې چوپړي) کې د ,ه، ابېځي ۸۰۴۳۷ وارې راغلې ده.

۲. د مېرمنو په نومونو کې ډېره ,ه، ابېځي راغلي وي چې که پام و کړو د پښتون پښت اوس مهال ټول ټال ۶۰ مېلیونه تنه نفوس لري، چې له پينځوسو ډېره ګڼه يې د مېرمنو ده، چې تر ۳۰ مېليونو پورې د میندو، خويندو په ښځينه نومونو کې د ,ه، ابېځي راځي.

۳. د پښتو ژبې کې ډېر کارېدلی ابېځی هم د ,ه، ابېځي ده. چې که پښتو ژبه ۶۰۰۰۰۰ وی یا وییکي لرې. نو په ۳۰۰۰۰۰ درې سوه زرو کې چې ما لا له پام تېر کړي. د ,ه، ابېځي شتون لري.

٤. تر ټولو ډېرې پيبلي (پیرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ,ه، ابېځي باندې پښبله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د ,ه، ابېځي د هرې وییکي له بېل بېل ابېځي و منو نو د ,ه، ابېځي په کې لړ (رديف) راځي. لکه وینه، دینه، شینه، ځینه، بینه په د غو وییې پښبلې کې د ,ه، ابېځي لړ ده. يا قافيي دي چې د ه رديف لري. لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وییکي (ویوکي يا وی) او ابېځي چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په یوه بڼه او یوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.

٥. د پښتو ژبې د لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ یوازې د ,ه، ابېځی په پای کې وار په ورار ترېښتې راځي. سندريزه، سازېينه، يا اهنګينه کلمه لري، چې د دوی ټولو غږ بشپړوي. چې ګڼه يې تر ۲۱۹،۱۵۷.۰۰ لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ,ه ، ابېڅې غږ د انسان له نس د منځي یا ثقل مرکز نو دننه ګېډې نه پیل کېږي چې د ټول تن له رګونو او تشوځاینو یا واکیولونو څخه د سر پای، د پوندو له پیل څخه زور را اخلي او له خولې څخه باندې وزې، عملي بڼه یې:
تاسو په خپله د ,ه ، ابېڅې و وایئ؟ پینځه وارې ,ه ، و وایئ. لکه : هې
بیا یې و وایئ ,ه ، هې
تاسو ځېر شوئ چې د نس مو راټول او ټول شو. او د ,ه ، له پاره یې هوا را ټوله کړه ترڅو پورې هې ,ه ، خپل غږ پوره را و باسي او له نورو ابېڅو سره یې تو پیر و شي. خود به په دې کوشنۍ هې ,ه ، کې دومره بډایه توکې وي. چې د تن له ټولو غړو او غدو، رګونو، واکیولونو، زړه، تېتر او له ستوني خوږ راځي چې د بدن د ټولو غړو ملاتړ ورسره شتون لري، چې هر سومره مینه تاثیر په کې ور ګډ کړي. هغه د باندې را ځرګند وي. د دې له پاره لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ دومره سرغندوي، هېښنده، ګڼلي، خوږې، غښتلې، پیاوړې، سپېڅلې او ځرګندې... . دي.

زموږ نیکونو ورته داسي غږېز ابېڅۍ سته ټاکلې ده. چې په پای د هر یوې لنډې، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې راځي.
د دنیا په ټولو ژبو کې ځکه دومره خوږ او پیاوړي شعرونه شتون نه لري چې
په لنډو مانا وو، کې دې ډېرې ماناوې خوږ تاثیر د دې بڼه شعرو ته ورته په کې شتون و لري.

٦. د غږېز رغښت یا غږی یې روغ دی. لکه د
(امریکایانو ریم، Rhyme:* Rip,Sip,Lip.)

۷. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې کوشنۍ ,ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې، یا وروستاړی یې د ځرکنده هې ,ه ، لکه: غرمه، سترګه، پانه، ګوته، لښته، غونچه، درومه، پومبه، پوندانه، زره، دوره، هنداره، هېنډه، څېرمه... .
او زورکی ,ه ، : چاړه، ویاله، خوله، تره، ترله؛ زړه، نیکه، پسه، لیوه، خوله، کولمه، پینځه، اینده... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروستاړي غږ ډېر لږ دی، او روغ هم دمره نه راځي په کې.
که وي د هېڅ په ګڼه شتون لري. یوازې د هي , ه ، ابېڅی په پای کې وار په وار ترېښتې راځي. سندرېېزه، سازېینه، یا اهنګینه کلمه لري غږلرونکې هي , ه ، راوړل کیږي. لکه:

۷. ۱. ونه - wanáː (څرګند واو یا وي بېواک ,,و،، په غږ کلمې سره راشي) ونه.

۷. ۲. ینه - ináː (څرګنده یې یا لنډه یې ,, ي،، په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه او ینه.

۷. ۳. زوزکی - náː (نون زور و لري یا ربنتې پښېلې هې ,, ه ،، څخه مخکې ابېڅه نې ,, ن ،، زور و لري) نه.

۷. ٤. زورکی مه – má (maná منه مجهوله هې) مه.

۷. ٥. زورکی , ه یا ـه ،: xpalə, maγolə, xwalə, tralə (ترله، خوله، مغوله، خپله، اوربله، دړه،) ډېرې لږې شتون لري.

۷. ٦. زورواله هې (زور) , ه یا ـه ،: ará, aṛ, baxtawará, konatawará, zargará, kaftará (کفتره، زرګره، کوناټوره، بختوره، اړ، اره) ډېرې لږې شتون لري.

۸. مورږ هېڅ وخت کې لندۍ، ټپې، ټیکی او مصری کې کوشنی , ه ، د دوبیمې مسرې یا نیم بیت پای کې ، یا وروستاړی یې د څرکنده , ه ، په الف یا ا باندې نه شو اړولی. کره او خوږ غږی روغ نه راځي او داسې لوستل روغه نه ده. لکه: ونا، ینا، نا، ما، ترلا، مغولا، خپلا، خولا... .

۹. د اې ,الف یا ا، ټول غږ له تالو ښخه راوځي، ټول په خوله کې رغېږي چې خوله ورسره خلاسېږي او هوا پاس په تالو رغېږي، لکه ا، آ، آـ آ . خو د , ه ، رغښت بیا له ګېډې یا نس څخه پیل کیږي. چې , ا، دومره ښه او روغ نه لوستل کیږي، ښه هم نه راځي. د الف غږ لوستل روغ کار نه دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۰. په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کې څپه، سپلاب، هجا (سیلیبل Syllable):
د ابېڅو شمېرلو ته وايي، د آوازونو هغه ډلې ته وايي چې د ساه (تنفس) په یوه وار بندېز سره رغول کېږي. هر کله چې د یوې کلمې، غونډلې، جملې، وۍ د رغولو یا اداکولو په وخت کې ځنډ او پرېکړې راشي، دغو پرېکړو ګڼې ته څپه وايي.
څپې د آوازونو د بندښت له مخې له یوه بل بېل پېژندل کېږي. په بله وینا د یوې کلمې د څپو شمېر د هغې کلمې د غږونو په ګڼې پورې تړلې دي.
لکه :

۱۰. ۱. یوه څپه یا هجا: زه، ته، چې، د، وو، دی، دي، شي، وي، و، لار، تار، مار، لښ... .

۱۰. ۲. دوې سیلابه: څلېر، دد، دود، ترېلی، کښل، کټمل، غوږګه، اوبږۍ، دنیا، نانا، ماما، کاکا، لالا، ملا، لیلا، نڅا، خندا، ژړا، پښت، منج، ډییک، بوږم، اوډون، شېر(شعر)، لنډۍ، ټپې، ټیکی، مصرۍ... .

۱۰. ۳. درې څپېیزه یا درې سیلابیزه: غوږاسکی، میرځمن، ایللی (سپین رنګه بوټی دی، چې دنیا (ګشنېز) ته ورته پاڼې کوي)، نارکبل، باړه(با-ړه-ړه)، سرګړی، سپېرکی، مړوندی، شاه خورک (اوبه نه لري، او ۳۰ سانتي ونه لري)، ګنډیری، کرونده، خواریکښ، پوهنمل، مرستو، هېروون، فردوس، ځمکسمون، ځمکواکی، ټانټورۍ... .

۱۰. ٤. څلور سیلابیزه: د وزې ګېره (د بوټي نوم دی)، ناناایللی (شین رنګ بوټی دی په شړومبو کې یې هم ګډوې، ایللی بیا سپین رنګه بوټی دی، د دواړو توپیر همدا دی)، شړومبې، ترنجبېل، سیلابیزه، څلوریزه، لوستلیکی، لاسلیکول، مخبېلګه، ټولوژنه، ټولپوښتنه، ترینکوټ، لرغونتوکي، اکاخیله، تره خیل، جیجیونتې، ټبوټبوک، ځینګوړا، تورتېیلی، پانګواکي، اړیوییکي، کټنپلاوی، مېکاییل، میخاییل... .

۱۰. ٥. پېنځه سیلابیزه: وړاندېینه، وړاندوینه، ځرغېنځښت، وییپوهنه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېوادمشر، ژبپوهنيز، ازبېکېستان، انترکتيکا، څوارلسمه، پينځه پنځوس، ويکيپېډيا، اکپککوونکې... .

۱۰. ٦. شپږ څپيېزه: څلورڅلوېښت، شپږسيلابيزه، ځمککچپوهنه... .

۱۱. زورنه، خج، اکسنټ [لفظ، د موسيقي نوټ: د خج نښه: د توري په سرنښه (چې د تلفظ د جګوالي او ټېټوالي زور، اوږدوالی، څه رنګوالی يا کيفيت ښه يي): ټينګه (لهجه): تاکيد: بيلوونکی نښه: د وينا (ځانګړی، خاص، بېل) ډول. :Accent, Morphemel]: د غږونو لنډې غونډې سلسلې ته وايي او د غږونو تسلسل بيا بيا تکراريږي خو ټول تکرارېدونکي تسلسلات مورفيم نه وي. په پښتو ژبه کې ځينې وخت په يوه نيم حرکت باندې د آوز ډېره زوزنه (فشار) راځي، چې هغه ته زورنه وايي. د زورنې په راتلو د يوې کلمې مانا له بلې څخه توپير کوي لکه دا لاندې جملې:

۱۱. ۱. **ښ**ـکاري (څرګنديږي): زورنه په ښې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ۲. ښـکاري (ښکارکونکی): زورنه په رې ابېڅې باندې په پايني څپه کې.

۱۱. ۳. **وا**ړه (ټول، ګرسره): زورنه په وې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ٤. واړ**ه** (کوشنيان، کوچنيان، زوزان، زوزات): زورنه په هې ابېڅې باندې په پايني څپه کې.

۱۱. ٥. تـېره (پخوا): زورنه په تې ابېڅې باندې په لومړۍ څپه کې.

۱۱. ٦. تېر**ه** (تېز): زورنه په هې ابېڅې باندې په پايني څپه کې.

۱۱. ۷. **پ**ـرې (پرې د پښويې تړښتی دی. لکه : تاسو پرې پام کوئ): زورنه په پې ابېڅې باندې ده.

۱۱. ۸. پر**ې** (غوڅ، جلا، اېسته. لکه : پياز دې پرې کړه.): زورنه په ې ابېڅې باندې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. زورنه (خج، فشار، اکسینټ) په لاندې غونډ (کلېمو) یا وییکیو کې ولولئ. چې زورنه په کومه څپه کې راځي هغه پېر شوي (ډبل شوي. «بولډ») دي او پاتې نور ابېڅې او څپې سپک یا کم، لړ، کښته، تنزیل آواز لري، schwa sound.

۱۲. ۱. هجـ**ړا**
۱۲. ۲. هډ**پوه**
۱۲. ۳. هډ**ټر** (اسکېټ)
۱۲. ٤. هـ**ړ**اند (لالهاند)
۱۲. ٥. هـ**ړپی** (صندق، بکس)
۱۲. ٦. همـ**انـ**دی (هماندی، همفکره، ورته فکرلرونکی)
۱۲. ۷. همـ**بو**ل(همسندری)
۱۲. ۸. **همـ**پېری (هممهالی، همدوره،همعصری معاصر)
۱۲. ۹. همځ**نـګ** (همپوړی، انډیوال)
۱۲. ۱۰. هوا**وېـ**چې (هوایي لیکې)
۱۲. ۱۱. **هو**بله (وزله، وسیله، چاره)
۱۲. ۱۲. **هېـښـ**مې (زما د نثرونو نابشپړ کتاب نوم دی، مانا یې د ناڅاپي تورې وربځې، هېښمه یې مفرده وی د چې ناڅاپي توره وربځ ته وايي پښتو ژبه کې.)
۱۲. ۱۳. هانـ**دو**هڅه
۱۲. ١٤. همبنـ**دا**ړی (همبزمه، همجلسی)
۱۲. ۱٥. هـ**تو**ځی (بازار)
۱۲. ۱٦. **پیـ**از
۱۲. ۱۷. **چا**کلیټ
۱۲. ۱۸. **زر**دکه
۱۲. ۱۹. **لیـ**مو
۱۲. ۲۰. جا**نـا**ن
۱۲. ۲۱. پـ**لا**ر
۱۲. ۲۲. **مو**ر
۱۲. ۲۳. هېـ**وا**د

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. ۲٤. سرخندنه
۱۲. ۲۵. سیاست

په پورتنیو ویوکییو کې څرګنده شوه چې زورنه له هرې درې څپو څخه ورسته نه راځي، بېل بېل ځایونه کې راځي. د لوستلو په دوران یې توپر هم په غونډلو کې همداسې وي، په همدې سته لنډۍ، ټپې، ټېکی او مصرۍ هره مېسره چې د پښتو د لرغونو آریایانو د سندرو وزن دی همداسې ساتې، تر اوسه پورې لنډیو، ټپو، ټېکیو او مصریو همدغه ځانګړتیا ساتلې ده، یانې د شعر وزن د څپې (فشار ـ اکسینټ) او د هجاوو (سیلابونو) په اساس بېلا بېل دي. د هرې وۍ چې په کومه بڼه لوستل کېږي په همغه بڼه کې لوستل کېږي.

په پښتو ژبه کې موږ دوې د اواز پورته والی او ښکته والی (په خبروکې)، تلحین یا د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي بېلګې لرو. (په زوره ږغېدونکی)، د غږونو د لوړ والي او غږونو د لوړ والي غورځېدونکي.
لکه ازان او تکبیر چې ۱۴۰۰ کاله کېږي د دې پیېلو په اواز پل ګډ کړ، د دواړو ترمنځ په اوازونو کې بېلوالی شتون لري خوند او سور لري خو غونډلې یې ورته دي سره.
د پیېلو د منځپانګې ډولونه د ټاتوبي ټنګټکور او پیېلي کښلې کې و ګورۍ.
,, د پښتو ژبې تول ګړنې او لیکنې پیلې د سکالو له مخې په ۲۶ ډوله دي،،
(صفي الله، ۱۴۰۰ لیږدی، ۱۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۴ غږونو د لوړوالي غورځېدونکي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي (په زوره ږغېدونکی) په پښتو ژبه کې او په ساده ښکاره ګندولو غونډلو کې، د امر او پوښتنې باندې چې په ولي وۍ باندې راځي: لکه داسې نور، کوم وخت، کوم یوه او په کومه بڼه. ډېری وخت دغه د سېل په بڼه د فاعل د منلو له پاره کارول کېږي.

څرګند مصرۍ و لي.

څرګند ټپې وايي؟

۱۱. ۵ غږونو د لوړوالي د اواز پورته والی او ښکته والی:

دا تر ټولو پراخه په زوره ږغېدونکی د پوښتنې هو او نه په ځواب کې راځي، او ځینې پېر د ورستاړي پوښتنې کې راځي. غږونو د لوړ والي د اواز پورته والی او ښکته والی برخه کې
په بشپړه تو ګه د ګمان له عملي فاعل سره راځي.

د څرګند لنډۍ خوښېږي؟

۱۱. ۶ د اواز پورته والی او ښکته والی په لړ شویو غونډلو کې:

د اواز پورته والی اوښکته والی په هره غونډله کې پورته کېږي، تر هغو پورې چې په ورستۍ غونډله کې بیا اوز د اوازنو ټیټوالي او لوړوالي د لوړوالي غورځېدونکي په بڼه کېږي.

په ښادۍیو کې، مېرمنې ټیکۍ ولـــي، ټیکۍ یادوي او د ناوې ستاینې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱. ۷ د اواز پورته والی او ښکته والی په ورستاړي پوښتنو کې:

په ورستاړي پوښتنو کې ځیني پېر (وخت) د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بنه کېږي؛
او کله د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د لوړ والي غورځېدونکي په بنه کېږي. چې د ډاډمنتیا پورې اړه لري. د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات وي خو مازې خپله پوښتنه تصویب کوي.
د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو لوړ والي په برخه کې داسې څرګندېږي چې غږېدونکی ته معلومات هېڅ نه وي او د پوښتنې په لټه کې وي.

څرګند د ټیکۍیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

څرګند د ټیکۍیو مینوال دی، ایا هغه نه دی؟

۱۱. ۸ د اواز پورته والی او ښکته والی د خوښونې پوښتنو کې:

ځیني پوښتنو ته ځواب ورکول کېږي په ټاکلو کې، چې په منځ د دوې غونډلو کې راځي لکه ترښتي. د لومړۍ غونډلې پوښتنې، د اوازنو ټېټوالي او لوړوالي د غږونو د لوړ والي په بنه کېږي چې پر هو نه ځوابېږي. د دویېمې غونډلې پوښتنې کې د اواز پورته والی او ښکته والی د غږونو د لوړ والي غورځېدونکي په بنه کېږي.

زده کړه داسې ښايي چې دا به وګړپیژه پایله رغوي. دلته ډېری په له هرو دربو څېو څخه ورسته څلورمه زورنه (زور، فشار، خجنه) نه اخلې، ما دا د سندر غاړو له غږیو او غږونو د زورنې چې په غونډله کې مې ډبل کړی دی، لږ پېږ ښکارېږي (بولډ کړی دی هغه ابېڅی چې پرې زورنه راغلې، او سندرغاړو په کې زورنه کړې). چې دوی یې د څپې په زورنه (خج یا فشار) کې چې ډېر زور ورکړی دی. په لاندې بڼه دی.

دلته د لا ډېرې باریکي له پاره که د وییکو، وی کې ځېر شو چې په کومه برخه کې زورنه ورکول کېږي او راځي.: لکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنـــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــــرچ پاڼې)

د هیواد سرغندوي تکړه هېښنده محلي سندرغاړي شاه ګل او ملاګی اوستاد د لغمان میوزیک بشیر رستورانټ له خوا څخه یې خپرې کړې.

▲ نصیب تقدیر ته ګناه نه شته

یه!؛ بخت چې کوته شي تندی سل ټکري خورینه

▲ منډې مې ډېرې پسې و کړې

ورځ د ازل کې جدایي لیکلې ونه

اینځری اوستاد (د هیواد تکړه هېښنده بنجوماری او سندرغاړی)

▲ وی!؛ خلک د کال مړي ته جاړي

ما په ژوندي جانان کمر را و شکونه

شهریار کوچی

▲ زړګی مې دسې راته وایي

چې په دا ناستو خلکو و شینده ګلونه

د مهترلام سرغندوی (مخکښ) بنجو ماری

▲ د عشق اور به مې مړ نه شي

او!؛ که له جامو سره دریاب ته ودانګمه؛ نو وی!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځوانان **خو** هر ځای **کې** وسېږي

د **لمپاکا** په شان **ځوانان** به **چېرته** **وینه**

▲ ای!؛ ګـنو ژنو میرخمنو

ځـنې له ځـنډو سـازوی خندا راځینه

ای – ګ – نو- ژ + نو- میر – خ- م + نو
ځ – نې – له - **ځن** + ډو- سا – ز – **وی** + خن - دا – را- **ځي** + نه

د مهترلام سرغندوی سندر غاړی قاري لغمانی اوستاد او سید احمد اوستاد

▲ له دې خوارېـ اواز د زار **شمه**

وايي خو **ته** خو مزه ماته **راګوینه**

▲ هلکه تورې جامې و کړه

تورې جامې درسره **ډېرې** خوند **ګوینه**

بنګی او بریالی

▲ په زړه مې **خاورې** کوټنی شوې

اغزي پرې شنه **شو** اوس مې خوب **ته** نه **پرېږدینه**

▲ **او**!؛ مبارک**ي** راکړی **علمه**؛ وی

چې پرې مين **وم** ترې چارپېر **مې** کړه **لاسونه**

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوار دې پیدا کړم خوار **به** مړ شم
د **ارمانونو** ډک زړګی **به** ګور ته وړمه

▲ په مرګ **خو** مړم **نه** پاتې کېږم؛ **اشنا**
ګور ته **به** وېسم **ستا** رټلي جوا**بونه**

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری

▲ څو**مره** په **مینـه او** کې **باتور يمه**
د **دار** په سر **مې** خېږوي **نو** تا **یادومه، جان**

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده د شرق الماس خوږغږي او خوږ سندرغاړی احمد ظاهر

▲ په **کلاګی** کفترې ناستې
یوه یې وېشـ**تل** کړې بل **یې** غېښي ور **کوینه**

د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډیو تلویزیو ښاګلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پینده محمد منګل

▲ ما سره **سمه** سیالي **مه** کړه
زه **لغماني** یم خر په **ونه** خېږومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. دفتنګونه

دفتنګونه (الیده، اضافه، سرباري او اوسترباري) غونډلې یا کلمې دي چې سندره (اهنګ؛ ترنګتوک؛) یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه (غبرګغږونه یا واکه مرکب) هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته راځي او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوځي د یوه غبرګغږ. لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکی واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه (غبرګغږونه) ناټروییکي، ټروییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، کنه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، ښنګه، ولې... .

په پورتنۍیو لنډیو، ټپو او مصرۍیو څخه ځېړنه او سپړنه دا هم سپینې ته را باسي.

۱. په لومړی ټپه کې ,, یه ،، په دوهیمه ټپه کې ,, وۍ ،، او په پېنځمه ټپه کې ,, اشنا،، دفتنګونه (پارنویکي... . ټول په لنډیېړې ښه په غبرګغږونو یادو) دي.
۲. په دوهیمه لنډۍ کې ,, او،، او ,, نو وۍ!!،، او په پېنځمه لنډۍ کې ,, او،، او په شپږمه لنډۍ کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده انقلابي سندرغاړی عبدالله مقری هم د لومړۍ مسرې په منځ کې د ,, او،، او په دوهیمه مسره کې ,, جان،، دفتنګونه د ډېر خوږ والي له پاره ویلي دي. په لاندې دوې لنډۍیو کې هم راوړل شوي دي.

چې دا او دې ته ورته دفتنګونه میاروښان نه منل او اخوندرویزه منل. چې پردې اړه پخوا میر روښان یا پیر روښان (میا روښان، اخون روښان، بایزید روښان، انصاري روښان، مسکین، اورمړ، بایزید انصاري، بازید) له مخزن اسلام لیکونکي سره کلک د نیتونو جګړي کړي دي، چې دا دفتنګونه میاروښان لرې کړي او نه یې مني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا الله!؛ مسافرۍ ته خفه نه يم
خفه په دې يم چې مرګی غوټې وهينه

وی!؛ که يارانه نه کړې جانانه
داسي خو مه وايه چې نه دې پېژنمه

په دې لنډۍ يو کې ,, يا الله!،، او په دوېيمه کې ,, وی ،، دفتنګونه دي، خو له لرغونو زمانو څخه دې برخې هم شتون لره، اوس هم همداسې پالل کېږي. ,, حالنامه د پيروښان کتاب کې د ده ځيني شعرونه، ژوند او د روښاني غورځنګ د غړو، د ده د کورنی او د مخالفينو له لورې چې پښتنې شوي دي، د هغې ځوابونه او بشپېر معلومات شته دي، چې د کندهاري ابوبکر زوی علي محمد کنداري ترتيب کړی دی. له دې سربېره د رسم الخط پښتو: چې د پښتو ژبې ځانګړې ټکي يې په پښتو ليکدود له پاره ټاکلي وو ،،
(شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۵۲چوپړی)

په همدې کتاب کې د افضل خان ختګ له خولې څخه چې د سيد علي ترمزي (پيربابا) مريد اخوند درويزه د مخزن اسلام يا مخزن اسرار کې کښلې دي او اخوندروېزه په لغمان کې ژوندګړ و او لوی شوی و، له دې ځايه پېښور ته تللی و، چې اخون هغه ځوک و چې له پير روښان سره يې د مغلو او سيد علي ترمزي (پير بابا) په لمسون دښمني درلودله. په ۱۵۸۵ زېږدي يا ۱۰۰۴ لېږدي نه وړاندې.

زما يې له جګړو او نيتونو سره کار نه شته خو د يوې خبره چې له لغمان څخه اخوندروېزه هلته پېښور ته تللی و که اخون تورک يا مغول و،
خو په لغمان کې لوی شوی او ستر شوی و نو ځکه يې په دغو دفتنګونو چې پيروښان نه منل يوه نقد همدا کوه پري او د پښتو ژبې لغمانۍ يو په اړه يې بشپړه پوهه در لودله، ,, اخوند درويزه بابا په اصل کې تورک و (تذکرة الابرار والاشرار ۱۴۰ چوپړی)، د دوی نيکونه کې چې لومړی سړی د لغمان نه ننګرهار ته راغلی و، د هغه نوم جيون بن جنتي و، د پلار له ډډې تاجک تورک و او د مور له له اړخه د سلاطين بلخ سره تړلی و، په مهمندزو کې ديره شوه... .،، (اخوند درويزه رحمة الله عليه، مخزن، پښتو اکېډېمي پېښور پوهنتون، د مطبوعاتو سلسلې ګڼه يې ۳۳، فيبروري ۱۹۴۹ زېږدی، چوپړی ب).

د افغانستان د علومو اکېډمي کتابتون کې يې ګڼه ۳۱۳ ده د مخزن او ټول ۲۱۶ چوپړي دی چې ما لوستلی دی، قلمي نخسه يې هم د علومو اکېډمي کتابتون کې شتون لري. د وخت حاکم ظاهېرالدين بابر ښې ډېرې اوريدلي دي لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصرۍ چې لغمانۍ یې هم په خپلو بابري حکمرانۍ لیکي کې ترې یادونه کړې ده. (د تاریخ مرصع د افضل خان ختک او شهسوار سنګروال همغه تاریخي څېړنې، او د ظهیرالدین بابر بابري کتاب له بېلابېلو چوپړو څخه).
اخوند چې د پیروښان خیارالبیان کتاب,, یوه نخسه یې د جرمني په ټیوبنګن پوهنتون کې شته ده ،، یې په شر البیان یاد کړه او نقدونه یې پرې په ۹۸۷ لېږدي کلونو کې و کړه، پیر تاریک یې بللی و. ,, مقفي یا مسجع نثرونه: هغه نثرونه دي چې لیکوال په کې وزن او مسجع لرونکي کلمې د شعر د قافیو په څېر کاروي.

چې په دري او فارسي ژبه کې بېلګې د خواجه عبدالله مناجاتونه او د شیخ سعدي د ګلستان حکایتونه دي. په پښتو ژبه کې یې ډېرې ښې بېلګې د بایدزید روښان ,, خیارالبیان،، او د اخوند درویزه ,, مخزن اسلام،، بللی شو.،، (سید محی الدین ۱۳۸۶ لېږدی، ۴۶چوپړی).

,, ... لنډۍ یو بل مزیت هم لري، هغه دا دی چې مرجع یا په بل عبارت سره کسر یا سرور سره جوړه کړي او وروسته لنډۍ پسې ویل کېږي.
داسي لنډۍ اکثره پښتانه پر لاري یا په اتڼ کې وایي، همدغه لنډۍ او مرجع د پښتنو او پښتو د شعر په اقسامو کې خورا لوړ مقام لري، د لنډیو په وزن یا په بل عبارت په سیلابو کې د وزن د بدلېدو په وخت کې ځینې زیاتي حروف لکه: وا، وا، واو، هی هی، هاهو، وی، واه او نور لوېږي یانې که څوک وغواړې چې لنډۍ پر خپله مخصوصه لهجه یا پر خپل مخصوص وزن و وایي، یانې د پښتنو د بلې ډلې پر وزن وایي پر دوه ډوله ویل کېدای شي.

یوه دا چې دغه پورته کلیمات د لنډۍ د سپلابو په منځ کې ورواچوي، دوېیم دا چې د لنډۍ د لومړۍ مسرۍ یا د منځ یا د اورستۍ مسرۍ کلمې سره مکرري و وایي.
یوه رقم لنډۍ داسي ویل کېږي چې مرجع او کسر نه لري، فقط یوازې، یوازې د لنډۍ په سر سر کې یوه د , ها , کلمه ورلوېږي او لومړۍ مسرۍ یوه وار او دوېیمه مسرۍ دوې وار ویله کېږي:

▲ ها!، تر تا دې غم لا وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل، راسره وینه

بل قسم لنډۍ داسي ویل کېږي چې یوه مرجع لري او د , وا وا وا , کلمات په کې ورلوېږي او ګډېږي. لومړۍ مسرۍ سره د دوېیمې مسرۍ نیمه برخه یوه ځای کېږي او ویل کېږي. د دوېیمې مسرۍ پاته نیمه برخه د مرجع سره یوه ځای یوه وار ویل کېږي لکه دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله، وا
بې ياره خوب، وا، نه شته که ما له نه راځينه

بل قسم دا ده چې کسرر او پوره مرجع وراچول کېږي او په سروز کې ويلی کېږي. اول د لنډۍ مسرۍ دوه واره وايي او , ياره، کلمه ورسره زياتېږي. د دوېيمې مسرۍ سره د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه وار وايي او د مرجع دوېيمه مسرۍ د مرجع د لومړۍ مسرۍ سره يوه ځای ويله کېږي لکه دا:

که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
که مې ته روغ لېونی نه کړې ياره
نو مې د بنګو پياله مه بوله مينه
مازيګرى دى بنګــى زانګـي
چېته د خياله زنګېده چې بنګی شوله
مازيګرى دى بنګـــى زانګـــي ،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، د او هـ چوپړی)

يادونه: بلن غونډلې (يا ندايه او ځوابيه غونډلې) لکه: يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، يه کربانه!، کنه، ای الکه! وروره!، بخته ميره! دغه راز هو، نه، ښه، ځنګه، ولې.
،، داسې نور وييکې او پوښتنو مځرې هم نيمګړې يا لنډ کړ شوې غونډلې دي، هغه هم د خبرو اترو او ډيالوګ په بهېر کې لکه چې يوه و وايي: ته ناروغ يې؟ بل داسې ځواب و وايي: هو، نه، ولې، ځنګه؟ او داسې نور ،، (مجاوير احمد زيار، ۱۳۸۲ ، ۱۴۲ چوپړی)

پارنوييکې، بلن وييکې... . د نوموني پاژه نه لرې او بېلابېلو ځانګړو ننګېرنو ځرګندونه کوې. پارنوييکې لکه: د خوښۍ (واخ، وخ، اوخ... .) يا د خپګان، خواشينی يا اندېښنې او درد (وای، وی، وي، وئ، وی، آه، اوه، وش، هئ شو، الا، هله ... .) او داسې نور هيېجاي چغې، سورې او اوزونه.

بلنوييکې د ښارويو، ژويو او مرغانو د بلنې او هڅونې يا رټنې او شړنې له پاره راځې لکه: اوښه!، اخه!، کشې!، تغه!، دړې!، کچ کچ! کورې!، ورکيش!، پيش پيش!، خخخخ... خې!، ځکځک!، کورکور (خرو ته)، ډيو ډيو (کوکيو او غوييو ته)، نتخه نتخه... .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر انګیوییکي یا انګینومونه لږو ډېر د نوموني پاژه تر سره کوي، لکه : بغ، بم، بو، غر، ګر او داسې نور بې مانا اوازونه چې د طبیعي پېښو په بڼه له خولې راوځي، په دوي کې ځېنو د آرو ژبنیو توکونو (ځیزمونو) ارزښت هم پیدا کړی وي لکه: درز، غرز... (د غورځېدو اوازونه)، درب، درب، ډب، ډوب... . (د وهنې اوزونه) او داسې نور (د ځیز نوم ډولونه دې هم وکتل شي.). (لودین، زېرى، ۴۳ ګڼه ۱۳۵۱ ل) ، (زیار، ۱۳۸۲ ل، ۱۴۶ چوپړی)

د پښویي له پامه: ,, نو ،، یوه اړیکوییکي دي، Conjunction لکه: ځکه چې ناروغ وم، نو درمل مې و خوړل یا که ته راشې، نو زه به هم راشم. (نو: اړیکوییکی دی چې د اړوتي غونډلي په سر کې د که په وړاندې هم راځي لکه: که شمال نه وي- نو ونه نه ښوري. یا که ته راشې – نو زه به درشم.) او په ورته بڼه په توسني غبرګونډله کې: لکه تا بللی وم، (نو) ځکه راغلم.
,, و،، او ,, او ،، ټروییکي: د عطف توري دي: لکه کاکا او ماما، خور او ورور، زه او ته، ترور او ترېله، اینګور او نږندې، ښه او بد. یا (او، و : ټروییکي دي چې دوه توکونه (ویي- غونډلي) سره ملګرې کوي.) او په همدې بڼه چې، که، هم، او، و... یووستوي اړیکوییکي دي.
که او یا ناټروییکي :

▲ یا به دې زلفې کمر بند کړم
یا به مې سر د غرغرې شمال وهینه

,, په، ته، د او سره ،، ستربل دي. لکه: په کور کې، ته مخامخ، ته ورته، ته درناوېږ . د ده، د پردو، د شپې، د غرمنې، د ورځې، تر لغمانه پورې، تر مېز لاندې، له ننګرهاره، په ګیډې په سې، تر تا ځخه زه ښه یم.
په لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کې چې لومړی مېسره یې نهه سیلابه ده او دوېیمه مېسره دیارلس سیلابه ده په دفتنګونو او پارنوییکېږ باندې یې سېلابونه هم یوه، دوې، درې او یا ځلور سیلابه ډېرېږي، چې د سرغندوي سندرغړو په خپلو اوزونو کې ویلي دي، چې منل شوی اصلي بڼې په تول کې ډېر والی راولي، خو د دوی خوږوالی لاپیاوړی کوي او اوریدونکي پرته له تیندکه ځخه دا تول منې. دا تول هم د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو توکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳. لوړ د پلورلو وړ

لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ تر ټولو شعرونو لوړ د پلورلو وړ شعرونه دي، ځکه چې سندر غاړي ډېرې په دې شعرونو نوموتي شوي دي، کوښښ ډېر کوي چې په مینه او خوند دا سندرې و وايي. ځکه تر ډېره خوندورې دي، اورېدونکو ته خوند ورکوي، په خواږه ساز او اوز سمبالېږي، د موسیقۍ رغول یې د هرې موسیقۍ د الې غږونکي زده وي، د دوی د کمپوز رغښت هم اسانه دی، د باندنیو هېوادونو او ډېری ګاونډي همبول (همسندرې)، تل له افغانو سندر غاړو په روسیه، جرمني، هند، امریکا، فرانسه، انګلېستان، پاکستان، تاجکستان، تورکیه، قزاقستان او ازبېکستان کې غوښتې او وړاندېزونه ورته شوي چې له دوی سره په غبرګو غږونو اوازونه سره جوړه کړي چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وايي سره.

په روانه عصري موسیقۍ په ډګر کې راته زما خپنوټې (خپنې لنډې) خاوند اجمل امید د محمدعثمان د زوی د ننګرهار د بهسودو ولسولۍ ویلې و، چې ماته دې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ راکړه زما له دوی سره ډېره مینه ده، ډېرې مې خوښېږي او تود بازار هم لري.

تر ډېره چې ما وګړي لیدلي او ماته څرګنده ده، ټول ځوانان چې په مجلسونو کې په لومړي ځل سندرې پیل کوي، نو هغه یا لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ وايي.
په پښتنو کې مجلسو نو کې لومړی په همدغو شعرونو باندې خلک همبول کېږي.

په لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ باندې الګان نوم وتي شوي وي. او له شوکه یوه یا دوې له دوی څخه په مجلسونو کې ولې.

په دې دومره کچې نوموړو شعرونه چې ما د سندرغاړو او نورو وګړو راخېستې، ډېریو یې په لسو دانو ۱۰ لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو باندې ستر سندرغاړي جوړ شوي دي. په وار وار ترې تکراراً همدغه لس دانې چې هر یوه سندر غاړې ته خوښې وي، هغه ترې په هر بېل مجلس کې ویل کېږي، ځکه همغو خوښکړل شویو یې په زهن او خوله کې ځای موندلی وي.

که چېره یوه تن ښه خوږ غږ و لري او په مینه باندې، هغه مینه چې لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ یې ترې غواړي و وايي، نو غوره سندرغاړی ترې جوړېږي، د دې له پاره چې هر ډېری کسانو ته په نوموړي ډګر کې همدغو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ پیپل ورښيي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر ډېره پورې د لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ کتابونو او د دوی په لټه کې هر وګړی وي چې وايي خلي، ښه غوره والی او څه رنګوالی لري چې د غوښتنو، يادونو، نښه کونو ګڅې يې ډېره وي.

د خوږو لنډۍ يو، ټپو، ټيکۍ يو او مصرۍ يو ټاکل او په لاس راوړل که ډېرې هم دي خو بيا هم ګران دي، په ۱۰ دانو کې به د ځينو کسانو هيڅ خوښ رانشي، چې لولي يې، او که له کوم تن يې واوري که يوه دانه هم وي بيا يې ډېره خوښېږي.
په پلازمينه کې مې اورېدلي دي چې فرهاد دريا د باران د موسقۍ ډلې غړي ويلي و، له جګړو وړاندې مې د افغانستان په راډيو تلويزيون په کتابتون کې ما په ۵۸۰ پينځه سوو او اتيا مصرۍيو کې د بابولالي څار ناکرار کړم ليونۍ، وه په مين ګرانې پلو راټيټ کړه شين خالی نيم کۍ له پاره دا مصرۍ خوښه کړه. او دا ډېر درونډ کار دی.

▲ ستا د کټ کټ خندا دې زار شم
لکه ماشين چې په بخمل و چلوينه

په ورته وخت کې د هېواد سرغندوی تکړه هېښنده اوستاد د افغانستان راډيو تلويزيون ښاکلي نوموتي خوږغږي او خوږ سندرغاړی پينده محمد منګل مېرمني او د هنر زده کوونکې اغلي ښاپيری نغمې له پاره په ۹۰۰ ټپو کې يوه ټپه د شاه لونګينه ياری... . نيمکۍ له پاره غوره کړې وه، هغه داسې ده.

▲ زړه مې سوری باد کې لړېږي
غېښې د غم ترې تېر او ببر وتلي دينه

د دې له پاره چې غوره په غورو کې و مومي، د هندارو ، مجلسونو او ننداروپه وړاندې د ليدونکو او اورېدونکو د تود هر کلي سبب شي، په لاسته راوړ باندې چې پېرودلي يې وي، پرې وخت يې تېر کړی وي، مصرف يې پرې شوی وي، نور ته وړاندې کوي او خپله هم پرې هاميانی په لاس راوړي. ځکه ډېر پلورلو وړ دي له هر اړخه.

په ۲۰۱۱ لېږدي کال مې د کابل د شپه ميرو اکاډمۍ پخلنځی روغو، نو يوه هزاره سندر غاړی و، د محمد دواود هزارګي په نوم ويل يې زه د حيات ګرديزي شاګرد يم، په همدغو پښتو شعرونو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زه د شپه ميرو په زړونو کې ځای کړی يم او په هر مجلس کې يوه وارې ځينې وخت څوواري وايم، او زه هم پرې په اکاډمۍ کې پايم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
څېړنــــــــــــچوپړي (ريســــــــــــرچ پاڼې)

لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ترټولو لوړ د پلورلو وړتيا په دې کې ده چې د پښتون پښت دود ته پايښت ورکوي. چې په دې سره ژبه بډايه او اوږ عمر کوي، دا بيا وګړو د پوهې او اوښياریٰ کچې پورې اړه لري، چې په کومه بڼه يې د ژبې له احساس څخه ګټنې اخلې، په احساس يې پالي او بې احساسه وګړي نه شي کولی چې د دې ګټه يې و مومي. ځکه په دې سره د دښمنانو او د پردو له لورې ورپېخو خنډونو ته پام اړل کېږي، هغوی ته د دې له لارې تاونونه ور رسېږي، هغوی په ډېر مصرف باندې د دې له منځوړلو او ادبي برخې د يوې ژبې له هېڅ سره برابرول او خپل دود پرې ټومبل پرته له دې لارې ډېر ستونځمن کار وي.

مېځمنو د پېخليک په اوږدو کې دا چغات کړی دی، چې زموږ له وګړو څخه علم پوهه واخلې، ليک لوست پرې کم کړي. په پټو سترګو يادلو او حفظولو پرې علم پورته کړې، د ليکلو او پوهېدلو زدهکړې ترې واخستل شي. مېرمنې يې بېخې بې لوستلو کړي. لوړې د لاسته راوړنو او کشفولو ځانګې په کوشنۍ يو کوشنۍ يو برخو و وېشي، چې د لوړ خيال او برياوو خاوندان په هېڅ پېر کې و نه شي. د دې له پاره د خپل دود د وګړنې پېيلو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ليکل او لوستل مو ژبه او کلتور ژوندی ساتي او ساه ور کوي.

چې په هره کچې چې د وګړو په منځ کې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ ډېرې لوستل کېږي، په کچې يوه بل تن برداښت کوي هم سره، يوالی، پوهې، علم، ليک لوست، شونې او روزنې او سوکالۍ ته يې ملا راتړې، په زرګونو او مېليونو وګړو يووالي او هوساينه، د هغوی مشغولتيا او خوښول، په لوړه کچې د سياست د هاميانۍيو په مصرفولو پرته شونې نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤. د کچې اندازې

کره بوږوم چې زما له کوشنيوالي څخه مينه له خپل ادب سره پيدا وه، دا نو په فطري ډول او د پښتني مور او پلار، پښتني نيا او نيکه د پښتون پښت چارپېريال ګړندی تاثير چې سوری يې په لومړي ټولګي کې، د څلور کلونو په عمر د حضرت قيس بن سعد په ښوونځي کې، د کډوالۍ په دوران کې، په ۱۹۹۰ زېږدې کال کې، په پسرلي موسم کې، د ښوونځی نه په لاره تلو کې لوېدلي وو. لومړی مې دا لاندې لنډۍ اورېدلې وه، خو له دې وړاندې به مې د پښتنې مور او پښتني نيا ډېرې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټيکۍ اورېدلې وې. په لومړي وار مې دا لنډۍ ياده کړې وه.

مجاهدين د خدای دوستان دي
څکه سرونه د الله په رضا ګدينه

او په ورستي وار مې خپله دا لاندې ټپه کښلې وه، د خپل دې ليکي په پېخليک د کب ۱۰، ۱۳۹۵ لېږديز لمريز کال.

د عامر مينه بويه مينه
له اننګو کړی باسي اوښکې يې څينه

۱.۱۴ د دې موخې اړوند لومړی بايد خپل ځانې پانګه، خپلې پلټنې په خپلو پانګو چې زما دي، کښلي مې دي، څرک يې داسې دی او داسې په ډاګه کيږي.

۱. دولس۱۲ دانې مصرۍ ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 01/01/2008* ۲۲۴ چوپړی.

۲. شېږ۶ دانې لنډۍ، ځای يې: بوست د پکيرانو کلی، لښکرګاه، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 030, 29/12/2007* ، ۲۲۶ چوپړی.

۳. دانې ټپې ، ځای يې: د ملا باقي غونډۍ په سر، د موسی کلا ولسوالۍ، هېلمند، *Roshan BTS site HLM 012, 16/ 01 / 2007*، ۲۲۷ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤. دانې ټیکی، ځای یې: زمونږ کور، مهترلام، لغمان، افغانستان،۲۲۹ چوپړی.

٥. دانې ټپې، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړيپوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۳:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۳۷ چوپړی.

٦. ۲۳ دانې لنډۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړيپوړ، دو بیمه کوټه E۱۰۲ ,٥:۱٤ pm ۰۹ /۰۱/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲۴۰ چوپړی.

۷. ۹ دانې مصرۍ، ځای یې: د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پنځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۰:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال، ۲۴۹ چوپړی.

۸. ۱۰ دانې د شپه مېرو ټپې، د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله، پینځم بلاک، لومړی پوړ، دوبیمه کوټه E۱۰۲ ,۱۱:۰۰ pm ۱۰ /۰۲/ ۱۳۸٥ لمریځ لیږدی کال،۲٥۱ چوپړی . ،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لیږدی کال).

د دې بېلګه داسې ده، چې لنډۍ ۳۰ دانې دي، مصرۍ ۲۳ دانې دي، ټپې ۳۸ دانې دي او ټیکۍ ۶ دانې دي. د ۲۰۰۷ زیږدي څخه مې کښلي دي. ۱.۱ ۲ ګڼه څېره بیا په نیمکۍ یو کې د لنډۍیو ګڼه ۱٥، مصرۍیو ګڼه ۲۱، ټپو ګڼه ۳۳، ټیکۍیو ګڼه ۸ ده، او په ایزې کې یا لنډۍ ایزې، ټپه ایزې، ټېکه ایزې او مصرۍ ایزې کې. د لنډۍیو ګڼه ۳، ټپو ګڼه ۳، ټېکۍیو ګڼه ۲ او مصرۍیو ګڼه ٥ ده. اوس د څېړاند په بڼه دانو داسې نه ورته نه شو ویلی چې، زما کښلي مخورې هم دي، ډېرى وګړي یې پېژني هم، ما کښلي، زما دي، زه نریم، او ډېرى اړخ به د ښځو د ځولۍ ځور کښلي بریخې، غټ او واړه، سړي او مېرمنې، زړې او وړې، زاړه او واړه، پېغلې او ځلمي یې وایي. زما دي او زما به نه وي!؟، د خپلو ټېرو کښلو لیکونکی یم، د دې لیکي څېړاند او زېږندوی یا پنځګر یم، پېیونکی خپل پښتون پښت ته یم ترڅو یې په غاړو کې د ګلو پېیون (امېل) شي.

الله ج که د دې لوروینه په ټېر ولس زوزان باندې کړي و، پرما یې هم کړې ده، زه هم د دې پښت زوی یم، د دې ولس یم، د هغه منندویې خو ومنم، که د کلونو چورلیځ ته ځبر شئ، نو له هغه ټاکلي زېږدي نه ورسته مې هېڅ نه دي کښلي، د خپلو کښلو په ټولو لا ستړی وم، ځینې رانه تری تم شول، ځینې له برېښنایي زېرمو څخه ړنګ شول، ټکرې یې و خوړي، د خپل علمي ډګر د اېنجینېري رېښځګر یم. نو تر اوسمهل مې ډېر لږ یوه، یوه دانه هېڅ کې شمېر دي نه دي کښلي او د لیکو په راټولو بښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یم؛ له ۱. ۳ الف او ۱. ۳ ب ګڼه څېره وړاندېینه کوي، راتلونکي پښتون پښت ته مخبېلګه یې ګڼلی شو او ښودونکي کوی شي چې لوستلیکي (درسي کتاب) غوندې ترې ګټه پورته کړي.

څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه یې په: دانې)

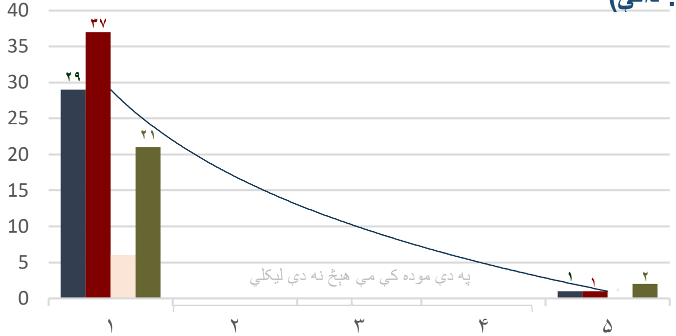

۱۴. ۵ څېره ۱. ۳ الف زما د کتاب څلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه یې په: دانې)

څېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچه، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه یې په: دانې)

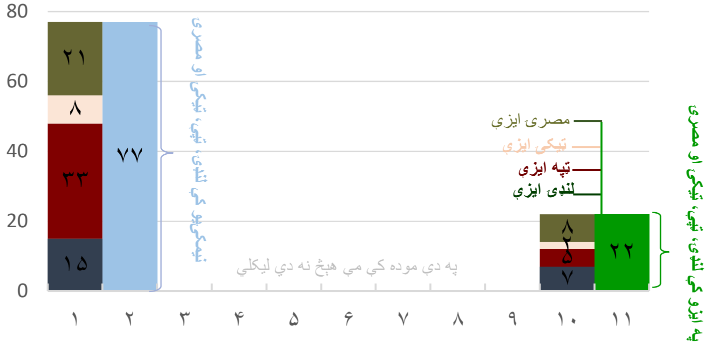

۱۴. ٦ څېره ۱. ۳ ب زما په نیمکۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ ـ ۰۱ـ ۱۶ (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴. ۲ د کچې اندازې يې چې ما خپله ربېځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي)، اورېدلي، لوستلي، ليدلي او ليکلي په لاندې بڼه دي:

۱. له خپل ليکي ,, څلېر کي د ددو دود،، څخه چې ۴۸ يې لنډۍ دي، ۷۴ يې ټپې دي، ۱۶ يې ټيکۍ دي او ۴۹ يې مصرۍ، چې ټولې سره ګډې ۱۸۷ کېږي. ,, له همدغو څخه په دې کچې په نيمکيو ، پام يا سروکو کې: ۱۵په کې لنډۍ دي، ۳۳ په کې ټپې دي، ۸ په کې ټيکۍ دي او ۲۱ په کې مصرۍ دي؛ له همدغو څخه په دې کچې: ۷ لنډۍ ايزې دي، ۸ ټپه ايزې دي، ۲ ټيکۍ ايزې دي او ۵ مصرۍ ايزې دي، ،، (صفي الله، ۱۳۸۸ ليرډى کال).

څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کي د ددو دود،، په نيمکيو او زما په د لنډيو، مصريو، ټپو او ټيکيو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګنه يې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټيکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کړه شوې	خبرداری	کنټرول کې
Lanḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۴۸	۷۴	۱۶	۴۹			۵	۳	ټول
۱۵	۳۳	۸	۲۱					

۱۴۱۴. ۱ لښتيليک څېره ۱ .۳ پ. ,, څلېر کي د ددو دود،، زما په ليکي کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګنه يې په: داني)

څېره ۱ .۳ ت. زما ايزو کې د لنډيو، مصريو، ټپو او ټيکيو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګنه يې په: داني)

لنډۍ	ټپې	ټيکۍ	مصرۍ	ښځو ته منسوبې	سړو ته منسوبې	کړه شوې	خبرداری	کنټرول کې
Lanḍéy	Ṭapé	Ṭikéy	Mésréy	Related to women	Related to men	Action Req'ed	Caution	In control
■	■	■	■	▲	▲	■	●	✓
۷	۸	۲	۵			۱	۱	ټول

۱۴. ۲ لښتيليک:. څېره ۱ .۳ ت. زما ايزو کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګنه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. د کابل علومو اکاډمي پښتو لنډۍ ۱۰۰،۰۰۰ سل زرو شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي، چې له لاندې کتابونو څخه يې په بشپړولو کې کار اخېستل شوی دی.

۲. ۱. د پښتونخوا د شعر هار او بهار، جېمز ډارمستټر (۱۲۶۵/۱/۱۸ لېږدي کې په ټولو پيل کړی يا په ۱۸۸۶/۴/۷ زېږدی) ، کابل پښتو ټولنې په ۱۳۵۶ لېږدي کې له چاپه تېره شوي.

۲. ۲. سپوږميه کړنګ وهه راخېږه، له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۳. غوړشکه د لنډۍيو، پېنده محمد زهير خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۰ لېږدی (۱۹۳۲ زېږدې) کې استقلال لېسه کې کښلې، او ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس يې د ميندپدوکې پته ۴/۵۲ پرله په سې ګڼه ۴۶۳۸.

۲. ٤. منتخبات لغات متفرقه پښتو، ټولوونکی نا معلوم، خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۲ لېږدی (۱۹۳۴ زېږدې)، اوس يې د ميندپدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ۵. متلونه او لنډۍ يا ذخيرة الغات، ټولوونکی محمد عمر خطي نسخه ملي ارشيف. ۱۳۱۸ لېږدی (۱۹۴۰ زېږدې)، اوس يې د ميندپدوکې پته ۴/۸۲ پرله په سې ګڼه ۵۳۸۲.

۲. ٦. ملي سندرې، محمد ګل نوري په ۱۳۲۳ لېږدي کې پښتو ټولنې له چاپه تېره کړې ټولګه.

۲. ۷. پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانګو امير، په ۱۳۲۵ لېږدی(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوي ټولګه، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، په کې ټولې سره ګډې ۱۱۶ دانې دي. چې ۷۳ يې لنډۍ دي،۲۶ يې ټپې دي او ۱۷ يې مصرۍ دي، ۱۱۲ څخه تر ۱۱۹ چوپړي پورې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۸. محمد دین ژواک د ادبیاتو د مدیریت کفیل، ۷۳۰۰ دانې، پښتنې سندرې په نوم باندې له چاپه سلامت تېر کړی دی، پښتو ټولنه، ۱۹۵۵لیږدی.

۲. ۹. لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم عبدالروف بېنوا انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړې، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لیږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوې ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی.

۲. ۱۰. عبدالروف بېنوا د لنډیو مجموعه، پښتو ټولنه، ۱۳۵۸ لیږدي کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

۲. ۱۱. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه لومړی ټوک.

۲. ۱۲. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه دوېیم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۳. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه درېیم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱٤. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۵. مشهوري ټپې، د سلیم خان له خوا په پېښور کې له چاپه تېرې شوي ټولګه.

۲. ۱٦. د مینې جهان یا ملي موسیقي، د اتمان ټولونه قلمي نخسه څلورم ټوک، پښتو ټولنه.

۲. ۱۷. سرود کهسار، محمد یونس، له چاپه تېر شوی اثار.

۲. ۱۸. د سید غلام ننګرهاري دیوان، قلمي نخسه، ملي ارشیف.

۲. ۱۹. د حسین دیوان، په پېښور کې له چاپه تېره شوي ټولګه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲. ۲۰. فولکلوري ګیډۍ، علي محمد منګل، پوښتو ټولنه، له چاپه ټبره شوي ټولګه.

۲. ۲۱. غرنۍ سندرې، غروال، پوښتو ټولنه، له چاپه ټبره شوي ټولګه.

۲. ۲۲. د خلکو سندرې، حبیب الله رفیع، پوښتو ټولنه، له چاپه ټبره شوي ټولګه.

۲. ۲۳. د زړه قطرې، عبدالله جان اسیر، په پېښور کې له چاپه ټبره شوي ټولګه.

۲. ۲٤. ټپه او ژوند، محمد نواز طاهر، په پېښور کې له چاپه ټبره شوي ټولګه.

۲. ۲۵. پښتو لنډۍ، د شفاهي ادب فولکلور د ډیپارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدیز لمریځ کال ګډه علمي پروژه، د لنډۍیو په باب تحلیلي څېړنې، د سلیمان لایق او مجاور احمد مومند په زیار، د افغانستان د علومو اکاډمي، د ژبو او ادبیاتو مرکز پښتو ټولنه ۱۳۶۳ لېږدی. ۱۱۱۵۸ دانې له خروار پاغوندونه یوه پوټۍ د ببلګو په بڼه پښتون پښت ته وړاندې کړي دي.

۳. پښتو لنډۍ له ابېڅو څخه ما له ا ب پ ټولې کړې وې. د الف یا ا چې پیل کېدلې ا ۲۴۵، ب ۲۴۵، پ ۶۳۰ چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱،۱۲۰ کېږي. (۲:۲۱:۵۹ PMThursday, July ۵, ۲۰۱۲)

٤. د ګل، پسرلي، باغ او غوټۍ په هکله: څېړلي، سپړلې، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۱ کېږي.

۵. د تورې، ننګ او مېرانې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!!

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۴۰ کېږي.

۶. د بېلتون، هجران او جدايۍ په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۴۰ کېږي.

۷. د ليدو، کتو او ديدن په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۹۲ کېږي.

۸. د ګودر او منګي په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۲۲ کېږي.

۹. د مين، يار، اشنا، جانان ، عاشق او معشوقې په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۳۶۵ کېږي.

۱۰. د مسافرۍ، پردېسي او جلا وطني په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي (جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵۲ کېږي.

۱۱. د خط او خال، حسن او جمال، شونډو او پېزوان، سترګو او زلفو په هکله: څېړلي، سپړلي، رېبځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! يې لنډۍ دي، !!! يې مصرۍ، !!! يې ټپې دي او !!! يې ټيکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۶۸ کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲. رفع الله ستانیکزی ملګری مې چې په مخامخ کوټه مو و سره د کابل پولي تخنیک پوهنتون شپه غاله کې، لوستلیکي به یې هم راته راوړل او د پښتو لنډۍ یو لومړی ټوک خو یې ماسره ځوشېږ و، او زه به ډېری د لنډۍ یو په اړه له افضل لالا او لړ د دمي وخت کې له دسره د کراري په مجلس بوختوم په ۱۳۴۸ زېږدي کې. د لنډۍ یو په اړه دده مقاله مې.: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۱۷۰ کېږي.

۱۳. انګلېسي ژبې ته ژباړل شوې: څېړلي، سپړلي، ربېځ کړي(جاروبکړي)، ربځ کړي (برسکړي) دي. چې چې دا ټولې ګډې وډې چې !!!! یې لنډۍ دي، !!! یې مصرۍ، !!! یې ټپې دي او !!! یې ټیکۍ دي، چې ټولې سره ګډې ۵ کېږي.

۱٤. شمس خوستي هم خوږې لنډۍ، چې رومل ورته خپرې کړي وي، په انټرنیټ کې، چې ټولې سره ګډې ۲۷۰ کېږي. په ۱۳/ ۵/ ۲۰۰۹ لېږدي کې خو ډېری یې له کتابه وې.

۱۵. د ډاکټرې سلما شاهین لیکي روهي سندري د ۱۵،۶۴۲ شا او خوا ټولې سره ګډې کېږي.

۱٦. پوهاند ډاکټر محمد رحیم الهام، لنډۍ ها (پښتو لنډۍ او د هغو فارسي ژباړه،۴۰۷ شا او خوا ټولې سره ګډې دي، وطن ۲۶، پردیسي ۱۸، بېلتون ۲۲، دیدار ۲۲، پخلاینه ۱۴، مینه ۵۲، غېږ ۱۲ ، زلفې او اوربل ۱۰ ، زړه او سترګې ۴۲، خندا او خولګۍ ۵۲، ویر ۱۳ ، تومت ۱۰، وفا ۷، ګلونه ۴۰ ، ګودر ۶، راز، راز ۶۱)، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف، ۱۶. (۱۳۷۹ لېږدی).

۱۷. هېواد شېرزاد راټولې کړي له ا ابېڅې څخه تر ې پورې. ۲۷ چوپړي، په هر چوپړي کې ۳۵ کېږي او ټولې سره ګډې ۹۴۵ کېږي، د لېږدي نوي کال په په پیل کې هېواد شېرزاد راټولې کړې وې او هېواد افغانستان برېښنالیک ته یې لېږلي وې. ,, Hewad Afghanistan, www.hewad.com په خپل ۲۰۰۹ نوي زېږدي پیل کې دا خپور کړې وو چې. له موږ سره ۱۰۰،۰۰۰ بېلا بېلې لنډۍ شته چې ۱۰۰۰ داني یې د دې نوې کال په لومړۍ ورځ ورپورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. په Sunday, ۲۰۱۰, November ۲۸, PM ۹:۱۱:۳۷ ، له هېواد ټکي کام څخه مې د هېواد شېرزاد ۹۵۶ کوزې کړي او پلټلي وې. ،، (۲۰۱۰ www.hewad.com).

۳ .۱۴ د پښتو لنډۍیو، ټپو، ټیکیو او مصرۍیو ټول ټال ټولې سره ګډې، د کچې ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې دي.

له پورتنۍیو څخه دا په لاس راځي او بېلګه یې داسې ده چې ځېړنه دا سپیني ته را اوباسي، چې ټولې لنډۍ، مصرۍ، ټپې او ټیکۍ، د پښتون پښت لرغوني بډاینه ده، چې د پورته نۍیو ۱۷ واړو بېلا بېلو ګڼه یې ۲۱۹،۵۶۴ دوې سوه او نولس زره او پینځه سوه او څلور شپېته دانې کېږي.

،، ما قلم خوځولی دی کله بند او کله روان د خپلې ژبې پېیلې آر له پاره، چې په نن ورځ کې زما ژبه ۳۱ یوه دېرشتمه لیکه کې دی. او د نړۍ په ټولو (۶،۵۰۰) ژبو کې یوه دېرشتم روڼ ځای لري، چې له دې ټولو ژبو څخه (۲،۰۰۰) ژبې داسې دي، چې له (۱،۰۰۰) څخه لږ کسان پرې خبرې کوي، دا هم په ځرګنده ټول په علمي بڼه د نړۍ ژبپوهانو ځېړلي دي، چې په دغو کې هغه ژبه له منځه ځي او د ورکېدو په حالت کې دي، چې د وویونکو ګڼه یې له (۳۰،۰۰۰) څخه لږه وي، (۷۰،۰۰۰،۰۰۰) اوویا مېلیونه پښتون پښت په پښتو ژبه خبرې کوي.

د نړۍ پر ټولو ژبو کې لومړۍ، بډایه او پرمختللي ژبه چې ځواک یې خپلو خپل ژبو په لاس کې دی، هغه د چین اساسي لهجه ده، چې (۱،۲۱۳،۰۰۰،۰۰۰) یوه بېلیون او دوې سوه او دیارلس میلونه تنه پرې خبرې کوي.

بله دا چې که اېنګلېسي ژبه (۱،۲۰۰،۰۰۰) یوه مېلیون دوې سوه زره وییکي (لغات) لري، عربي او روسي ژبه بیا (۹۰۰،۰۰۰) نهه سوه زره وییکي لري، پښتو ژبه (۶۰۰،۰۰۰) شپږ سوه زره وییکي لري، دري یا فارسي ژبه بیا(۴۰۰،۰۰۰) څلور سوه زره وییکي لري.

دلته په یوه نه یوه نوم داسې کسان شتون لري؛ چې د خپلې ژبې له ویوکو سرا تربګني لري؛ په کومو چې نه پوهېږي؛ هغه بیا ناګنلي ګڼي؛ په دې سره به لازمي وي؛ چې پښتو خپل کره وی له منځ لاړ شي. ما ایله (۴۰،۰۰۰) وییکي نه دي زده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي، نو دا د دې مانا نه لري، چې پښتو ژبه دې الله مه کړه نيمګړې وي. خو زه به په نورو پاتې (۵۶۰،۰۰۰) پښتو ويوکو نه پوهېږم.،، (صفی الله، ۱۳۸۸ لېږدی کال، ننه توزې (پېليزه، سريزه، مخکې وينا، مقدمه)، ۷۲ چوپړی).

ځينې پوهان وايي چې هر پښتون فطرتاً شاعر دی او د خپلې ژبې په دغو شعرونو پوهېږي. لنډۍ، ټپه، ټيکۍ او مصرۍ خو وايي، په خبرو کې او ميرانه کې، اړې کې، مرسته کې، وفادارۍ کې، جرګه کې، جګړه کې، ترو کې، انشر کې، نغارو کې، ترېلو کې ، بانډو کې، غرو کې، ټيټنګو کې، وتيزو کې، څلېرو کې، تمځيو کې، لوستځيو کې، خادۍيو کې.

بل لور ته که د پښتون ټول پښت ۶۰ شپېته مېليونه دی، په روانېږ کې، که ماحضې پام وکړو نو چې د هر پښتون يوه دانه ياده وي، نو ۶۰ شپېته مېليونه دی، خو دا د منلو وړ نه ده هېڅ ځکه چې زموږ لوی کور افغانستان په کوچنۍيو، کوشنۍيو کورونو ويشل شوی دي او هر کور ترې وار په وار د دې پښت دښمنانو، زور، لوټمار، تالاګر، تاړاکګر، يرغلګر، بلوسګر، تېرو، اورګډي، زبېښاکګر، پټنه ګر، نيواکګر، جګړهمار او په يونه يوه بڼه د لوی افغانستان کورونه کوشني کړه، او کوشني کورنه يې ترې بېل کړه. له لوی ننګرهاره يې پېښور بېل کړه، له بلخ يې ثمرقند، بخارا او پجنده. سوات، بلوچستان او... چې کله به کوشني بېل شوي کورونه له خپل لوی کور سره يوه ځای شي.

د دې له پاره اړينه ده چې که د دې پښت يوهوالي کې هرڅه ته ګټه ده، چې ټول پښت او ژبه ورسره هم بډايه کېږي. که د دې پښت په ستر پوهنتونونو کې يوه پوستکالی (سافټوير) ورغوي، چې ټولې چاپشوې، خوندي شوې، لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ زېرمه کړي؛ نوې ورتلونکي به په پوستکالي کې ځای و نيسي او خوندي شوې به پېژنې، نه به پورته کېږي. پاتيشونې به مومې او خوندي کوي به يې.

لکه هر کمپوټر کې چې فولډر يا دوسيه جوړه کړې. نوی پوستکلي ډاټا خوندي کوي، چې بله هلته شتون و لري نو د دوباره خوندي کولو خبراوی درکوي.

په ورته ګړنه به زدهکړيالان ډېر څه و مومې، د برېښناليکوي اړيکه به پياوړې شي، د نړۍ برېښنايي نړۍ وال جال کې به سره ګډ وي.

نو ځکه زما ځېړنه دا سپنې ته را اوباسي، چې پورتنۍ ۲۱۹،۵۶۴ کره خوندي شوې لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ سره ګډې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو انګړ
ځېرنـــــــــچوپړي (ريســـــــــرچ پاڼې)

ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډيوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

Radio Stations

Bamyan Radio	Bamyan	55k	12hrs	08/16/03	89.1Mhz
Istiqlal Radio Station	Logar	59k	02hrs	01/08/04	89.6Mhz
Radio Sharq	Nangahar	360k	12hrs	09/30/03	91.3Mhz
Kallid Radio Station	Kabul	2.8mil	24hrs	08/01/03	88.0Mhz
Millie-Paygham Radio Station	Logar	63k	07hrs	10/23/03	94.0Mhz
Taraj-Mir Radio Station	Baghlan	150k	15hrs	10/15/03	91.3Mhz
Qura-Bagh Shura Radio Station	Kabul	???	06hrs	01/01/04	91.3Mhz
Sahar Radio	Herat	300k	1.5hrs	10/25/03	88.7Mhz
Radio Azad Afghan	Kandahar	585k	04hrs	12/06/03	88.0Mhz
New Bahari-Balkh	Balkh	580k	09hrs	01/04/04	88.5Mhz
Suli-Paygham	Khost	140.5k	09hrs	01/15/04	93.1Mhz
Rabia Balkhi	Balkh	???	???	01/08/04	???
???	Kundoz	???	???	02/10/04	???
Radio Chikh-Chiran	Ghore	???	???	End of JAN	???

۱. ۳ ټ ځېره له دې ټولو ۱۱راډيوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

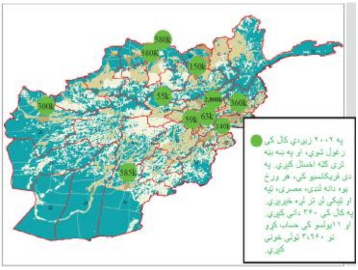

لږ تر لږه په کال کې ۳،۹۶۰ لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ لوستل کيږي خو خونډي کيږي نه!

۷. ۱٤ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډيوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټيکۍ او مصرۍ د دوی پر څپو په ورځ کې يوه خپرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو سيمه ييزې پايلې

له ټولو نه وړاندې لومړنۍ سيمېزي پايلې چې د پښتو سندرو په اړوند شوې دي. هغه زما وطندار ګل باچا الفت کړې وې، چې د پښتو سندرې کتاب تر نوم لاندې په ۱۳۲۳ لېږدي له چاپه راوتې وې او د وخت د اقتصاد وزير له لورې د مطبوعاتي جوايزو کې لومړۍ جايزه په پښتو تالفاتو کې اخېستې وه. چې د پښتو شعر تاريخ په لحاظ له ۱۳۹ لېږدي کال څخه نيولې تر ۱۳۰۰ لېږدي کال پورې له نظر لاندې نېولې وو، له منتخبو لنډۍيو او کاکړۍيو سره.

پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر، د صحافت او تاليف د څانګو امير، په ۱۳۲۵ لېږدي(۱۹۴۶ زېږدی)، د پښتو ټولنې نشراتو نمبر ۹۵، د عمومي مطبعې له چاپه تېره شوې ټولګه، افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، پښتو سندرې الفت، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټيکۍ په کې سره ګډې ټولې شوي دي له ۱۱۲ تر ۱۱۹ چوپړي پورې.
چې ډېرې يې زموږ د سيمې زوکړه ده او لږه برخه يې له ملي سندې اخېستل شوي. ځينې لنډۍ پرهېز او ښاغلي محمد علی لونګين ورکړې وې، چې د هغو يادونه يې هم په کې کړې او ليکی يې له ما سره شته دی.
زه دا ده دې له پاره کره بوږوم چې ښا زموږ د پښت ډېرې داسې پام ونکړي چې موږ سره يې چاپي ثبوت د دې سندرو په لاس کې نه شته، يوه لنډۍ هم دومره زړه په ثبوت سره نه منې چې ليکل شوې دي وي. په لاندې انځور کې يې يوه چوپړی دی چې له نن څخه ۷۱ کاله وړاندې پښتو سندرې ليکی له چاپه رمټ تېر شوی دی، د بېلګې په بڼه دی، وې ګورئ.

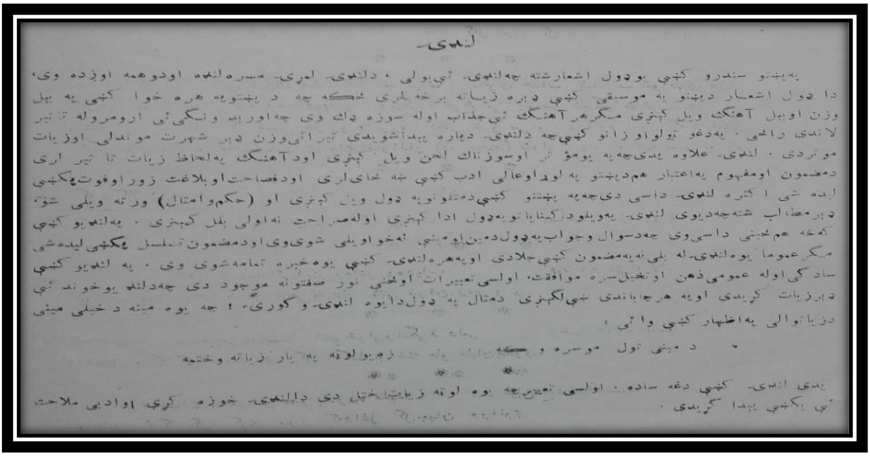
لنډۍ

په پښتو سندرو کښې يو ډول اشعار شته چه لنډۍ ئې بولي . د لنډۍ لمړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي ،
دا ډول اشعار د پښتو په موسيقۍ کښې ډېره زياته برخه لري ځکه چه د پښتو په هره خوا کښې په يو
وزن او يل آهنګ ويل کېږي مګر هر آهنګ ئې جذاب او له سوزه ډک وي چه اوريدونکې ئې ارومرو له تاثير
لاندې راځي . په دغو ټولو اوزانو کښې چه د لنډۍ د پاره پيدا شوي دي تر اوسه ډېر شهرت موندلی او زيات
موندلی . لنډۍ علاوه پر دې چه په يو موږ تر اوسوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري
د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په اوډ او عالي ادب کښې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت پکښې
ليده شي اکثره لنډۍ داسې دي چه په پښتو کښې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو ،
د پر مطلب شته چه ډېرې لنډۍ په ويلو د کنايا تو په ډول ادا کېږي او له صراحت نه اولي بلل کېږي . په لنډيو کښې
کله هم ځيني داسې وي چه د سوال و جواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل پکښې ليده شي
مګر عموما يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کښې جلا دی او په هره لنډۍ کښې يوه خبره تمامه شوي وي . په لنډيو کښې
ساده ګۍ او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت ، اولسي تعبيرات او ځيني نور صفتونه موجود دي چه د لنډيو خوند ئې
ډېر زيات کړيدی او په هر ځای لنډۍ ئې لګېږي د مثال په ډول دا يوه لنډۍ وګورئ ! چه يوه مينه د خپلې مينې
د زيات والي په اظهار کښې وائي :

پدې لنډۍ کښې دغه ساده او اولسي تعبير چه يوه لوټه زياته خټل دې دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت
ئې پکښې پيدا کړيدی .

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما يې انځور باستلی دی، د پخښتۍ يې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۱۸)

خدایه تا سره جوړه بېزی — ماته پراته دي په ځولی ځولی غمونه

❀ ❀ ❀

دازادۍ په لار کښې مړ شې — چه جنازه دې د آسمان ملکي وړینه

❀ ❀ ❀

مسلمانی په چا کښې نشته — مرور گرزم خوک مې نه پخلا کوینه

❀ ❀ ❀

زما د گور مړی یا دېږی — ما گور گښتی کړی چه قبرونه لټومه

❀ ❀ ❀

خاونده غبرگ بچی نی مړه کی — چه یو اشنا له بل اشنا نه بېلو ینه

❀ ❀ ❀

د توتی هسې خولگی سره ده — د باغ گلونه ټول بورا خوړلی دینه

❀ ❀ ❀

سلام دی راغی ته را نغلې — وابه دې نخلم بې د یدنه سلامونه

❀ ❀ ❀

دزړه گی حال و یلی نشم — لکه خوله پټی تنور بلی لمبې خورمه

❀ ❀ ❀

د دلالانو بچی مړه کی — د گلو لښتي په موز پانو زړو یسنه

❀ ❀ ❀

د لالــه فکر پکښې وکړه — چه شال شړی سره یو ځای نکړی مینه

❀ ❀ ❀

دا به له ما نه پوره نشی — چه هرساعت دی په جرگو پخلا کومه

❀ ❀ ❀

وربل دی جوړ په غنم لوکه — زه خوار به او کرم که به ستا ننداره کړمه

❀ ❀ ❀

په گودر گډی و نې کښېږ ده — چه شا ابلا منگی په سیوری د کوینه

❀ ❀ ❀

په دهقانی باندې زورو کړی ی — سینې پا پخی دزرو خلی ورا نوینه

❀ ❀ ❀

په صبر صبر پوره نشوه — سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا ترمه

❀ ❀ ❀

جینی پخبله ښایسته ده — زر کره ستا په گانه اور یوری کوینه

❀ ❀ ❀

جلی ورمه د یاری نه ده — نابوهه مور نې ورته سترگی تور وینه

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لیږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ دانې لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱ اې (الف). ګل باچا الفت داسې ليکلې دي لکه:

,, لنډۍ : په پښتو سندرو کې يوه ډول اشعار شته چې لنډۍ يې بولي، د لنډۍ لومړۍ مسره لنډه او دوهمه اوږده وي، دا ډول اشعار د پښتو په موسيقي کې ډېره زياته برخه لري. ځکه چې د پښتو په هره خوا کې په بېل وزن او بېل آهنګ ويل کېږي، مګر هر آهنګ يې جذاب او له سوزه ډک وي چې اورېدونکي يې ارو مرو له تاثير لاندې راځي.

په دغه ټولو اوازونو کې چې د لنډۍ له پاره پيدا شوي دي، تيرايي وزن ډېر شهرت موندلی او زيات موثر دی. لنډۍ علاوه په دې چې په يو موثر او سوزناک لحن ويل کېږي او د آهنګ په لحاظ زيات تاثير لري.

د مضمون او مفهوم په اعتبار هم د پښتو په لوړ او عالي ادب کې ښه ځای لري او د فصاحت او بلاغت زور او قوت په کې ليده شي. اکثره لنډۍ داسې دي چې په پښتو کې د متلونو په ډول ويل کېږي او (حکم و امثال) ورته ويلی شو، ډېر مطالب شته چې د يوې لنډۍ په ويلو د کناياتو په ډول ادا کېږي له طراحت نه اولی بلل کېږي.

په لنډيو کې که څه هم ځينې داسې وي چې سوال او ځواب په ډول د مين او مينې له خوا ويلی شوي وي او د مضمون تسلسل په کې ليده شي. مګر عموماً يوه لنډۍ له بلې نه په مضمون کې جلا دی. په هر لنډۍ کې يوه خبره تمامه شوي وي.

په لنډيو کې ساده ګي او له عمومي ذهن او تخيل سره موافقت، اولسي تعبيرات او ځينې نور صفتونه موجود دي، چې لنډيو خوند يې ډېر زيات کړی دی او په هر چا باندې ښې لګېږي. د مثال په ډول دا يوه لنډۍ و ګورئ! چې يوه مينه د خپلې مينې د زياتوالي په اظهار کې وايي:

د مينې تول مو سره و که
زه يوه لوټه په يار زياته و ختمه

په دې لنډۍ کې دغه ساده. اولسي تعبير چې يوه لوټه زيات ختل دي، دا لنډۍ خوږه کړې او ادبي ملاحت يې په کې پيدا کړی دی.

يوه بل مين له يوې خوا د عشق جاذبه، د ليلا کشش او له بلې خوا د خلکو تهمتونه، خبرې وينې، په يوازې موقف کې دريږي چې نه وړاندې تلی شي او نه بېرته راګرزېدلی شي نو په ډېر ساده ډول وايي:

که پسې ځم خلک پوهيږي
که پسې نه ځم ليلا کړي اشارتونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا راز مضمون په دغسې ډول اداکول چې له دېنه زیاته عام فهمي او ساده ګي په کې نوره نه ځايېږي، د لنډی جوړونکو کار دی او په نورو اشعارو کې يې په ډېر قدرت سره موندلی شو.
د دي له امله چې د پښتو لنډۍ په پښتوسندرو او پښتو ادب کې لوړ ځای لري او ملي ادب غوره والی په کې شته، یوه څه لنډۍ دلته له یوه ځای او بل ځای څخه د انتخاب په ډول را اخلم:

▲ راځۍ، راځۍ چې لنډی وایو
لنډی لا ښې دي د یار غم غلطوينه

د معشوقو له خولې:

▲ زما د لاس ګوتې د سروکه
زه به دې کور په سرو منګولو تولومه

▲ زما د زړه تسلي وکه
پس له هغه مې په سینه وهه لاسونه

▲ که دې وطن راسره پرېښود
په سرومنګولو به دې خپې چاپې کومه

▲ راشه قسم راسره و که
که ناز ولې مې ساتې در سره ځمه

▲ راځه چې و تښتو مینه
تر شا خبرې به سپین ږېرې سپینوينه

▲ قلم دې مات ګوتې دې پرې شي
زما خیالي اربل ته نه کړې تاویزونه

▲ زما اشنا نادان هلک دی
چې خولګۍ ورکړم په صحرا وايي حالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ
ځېرنـــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پانې)

▲ ملا آذان ته بیره مه کړه
زه د اشنا په غېږ کې اوس ورولوېدمه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
د لاس بنګړي مې خرڅوي ما ژړوینه

▲ مولا دې بله زېرمه و که
زما د غاړې اوربې مه کاره مینه

▲ ما درته نه وې شرمېدمه
د سرې نتکۍ سره پېزوان مزه کوینه

▲ مبارکي را کړئ عالمه
له تهمتو سره خپل یار قبوله کړمه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ که مې خدای بنه ساتي که بده
راتول به نه کړم د سالو سره پلوونه

▲ د کوټې تېر راباندې پروت وی
راباندې نه وی د بې ننګ سرې لاسونه

▲ ښځګه دې خواره کړمه خدایه
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ خلک جوړه جوړه ودېږي
زه کم نصیبه یار په خوب لا نه وینمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنـــــــــــچوپړي (ریســـــــــــرچ پانې)

▲ خدای به دې بیا راته مهتاج کې
که په لنډۍ زنه مې و وهل خالونه

▲ چې زه کور نه یم ته رامه شې
تا له به کور په بنو ځوک جارو کوینه

▲ جبل وهه دنیا پرسته
زما د ناز خندا دې هېره شوه مینه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درځنې ځینه

▲ له مانه ته ښه یې چلمه
چې جانان خوله دربانډې ږدي دواړه لاسونه

▲ په نصیب خپل همزولی را کړې
که نیستي راغله په خندا به یې تېرومه

▲ په متیز توب درسره نه ځم
په پاکه مینه درسره یم ځو چې یمه

▲ په غم کې تانه کمه نه یم
کم عقله نه یم چې به کلی خبرومه

▲ پرېږده چې تور ښامار مې و خوري
په پاړو ګر جانان زه ډېره نازېدمه

▲ اشنا مې وری را نه تللی
چې دسترخان لره ورځم ژړا راځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سترګې مې تا ته تورولې
چې ته رانغلې په سرو اوښکو يې مينځمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلی یاره
پردۍ برستنې جګوي شمېرې خالونه

▲ که مې د یار ګوتې په لاس وی
ما به له ټولو نجونو پورته وړه لاسونه

▲ بنګړی مې ستا په لاس کې مات شوه
که مړنی یې اوس مې ډک کړه مړوندونه

▲ په خوب ویده به دې راویښ کړم
یاره زما د لاس بنګړي راغلي دينه

▲ که په سلام مې خوشحالېږې
زه به دا سرې منګولې تل په تندی ږدمه

▲ زما هر وخت تاته سلام دی
چې در په یاد شوم زما اخله سلامونه

▲ د جنازې بازو ومه نیسه
که سپينه خوله مې په راستی در کړې وينه

▲ لالیه راشه چې خوله در کړم
زموږ په کلي کې مرګوده مړه به شمه

▲ پاس د اسمان ستورو ته ګوره
په تا مې دومره دي د سپينې خولې پوروونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو انګړ

ځېرنــــــــچوپړي (ریســـــــــرچ پاڼې)

▲ که مې په خپل یار کې وفا وی
زه به د بل یارۍ ته ولې پخسېدمه

▲ د ورځې تورې سترګې ګرځم
د شپې په لپو، لپو اوښکې تویومه

▲ اوبه د کوز ګودر خوړې دي
زه د اشنا له پاره بر ګودر ته ځمه

▲ زما سالو کې ګرمي کېږي
په زړه ظالم اشنا مې اور ته کشوینه

▲ اختر د دواړو مبارک شه
زه به خپل سره لاسونه یار ته ورکومه

▲ خلک دې وایي تهمتونه
زه د اشنا په غېږ کې چا لیدلې یمه؟

▲ رېباره ورشه ورته وایه
که د بدیو زور لرې در سره ځمه

▲ بارایي چېرې وې یتیمه!
چې شا لیلا په سپینه خوله کړه خیراتونه

▲ په ځان مین یې په مانه یې
یارې په داسې مینو نه کېږي مینه

▲ تر مستانه یار خو مې جار کې
چې تش دیدن ته یې خېمې وهلې دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده بيا دې ماسختن که
چې نارضا کېږ ته مې رېږ دې اندامونه

▲ روکی چې سپور شي د خپل کور شي
لالی دې سپور شي چې سپره ورپسې ځمه

▲ زما جانان دې را سره وي
په ما دې تېرې له ميرو را چلوينه

▲ اميره ستا نوکران ډېر دي
د سپينې خولې نوکر راپرېږده چې راځينه

▲ يار مې په سرو لاسو مين دی
ځکه نکريزې په خپل کور کې شنې کومه

▲ ګوتې بنګړي د دنيا دود دی
زه له نېستمنه ياره نه غوارم دودونه

▲ زه دې په دوه وو کې کړم خدايه
چې د پلار کور کړم که له ياره سره ځمه

▲ هغه ساعت به لوی قيامت وي
چې زوړ سړی په چتې واچوي لاسونه

▲ تر دې خر وړي سپې را تېر شه
تر دې ملالې خولې به زه در تېره شمه

▲ خاطر دې ډېر راباندې ګران دی
زه په ملاله خولګی نه پرېږدم لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا پېغلتوب مې دې غم دود کړې
خیالي ځوانان راپسې مري خونکاره شومه

▲ زړه دې زمونږ له کوره وېسه
مونږ کړه نه شته د مینو زړو ساتنه

▲ توره بلا یم نور څه نه یم
په یار مې خاورې اړوي هیڅ نه کېږمه

▲ ته د اختر په سهار راشه
زه به در اوزم تورې سترګې سره لاسونه

▲ هلکه مرې که پاته کېږې
دا مې دستور دی نرۍ سترګې تورومه

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

د مینو له خوا:

▲ په ګودر څه بلا لګېږي؟
چې کشر ورور دې بدرګه درسره ځینه

▲ د شپې په خوب کې ګلان وینم
د لیلا مینه مې په ګلو ګرزوینه

▲ خال دې واهه خبر دې نه کړم
ناغه به راکړې د سرکو شونډو سرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که په صورت درنه جدا یم
اروا مې ستا په کټ منګولې لګوینه

▲ له پاسه سره لستوڼې راغله
د بام په سر ورته پیریانو و نیومه

▲ که ستا د سترګو اشارت وی
په موزیګي به درته سره کړم دیوالونه

▲ ستا په نتکۍ کې شیطان ناست دی
هره شپبه مې ستا خولګۍ ته لمسوینه

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما وی دې تورو اوبو اور واخست مینه

▲ ژړا مې نه ده په چا ګرانه
خوشې ګریوان په اوښکو خله لمده ومه

▲ زړه مې د ستا سو کور کې پرېښود
مور ته دې وایه چې پرې نه کړي منتونه

▲ زړګی مې تاسو کره هېر شه
خور به دې ځای جارو کوي مونده به یې کړینه

▲ اول دې لاپې د یارۍ کړې
اوس دې کټکۍ د مور له خنګه ګرزوینه

▲ که دنیایي شرمونه نه وی
تا به منګۍ وړه زه به تش درسره تلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هر راز لنډۍ

▲ خدایه بې دردو ته درد ورکړې
چې د دردمنو له احواله خبر شینه

▲ زما سلام په هغو وایه
چې د ماښام ډوډۍ له اوښکو سره خورینه

▲ په خوله به جنګ درسره و کړم
د زړه کوڅې به درنه ولې بېلومه

▲ ټپس د باز په نرخ خر څېړي
زه په دغه بازار سودا کله کومه

▲ خندا له تا سره جوړېږي
ماته پراته دي په څولۍ، څولۍ غمونه

▲ د ازادۍ په لار کې مړ شه
چې جنازه دې د اسمان ملکې وړینه

▲ مسلماني په چا کې نه شته
مرور ګرزم څوک مې نه په خلا کوینه

▲ زما د ګور مړی یادېږي
ما ګور ګتی کړې چې قبرونه لټومه

▲ خاونده غبرګ بچي یې مره کې
چې یوه اشنا له بل اشنا نه بېلوینه

▲ د توتي هسې خولګی سره ده
د باغ ګلونه ټول بورا خوړلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سلام دې راغی ته رانغلې
وا به دې نه خلم بې دینه سلامونه

▲ د زړګي حال ویلی نه شم
لکه خوله پټی تنور بلې لمبې خورمه

▲ د دلالانو بچې مړه کې
د ګلو لښتې په موزیانو زړه وینه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

▲ دا به له مانه پوره نه شي
چې هر ساعت دې په جرګو په خولا کومه

▲ وربل دې جوړ په غنم لو که
زه خوار به لو کړم که به ستا ننداره کړمه

▲ په ګودر ګټې ونې کېږده
چې شا لیلا منګی په سیوري ډکوینه

▲ په دهقاني باندې زور و کړئ
سپینې پایڅې د زرو ځلي ورانوینه

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبری ته ملا ترمه

▲ جنی په خپله ښایسته ده
زرګره ستا په ګاڼه اور پورې کوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ جلی وږه د یاری نه ده
ناپوهه مور يې ورته سترګې توروينه

▲ څوک به يې ولې خاطر نه کړي
چې کور کې سره او سپين لري يا سپين مخونه

▲ چې په دنيا په ښه رانغلې
بيا مې د شناختو په سر مه وهه لاسونه

▲ مور يې په کلي شړومبی غواړي
لور يې چارک اوړی په غاړه ګرځوينه

▲ يا خو زما په زړه تياره ده
يا د تمامې دنيا مړه دي مشالونه

▲ زما زړګی د کاوون غر دی
په نورو ګرد وي په ما واورې وروينه

▲ سوال به يې ولې نه قبلېږي
چې تور اوربل په زيارت ږدي سوالونه کړينه

▲ اوښانو بيا غاړې کږې کړي
چې پرې سپرې دي سپينې خولې زېړ پيزوانونه

▲ بې له ديدنه به روغ نه شم
که په بارو، بارو دې راشي کاغذونه

▲ په بل وطن مې نه لوريږي
که د ځلميو رسالې درپسې ځينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ولې به نه ژاړم تا لا شوم
اشنا زما دیدن یې نور خلک کوینه

▲ غمازه خوار شې مور دې خوار کړو
شړی دې لنګ شه چې شکوې پردې شالونه

▲ سر دې له هرې ونې لوړ دی
چناره ولې نه راوړې د خیال ګلونه

▲ عالم به ټول په تا مین شي
که دې زما په سترګو و وینې مینه

▲ په یارانه کې زړه سندان که
په کې پیښیږي د پلکونو ګذارونه

▲ نجلۍ په سر دې منګی مات شه
چې دې اوبه شي د سینې د باغ ګلونه

▲ نصیبه و سوزې اېره شې
تندیه مات شې په تا څه لیکلي دینه ،،

(ګل باچا، ۱۳۲۵ لیږدی کال، ۱۱۲ ځخه تر ۱۱۹ چوپړی)

ځېره ۲. الف ګل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګنه یې په: دانې)													
ګنه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	ورروستاړي غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کی (In control)
۳	ګل پاچا الفت	پښتو سندری	۱۳۲۵ لیږدی	۱۱۶	۷۳	۲۶		۱۷					
					۲۱	۱۰		۹	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۵۱	۱۴		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲۰	۷		۷	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۲۵	۱۰		۸	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲۷	۹		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۴۲۴	۱۰	تول

۱۵. ۳ لبنتیلیک:. ځېره ۲. الف ګل پاچا الفت ،، پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لیږدی (۱۹۴۶ زیږدی)، (ګنه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې انځور مې پرې کړی او دلته ټمبلی دی چې له نن څخه ۶۲ کاله وړاندې په پښتنې سندرې لیکې کې صدیق الله ریښتن په ننتوزه کې کښلې دي.

(ج)

وروسته کښې ال دغږوالی او دغږ دراښکلو دپاره (نه، ه) راځي د پښتو لنډۍ دمینې او جګړې په دووسترو برخو ویشلی کېږی دپښتو لنډۍ په هرځای کښې د متلو او په ځړوبل کېږی او په یوه لنډۍ کښې دیوه غزل هومره معنی پرته وی.

دپښتو لنډۍ ځکه ډیره ‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌‌ ویونکی نه لري بلکه ټول پښتانه ئې وایی او د پښتنی اولس ګډه پانګه ده په ټوره هیرمنډ یکښې ژباته برخه اخستی ده او هر کله چه ژباتی دپنځو له خوا وبل کېږی او ځکه په زړو نو باندی ژیات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلی، زه دلته یو څو لنډۍ دنښی په توګه تاسی ته وړاندی کوم اوس به تاسی په خپله وګوري چه ستاسی وینه په غورځنګ راولی او دزړه دیوالو له هرخوځی که نه؟ دادی وئې اولی ! توجه

د ګــو د ر غــا ړه ور ته نیسه * د لیلی خوی د مرغا بـۍ د ی را به شینه
د جینـوبه خــو ی د غـر ځنــی د ی * غرڅه چه خلی پر پکوي وطن څار ینه
ســبا به کـا ټــی بــو تــی ژ ا ړ ی * چه یو آشنا له بل نه اخلی رخصتو نه
ستر ګی دې بیا د ګل غوټۍ کړې * باڼه دې پورته کړه چه وسپړي ګلونه
ســورت مې زر یارمی ز ر ګر د ی * مادهجـران په امبو ځـکه تـو رو ینه
کــه اشـا رت کــړ ې د بڼو کړ * دسپینو غاښو بر ښنا مکړه څوك به وینه
اشنا په ټو کــو نه پـوه هېږ ی * مـا په خو رو زلفووا هه مرو رشــو نــه
وا ر مــی د تــو رو ز لفو تېر شــو * اوس مې په تورو زلفو نــه نښلی بازو نه
ښستی پیغــو ر نــه د ه جا نا ته * زه به چربا نــګ هیچنه ستادپاره کړمه
یارمی په سپین کښی لا هــو راغـی * ما تو تــکۍ کړې چه کېږه وزه ورځمه
یار می په ګــلو کښی ویــده د ی * دسپینی خو لې شبنم به زه پری اوورومه
د نیمو شپــو پــو ر ې را نغــلې * سکر و ټی مړې شوې اوس ایرو ته ناسته یمه
یار یه سفر ځی تو ښــه غــوا ړ ی * کـباب د زړه بـادام دستر ګوور کومه
(صدیق الله رشتین دپښتو ټولنی مشر)

<u>۳۶</u>:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړۍ برخه ۱۳۳۴ لېږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندني ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په ننتوزې کې صدیق الله ربښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو (مخونو) جوسه لړ اوړد دی.
(<u># ۳۶ انځور</u>)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲.۱۵ بې (ب). صديق الله رښتين د پښتو ټولنې مشر داسې ليکلي دي لکه:

... . ,, پښتو لنډۍ د پښتنې سندرو يوه ډېره غوره او زياته برخه ده چې لومړۍ مسره يې ۹ سيلابه او دوېيمه يې ۱۳ سيلابه وي.
دا سندرې جلا، جلا نومو باندې يادېږي، لکه لنډۍ، ټپه، ټيکۍ، ستاينه، مصره د لنډيو په ورسته کې تل د غږو يې او د غږ د راښکلو له پاره , نه او هـ ، راځي.

د پښتو لنډۍ د مينې او جګړې په دوو سترو برخو وېشلی کېږي، لنډۍ په هر ځای کې د متلونو په څېر ويل کېږي او په يوه لنډۍ کې د يوه غزل هومره مانا پرته وي.
د پښتو لنډۍ ځانله ويونکی نه لري بلکه ټول پښتانه يې وايي، د پښتنی اولس ګډه پانګه ده، په تېره مېرمنو په کې زياته برخه اخېستې ده، هر کله چې زياتې د ښځو له خوا ويل کېږي نو ځکه په زړونو باندې زيات پدل کوي او پښتانه ورڅخه ډېر خوندونه اخلي.

زه دلته يوه څو لنډۍ د نښې په توګه تاسې ته وړاندې کوم اوس به تاسې په خپله و ګورئ چې ستاسې وينه په غورځنګ راولي او د زړه ديوالونه مو خوځوي که نه؟ دا دی و يې لولئ! توجوع

▲ د ګودر غاړه ورته نيسه
د ليلا خوی د مرغابی دی رابه شينه

▲ د جينی خوی د غرڅنی دی
غرڅه چې خلی پرېکوي وطن ښارينه

▲ سبا به کاني بوټي ژاړي
چې يوه اشنا له بل نه اخلي رخصتونه

▲ سترګې دې بيا د ګل غوټی کړې
بانه دې پورته کړه چې و سپړي ګلونه

▲ صورت مې زر يار مې زرګر دی
ما د هجران په لمبو ځکه توروينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشارت کړې د بنو کړه
د سپينو غابنو برېښنا مه کړه ځوک به وينه

▲ اشنا په توکو نه پوهېږي
ما په خورو زلفو واهه مرور شونه

▲ وار مې د تورو زلفو تېر شو
اوس مې په تورو زلفو نه نښلي بازونه

▲ نېستي پيغور نه ده جانانه
زه به چربانګ مېچنه ستا له پاره کړمه

▲ يار مې په سين کې لاهو راغی
ما توتکۍ کړې چې کړه وړه ورځمه

▲ يار مې په ګلو کې ويده دی
د سپينې خولې شبنم به زه پرې اورومه

▲ د نيمو شپو پورې رانغلې
سکروټې مرې شوې اوس ايرو ته ناسته يمه

▲ يار په سفر ځي توښه غواړي
کباب د زړه بادام د سترګو ورکومه،،
(محمد دين، ۱۳۳۴ لېږدی، ج چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنـــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری
۴	صدیق الله رښتین	پښتني سندرې	۱۳۳۴ لیږدی	۱۳

Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي
۸	۲		۳	
۵				▲ سړو ته منسوبي Related to men
۳	۲		۳	▲ ښځو ته منسوبي Related to women
۳	۱			ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.
۳			۱	ینه - ná: (څرګنده ې په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.
۲	۱		۲	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.
				زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لړې شتون لري.
				څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لړې شتون لري.

Suffix Voice ورروستاړی غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
	۵۵	۱۲	ټول

۱۵ .٤ لښتیلیک:. څېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتني سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ .۱۵ بي – ۱. پښتو ښېرنو د نړوال مرکز، نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، ۱۳۵۴ لیږدی کې پوهاند صدیق الله رښتین په اووه مه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې کښلي دي:.

,, لنډۍ: لنډۍ د پښتو ژبې یوه ډېر لرغونی طبعي شعر دی. لنډۍ کوم معلوم ویونکی نه لري بلکه د ټول اولس یوه شریکه پانګه ده چې د پښتو د شفاهي ادب یوه غوره برخه ورته ویلی شو. د پښتو په هره لنډۍ کې د یوه پوره غزل مفهوم پروت وي. د لنډۍ اوله مسره له دوبیمي نه لنډه وي نو ځکه ورته لنډۍ وايي.

لنډۍ ته ټپه او ټکۍ هم وايي. په پښتو لنډۍیو کې هر ډول مطالب ویل کې دی شي خو زیاتي لنډۍ عشقي او د مینې محبت په ګانه ښایسته دي. د ننګ او غیرت توري میراني لنډۍ هم ډېري دي. لنډۍ په هر ځای کې په جلا جلا اهنګ او تال ویل کېږي چې تیراوالي، شلګرۍ او پېښوري په کې ډېر شهرت لري. ښاغلی بینوا په خپل اثر ,, چند اهنګ ،، پښتو کې د لنډۍیو ,, ۱۱ ،، اهنګونه ښودلي دي او وایي چې نور هم لري، پښتو لنډۍ تر اوسه پورې په کامل ډول نه دي راټولي شوي یوازې ۸۰۰۰ لنډۍ د پښتو ټولني له خوا په ۱۳۳۴ لیږدیز کال کې خپرې شوي دي. دوه لنډۍ د نمونې په توګه رواوړل کېږي:

▲ اور چې بلېږي اخر مړ شي
زړه چې مین شي همېشه لمبې وهینه
▲ د اکبرخان غازي په توره
وطن رڼا شو دښمنان په ماتې ځینه ،،

(پښتو ټولنه، ۱۳۵۴ لیږدی، ۵۰ چوپړی)

کڼه.	راټولونکي / لیکوونکي نوم	لیکنې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'd ګړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کی
									خبره ۲. ب - ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)				
۵	صدیق الله رښتین	پښتو ښېرنې	۱۳۵۶ لیږدی	۲	۱			۱					
					۱			۱	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
									ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱			۱	ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یېنه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېري لړی شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېري لړی شتون لري.				
											۵۵	۵	ټول

۱۵. ۵ لښتیلیک:. ښېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ښېرني ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې، ۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (ګڼه یي په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴.۱۵ پې (پ). پوهاند دوکتور سيد بهاء الدين مجروح نظريه داسې سپينې ته راباسي.

د پښتو څېړنې ليکې کې په دې سرليک؛ لنډۍيو کې د پښتنې مېرمنې يوه خاصه څېره په دې بڼه کاږي ,, ... لنډۍ د ګرامرې جوړښت، فکرې او شعرې محتوى له لحاظ په دوې ډوله وېشل کېږي دى شي يا د ښځې له خوا ويل شوې وې او يا د نارينه له خوا. د نارينه له خوا ويل شوې لنډۍ هم په دوې ډوله دې:

هغه لنډۍ چې طالب، ملا يا ميرزا ويلې دي او هغه کې دري او عربي اصطلاح ګانې راغلې دي، ديني مفاهيم او د دري شعر تاثيرونه په کې ليدل کېږي، د دې لنډۍيو شعري ارزښت ډېر لږ دى. مصنوعې او سستې دي، رښتينې شعري قوې لنډۍ هغه دي چې بې سواده نارينه وو، ويلې دي. مګر ترټولو مهمې هغه لنډۍ دي چې د ښځو له خوا ويل شوې دي. ,, (سيد بهاء الدين، ۱۴۶ چوپيرى)

,, ... **۱- په مينه کې:** د نارينتوب کوډ د ښځې مينه سانسور وي او منع کوي او ديني احساس د دې نهې ملاتړ کوي. پېغلې او ځلمې حق نه لري په آزاده توګه سره کېنې پاڅې آزادانه د مينې اظهار و کړي، د مېړه او ښځې په توګه يوه بل سره خوښ کړي، مينه داسې يوه ګناه ده چې مرګ يې جزا ده. د مينې ګناهګاران وژل کېږي او د دښمنې سلسله نسلو نه نسلو ته دوام کوي.

پېغلې تبادله کېږي او يوازې د کورنۍ مشر د خپل د فاميلې او قبيلوي سياست په بنا د هغې سرنوشت ټاکي. نو ځکه د بېلتون سندره د لنډۍيو ډېره مهمه برخه ده، وجه يې دا ده، چې پښتنه پېغله تل خپل مين څخه جلا ده، ځلمى يا لرې وطنو ته غريبۍ پسې تللى او په کلې کې دى، خو پېغلې ته يې د ليدو اجازه نه شته. د ښځې له خوا د مينې اظهارولو په ګناه او لوى شر ښکارې دا پېغله د تل له پاره په بېلتون اخته په دوو بلاوو کېوزې:

مېړه يې يا سپين ږيرى وي يا يو کوشنى هلک. دا مېړه دى چې همېشه ورته د (موزيکې) خطاب کوي. هېڅ داسې يوه لنډۍ به ونه مومو چې په هغې کې ښځه خپل مېړه ته د مينې يا د وفادارې اظهار و کړي.

- ولې به نه ژاړم عالمه
چې زوړ سړى مې د پالنګ تمه کوينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په برخه دې کمکی کړ
زه چې کمکی یار لویوم زړه به شمه

او مېړه سره ژوند ورته هره شپه عذاب دی:

▲ خاونده بیا دې ماخستن کړ
بیا مې په خوا کې موزیګی کوي خوبونه

▲ خاونده بیا د ماخستن کړ
چې نارضا کټ ته مې ربړ دي اندامونه

خپل خاوند موزیګي ښځه په سندره کې داسې انتقام اخلي.

▲ راځه، راځه پر کټ را ځېږه
که بازو مات شو موزیګی به یې جوړوینه

▲ ستا په راتلو موزي قاربېږي
زه به خولګی په دروازه کې درکومه

مګر دا نا رضایت په یوه بل شان ښه بنه په لنډۍیو کې برېښي. د مینې خبرې ممنوعې خبرې دي، دا خبرې په چک اواز او په ډاګه ویل په خپله د نارینتوب کوډ بې اطاعتي ده. ښځه د عشق او مینې ښځه په ډېر صراحت او سخت ریالېسم خبرې کوي.

ته به وایې چې دا غواړي قصداً، ارادتاً نارینه و شرموي، نارینه په خپل نارینتوب کې خړ پړ کړي او کوم ټکی چې په دې عشق سندره کې لا نور د پاملرنې وړ دی هغه دا دی چې په دې عشقي بیان کې ښځه د زړه سوی او د ترحم احساس ښځه هېڅ کار نه اخلي.

▲ مینه یم منکره نه یم
که شنکی خال مې د چړو په څوکو ځینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خوله مې د خولې د پاسه کېږده
ژبه مې پرېږده چې ګیلې درته کوینه

▲ بېګانۍ شپه به بیا را نه شي
چې درسته شپه د یار په غېږ کې شرېدمه

▲ راشه زما تر څنګه کښېنه
که ته شر مېږي لاس به زه درواچومه

▲ خولګۍ مې خوره صرفه پرې مه کړه
شکره نه ده چې په تول به کمه شینه

▲ ټینګه مې و نیسه په غېږ کې
مخ مې راستون کړه ښکلوه شینکي خالونه

ځلمی خپل عشق ته رابولي. مګر دا بلنه په عذر او زارۍ نه کوي، ته په خپل ځان زړه سیزې او ته په خپل مین، په دې میدان کې ښځه د نارینه څخه زړه وره ده ځکه چې په دې بلنه کې له نارینه څخه ښځې ته زیات خطر متوجې دی. ځکه چې نارینه خو له ځانه دفاع کولی شي، تښتېدی شي، بل وطن ته تلی شي، مګر ښځه تل وژل کېږي، دا کبرجنه زړه وره د خپل ځان خطر ته هېڅ اشاره نه کوي یوازې نارینه تشویقوي (لېیلي) چې لږ څه خطر خو قبول کړي:

▲ دیدن کوه مه ایسارېږه
که چا پرې مړ کړې ځوانان تل په مینه مرینه

▲ له سره تېر شه دیدن و کړه
چې سر ساتې خاورې به و کړي دیدنونه

▲ راځه چې باغ ته سره لاړ شو
یا به مین شو یا به غبرګې چړې خورونه ،،

(سید بهاء الدین، ۱۵۱ چوپړی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

,, ته چې زما په غېږ کې رېږ دې
هلته په څه کړې چې د تورو برېښنا وینه

جانانه مې جنګ کې ماتې و کړه
په بېګانی ورکړې خوله پښیمانه شومه

که له میدان نه په شاه راغلې
کور دې ځای نه شه بل وطن ته ځه مینه

مرچل ته ژر خبره جانانه
ما دې په سر باندې ایښودي دې شرطونه ,,
(سید بهاء الدین، ۱۵۳ چوپړی)

څېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډیو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۵۴ لیږدی، (کڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ
	۳		۵	۱۱
▲ سرو ته منسوبي Related to men	۱			
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۲		۵	۱۱
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱		۲	۳
ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	۲		۱	۵
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.			۲	۳
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

کڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری	وروستاړی غږ Suffix Voice	■ کره شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنترول کی (In control)
۶	پوهاند مجروح	پښتو څېړنې	۱۳۵۶ لیږدی	۱۹		۲۴۶	۷	تول

۱۵ . ٦ لښتیلیک:. څېره ۲. پ پښتو تولنه ,, پښتو څېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه څېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لیږدی، (کڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ .۱۵ تې (ت). سليمان لايق د لنډيو په اړوند چې څه سپيني ته راباستلي. موږ ته يې په پوخ کې کړي دي، په دې بڼه بوږووي.

,, لنډۍ د پښتو د فلکلوري شعرونو په لړ کې د لنډيو برخه واقعاً د ټول بشريت د فلکلوري شعرونو د عظيمې شتمنۍ يوه مهمه برخه ده. د لنډيو يوه ستر اهميت دا دی چې د هغه سندريز خصوصيت او اهنګ روزونکي فطرت د نړۍ په ټولو فلکولوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دی او سارۍ نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډيو په دې خصوصيت باندې پو شوم او د نورو ملتونو مشابهو شعرونو مقايسه کې مې د لنډيو لس هاوو غاړو او آهنګونو موسيقي يوه څه مطالعه کړه ځان مې په داسې يوه لوی درياب کې وليد چې د هغه ځېړني او مطالعې ستر کار چې ما يې نيت کړی و، وارخطا کړم. کوم ستر نړۍوال شاعران او ادب پوهان چې واقعاً د لنډيو په دې خصوصيات باندې پوه شي دغه اشعار به دومره و ستايي چې اوسنۍ متمدنه نړۍ به ورته ايرانه شي.

لنډيو د انسان د احساساتو، عواطفو، دردونو، رنځونو او انګېرنو ډېر عالی او دقيقه درجه بندي کړې ده. هغه يې د ډېر خوارږه او ظريف بيان په موسيقۍ کې وړاندې کړي دي. زموږ په جغرافيايي سيمې په ټول فلکولوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي خصوصيت، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د خپل سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولی شي.

لنډۍ که څه د بکوا په دښتو کې زېږېدلې وي که څه د باميانو د بوټانو په لمريځه ناوه کې، څه د پکتيا په ګڼو او ګورو ځنګلونو کې، څه د آمو په غاړو او څه د هندوکش په ځوږو کې ګډې او مشابه سيمې لري. ,, مينه، بېلتون، پرديسي، مرګی او حماسه،،:

▲ په زړه مې اور د ګرګو بل دی
د اوسلو په ځای سکروټې تويوينه

▲ غمونه غرونه شو درانه شوو
په ما راغلي د بېلتون دارنه غمونه

▲ تا وې نن ځم سبا به راشم
جانانه مياشتې دې شمېرم تېر شو کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس که را درومې وخت تېر شوی
په تورو ځنو مې خواره شوو سپین ګلونه

له دې نه چې د ملت ورک او بې نښانه شاعر توانیدلی دی، د بشر د احساساتي ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نامتو ازنو مسراعو کې په ایجاز بیان او تصویر کړي انسان ایرانېږي. همدا اوس د شپنو، او ښښنو په آوازونو کې داسې لنډۍ اورو چې په هغوی کې تغزلي خوځندتوب هسې کمال ته رسېږي چې لا تر اوسه د هېڅ پښتو ژبې شاعران لاس هغه ته نه دی رسېدلی. لاندېنۍ لنډۍ د دې ادعا ژوندی سپرغی دي:

باد یې پر مخ ځنې خورې کړې
په لمر راپرېواته د ورېځو تنابونه

په دنیا سره وړانګه پرته ده
لیلا په ځنو کې غاتول ټومبلي دینه

خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سهار شمال وهینه

په زلفو ورو ږمنځ را کاږه
هلته زما د زړګي کور دی وران به شینه

په لاره ځم ټوله شرنګېږم
ستا د تومت ځنځیر په غاړه ګرځومه

دا شعرونه چا ویلي دي؟
کوم بې نښانه شاعر دغه مرغلرې د انساني پرګنو ناتمامیدونکي سین ته ورشیندلي دي؟
ایا دا بې نومه شاعر په دې پوهېده چې ده د انسان د ګونګې تندې او هیجان ځخه ځنګه پرده پورته کړې ده؟
ایا دی پوهېده چې مین او غمجن بشریت به پېړۍ، پېړۍ د ده د ترانو په ځپو کې خپلو اوړدو او ژورو غمونو، کړاوونو ته للو و وایي، د خپلو نا کامو او محرومو عواطفو سر کش سیلاوونه به پې راتم کړې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې عاميانه مصراعو کې د انسان عواطف او احساسات دومره ساده، بربنډ مهذب، ښکلي او صادقانه بيان شوي دي چې تر هغه پور ته يې تصور نه شي کې دی.

په دې نا برابرو مسراعو کې چې د وطن ساده غرونو او دښتو زېږولي دي. د انسان د ژوند مينې او هستې ايرانوونکې ښکلا پرته ده. ساده، ښکلا، رښتينډويه ښکلا، سپېڅلې او ځلانده ښکلا، له تيارو او ګرنګونو نه خالي ښکلا، له کرکې او حسادت نه ازاده ښکلا، د عشق ښکلا، د ناويلو رازونو ښکلا او د انسان د مقدس لېونتوب ښکلا.،، (سليمان لايق ۱۳۶۱ لېږدی، ځلورم چوپړی)

... ،، په لنډيو کې د تغير او بدلون پروسه؛ ما څو واره د لنډيو تعميمي کرکټر او هغه عالي خصوصيت واضح کړی دی چې هغوی ته له راز، راز شرائطو سره د تطابق او پر له پسې نوښت امکان ورکوي.

د لنډيو مست او له شوره ډک سين تل د يوې څپې ځای بلې ته، د بلې لا بلې ته ورسپاري. په دې توګه د لنډيو رنګين ګلستان، د هغوی غاړو (اهنګونو) مهيجه او نڅونکې سنفو يې له مطلق خزانېدو، وچېدو او غلي کېدو څخه ساتي. د لنډيو د سين څپو کې توحيد شوي ځاځکي له خپلې چينې څخه تر يوه قانونمند دود لاندې د خپل سفر په ليکه لار وهي. هغوی د خپل سير په ښکلي نندارتون کې يوه لازمه زماني فاصله ډکوي، بيا د نندارې له سيمې څخه وزي مګر د ځاځکو، څپو په بدلېدو د سين عمومي شکل او منظر ته تاوان نه رسېږي.

سين بيا هم سين دی بهېږي، د هغه مستانه سرودونو او پياوړې څپې د ژوند په پراخ بستر کې لار وهي، زموږ د تولني مبارزو ستومان انسان ته د عمل او حرکت د دوام په خاطر نوې دمه ورکوي، هر څومره چې زاړه غوړونه او زړې سترګې نويو ته ځای پرېږدي. هماغومره د لنډيو څپې او ځاځکي هم خپلو نويو افرادو ته ميدان ورکوي. له همدې کبله د نويو ذوقونو، نويو سامعو، ځوانو سترګو له رازېږېدو او څرګندېدو سره يوه ځای د لنډيو د لرغوني سين په ځاځکو او څپو کې هم بدلون او نوښت راځي.

د لنډيو هستي له ځينې جهاتو څخه د ځېړی ونې ته ورته ورته ده چې پاڼې يې يوه ځای او يوه ځل نه توېږي بلکې تدريجي پر له پسې او نا محسوس خزان پرې تېرېږي.

لنډی کټ مټ د ځېړی پاڼو ته ورته ده چې له خپلې لويې ونې (د خلکو له حافظې) څخه يوه، يوه او کراره، کراره د باندې وزي او پرځای يې يوه، دوې يا زياتې لنډی د اولس د ژوند پر دنډر باندې راټو کېږي، ياني د لنډيو د لويې ونې له لکونو پاڼو څخه ورځ تر ورځې، مياشت تر مياشتې او کال تر کاله يوه څو محدو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر وخت تېرې پاڼې چې نور د ټولني د ضرورت او ذوق تنده نه شي ماتولی راتوپېږي. د ژوند نوې پاڼې د دې لرغونې ونې پر څانګو باندې د ضرورت پر بنا د رژيدلو پاڼو ځای نيسي، په دې توګه په ونه کې پر له پسې د پاڼو د تدريجي راټوکېدو، ځوانېدو، رژېدو او مرګ پروسه دوام لري. له همدې کبله دا لرغوني ونه لا تر اوسه پورې هېڅ کله نه ده لوڅه شوې ښکلې او په پاڼو پټه پاتې شوې ده.

د لنډيو همېشنی شنه ونه چې پر له پسې د لنډيو زاړه افراد تويوي او نوي افراد زېږوي (همېشه بهار) ونه ده. د هغې پاڼې ګلونه تر يوه قانون من بهير لاندې بدلون وده او تکامل مومي. د دې تکامل په ترڅ کې د لنډيو افراد په دوام داره توګه نوي کېږي، زړېږي، زاړه شوي يې مري مګر د رنځورو لنډيو ځګېروې، مرګ آواز هرڅوک نه اوري او نه يې شي اورېدلی.

د لنډيو د زېږېدو، مرګ چټکتيا او پراختيا اندازه د ټولنې، د اجتماعي اقتصادي بدلون په سرعت او وسعت پورې اړه لري. هرڅومره چې اجتماعي اقتصادي وده ګړندۍ او انقلابي وي. هماغومره د نويو لنډيو د راپيدا کېدو او زړو لنډيو د مرګ او يا بدلون پروسه هم ګړندۍ کېږي.

مګر د دې خبرې مانا دا نه ده چې لنډۍ په مشخص تاريخي فورماسيون کې په يوه ميزان او بې بدلونه پاتې کېږي. البته دا يوه اصلي، قانونمنده خبره ده چې کله يوه اجتماعي اقتصادي فورماسيون بل اجتماعي اقتصادي فورماسيون ته ځای پرېږدي، د ټولنې په روبنايي قلمرو کې د ژورو انقلابي بدلونو نو او تغيراتو له پاره زمينه برابرېږي. خو دا حتمي نه ده چې په اجتماعي سيمه کې دې ټول تغيرات حتا سطحي او جزوي تغيرات يوازې، يوازې هغه وخت منځ ته راشي چې يوه تاريخي مرحله بلې تاريخي مرحلې ته ځای پرېږدي.

زموږ ټولنه د فيوډالي – اجتماعي اقتصادي فورماسيون په تاريخي مرحله کې له بودايي او زردشتي دينونو څخه د اسلام دين ته راوښتې ده. همدا راز د دري شعر په ساحه کې د فيوډالي مناسباتو په دوره کې خراساني سبک، عراقي ته او عراقي سبک هندي سبک ته خپل ځای پرې ښيي دی چې هريوه يې د شکلي خصوصياتو په لحاظ له نورو سره توپير لري. په همدې اجتماعي اقتصادي فورماسيون کې د مکتوبي ادبياتو داسې کومه نوع او مکتب نه شته چې د دې مشخصې تاريخي مرحلې له پيل نه دې تر پايه ثابت او بې بدلونه پاتې شوی وي.

د فلکلور ټولو برخو خصوصاً لنډيو په دې مشخص دوران کې د رازېږېدو له وخته بيا تر نن پورې د يوه روبنايي تابع او جز په حيث پرله پسې تغير مندلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مشخص فورمايسون کې ډېرې لنډۍ هست شوې او ډېرې نشت شوي دي.
نوي مضمونونه او بکر مفاهيم لنډيو ته ننوتي او ډېر زاړه اصطلاحات او لغات او ژبني علايم له لنډيو څخه لوېدلي دي. پر دې بر سيره هغه لنډۍ چې مدلول بهايي له منځه تللي، يا خلکو له نظره لوېدلي دي په خپله هم هېرې شوې او مړې شوې دي. په دې جريان کې د ځينو لنډيو د ساقطيدو پروسه اوږده شوې او تر قطعي مرګ پورې يې اوږده لاره وهلې ده.

په همدې رديف کې په قوي احتمال هغه لنډۍ شاملې دي چې د لنډيو هستوونکو، يا د غاړو د ايجاد ګرانو اخلاقو د هغو په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې تغير راوستی دی او د اصلي لنډۍ يوه مهمه برخه يې غورځولې ده، مثلاً لاندې غبرګې لنډۍ به و ګورو چې وايي:

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
ځکه مي ويني په سينه وهي موجونه

▲ زما د زړه صدف دې مات کړ
زه به تر ستړګو مرغلرې تويومه

(پښتني سندرې- لومړی برخه، ۱۷۷ مخ - د چاپ کال ۱۳۳۴ کابل)

په دې دوو لنډيو کې چې واحده لومړۍ مسرۍ لري يوه خامخا تربلې مخکې ويل شوې ده، دوېيمه لنډۍ خپله لومړۍ مسرۍ له هغې نه اقتباس کړې ده. دا احتمال ډېر کمزوری دی چې دواړه لنډۍ دې دوو بېلو شاعرانو په عين وخت کې ويلي وي، که چېرې دغه محال فرض د دې دوو لنډيو په باره کې ومنو نو دغه دوه لنډۍ خو په خپل نوع کې يوازېنۍ دوه جوړه شوې لنډۍ نه دي بلکې داسې لنډۍ ډېرې دي چې دوه، دوه؛ درې، درې او حتا ځلور، ځلور يا تر هغو لازياتې په لومړۍ يا دوېيمه فقره کې سره يوه دي. لاندېني مثالونه به د دې مدعا د ثبوت له پاره و ګورو.
په دغو مثالونو کې د لنډيو څو جلا ګروپونه چې لومړۍ فقرې يې سره يوه بشودل شوې دي.

لومړی مثال:

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
کاغذه تا که اشنا ونه ژړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ قلم به مات ګوتې به پرې کړم
په وينو رنګ کاغذ به يار لره لېږمه
(پښتنې سندرې- لومړۍ برخه ۲۳۱مخ)

دوېيم مثال:

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
تا به منګی ورې زه به تش درسره تلمه

▲ که دنيايي شرمونه نه وی
قسم دی ياره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېيم مثال:

▲ که د يار غېږ را باندې و شو
د لاس بنګړي به ورته زېرې ورکومه

▲ که د يار غېږ را باندې و شو
مال به خيرات کړم سر به زېرې ورکومه
(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

څلورم مثال:

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د نرېدلي پاڼ په سر و لاړه يمه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
د بېلتانه کاروان راځي قيامت به شينه

▲ که ديدن کړې تلوار پرې و کړه
پر مخ مې شال د بېلتانه و غوړېدنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
ختې یې کړې کنډوونه بندوینه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
کښتۍ غرکېږي پر تخته ولاړه یمه

▲ که دیدن کړې تلوار پرې و کړه
دم کړې خاوري مې په سترګو دوړومه
(پښتني سندرې ۲۴۴مخ)

پینځم مثال:

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا پرې شپې سبا کوي چې ګل به شینه

▲ ګلاب لا ګل نه دی غوټۍ ده
بورا د صبر دروازې نیولې دینه
(پښتني سندرې ۲۵۰مخ)

شپږم مثال:

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
پر پخوانو لارو دې پرېوتل ګردونه

▲ یوه ځلې بیا په دې لار راشه
زما جانانه چې دې و کړم دیدنونه
(پښتني سندرې ۳۰۶مخ)

اووم مثال:

▲ تبۍ را واخلۍ مخ را تور کړئ
ما د کم اصلو یاري کړه و شرمېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
د باچا لور وم پر طالب مینه شومه

▲ تبی را واخلئ مخ را تور کړئ
چې په بې نیازو پسې تلم پښېمانه شومه
(پښتنې سندرې ۵۱ مخ)

پر یادوشوو مثالونو بر سېره چې په لومړی مسری کې د لنډۍیو د ځینو ګروپونو یووالی ښه یې داسې لنډی هم شته چې دوېیمه مسری کې سره یوه شوې دي لکه لاندېنی نمونې.

لومړی نمونه:

▲ سترګې دي دواړه رانږدې کړه
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتنې سندرې ۳۲۳مخ)

▲ تر خمارې سترګو دې جار شم
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(افغانستان راډیو)

▲ عالمه سترګو ته یې ګورئ
چې په ژړا شي مرغلرې تویوینه
(پښتنې سندرې ۲۲۲مخ)

دوېیمه نمونه:

▲ که تومتونه چېرې نه وی
کسم دی یاره په جوپه درسره تلمه
(پښتنې سندرې ۲۴۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که دنيايي شرمونه نه وی

کسم دی ياره په جوپه درسره تلمه

(پښتنې سندرې ۲۴۳مخ)

درېيمه نمونه:

▲ له ملکه ځمه خولګی راکړه

مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه

(د پولخمري په والسوالۍ کې ثبت شوې ده)

▲ نامردي يوه ځلې خوله راکړه

مدام به نه وي ستا ځواني زما سوالونه

(پښتنې سندرې ۲۸۰مخ)

څلورمه نمونه:

▲ خاورې به تاله خولګی در کړم

په ډال دې نه شته د مصری تورې وارونه

(پښتنې سندرې ۸۹مخ)

▲ هلکه خدای که به خوله درکړم

په سر دې نه شته د مصری تورې وارونه

(پښتنې سندرې ۲۷۹مخ)

پينځمه نمونه:

▲ هره ناپسنده به دې يو سم

په يارانه کې دې شريک نه کبلومه

(پښتنې سندرې ۲۹۶مخ)

▲ هلکه هر ناز به دې يو سم

په يارانه کې دې شريک نه کبلومه

(پښتنې سندرې ۲۹۷مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږمه نمونه:

▲ یار مې سورېږي روانېږي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې په زېږ مازیګر درومي
پرما اورېږي د سکروټو بارانونه

▲ یار مې د اور ګاډي ته خېږي
په ما اورېږي د سکروټو بارانونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یوه ځلې توره لنګۍ و کړه
بیا که شړۍ په سر کوې یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

▲ یوه وارې توره لنګۍ و که
بیا که شړۍ په سر کوي یاره دې یمه
(پښتنې سندرې ۳۰۸مخ)

اوومه نمونه:

▲ یار مې د تلو څپلۍ په پښو کړې
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۶مخ)

▲ یار مې د کوچ نغاره و کړه
زړګی مې رېږدي اوس به واخلي کدمونه
(پښتنې سندرې ۳۰۲مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مثالونو زیاتوالی په خپله ښیي چې د دې فقرو یووالی یوه تصادفي شاعرانه توارد نه دی بلکې د دې راوړل شویو فقرو مانا دا ده چې د هر مثال او هرې نمونې د ګروپ په لنډۍیو کې یوه لنډۍ تر نورو پخوا ویل شوې، دوېیمه، درېیمه، څلورمه او نورې لنډۍ ورسته راپیدا شوې دي.

د ورستۍ یو لنډۍیو شاعرانو د لنډۍ لومړۍ برخه راخېستې ده، د لنډۍ دوېیمه برخه یې حذف کړې، په خپله یې له خپل ذوق، غوښتنې سره سمه هست کړې او ور اچولې ده. د دې تصرف له پاره ډېر علتونه اټکل کې دی شي، مثلاً د لنډۍ یو د هستوونکو د ذوق توپیر، د اجتماعي موقف توپیر، د دودونو او اجتماعي کوډونو توپیر، د زمان توپیر، د عمومي ټولنېز انکشاف توپیر، د کلي او کېږدۍ فقر او رفاه، د سویې او طبیعي محیط توپیر او داسې نور. د دې سبب شوی دی چې د لنډۍیو په دوېیمه مسرۍ کې لاس و وهل شي، د دې منل شوي علمي اصل په بنا چې انسان د خپل مادي محیط مخلوق، د هغو طبیعي او اجتماعي مظاهرو بیانوونکي دي چې دی یې راچارپیر کړی دی. په پخوانۍ لنډۍ کې لاس وهي، هغه د خپلې مشاهدې، تجربې او روحي غوښتنو د بیان چوپړ ته را کاږي.

په یوه مشخص اقتصادي، اجتماعي فورماسیون کې دننه هم د استثمارګرو او وهم د استثمار شو یو طبقاتو د مختلفو قشرونو خپل منځي فرعي تضادونو پر له پسې عمل کوي. د دایمي هنري او ادبي بدلونونو او نسبي ودې سبب ګرزي. نو ځکه د خلکو د شعور دغه ستره برخه هم ,, سره له دې چې لنډۍ په عمومي توګه د زیار ایستونکو شعر دی،، د طبقي د داخلي تضادونو د کشمکش یوه فعاله عرصه ده، د تکامل د ناموس، د عام اصل د متابعت سره، سره نسبت هر بل پښتو فلکلوري شعر ته د خوځندتوب او تحول تر ټولو فعال ډاینمیزم لاندې تغیر او رشد کوي. کولی یې شي، دا ځکه چې لس هاوو زرو کسانو د لنډۍیو په هستولو کې برخه اخېستې او د کوم چا فردي کلکسیون نه دی.

سره له دې چې ټول فلکلوریک (عامیانه) اشعار دغه خصوصیت لري مګر د لنډۍیو لنډوالی، سهولت، رواني او زیات رواج د لنډۍیو شاعران ډېر زیات کړي دي. لنډۍ د عمومیت لمنه یې تر هر بل فلکلوري شعر زیاته پراخه کړې ده. ما هېڅ داسې پښتون نه دی لیدلی چې په پښتنې ټولنه کې لوی شوی، وسېدلی وي، څو لنډۍ یې نه وي زده او یا د لنډۍیو په غاړو باندې یې خوله نه وي خوځولې.

مګر داسې پښتانه ډېر دي چې چپاربیتې، بابولالې او کوچیانۍ غاړې یې نه دي زده. د نړۍ هېڅ فلکلوري شعر د رواج او پراخوالي له کبله له لنډۍ سره نه شي مقایسه کې دی. لنډۍ یاني د پښتون ملت د مجموعي هیلو عواطفو، کرکو، ښېګڼو او بدۍ یو تر ټولو غني باوري او اصیله پانګه ده. د لنډۍیو همدغه تعمیمي خصوصیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی چې هر پښتون د هغې د ناپایه او غني پانګه په قلمرو کې ځان د واک، تصرف، ابتکار وړ او مستحق بولي. نو ځکه هماغه ټول کسان چې لنډئ هستوي، د دې لارې د پراخ واټ مساپر دي، خپلې هېلې، هوسونه، عشکونه او ایډیالونه د لنډیو ځپو ته ور اچوي، د پخوانيو لنډیو په فقرو کې تصرف کوي مګر دا تصرف د ښېړنې د پانې منفرد خزان ته ورته دی چې بله پانه يې ځای نیسي. نه د نوي تولید، نه د زړې مرګ د چا جدي توجع وراوړي. دا د راتلو او تلو د زېږېدو، فنا کېدو دایمي جریان دی خو بې چیغو او ماندو خپل منزل ته ور درومي.

د لنډیو په لومړیو او دوېمو فقرو کې د خلکو د پرګنو دایمي تصرف، فعالیت د لنډیو د تاریخي تواطور او بدلون یوه منطقي، دایمي، ثابته پروسه ده چې د یوه ژوندي واقعیت په حیث د لنډیو د بدلون، رشد او تکامل یوه پروفیل ښه يې.
د بدلون تغیر او تکامل تر قانون لاندې لنډیو پر له پسې خپله ښه اړولې ده، د جامعې د ضرورت او انګېرنو مطابق يې بدلون موندلی دی.

د لنډیو د ویونکو د اخلاقو له خوا د اسلافو په لنډیو کې لاس وهل د هغوی لومړۍ یا دوېمه فقره بدلول، یا په دې فقرو کې دننه یوه څه بدلون راوستل د یوې طبیعي استحالي جریان دی چې د لنډیو تدریجي بدلیدل ښه يې. هغه مثالونه چې ما مخکې وړاندې کړل د هغو لاس وهل شویو لنډیو نمونې او مثالونه دي چې لا تر اوسه خپل استحالوي دوران تېر وي. خو په یکین سره داسې لنډئ هم تېرو وختونو کې رواج وې چې د پر له پسې بدلون له کبله له منځه تللې دي.

په مشابهو لنډیو کې د توپیر شته والی د دې مانا نه لري چې هغه به حتماً، خامخا د لنډیو د ظهور او افول د تاریخي قانونمندي دلیل وي.

کله، کله په دې فقرو کې توپیر او بدلون د محلي او قبایلي یا داسې نورو تو پیرونو، ملحوظاتو په رعایت منځ ته راځي او قانوني عمق نه لري مثلاً په دغو دوو لنډیو کې:

▲ یار مې د خوست زه د تیرا یم
خدایه خوست وران کړې چې جوړه تیرا له ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

▲ یار مې د کوټ زه د تیرا یم
خدایه کوټ وران کړې چې جوړه تیرا ته ځونه
(پښتنې سندرې ۳۰۱مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې لنډيو کې يا (خوست) د (کوټ) ځای نېولی يا د دې په عکس. خو په دې راز او تصرف کې د لنډيو د هستوونکو محلي تمايلات داخل دي. د داسې ترميمونو په لړی کې د ناسخ او منسوخ د نوي او زاړه، د راتلونکي او تلونکي د تسلسل قانونيت نه شي مطالبه کې دی.
دا ډول لنډی ډېرې دي چې خلکو د اصلي لنډی په اعلامو او نومونو کې بنا پر خپلو محلي تمايلاتو بدلون راوستی دی، دغه راز بدلون د لنډيو د مرګ، ترککېدو په چټکولو او حتمي کولو کې اغېزه نه لري. ځينې داسې لنډی هم شته دي چې سره ورته مضمون لري.

خو الفاظ او ترکيب يې توپير بنه يې. ياني داسې تو پير چې په محلي قبايلي او اجتماعي مشخصاتو پورې اړه نه لري بلکې داسې ښکاري چې دا توپيرونه د لنډيو د شاعرانو د ذوق، ادبي سليقې او ذهني انګېرنو څخه را پيدا شوي دي. دا تغيرات او بدلون که څه هم د بشپېړې فقرې (مسری) تر بدلون محدود، جز وي او دي. مګر د لنډيو د تاريخي او نه دريدونکي تحول د پروسې يوه جلوه اټکل کې دی شي. لاندېني مثالونه د دغو لنډيو نمونې دي:

ما به د تا کبر کړې خواره
چې سر دې يوه شملې دې دوه پرې ايښې دينه

مولا دې دا کبر زوال کړه
پټکی دې يوه شملې دې دوې پرې ايښي دينه
(پښتنې سندرې ٣٢٧مخ)

دوييم مثال:

نه ښوريدی نه پريوتی شم
تاو کړي غشي مې د يار خوړلي دينه
(پښتنې سندرې ٢٨٧مخ)

ولاړيدی نه شم عالمه
تاو کړي غشي يې په پښو ويشتلي يمه
(پښتنې سندرې ٢٩٣مخ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېیم مثال:

▲ نصیب تکدیر ته ګناه نه شته

بخت چې کوته شي تندی تل ټکرې خورینه
(پښتني سندرې ۲۸۲ مخ)

▲ عالمه ماته ګناه نه شته

بخت چې کوته شي باچاهان ټکرې خورینه
(پښتني سندرې ۲۲۳ مخ)

څلورم مثال:

▲ صورت مې تول ذرې، ذرې دی

یاره کدم راباندې ږده چې کوشیر شمه

▲ صورت مې تول کوبې، کوبې دی

ستا د بنو غشو وژلی یم مینه

▲ صورت مې تول موړې، موړې دی
تا د بنو په اشارو وهلی یمه

▲ صورت مې تول د زهرو ډک دی

زه منکرې موزي پر زړه خوړلې یمه

▲ صورت مې تول په وینو رنګ دی

د زړه په سر مې کارګان ناست غوښې مې خورینه
(پښتني سندرې ۲۱۷ مخ)

په لنډۍیو کې د ښکاره تغیراتو له مطالعې او مقایسې نه دا نتیجه لاس ته راځي چې لنډۍ د هر اړخیزو اجتماعي موثراتو د عمل په نتیجه کې خپل مضمون بدلوي او د پر له پسې تصور له کبله نوي کېږي.
د لنډۍیو تصور او بدلون مختلف عوامل لري، لکه اجتماعي – اقتصادي تحولات، لېږدونه او مهاجرتونه، ایډیالوژیک عوامل، د همسایه ژبو اغېزه او د بېلا

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېلو لهجو د اصطکاک پروسه، تجارتي روابط ، د صنايعو انکشاف، د تخنيک ترويج او پر مختګ او په کلي توګه د اجتماعي خوځندتوب پروسه. په لنډيو کې د ژوند، پايښت زمان يوه برابر نه دی ځينې لنډی کم عمر لري او ځينې څه اوږد يا ډېر اوږد.

د لنډيو عمر اوږد والی په هغه مفاهيمو پورې اړه لري چې د لنډيو د هغوی رسالت او دعوت په غاړه اخيستی دی. مثلاً کله چې د کوچيتوب ژوند پای ته ورسېږي په باوري ډول به هغه لنډی چې د کوچيانو ژوند او غوښتنې بيان وي په بې مدلوله قالبونو باندې بدل شي او په ناچاری به د مرګ او هېرې په لوري لاړې شي. تاسې داسې فرض کړئ چې کوچيتوب له سره وی نه، نو څنګه کې دی شول کوچيانی لنډی دې منځ ته راشي؟

کوچيتوب په خپله د کوچيانی لنډيو د ژوند واقعي سرچينه ده. کوچيتوب د لنډيو د پاره نه دی هست شوی بلکې دا لنډی دي چې د کوچيتوب د مظاهرو بيان له پاره هست شوې دي او داسې نور.

همدا راز په ځينو حقوقي کوډونو پورې مربوطي لنډی، د هماغو کوډونو له زاوال سره يوه ځای او يا څه وروسته نشت کېږي. مثلاً د ولور. د نجونو د بدلانه، د کونډو اجباري ودولو په دودونو پورې ويل شوې لنډی، د همدې دودونو، موسسو له زاوال او فنا کېدو سره پرله پسې د خلکو د پرګنو له غاړو او سندرو څخه هم لوېږي. په لاندې لنډی کې ويل کېږي:

زه به دې مور ته زاري و کړم
پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه
(پښتنې سندرې ۱۸٦ مخ)

په دې لنډی کې په ښکاره د پلار استبداد او د ولور بيان شوی دی. کله چې تولنه ولور منسوخ کړي، دومره مهذبه شي چې نجلی په خپل واک د مينې شريک وټاکلی شي، پورتنی لنډی بې مفهومه کېږي او هغه نسل چې د ولور، والدينو له فشار څخه آزاد شوی وي، زموږ د زمان د جبر تر فشار لاندې نه وي، د هغې په اوريدو به نه متهيج کېږي، هېڅ کله به لکه زموږ د پېړی وګړي په سندرو او غاړو کې دغه لنډی ونه بولي.

له هغه ځايه چې د لنډيو مضامين او مفاهيم مختلف دي. په طبيعي توګه هغه لنډی چې مضمون يې د ټولنې د قانونمندی پر بنياد اوږ عمر لري، په خپله لنډی هم اوږ عمر کوي، لري نه ده چې لس ګونه پېړی او زرګونه کاله ژوند و کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما خپل باور دا دی چې د لیریکو لنډۍیو هغه برخه چې خالص عشقي عواطف بیانوي، د انسان د غریزې پر ډېرو ژورو جرړو تکیه لري، تر نورو لنډۍیو زیات پایښت کوي او ښایي د انسان دهستې تر پایه لار و وهي مثلاً دغه لاندېنۍ لنډۍ:

زما د زړه په بازار جنګ دی
زړګی مې ربړدي وار خطا ولاړه یمه
(پښتني سندرې ۱۷٦ مخ)

یا دغه لنډۍ چې وایي:

زما په زړه دې بانه ښخ کړه
سترګې په ورو پورته کوه نامردې مرمه

البته دا امکان شته چې په لنډۍ کې د احساس او مینې مرکز له زړه څخه د ماغ ته ولېږ دي. یا په زړه باندې د بنو د خښېدو مفهوم خپله عاشقانه افاده یانې دغه اوسنۍ مروجه افاده بدله کړي.

مګر د دغو لنډۍیو عام مضمون به چې د نارینه او ښځې ذات البیني عاشقانه جاذبه بیان وي، ډېر لرې مستقبل ته لاره وهي، همدا دلیل پر بنیاد په کلي توګه د هغو لنډۍیو عمر چې د انسان د غراېزو د انعکاس له بیان سره اړخ لګوي اوږد وي. په همدې وجه باید حکم و شي چې دغه راز لنډۍیو په ماضي کې هم زیات عمر خوړلی، باید تر ټولو لرغونې، پخوانۍ او لرغوني وي، ځکه چې لا تر اوسه د مینې او وصال، د بېلتون او مرګ چینه هماغسې لکه زرګونه کاله پخوا په زوږ او شور د انساني ژوند له ژور تل څخه راخوټېږي.

د هغې ټولنې انساني پرګنۍ به د طبقاتي تضاد له رنځ او عذاب څخه آزادې شوې پرګنۍ غني نیکمرغه او د مطمئن وجدان لرونکی پرګنۍ وي.

زړه زېرښا او له هغې نه رازېږېدلې زاړه مناسبات په نشت شوي، د خلکو له ژوند او وجدان نه رټل شوي وي. مینې او ښکلا به نوي بڼه نوي تعبیر او نوي لوري پیدا کړي وي. د خلکو د شعر په وینه باندې به داسې رنګین او وړانګین ګلان زرغونه شي چې عطر او موسیقي به یې بشریت د واقعي ښایست پړاو ته ورسوي. د ورورګلوۍ صداقت او سرېتوب واقعي روح به انسان د طبقاتي ټولنه له کرکو دښمنیو او خود خواهۍ یو څخه خلاص کړي. د دایمي سولې، نه زوالیدونکي مینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

جرړې د انسان په پلو او رګونو کې و ځغلوي، د دغسې مستقبل له زېرې سره زمونږ (غمجن نسل) وظيفه لاهم درېږي، مونږ ماموريت لرو چې غمجن بشريت د دوران دردونو، رنځونو صادقانه انعکاس هغو برياليو، نيکمرغو نسلونو ته ور ورسوو چې د غم رنځ، محروميت له انګازې، موزيک سره به نه وي اشنا، له تېر دوران سره به د بېګانه کېدو او قطعې جلا کېدو تر خطر لاندې وي. ... .،،
(سليمان لايق، ۱۳۶۱ لېږدی، پينځه دېرشتم چوپړی)

ښېره ۲. ت پښتو تولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډيو کې د تغير او بدلون پروسه،ځلورم او پينځه دېرشتم چوپړي، کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګنه يې په: دانۍ)

Related منسوبې	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټيکې	Mésréy مصرۍ
	۳۴	۱۶		۱۴
▲ Related to men سړو ته منسوبې	۱۶	۴		۲
▲ Related to women ښځو ته منسوبې	۱۸	۱۲		۱۲
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۸	۸		۲
ښه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.	۱۵	۳		۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	۱			
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۱۰	۵		۱۰
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

ګڼه.	راټولونکی / ليکونکی نوم	ليکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ
۷	سليمان لايق	پښتو ټولنه	۱۳۶۳ لېږدی	۶۴

✓ کنټرول کې (In control)	● خبرداری (Caution)	■ کړه شوی Action Req'ed	وروستاړی غږ Suffix Voice
ټول	۱۵	۱۵۳۹	

۱۵. ۷ لښتيليک:. ښېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو ښېرنې ،، د سليمان لايق په مقاله لنډۍ سرليک او په لنډۍ يو کې د تغير او بدلون پروسه، ځلورم او پينځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګنه يې په: دانۍ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۶ ټې – ۱. سلیمان لایق کښلې او ویلې په قلم ټولنه کې چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي، زما د ادبي بهېر د ۱۳۸۳ لیږدي اشنا د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷لیږدی.

,, دا سمه ده چې ما یوه څه وخت په سیاست کې تېر کړی دی، مګر ما ډېر عمر په انشایي ادبیاتو. لکه شعر او نثر کې هم تېر کړی دی. د پښتو په ښېړنیزو ادبیاتو کې زما کار ډېر نوی دی. تقریباً دیارلس، څوارلس کاله له هېواده لرې د مهاجرت په دیار کې مې ښېړنیز کار ته مخه کړې ده. ما په وروستۍ یو وختونو کې خپل وخت دې دوو برخو ته ورکړی. په لنډۍیو اساسي ښېړنه او په فارسي ژبه مې یوه رومان تر لاس لاندې دی چې نوم مې ورته (مردی از کوهستان) ایښی دی.

دا کتاب د انقلاب د دوران ټوله ماجرا په ځان کې رانغاړي، تکمیل شوی نه دی تر اوسه لا دوام لري. ما دغه منظوم رومان په ۱۳۵۹ ل کال کې شروع کړی دی. تشویش لرم چې زما په ژوند کې به زه په دې قادر نه شم چې دا منظوم رومان پوره کړم. په هر حال که په دې دوران کې په ما پسې عزرائیل راغی، نو داسې څوک به پیدا شي چې دغه رومان پای ته ورسوي؟ صلاحي صاحب په خپلو خبرو کې زه له یوه مشکل سره مخ کړم. هغه دا چې لایق په لنډۍیو باندې کنفرانس ورکوي. لنډۍ هغه بې پایانه بیان دی چې په یوه، دوه یا دریو بیانونو کې سر ته نه شي رسیدی.

ما د دنیا د فلکلورونو سره یوه څه بلدیت پیدا کړی دی. د دې له پاره نه چې د پښتنانه هر څه راته بهتره ښکاري. پښتانه د انتقاد له پلوه هم ډېر موارد لري، کمبوتات لري، لیکن د پښتانه فلکلور او په خاصه توګه لنډۍ یوه بې نظیره شی دی. زما په فکر موږ کولی شو چې د لنډۍیو په زمانت دنیاوالو ته و وایو چې موږ هم فلکلور لرو. لنډۍ یوه عجیبه خصوصیت لري. په یوه لنډۍ کې ټول ژوند رانغښتلی شي. په فلکلوري شعرونو کې معمولاً طنزیه افکار روزل شوي دي. ولې په لنډۍیو کې د لنډۍ مفکورې، د لنډۍ احساسات، د لنډۍ تصویرونه رزمي برخې ته وراوړدېږي او لنډۍ په دې برخه کې ډېرې غني دي. په لنډۍیو کې د انسان د احساساتو درجه بندي دومره دقیقه ده، چې د پښتو په نوره شاعرۍ کې یې ما ساری نه دی لیدلی. سالونکا د اسپانیې یوه ډېر لوی وطنپال شاعر تېر شوی دی چې په ټول جهان کې مشهور دی، هغه وایي چې د فلکلورونو او مکتوبي ادب دومره فرق دی لکه د یوه طبیعې ګل او کاغذي ګل تر منځ چې فرق وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته هغه د اسپانیې په پونتوجوندو نوم باندې چې لنډیو ته ورته یوه شی دی په هغه باندې خبرې کوي. څه وخت زه د پونتوجوندو په ترجمو لوستلو مصروفیو پو شوم. خو زه تاسې ته په ویاړ وایم چې لنډۍ په پونتوجوندو هم وسیع او پراخه دي. یوه عاشق وایي:

خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

تاسې و ګورئ چې په دغه فقره کې زموږ د هېواد یوه فکیر او غریب څرنګه په خپل چوکاټ کې داسې یوه خبره کوي، چې که موږ دا لنډۍ واورو کولی شو چې ټول ژوند یې تکسیر کړو. نو دا غني فلکلور چې زه امیداواره یم د کلم ټولنه او نور فرهنګي سازمانونه چې د افغانستان ادبیاتو له پاره کار کوي، پښتو برخه هم پالي، نو د پښتو لنډیو له پاره خپل پام واړوي او په لنډیو کار پیل کړي. ما په ۱۳٥٤ ل کال خپل لومړنی کار په لنډیو باندې شروع کړ. هغه هم ډېر تصادفي کار و. یوه فرهنګي سړي، یوه زیارایستونکي ادیب، یوه اوستاد چې اوس د هغه وخت ځلمی نه دی.

شهرت یې پیدا کړی، یانې ځلمی هېوادمل چې هغه وخت په مطبوعاتي کارونو بوخت و، ماته راغی او و یې ویل چې ته باید د زیرې جریدې ته په هره ګڼه کې یوه مقاله ولیکې. ما ورته ویلي وو چې سمه ده. دا چې و وت نو زما دغه لنډۍ په یاد وه چې:

خدای دې زما کړه غونډې مونډې
لنډۍ کچر به چلوم تا به ساتهمه

بس له همدې ځایه مې شروع و کړه. ما په هغه کال ۲۷ مقالې په لنډیو و لیکلې. خو هغه وخت ما لنډۍ په هنري جامه کې رانغاړلې وې، لکه شعر. خلکو هم زما د لیکنو نه خوند اخیسته او زه یې تشویقولم چې ډېر عجیب شي ته دې پام شوی دی. خو زه هماغه وخت پوهېدم چې زما لیکنې ناقصې دي. دا کار علمي پوښتنو ته ځواب نه شي ورکولی. په مهاجرت کې ما په لنډیو باندې دوباره کار پیل کړ، خو اکاډیمک، ژور او علمي کار.

شاید ژبه به یې هغسې شاعرانه، عاطفي او احساساتي نه وي چې ما په هغه ۲۷ مقالو کې کاروله. لیکن ژورو مطالبو ته تر تله پورې لاړم. په دغه کار تر اوسه پورې ما ۱۲٦۰ پاڼې تورې کړې دي. ما غوښتل چې دا د کتاب په بڼه چاپ کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ته ډېرو دوستانو مشوره راکړه چې دا کتاب چاپ کړم، خو ما ورسره څکه دا خبره ونه منله چې ما غوښتل چې دا کتاب زه د مقالو په بڼه خپور کړم. د دې له پاره چې له دوستانو او نقادانو نه پرې انتقادي او تاييدي نظر واخلم. نو چې زه کتاب چاپوم نواقص به يې کم وي. څکه چې دا کار لومړنی کار دی او طبيعي ده چې له نواقصو نه به خالي نه وي.

دا خبره زه په دې خاطر نه کوم چې تاسې به دې کتاب ته په کوم نظر و ګورئ، کوم کار چې ما کړی دی، زه ورته تشويش نه لرم، څکه چې په ډېر شوق او امانتدارۍ مې دا کار کړی دی. ليکن کېدی شي چې ډېر ايرادونه او انتقادات پرې وارد شي. په دې ملک کې يو بدبختي دا ده چې چا ته و وايې چې دا غلته ده، يا دا ضعيفه ده، يا دا ريفرنس نه لري، هغه خپه کېږي. ياڼې د انتقاد تحمل زموږ په خلکو کې نه شته.

خو زه تاسې ته وايم چې دلته ما يوه تنکی ځوان د هارون حکيمي په نوم وليد، د ده غزلې مې واورېدې؛ رښتيا درته وايم چې زما له پاره ډېر د تعجب ځای و. که دغه هارون پورته شي او زما په شعرونو کې ماته زما کمبوتات را وښيي، زه به هيڅکله خپه نه شم.

البته په لنډيو کنفرانس ورکول ممکن دي، خو بايد سړی ورته ډېر وخت و لري. له سره يې مطالعه کړي. د دې کار له پاره زما ژوند داسې دی چې زه ډېر امکانات دلته نه لرم. خو د کلم ټولنې له مانه غوښتنه کړې وه چې زه به تاسې ته په لنډيو يوه لکچر درکوم. ما د خپلو ليکنو نه يوه برخه غوره کړې ده چې زه يې تاسې ته اوروم. يوه خبره بايد تاسې له ما سره ومنئ چې لنډی د ښځو شعر دی. ښځې چې په ټولنه کې د نارينه وو له خوامحکومې دي، په لنډيو کې يې د خپل محروميت اواز پورته کړی دی او نارينه يې سم په خپل ځای کېنولی دی. په دې مقاله کې ما هغه برخه را اخيستې ده چې په ښځو پورې اړه لري.
څکه چې ښځې زموږ ميندې دي، ښځې زموږ خويندې دي او ښځې زموږ معشوقې دي. نو زه ترجح ورکوم چې د دغې نيمې بدنې، د ژوند په باره کې به زه خبرې راټولې کړم. د دې نه وړاندې غواړم چې د لنډيو په تاريخي اصالت باندې يوه څه و غږېږم.

زما په عقيده لنډی داسې شی نه دی چې پېنځه سوه، اته سوه او يا هم د اسلام تر راتګه وروسته يې تشکل پيدا کړی وي. زما په نظر لنډی د اريايانو د وخت نه راپاتې يوه شی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره ډېر دليلونه شته. زه په همدې بنياد ځېړنه کوم او اوس دغې ځاى ته رارسيدلى يم چې د هندستان د شمال د برخې فلکلورونه ځېړم او د لنډيو سره يې مقايسه کوم. له بده مرغه په افغانستان کې تر اوسه دا کار چا نه دى کړى، هميشه د لنډيو په باره کې ډېر سطحي کار شوى.

ځيني خلک هغه لنډۍ ياداشت کړي، چې د هغه خوښې وي او بيا په دې اکتفا کوي چې له سندرغاړو نه يې واوري او خوند ترې واخلي. مګر لنډۍ په اجتماعي برخه کې ډېرې ژورې دي. موږ کولى شو چې د خپلو اجدادو خاطرې، عقايد، غږونه او تمايلات په لنډيو کې پيدا کړو او جامعې ته يې وړاندې کړو. نو په دې برخه کې چې ما ادعا وکړه چې دا ډېرې پخوانۍ دي نو ما د هند د شمال د برخې فلکلور ځېړلى دى. په هغو کې د پنجابۍ ژبې يوه سندره ده چې (ماهيا) ورته وايي.

ماهيا هغه شپانه ته وايي چې له اوزو، ميښو او غواګانو سره ژوند تېروي. ډېره عجيبه خو يې دا ده چې د دغه شپانه په ادرس باندې په دې سرود کې داسې افختارات او داسې لوى القاب او داسې مفکورې افاده شوې دي چې سړى حيرانوي. د ماهيا شباهت له لنډيو سره دا دى چې هغه هم د ښځو شعر دى. ښځو ويلى او ښځو شپون د خپل قهرمان په حيث منلى دى. په جوړښت کې زموږ له لنډيو سره دا فرق لري چې اوله فقره يې اتته ده او دوېيمه يې شپاړس ده. او د لنډۍ اوله فقره نهه ده او دوېيمه يې ديارلس ده.

د ماهيا په باره کې ما خپل بحث بشپړ کړى دى.. د علومو اکاډمي مجلې ته مې سپارلى دى، تمه ده چې هغوى به يې چاپ کړي. له تاسې ټولو نه هيله کوم چې هر هغه څوک چې د پښتو د فلکلوري ادبياتو سره علاقه لري، دغې مجلې ته مراجعه و کړي، که کوم نظر لري، په همدې مجلې کې يې خپور کړي، نو زه به د خپل کار په لا بشپړولو کې ستاسې له نظرونو او انتقادونو څخه استفاده و کړم.

يوه سرليک (پيراګراپ) به زه د لنډۍ د تاريخى پيژنګلوى په باره کې تاسې ته و لولم ، بيا په لنډيو کې زه د ښځو مسلو ته راځم. ځکه چې د لنډيو په بحث کې د اوج نقطه د ښځو د مسايلو تصويرګيري ده. يوه پښتنه ښځه په لنډيو کې څنګه عنکاس لري؟، ښځو په لنډيو کې کوم نقش لوبولى دى؟ زه به هغه تاسې ته عرض کړم. په اول کې د لنډيو پيژندګلوي.

افغاني فلکلوريستان باور لري چې پښتو لنډۍ د عاميانه ادبياتو د شتمنۍ يوه برخه ده. او کېدى شي چې په لوړ سبک هغه د افغاني فرهنګ د تجمو او ميراثونو په توګه معاصرې نړۍ ته وړاندې شي. د دې خبرې منلو سره چې فلکلور د لرغونو ټولنو د ژوند د اسطورو او حکمت داسې يوه شى دى چې د خپل چوکاټ د ساتلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باوجود، د خپلو د لومړنۍیو سپېدو څخه د ژبو او لهجو د تکامل له راز، راز قوې څخه تېر شوی او د مذهب له اغېزې سره یوه ځای زموږ تر مهاله رارسېدلی دی. د پښتو د فلکلور او په تېره بیا د لنډۍ داسې تصور ته رسېږو چې دا منظومې غاړې داسې فرهنګي میراث دی، چې د اکسوس او اندوس د ناوو تر منځ د استوګنو آریاني ټپو او د ګندهارا د اوسیدونکو څخه اوسنۍیو پښتنو ته په میراث پاتې دی.

د ګندهارا د اریایانو او د هند د شمال د اریایانو تر منځ فرهنګي اشتراکونه، د پښتو او سانسکریت د ژبنۍیو اصطلاحاتو تداخل ښهیي چې د افغاني فلکلورونو او د هغې له جملې څخه د تاریخي او اجتماعي منځپانګې د سرچینو د څېړلو، پیدا کولو له پاره د زاړه هندي فرهنګ په تېره د ویدي سرودونو ژوره مطالعه او د پښتو سره د سانسکریت پرتله ییزه څېړنه یوازینۍ اړتیا ده.

داسې یوه کوښښ که په خپله د افغاني عالمانو له لوري سر ته ورسېږي، له یوې خوا به د افغاني فرهنګ په پېژندګلوۍ کې مرسته و کړي، له بل پلوه به د غربي ختیز پېژندونکو د څېړنو موقعیت مطابقت سره چې په ختېزو څېړنو کې تېروتنې کوي، څه نا څه مصون شي. که څه هم موږ د زړو آریاني ژبو، د خپل لرغوني تاریخ په ژغورنې، څېړنې کې د غربي پوهانو د زحمت او زیار منونکي یو خو دا حقیقت هم له پامه نه غورځوو چې هېڅوک په پردي کور کې د کور د خاوند په اندازه نه وي بلد.

په همدې موخه که د ځینو باندېنۍیو سیاسي پوهانو هغه تمایلات چې په علمي پلټنو سیورۍ غوړوي، له نظره وغورځول هغوې یې له ختیزو هېوادونو سره د خپلو محیطي، رواني ځانګړتیاوو د تباین په وجه زموږ د هېواد او سیمې د حقایقو په کشف او درک کې زموږ تر عالمانو وړ نه دي. خو تر دې دمه د علمي افغاني ماهرانو د لنډون په وجه د افغاني، هندي او فارسي اریایانو د ژبې، ادبیاتو او عمومي فرهنګ څېړنه، په تېره د هغه پرتله ییزه مطالعه زموږ د علمي او امکاني لوښي تر ضرفیت اوښتې ده. د کوشانیانو په باب د اتیایمو کلونو په یوه سیمینار کې د هندستان د جواهر لال نهرو پوهنتون د یوه اوستاد رام راهول سره د پښتو د فلکلورونو په باب په بحث واوښتم. هغه دا نظر درلود چې بې د سانسکریت د عمیق تحقیق نه او په هغې باندې له ورود نه پرته دا ناممکنه ده چې د پښتو د فلکلوریکو سرچینو او همدا راز د پښتنو د آریاني اصالت په باره کې هغسې چې وړ ده داسې تحقیقات دې وشي. نو ضروري ده چې سانسکریت ته مراجعه وشي.

پوهاند صدیق الله رښتین اروا دې ښاده وي، لیکي:
د اکسوس او اندلوس تر منځ پرته سیمه چې د کشمیر او پامیر څخه د هند تر سمندرګې پورې سور لري، د پښت د ټپو پیدا کېدو او د استوګنې ځمکه پاتې شوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده. د دې ټپې نور آرياني ورونه دوه درې زره کاله پخوا له دوی سره يوه ځای اوسيدل. خو کله چې د دوې يوه برخه د اندلوس پورې غاړه د ختيز پلو ته لاړل او بلې برخې يې د لويديز په لورې مخه وکړه. په درېيو څانګو سره جلا شول. ياني په ختيزې. لويديزې او مرکزي څانګې. د دوې ګډې ژبې هم د درېيو جلا ژبو په توګه وده ومونده. ياني په ختيز کې سانسکريت، په لويديز کې اويستا او د دوې تر منځ پښتو رامنځ ته شوه. د دې عالم په نظر پښتو د هغو اريايانو ژبه ده، چې د رګويدا په سرودونو کې د پګهت په نامه ياده شوې ده.

رښتين صيب د پښتو لنډيو د تاريخي پيژندګلوی په باره کې عقيده لري، چې د سانسګريت سرودونه هغه دي چې په څلورګونو ويدونو کې ثبت شوي دي. کوم سرودونه چې تر هغو وړاندې ويل شوي دي په هغو سرودونو کې شامل دي چې اوس له لاسه وتلي دي. د پښتو سرودونه هم په دوو برخو وېشل کېږي. ليکل شوي سرودونه او شفاهي سرودونه. د دغو له منځه لنډۍ په شفاهي سرود پورې اړه لري او د تېرو زمانو څخه په موږ پورې سينه په سينه رارسيدلي دي.

پروفيسر محمد نواز طاهر د پېښور د پښتو اکاډمې پخوانی رييس په دې عقيده دی چې پښتو لنډۍ د اويستا له ګاتونو سره چې يوه راز مناجاتي سرودونه دي، تاريخي قرابت لري. دی د نورو محقيقانو په حواله ليکي چې ګاتونه او رګويدا له لنډيو سره ورته والی لري.

دی وايي چې تر کومه ځايه چې لنډۍ له ګاتونو سره په يوه ماحول کې پالل شوي دي، بعيده نه ده چې د ګاتونو ژبه له هغې لرغونې پښتو سره شباهت و لري، کومه چې شپنو او د ګلو خاوندانو په لنډيو کې استعمالوله. زما په نظر که څه هم دغه دوه عالمان حقيقت ته نيږدې شوي دي، خو ورسيدلې نه دي. د دې خبرې مانا دا ده چې دغې دوو د مغربي محقيقانو نظريات او اټکلونه په دې باره کې منلي خو پخپله يې څېړنه او ازموينه نه ده کړې. د دوی نقلونه او څرګندونې نقلي ماهيت لري.
او له هغو طالبعلمانو سره مرسته نه شي کولای چې د څېړنې د علمي ميتودولوژۍ او فاکټونو په اساس مشخصو نتايجو ته رسيدل غواړي. د پښتو فلکلورونو د څېړنې له پاره د پښتو اويستا او سانسکريت په باره کې چې د هند اروپايي ژبو چې د يوې کورنۍ خويندې دي، د مقايسوي ژبپوهنې په اساس يوه څه څېړنه په کار ده. او تر دې هاغه خوا د لنډيو د هغو منسوخو شويو ټولنيزو عنعنو څېړنه په کار ده چې په لنډيو کې د تېرو تاريخي، فرهنګي بهيرونو په وچ شوي خړوب کې د پوسيلونو په توګه موجود دي. لکه د (ستي) کلمه او د هغې پراخ مفهوم. ستي چې په سانسکريت کې د محترمې، پاکې لمنې، سپېڅلې او هغې ښځې له پاره کارول کېږي، چې ځان د خپل مړ خاووند سره يوه ځای سوز وي. ستي د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سون په مانا په لنډيو کې په سلهاوو ځلې کارول شوې ده. د ستي په ځېر داسې نورې کلمې هم شته چې د خويندو ژبو د انشعاب د زيات قدامت با وجود د هغوی د پاتې شويو مشترکو اړيکو د کشف او ځېړنو په دندو کې کارول کېدی شي. موږ د لنډيو په باب د اټکلونو پر ځای علمي پلټنو ته ورتېروي.

د ساري په توګه د سانسکريت د (دېس) کلمه د هېواد په مانا او د ګر کلمه د غر په مانا په پښتو کې کټ مټ د سانسکريت په توګه کارول کېږي. او هماغه مانا ورکوي.

د دېس کلمه په پردېس کې د وطن په مانا او د ګر کلمه غين ته د ګ د بدلون او ز ته د س ر اوښتون له کبله په ګردېس يانې د غرونو په وطن کې چې په ګردېس کې ځان ښکاروي ځرګنده ده. چونغر د چينو غر او غرجستان د غرونو سيمه. په دواړو ژبو کې په يوه مانا کارول شوي دي. په سانسکريت کې د هماليه غرونو ته ګراج هم ويلی شوي دي.

چې مانا يې د غرونو باچا ده. په دې ترکيبي نوم کې د ګر مانا هم هماغه ده چې د افغانستان کې په زړې فارسي او زړې پښتو کې مستعمله ده. او اوس هم لکه د ګردېز او ځينو نورو نومونو په په تانيسته کې ځان ښيي. د غره په نامه غين ته د ګاف د بليدو په وجه د ګرچې، ګرستان، چونګر کلمې چونغر ته اوښتي دي. په سانسکريت کې بنګال ته انګدېس ويل شوي دي. چې اوس سين ته د شين په استبدال او د بنګال په اضافه کولو بنګله دېس شوی دی. په هند کې د اتراپردېش او د افغانستان په کندهار کې د ديشو نومونه د همدې ريښې څخه اخېستل شوي دي.

د سانسکريت په لرغونې حماسه (رامايڼ) کې د ګندهاروا دېس په نامه يوه داسې وطن يادوي چې په هغه کې ګندرواهانو ژوند کاوو. دا هماغه سيمه چې د ننګرهار د ناوې په شمول د پېښور ناوه تر سوات پورې رانيسي. په دې نامه کې د دېس کلمه په هماغه لرغونې بڼه پاتې شوې ده.
د زياتو مالوماتو له پاره زما هغې مقالې ته مراجعه و کړئ چې د لنډيو په ژبه مې ليکلې ده.

په لنډيو کې د تاريخي ريښو او رابطود پلټلو اوپيدا کولو تر ټولو لنډه او ګټوره لاره دا ده چې خپله په لنډيو کې ځېړنه ژوره شي. د دغو اصطلاحاتو علمي پلټنه لکه ستانه، انغرۍ، سپيلنۍ، ګودر، جرګه، هوډ او نور چې په لنډيو کې لا د زړو اجتماعي انستوتونو د پاتې شويو سمبولونو په توګه کارول کېږي، د لنډيو د تاريخي او فرهنګي پېژندګلوۍ سره ډېره مرسته کولی شي. دا مصطلاحات هغه پلونه دي چې موږ ته امکان راکوي په هغه رول چې زمان زموږ او زموږ د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اجدادو تر منځ راښکلی دی، تېر شو او د لنډیو سرچینو ته په رسیدو کې ګټه ترې واخلو.

د لنډۍ یوه بل خصوصیت د هغه غاړه ییز فطرت دی. چې ډېرې ستونزې د لسګونو غاړو او میلوډي ګانو په قالب کې کېني. د ساز او اواز هنرمندانو ته امکان ورکوي چې د بېلابېلو غاړو هستوونکو سرکو سره د هغوو د ترکیب کولو له لارې غږونه هسک کاندي.

او دا د لنډیو جاوداني خصوصیت دی. د لنډۍ دغه فطرت د انسان د ژورو غمونو او سر اخیستو خوښیو او ارماني خوندونو د هغې ورکې بیان دی کوم چې انسان په خپل جبلت کې په هغه اخته شوی دی. یاني هغه روحي ګرفتارۍ چې په الفاظو کې د بیان وړ نه دي او ژبه لا تر اوسه د هغه د تصویرولو صلاحیت نه لري، په صوتي سندریزو غاړو کې بیا پیدا کوي.

او په همدې توګه لنډۍ پخوا تر دې چې د شعر په توګه زیات مقبولیت و لري، د غاړو او غږونو په توزه د خلکو په زړونو کې زیات مقبولیت لري. فاروق افندي د افغانستان تورک اصله موسیقي پېژندونکی متقد و چې زموږ د سیمې په جغرافیوي قلمرو کې هېڅ فلکلوریک شعر او ترانه د لنډیو غوندې د غاړو د پاللو تغزلي غنا او د خپلې د ښتیندویه او هیجان هستونکي ژبې له پلوه دومره اوچت اولوت ځای نه لري.

کله چې زه د لومړي ځل له پاره د لنډۍ د دې غږنۍ ځانګړتیا سره اشنا شوم او هغه مې د سیمې د ورته فلکلوري آثارو سره مقاسه کړه، زه یې دې قناعت ته ورسولم چې لنډۍ په واقعي مانا د خلکو د هستونو او نبوغ یوه شهکار دی. دغه دوه پوړیز جادوګر اوازونه چې د هر پښتانه په ژبه جاري دي، بې اختیاره د هغه په مرۍ کې په سندرېزو غاړو بدلېږي، د انسان د عواطفو، د روانو، ستونزو، انګېرنو، دکیګه درجه بندي کړې ده او سرۍ د خپل حکیکت د بربندولو میدان ته راکاږي. دغه د لنډیو د تاریخي ریښې او د لنډیو پېژندګلوي. لومړۍ برخه وه چې خلاصه شوه.

په لنډۍ کې د ښځې تصویرلنډۍ په رښتیا سره د پښتنې ښځې شعر دی. ښځې یوازې په لنډیو کې خپل واقیعت ځرګندوي. هېنداره ښځه ښیي، خو په ظاهري بڼه او سینګار کې. نقاش نقاش او سیکه توږونکی ښځه تصویروي، توږي خو د موادو او رنګونو له ترکیب ځخه. هغسې چې ته یې غواړې. نه هغسې چې دا ښځه په خپله ده یاني له روح او احساس سره. شاعر ښځه ستایي خو ایډیاله ښځه. داسې ښځه چې د خیال په بلوري مانیو کې د پاشلو ځنو تر معطر چتر لاندې د سرو شرابو شیشه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاس پرانیستي ګرېوان د ده راتلو ته سترګې په لار ده. لکه د دري ژبې ستر غزلبول حافظ شیرازي چې وايي:

زلف اشفته و خوی کرده و خندان لب و مست
پیرهن چاک و غزلخوان و صراحی در دست

د ښځې دا ننداره ینه د شاعر د جنسي غریضې د طبعي احساس نتیجه ده چې د ده د هنري نبوغ په وړې احساس کې پالل شوې ده. د ښځې ښکلا، لېوالتیا او لېونی مینه درواغ نه ده. د هغې د جلوو او کرشمو انځورول او ستاینه د هنري انځورګرانو، هنرمندانو د تل پاتې شهکارونو د هستولو اساسي منځپانګه ده. خو ښځمنتوب او د نارینه له پاره د هغې جنسي جاذبیت د ښځې د اصلي ځرخ یوه اړخ دی. ښځه په خپل شعر یانې لنډیو کې خپل واقعیت ځرګند وي. لنډی د پښتنې ښځې هغه اعجاز لرونکې هینداره ده چې د پښتانه په ټول تاریخ کې د هغې د ظاهر او باطن، شعور او لاشعور بشپړ تصویر وړاندې کوي. ځکه چې ښځه خپله د هغې د هستیدو، سېنګار (نقش و نګار) او نندارینه کې خضور لري.

د لنډیو د ځانګړنو څخه داسي اټکل کېږي چې د ډېرو لنډیو شعري سپرغیو، د تاریخ د ډېرو بدلونونو باوجود په خپل اوږده مسیر کې د لرغونو فرهنګونو د پرله پسي ځپو هغه پاتې شونې چې په لنډ مهال کې ترسد نه کوي، لا تر اوسه په ځان کې ساتلي دي. له همدغه کبله دغه لنډکي فلکلوري شعرونه د پښتنو د ټولنیزو روابطو او فرهنګ د ځېړلو له پاره هغه عمیق ارزښت لري. کوم چې پوسیلونه یې د ژوند د تاریخ د مطالعې له پاره لري.

لنډی د ښځو د ځانګړي شعر په توګه د پښتنې ښځې د دریځ ځېړنه او پلټنه کې بې ساري او موثق مدرک دی. ښځه په دې روښانه کړکۍ کې د خپل تاریخي وضیعت او اوسني اجتماعي موقف بشپړ رښتینی تصویر وړاندې کوي. که څه هم لنډی تلپاتې پدیده نه ده، قانونمند تولد مرګ او ژوند لري. خو یوه ځایي او ډله ییز زوال نه مومي. یوه، یوه په تدریجي توګه د یوې قانونمندې قاعدې له مخې رژېږي او ځای یې نوي افوات نیسي. لیکن په هغوی کې دا فلکلوري ځانګړنه خورا پیاوړې ده چې د هغوی مخکېني نسلونه، لکه د ژیوو او نباتاتو په څېر خپلو وروستنیو ته د اجدادو عمده خصوصیات نقلوي او له مبدا سره اړیکي نه پرې کوي. د همدې ځانګړنې په وجه لنډی د یوه باوري څرک او مدرک په توګه د لرغوني تاریخ، د پښتنو د پخوانیو اجتماعي مناسباتو په پلټنه کې اغېزمنه مرسته کولی شي.

په لنډیو کې ښځه تر نارینه زیات غبرګون لري، ځکه خو د ښځې د تاریخي وضعیت د څرنګوالي د ځېړنې له پاره چې د ځانګړو تاریخي عوارضو له کبله له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظره غورځول شوې ده خاص اهميت لري. د ټولنې دوېيم نابرابر دريځ ته د ښځو د پوهولو تاريخي عوامل هر څه وي، خو د هغه ټولنيز پای يانې د نارينه په مقابل کې د ښځې تابع دريځ مشخص او روښانه دی.

په دې ټولنيز دريځ کې دېر څه، د دې جملې څخه د طبعي انتخاب او فطري غوښتنود اظهار، د بيان آزادي حتا د نارينه د تېري او تادا پر ضد د اعتراض حق له لاسه ورکړی دی. ښځو ته په مذهي مشرتابه او اقتصادي ډګر کې د فعاليت مناسب ميدان او امکان نه شته. د هغې ديني ارشاد نه منل کېږي.

او د فرهنګي بهير په اساسي برخو کې لکه شعر، نقاشي، معماري او ځينې نورې سيمې مخصوصه ونډه نه لري. خو افغاني ښځې په مجموعو کې او پښتنې ښځې په ځانګړې توګه د ځان ، ټولنې، ژوند په باره کې په تېره د خپل ژوند د نا انډول ملګري نارينه په باره کې خپلې خاصې طريقې او وسيلې پيدا کړي دي. د دغو وسيلو په منځ کې نقلونه، فلکلوري نظمونه، متلونه او د عاميانه فرهنګ فلکلوري برخې ټول ادبي ژانرونه د يادېدو وړ دي. خو لنډۍ د دغې ژانرونو هغه شتمنه او د عواطفو له شور څخه ډکه برخه ده چې ښځې يې تر هر شي زيات استعمالوي. پښتنه ښځه په خپل ټول واقيعت سره په لنډيو کې نارې وهي، ټول انسانيت، حتا لمر، باد باران، غرونه او هر څه چې د هغې مخې ته راځي په خطاب کې راولي. د خپلې دنيا، د هغې غمونو دردونو او ښکلاوو سره يې اشنا کوي.

په دې توګه پښتنې ښځې هغه ناموسي پګل چې نارينه د ښځې په تغزل لګولی دی، د شفاهي ادب پر ټول قلمرو خصوصاً په لنډيو کې مات کړی دی. د تغزل د شوره داسې ډکه مانۍ يې ودانې کړې دي چې په هېڅ ليکلي غنايي شعر کې د هغې د يرغليزې جاذبې زور او شور نه شته.

لنډۍ نه يوازې د پښتنې ښځې، بلکې د افغانستان د ټولو ښځمنو نورې يا جنس له لوري چې د خپل هنري نبوغ د ځلولو د حق څخه محرومه شوې ده، د آزادۍ له پاره د مبارزې چلنج دی. ښځې په خپل ټولې ښکلا د خپل بشپړ ليوالتيا او د جنسي تبعيض د ټول درد او حسرت سره په لنډۍ کې علول کړی، هغه يې په خپله وينه او مينه کې رنګولې ده. دې رنځونو ژبه ورکړې ده. د عاطفې د جلال او جمال په بتۍ کې يې پخه کړې او د نارينه په رښتيندويه انځورونو کې يې د برهان قاطعې په توګه کارولې ده.

زه په دې خاطر له تاسې ډېره عفوه غواړم چې خپلې خبرې راټولوم. ځکه چې تاسې به هم له ليرو ځايونو څخه راغلي ياست. په ښار کې نظم هم سم نه دی او موټرې هم پس له ماښامه نه وي. خو زما له تاسې ټولو دا هيله ده چې د لنډيو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

راټولو او د هغې د تصنيفولو په چارو کې مرسته و کړئ. دغه لنډۍ چې موږ او تاسې يې د پښتو ټولنې په ټولګو کې ګورو او يا هم په پېښور کې د لنډيو چاپ شوي کتابونه، دا علمي بنياد نه لري.

زه ډېر افسوس کوم چې زما په لاس کې داسې مشخص وخت نه شته چې سبا په غرب کې، په روسيه کې، په امريکه کې او يا هم په جاپان کې يې څوک ولولي او زه ريفرنس ورکړم چې ما دا لنډۍ له هغه ځايه اخېستي او دا يې ومني.

هغه شک کوي چې شايد دا لنډۍ به ما پخپله جوړې کړي وي. شايد دا لنډۍ اسالت ونه لري. ممکن دا لنډۍ اوس زېږېدلي وي او تاسې پرې د اريايانو د وخت ټاپه لګوئ.

يوه سړی د چې ارنولډسن په نوم يادېده، چې هغه په پيښور کې په لنډيو باندې کار کړی وو او يوه کوشنۍ رساله يې پرې هم خپره کړې وه.

زه فکر کوم چې هغه لنډۍ پيژندلې وې. هغه په يوه لنډۍ حکم کړی دی چې دا لنډۍ د هغه وخت لنډۍ ده چې جونو به د سوات د غرونو ته د سوما د ګلونو له د راټولولو له پاره تللې. خو دا لنډۍ بيا ما وروسته د يوه افغان دوست په خپاره شوي کليکسيون کې و ليده چې ده د خپلو لنډيو په نامه باندې چاپ کړې وه.

دا کتاب د انولډسن له کتاب نه شل کاله وروسته چاپ شوی دی. ما هغه سړي ته وليکل چې دا څه فاجعه کوئ؟ بل شعر نه شته چې تاسې لنډۍ ليکئ؟ دا لنډۍ ولې جوړه کوئ؟ او ته ولې دې لنډۍ ته خپله لنډۍ وايې؟ دا خو انولډسن په خپل کتاب کې شل کاله مخکې ليکلې ده او که هغه اوس په لنډيو ځېړنه کوله، ستا کتاب لاس ته ورغلی و، هغه به څه فکر کاوه. هغه به ضرور متردد و او له ځانه سره به يې ويل چې دا څه حال دی.

نو ويلی شو چې لنډۍ ډېر لوی بحث دی چې څرنګه کولی شي چې له تاريخ سره مرسته و کړي، له انسان پېژندنې سره مرسته و کړي، له علمو سره او له سوسالوژۍ سره مرسته و کړي.

زه د ټولو پښتنو شاعرانو او ليکوالو څخه هيله کوم چې د لنډۍ په ليکلو دې خپل وخت نه ضايع کوي، ځکه چې نوی جوړې شوې لنډۍ اصيلي لنډۍ بې پته کوي. او بې اعتباره کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه د علومو اکاډمۍ او نورو پښتو نهادونو څخه دا هیله لرم چې ولایاتو ته د اصیلو لنډیو د راټولو له پاره ټیمونه ولیږي. د لنډیو شرایط بیخي معین دي. هغه سړی چې ده ته دا لنډۍ ورکوي، دا یې باید په کسټ کې هم ثبت کړي. په لیکلې بڼه یې یې ثبت کړي.

د هغه سړي نوم، د پلار نوم، د هغه عمر، سیمه او د لنډیو د ثبت وضعه. دا ټول باید ولیکل شي چې دا ټول بیا د اکاډیمۍ یو مخزنونو ته رسول کېږي چې بیا د مختلفو علومو له پاره ترې کار اخېستل کېږي چې دا لنډۍ بیا په علمي کچې د اعتبار وړ کېدی شي. ستاسي د پاملرنې څخه ډېره مننه چې ما بېچاره ته مو تر ډېره غوږ ونیو. زه یوه هیله لرم چې راځئ چې په ګډه کار و کړو او دا د پښتو اورغلی تود کړو.

ګرانو مشرانو، همزولو او کشرانو! زه له یوه شي نه ډېر تشویش لرم. په دې افغانستان کې په فرهنګي ساحه کې هېڅکله داسې وضعه نه وه لکه دا نن چې یې مونږ او تاسې وینو.

زه د یوه سپین ږیري په حیث له بحث نه وتلې یو، دوه درې کلیمې تاسې ته عرض کوم او دا خپله وظیفه بولم. هغه دا چې د فارسي او پښتو جنګ زمونږ جنګ نه دی.

دا دښمن زمونږ هېواد ته راننه ایستی دی. دا دواړه زمونږ ژبې دي. دري زمونږ ژبه ده. دا فارسي د عربو په وخت کې په ایران کې مړه شوې وه. همدې خراسانیانو چې اوسنی نوم افغانستان دی بېرته یې ایرانیانو ته ورزده کړه. یانې دغه هېواد چې اوس ځان ته ایران وایي او اصلي نوم یې فارس دی، دا نوم تقریباً په ۱۹۳۵م کې له مونږ نه ایرانیانو غلا کړ.

او زمونږ د هغه وخت حاکمانو چې ډېر بې غیرته خلک وو، دا کوشش یې ونه کړ چې هغوی ته و وایي چې دا یوه مشترک نوم دی، دا نوم تاسې په ځان مه ږدئ او ځان ته بل نوم پیدا کړئ. اوس زمونږ ټول افتخارات د ایران په نامه باندې ثبتېږي. ,, حکیم سنایي شاعر بزرګ ایران ‹‹
کله چې دا کتاب ما ولید دومره غوسه راغله چې کتاب مې راپورته کړ او په دیوال مې و ویشتو. دا وراشه یا ښې خبرې نه دي مونږ نه خوشحاله کوي. مونږ هم یوه ملت یو، مونږ هم حیثیت لرو. مونږ هم فرهنګ لرو.

زمونږ د بلخ تاریخ او د پښتو او دري ژبو تاریخ ډېر لرغوني دی، تر هغه تاریخه چې په غربي ایران یانې فارس کې یې خلک د فارسي ژبې له پاره پیشنهاد وي.،،
(سلیمان، د بازمحمد ثبت، ۲۰۰۸ لیږدی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
څېړنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پاڼې)

کنه.	راټولونکي / لیکونکي نوم	لیکی	چاپ کال / نا چاپ	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	Lánḍéy لنډی	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice ورووستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
خبره ۲. ت ـ ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډیو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۶۱ لیږدی، (کښه یې په: داني)													
۸	سلیمان لایق	لنډیو باندې کنفرانس	لیږدی ۱۳۸۷	۱	۱								
					۱				▲ Related to men سړو ته منسوبي				
									▲ Related to women ښځو ته منسوبي				
									ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
									ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملي، غونډلي سره راشي) ینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۱۳	۵	ټول

۸ .۱۵ لبنتیلیک:. څېره ۲. ت – ۱ قلم تولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او کښلی متن، ۱۳۸۷ لیږدی، ټول چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لیږدی، (کښه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷.۱۵ ټې (ټ). پوهيالی محمد اسماعيل يون په دې بڼه کښلي دي او روڼ وي داسې.

,, لنډۍ په پښتو شاعرۍ کې ترټولو کوشنی شعري کالب يا فورم دی، خو د مانا د ځواک او لېږد له پلوه نه يوازې په پښتو شاعرۍ، بلکې په نړۍيواله شاعرۍ کې يې سارۍ ليدل شوی نه دی. د لنډۍ کمال په دې کې دی، چې مجموعاً په ۲۲ څپو يا دوو مسرو کې دروند مانيز بار او ښکلا لېږدوي.

د دوی لومړۍ مسرې په پای کې يوه اهنګينه کلمه لري، چې د لنډۍ قافيه نه لري، خو د دوېيمي مسرې په پای کې اهنګينه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي.
هره لنډۍ بايد د زور(ه) په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلي وي. پای کې دا زور (ه) رانه شي نو اهنګ يې نيمګړی پاتې کېږي. لنډۍ د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو لنډۍ باندې يوه قانون د تطبيق وړ دی، ياني داچې د هرې لنډۍ لومړۍ مسره بايد ۹ او دوېيمه ۱۳ څپې وي. د هرې لنډۍ د لومړۍ مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمي مسرې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي لکه:

▲ امانتي مې ګور کې کېږدئ
که يار خبر شي ما به خپل وطن ته وړينه

د دې مصرۍ څپيز- خجيز جوړښت په دې ډول دی:

U-**U**UUU-**U**UUU
U-**U**UUU-**U**UUU-**U**UUU

له مانيز پلوه لنډۍ پر بېلا بېلو ډولونو وېشل شوې دي. د پښتني ټولنې د ژوند د ټولو ډګرونو انځورنه په کې کېدی شي او شوي هم ده، خو د شکل او جوړښت له مخې لنډۍ همدا يوه ټاکلې شکل او قانون لري.
دلته به يوه څو لنډۍ د بېلګې په توګه وړاندې کړو:

▲ يوه وعده راسره و که
چې د صراط په پله به يوه ځای سره ځونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا به واده زما به مرګ وي
ستا به ډولۍ زما به کټ خاورو ته وړينه

ولې دې بد را سره و کړه
زما همدغه هيله وه چې يار لرمه

څرنګه چې په لنډۍ کې د وروستۍ مسرې ورستۍ کلمه اهنګينه وي، د وروستۍ څپې اهنګ يې لوړ او تر هغې دمخه څپې اهنګ يې لوېدلی شان وي (   ) نو دلته کېدی شي د لنډۍ ځمککچپوهنې (هندسې) جوړښت داسې ترسيم شي:

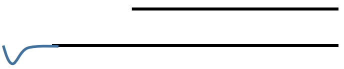

لنډيو ته (ټيکۍ)، (مصرې) او (ټپې) هم وايي، چې دا هريو نوم خپل ځانګړی تعبير او لهجه يې استعمال لري، خو د دې ډول شعر عام اومنل شوی نوم همدا (لنډۍ) دی.

د نومورې شعر د هرې برخې له پاره او رکن د افادې له پاره بېلا بېلې نښې نښانې او علايم وټاکل شول: لکه د قافيې افادې له پاره (a) نښه، د رديف له پاره (=) نښه او د مسرې له پاره کرښه (ــــ)، د بېلابېلو قافيو له پاره که په کوم شعر کې وي په (b, c او d).

همدغه نښې د يوه شعر ځمککچپوهنې (هندسې) رغښت په لاس راوړی شي.

د يوه منظم قانون له مخې د اهنګ لوړوالی او ټيټوالی او د ژبې له غږيز جوړښت سره بشپړ پيوستون، د پښتو ملي او ولسي شاعرۍ ډېره خوندوره کړې ده، له همدې کبله خو دا شاعري زموږ د ولس د موسيقۍ له څپو سره ډېره ښه اوډلتيا مومي او کله چې بيا دا دواړه ښکلي هنرونه سره يوه ځای شي، نو بيا د دردمنو زړونو زنګ لرې کړي.

د پښتو ژبې د شعرونه د څپو د شمېر، د مسرو د څومره والي او څرنګوالي له پلوه يوه له بله بدلون مومي، خو بيا هم د څپيز خجيز جوړښت له مخې پرټولو يوه قانون تطبيقېږي. ياني تر هر دربيو څپو ورسته څلورمه څپه خج (فشار) اخلي.،، (محمد اسمعيل، ۱۳۷۷ ل ل کال، ۷چوپړی).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېرنــــــــــــچوپړي (ریســــــــــــرچ پاڼې)

ځېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر هندسي جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي،
کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

کڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکې	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکې او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	ورروستاړي غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'd	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۹	محمد اسمعیل	د پښتو شعر هندسي جوړښت	۱۳۷۷ لیږدی	۴		۴							
									▲ سړو ته منسوبې Related to men				
						۴			▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
						۱			ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
						۲			ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
						۱			زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.		۱۳	۳	تول

۱۵. ۹ لښتیلیک:. ځېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمککچپوهنې (هندسي) جوړښت ،، محمد محمد اسمعیل یون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۷۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۸ جې (ج). څېړنوال دوست محمد دوست شینواری رونوي داسې.

,, لنډۍ د پښتو د ولسي ادب یوه بې سارې بډاینه پانګه ده، زموږ د ټولنې د ژوند او آیډیا هېڅ خوا نه شته چې په لنډیو کې یې انعکاس نه وي موندلی.

مینه، ښکلا، وصال، بېلتون، خوښي، خوشحالي، تېری، عدالت، سرښندنه، وطن پالنه، هرډول رزمي او بزمي آیډیا په لنډیو کې ځای شوې ده، دپښتنو د ولسي ادب، روحیاتي ، د ژوند شرایطو، کولتور او دود، د پېژندلو له پاره لنډۍ د یوه دایرة المعارف یا وېکیپیډیا حیثت لري.

لنډۍ (چې د ټپې، مصرۍ، ټیکۍ په نوم هم یادېږي) د پښتو په هره سیمه، هر کلي، هر کور کې د ولس ادب یوه مهمه برخه ده؛ خو په هر سیمه کې په خاصو غږونو او ټاکلي ډول ویل کېږي چې مشهور یې د چارباغی، ننګرهار،تیرا، وردګو. شلګر، کندهار او د نورو دي. هر ځای یې غږ او کمپوز د سیمې تر اغېز لاندې وي او د هر ډول موسیقۍ په کالب کې ځایېږي.

لنډۍ کله په ځانګړي او کله په ډله ییز ډول، کله یوازې او کله له سروکو سره یوه ځای ویل کېږي.

د لنډیو فورم:

لنډۍ همېشه له دوو برخو جوړې وي چې لومړۍ برخه یې ۹، او دوېیمه یې ۱۳ سېلابه وي.

د لنډیو دوېیمه مصرع همېشعه په (ونه - ́UNA) – (څرګند واو)، (ینه، NA) څرګنده ي)، (زوزکی + ana)، (زورکی + منه، مجهوله یې * مه) پای ته رسېږي لکه:

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر یې واورې ورو‌ي چارپېر ګلونه

▲ که په میوند کې شهید نه شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي تش مې نه کوي پوښتنه

▲ په خندا شنه، په ملا شوې ماته
د جنت حورې! په ګولۍ دې و ويشتمه

▲ زما په دې وطن کې څه دي
ملالو سترګو د اشنا بند کړی يمه

له دغه فرموله وتلې لنډۍ له ادبي معياره وتلې او ښخې کمې دي.
ما د پښتو لنډيو د لومړۍ ټوک د (الف، ز، ی) لنډۍ ولټولې چې ټولې (۴۸۶) لنډۍ کېږي په هغو کې يوازې يوه لنډۍ په (زور + نه ana) پای رسېدلې وه او (۱۸) په (ana - زورکې + نه).

▲ ارمان، ارمان خپله وطنه
د خپل وطن جامې مې ولوېدې له تنه

او په دغو ټول کتاب کې يوازې يوه لنډۍ په (له) پای ته رسېدلې.

▲ اصيله وم کم اصله يووړم
کم اصله! داسې مې ساتې لکه مغوله؟

,, دا لنډۍ د ختيځ اکاډمي ننګرهار، فلکلور پېژندنې لاربسود کې، محمد داود وفا هم په ۴۳ چوپړې کې کښلې ده،، (محمد داود، ۱۳۳۴لېږدی، ۴۳ چوپړې)

دغه لنډۍ په فني لحاظ اعتبار نه لري او د لنډيو له اصلي فورم سره اړخ نه لګوي او حتی لنډۍ ورته نه شو ويلی.
د لنډۍ بل خصوصيت دا دی چې څلورم سيلابل يوه څپه (د جملې اکسنټ) راځي، په دې صورت په لومړۍ برخه کې په څلورم او اتم، په دوېيمه برخه کې په څلورم، اتم او دوولسم سلابل څپه راځي.

څپه په خج لرونکي هجا واقع کېږي. له دغه ځايه د لنډيو لومړی او دوېيم پاړکی هېڅکله په خج لرونکې هجا پای ته نه رسيږي په دغه لنډۍ کې د سلابل او څپې ترسيم وړاندې کېږي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که – په – مې – ونډ + کې ـ ش – هيد – نه + شوې

خدای – ږو – لا – له + يه – بې – نن – ګی + ته – دې – سا- تي- + نه

دا په هغه صورت کې چې لنډۍ يوازې ويل کېږي او که له نيمکۍ سره يوه ځای شي په هغه صورت کې د نيمکۍ له خصوصيت سره سم د لنډيو په څپو کې توپير راځي. کله له داسې هم ويل کېږي چې کومه څپه په کې نه احساسيږي، له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري چې دا ځېړنه بېله موضع ده بېل تحقيق غواړي.

<u>په لنډيو کې د ښځو ونډه:</u>

د ښتو ولسي ادب کې عموماً او په لنډيو کې خصوصاً د ښځو ونډه ډېره زياته ده. همدغه لنډۍ دي چې په ويرونو، ودونو، د غم او خوښۍ يو په وختونو کې يې وايي. د لنډيو جوړونکې هم غالباً ښځې دي. زياتې لنډۍ د زړه د ژورو تاثراتو، خواشينو او خپګان انعکاس دی.
له نيمايي نه زياتې لنډۍ د غم، خپګان، دردېدلي زړه زګېروی دی، د دوی د غم خپلې سينې آه دی چې د نارينه و مخ د دوی تېرۍيو، بد سلوک او ناوړه دودونو خواته اړوي. کله د بنې له غمه ژاړي:

▲ د بنې غږ راباندې و شو
لکه ډوډۍ په تناره کې وريته شومه

او کله د مېړه له بد سلوکه:

▲ نېستي د خدای له لوري راغله
موزي په ما مينت کوي چې خوار دې کړمه

د جبر او زور واده غم بولي او داسې مېړه ته موزي وايي:

▲ موزي په مينه څه پوهيږي
په نس يې موړ کړه تر سبا کوي خوبونه

▲ خاونده بيا دې ماخوستن کړ
د نارضا کټ نه مې ربړدي اندامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او کله له بې وسی او بې واکۍ له لاسه مرګ غواړي:

▲ صورت زما واک یې د بل دی
خدایه نور واخلې دا بې واکه صورتونه

په هر صورت لنډۍ زموږ د ټولنې نالوستو او بې سواده خلکو جوړې کړې، په ساده او روانه ژبه ویل شوې دي. ځینې لنډۍ داسې هم دي چې په ځرکند ډول میرزایانو، ملایانو جوړې کړې دي، داسې لغات او تعبیرات په کې وي، چې عام خلک پرې نه پوهېږي لکه:

▲ شفق یې مه بولی عالمه
اسمان زما په ژړا اوښکې تویوینه

▲ علم دریاب طالب اوباز دی
یابه ځان ډوب کړي یا به باسي ګوهرونه

▲ عقل د سر فکر د زړه و
دیدار د سترګو، د خولې ښې خبرې وینه

په دغسې لنډۍیو کې هغه ژور احساس، هغه خوند، هغه کیفیت هېڅ نه وي لکه څومره چې د نالوستو خلکو له خوا په ساده او روانه ژبه ویل شوې وي، دومره تو پیر لري لکه طبیعي او د کاغذ ګل.،، (دوست محمد ، ۲۰۰۶ زېږدی کال)

ځېړه ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لاړې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)													
ګڼه	راټولونکي / لیکونکي نوم	ټیکی	چاپ کال	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۱۰					۹	۶		۱					
					۴	۱		۱	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۵	۵			▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۳	۲			ونه - una: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۳	۱			ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) یینه.				
					۱	۱			زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۱	۲		۱	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
	دوست محمد	د پښتو د ولسي ادب لاړې	لیږدی ۱۳۸۵		۱				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
				۱۶					ځرکنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۶	۲	ټول

۱۵. ۱۰ لښتیلیک:. ځېره ۲. ج ،، د پښتو د ولسي ادب لاړې ،، ځېړنوال دوست محمد دوست شینواری، لنډۍ سرلیک کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹.۱۵ چې (چ). جانان د پښتو لنډیو کې د محرومیت پر موضوع کښلې دي.

,, د پښتو ادب په لمن کې پښتو لنډۍ ځانګړی ځای لري، ځکه چې په لنډه او ساده ژبه ټول هغه تعریفونه په ځان کې رانغاړي چې د منظوم کلام له پاره اړین دي. درد، عاطفه، پیغام، اهنګ او رواني د پښتو ژبې په هره لنډۍ کې لیدل کیږي، ځینې بهرني لیکوال چې پښتو لنډۍ یې لوستي زیاترو په خپلو نظرونو کې پښتو لنډۍ د دغې ژبې منظوم شهکارونه بللي.

اوسمهال هم د نورو ژبو ځینې لیکوال او شاعران په دې قانع دي چې د پښتو ژبې له هرې لنډۍ څخه د یوه بشپړ شعر الهام اخیستل کیږي. د بېلګې په توګه د اردو ژبې مشهور شاعر احمد فراز چې د پښتو ژبې لنډۍ لوستي په یوه نه یوه بڼه یې د هغو لنډیو پیغام او مفهوم په خپلو شعرونو کې ځای کړی او یوه نوی رنګ یې ورکړی.

دا چې پښتو لنډۍ له کومه ځایه سرچینه اخلي، دا به یوه تکراري بحث وي، خو د دغې خبرې څېړنه ضروري ده چې پښتو لنډۍ پښتون پنځولي که پښتنې. که چیرې د پښتو لومړنی لنډۍ ولولو نو له ورایه په کې د پښتنې احساساتو څرګندونه کیږي او دا په ثبات رسیږي چې پیل به یې پښتنې کړې وي.

▲ سپوږمیه سر وهه راخیږه
یار مې د ګلو کر کوي ګوتې ریبینه

کېدی شي زما له نظر سره ډېر خلک موافق نه وي، خو کومې لنډۍ چې کلاسیکې دي او له ډېرې پخوا زمانې څخه سینه په سینه تر موږ را رسېدلي زیاتره د ښځینه احساساتو او ښځینه محرومیتونو څرګندونه کوي.

یانې دا چې پښتنې کله د خپلو کورونو د څلورو دیوالونو شاته ډېر ځورېدلي او یا یې لږه خوښي په برخه شوې، نو په لنډیو کې یې د خپلو احساساتو څرګندونه کړې ده. خو هغه لنډۍ چې د ښځینه وو له خوا ویل شوي د محرومیت تله په کې درنه ښکاري، راځۍ په پښتو لنډیو کې د ښځینه محرومیتونو یوه څو بېلګې و ګورو.

په ډېرو پښتنې سیمو کې دا دود دی، چې د خپلو لونو د ودولو پر وخت ترې پوښتنه نه کوي او دا خبره یوه شرم ګڼي، که څه هم د اسلام په مقدس دین کې د هلک او نجلۍ خوښه شرط ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو په پښتنو سيمو کې د غيرت تر نامه لاندې د اسلام دغه اصل تر پښو لاندې کېږي، د نارينه وو چې چا ته خوښه وي، خپله لور، خور ورته ودوي، پښتنې پېغلې چې کله له داسې حالت سره مخ شوي نو پرته له دې چې له سوزه خپل احساسات په لنډۍ کې راونغاړي نور يې هېڅ له وسه نه دي پوره شوي. په لاندې لنډيو کې د دغه دود او د پښتنو نجونو محروميت له ورايه ښکاري:

▲ تر شمل پورې دې واده کړم
تر شمل پورې ځوک غوايه نه ورکوينه

▲ تورې تيرا نه دې کړم تېره
ما به مې خپلې مور ته ځوک ورسوينه

▲ ترلې تربور دې مېړه مه شه
په لښتو غنو دې وهې بيا دې شړينه

زياتره وخت داسې هم شوي چې پښتنې نجونې د پلار کور کې زړې شوې، ځکه په پښتنو کې اوس هم دا دود شته چې هر چا ته خور لور نه ورکوي، کله داسې شي چې د نجلۍ پلار او مور هر چا ته زړه نه ښه کوي، د نجلۍ سر په کور سپين شي، کله بيا د پلار او يا کورنۍ د کړنو له امله ځوک زړه نه ښه کوي چې نجلۍ وغواړي، په داسې حالاتو کې نجلۍ له شرمه هېڅ نه شي ويلی خو کله چې يې د پېغلتوب غوښتنې او احساسات ډېر وځپي نو له ځان سره داسې يوه لنډۍ زمزمه کړي:

▲ تولې همزولې مې واده شوې
زه بدقسمته د پلار کور کې ناسته يمه

▲ سر مې د پلار په کور کې سپين شو
لکه ډوډۍ په تناره وسوم مينه

که چېرې د پورتنيو لنډيو شاعرانه اړخونو ته وکتل شي، هره نيم بيتي او يا پوره لنډۍ دلوستونکي او يا اورېدونکي په ذهن کې يوه ذهني انځورجوړوي لکه (په تناره کې د ډوډۍ سوزېدل) چې هم ذهني انځور جوړوي او هم يوه دردوونکی پيغام اورېدونکو او لوستونکو ته وړاندې کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتنو ښځو یوه بل محرومیت دا دی چې د مېړه په کور کې ورسره سم چلند نه کېږي، د اسلام په مقدس دین کې ښځې او نارینه یوه ډول حقوق لري خو په زیاترو پښتني کورنیو کې ښځې ډېر بې ارزښته ساتل کېږي، نه یې غوښتنو ته پاملرنه کېږي او نه هم ښځینه خواهشاتو ته، تر دې چې د خواښې او یا د کور د ځینو نورو غړو له خوا پوزې ته راشي. کله، کله داسې هم نه وي. د مېرې مور، ورور او یا نورو له خوا هم رټل کېږي او د ځوانۍ هغه مسته دوره چې باید په خوشحالۍ تېره شي په غمونو کې تېرېږي. په لاندې لنډیو کې د دغو پېښنو او واقعاتو انځورونه له ورایه برېښي:

ټپل مې وهه بنګړي مې مات شول
مور مې میره ده ما په کور کې نه پرېږدینه

ځان به په ډک سیند کې لاهو کړم
ستا د سپېره کور به ونه کړم ارمانونه

د غرونو ترخې مې خوراک وی
خوراک مې نه وی د موزي د کور غمونه

د بني ترس راباندې تېر شو
زه د دوزخ د لمبو څه پروا لرمه

کور دې د غم بندیخانه ده
د خوشحالۍ باران په کال کې نه راځینه

بنګړي د ټولې دنیا دود دي
زه له نیستمن جانانه نه غواړم دودونه

توتان پاخه ممانه تورې
زه د موزي د ډوډۍ څه پروا لرمه

قربان، قربان د دادا کوره
له ډکه شکوره به یوازې تاوېدمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ باهو مې و په لاس مې نه کړل
د موزيګي په کور کې اوسم تش لاسونه

پورتنۍ لنډۍ داسې انځورونه ليږدوي چې هره يوه يې دپښتنې سيمې يوه ښکار دی، د بېلګې په توګه د توتانو او ممانو د پخېدو انځور چې پښتنې نجونې او يا هم مېرمنې په غرنۍيو سيمو کې ځانګې په خپلو ټيکريو کې څنډې او بيا يې د يخو چينو او يا هم ګودر په غړه په مزه، مزه خوري. رښتيا هم چې د فطرت د داسې يوې خوړې لوښيې په وخت کې به څوک د چا د ډودۍ څه پروا کوي او بيا هغه ډودۍ چې د اوښکو په بدرګه خوړل کېږي.

يوه بله خبره چې پښتنې ښځې ډېرې ځوروي، هغه د پښتنو غريبي ده. زياتره پښتانه خپله روزي په نورو هېوادونو کې لاسته راوړي که پخوا پښتنو هند او يا هم نورو سيمو ته سفر کاوه، اوس هم ډېرو بهرنۍيو هېوادونو کې د مسافرت شپې سبا کوي، پښتنې مېرمنې يې په کورونو کې لارې څارې. داسې هم شوي دي چې تر واده شل ورځې او يا لس ورځې وروسته نارينه مسافري ته تللي او بيا څو کاله بېرته نه دي راستانه شوي، پښتنې مېرمنې چې کله دغسې حالاتو سره مخ شوې نو د خپل زړه بړاس يې په لنډۍيو کې وېستلی او د زړه خبرې يې په نا اګاهانه ډول داسې اهنګين له زړونو راوتلي چې په يوه شرنګ د اورېدونکو يا لوستونکو پر زړونو پرېوځي. دا پيغام ليږدوي چې د مېړونو په نه شتوالي کې پښتنې مېرمنې څومره ځورېږي.

▲ مسايري دي ډېره و کړه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ دا ستا ديدن زما اختر دی
ته مساپر يې زه به څه کړم اخترونه

▲ پالنګ مې جوړ کړ ته رانغلې
لکه منګور په کې يوازې تاوېدمه

دغسې ډېرې لنډۍ په پښتو ژبه کې ليدل کېږي چې هره يوه يې يوه محروميت، يوه پيغام او يوه درد ليږدوي. زما له دې مطلب نه دا موخه نه ده چې خدای مه کړه د پښتنو کولتور مې غندلی وي په هره ژبه او هر قوم کې ځنې ,,دلته د , ځنې، :

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځخه، ورځخه، ترې په مانا دی چې د ځینې ، بعضې، ځخه یې توپیرول په کار دي،،(مجاور احمد، ۱۳۸۵ لیږدی، ۵۱ چوېری).

منفي دودونه شته، همداسي مثبت اړخونه هم لري، كه د پښتو ژبې مثبت اړخونه و څېړو نو پښتني همدومره قدر او قيمت چې په پښتني كولتور كي لري په نورو كولتورونو كي يې ښايي ونه لري. خو ما دلته يوازې د پښتو لنډۍيو كي د محروميت پر موضوع دا ليكنه كړې وه، هيله ده لوستونكي راځخه خوابدي نه شي،، (جانان، ۲۰۰۶ زیږدی)

خېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډیو کي محرومیت ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کنه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډی، ټپی، ټیکی او مصری
۱۸	جانان	پښتو لنډیو کی محرومیت	۱۳۸۵ لیږدی	۱۸

Lándéy لنډی	Ṭapé ټپی	Ṭikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	وروستاړي غږ Suffix Voice
۴	۶		۸		
				▲ سړو ته منسوبي Related to men	
۴	۶		۸	▲ ښځو ته منسوبي Related to women	
	۲		۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.	
۲	۴		۲	ېنه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.	
۲			۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.	
				ځرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.	

کره شوی Action Req'ed ■	خبرداری (Caution) ●	کنټرول کی (In control) ✓
۱۳	۱۰	تول

۱۵. ۱۱ لښتيليک:. خېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډۍیو كي محروميت ،، په دې ليكنه كي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو كچې، ۱۳۸۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۰ ځې (ځ). فیاض علي شاه اخونزاده له پام سره لږ څه ګډوم.

,, د اکثرو محکیکینو دا خیال دی چې ټپه د پښتو ایجاد دی، د پښتو ژبې نه دغه صنف پنجابي او هندکو ژبو خپل کړی دی. خو سره د اختصاره ځومره جامعیت د پښتو په ټپه کې دی هغه په پنجابي کې نه شته.

د پښتو شاعري ابتدا د ټپې نه شوې ده. د یوه پوه وینا ده چې پښتانه فطرطاً ټول شاعران دي، ځکه چې هر پښتون ښځه او نر ټپې جوړولی شي.

کله بوډاګان او سپین ږیري د دین، اخرت په حکله ټپې وایي، نوي ځوانان په کې د خپلې مینې محبت ارمانونه رژوي. که کرونده ګر د پټو، اوبو، خاورو، اړه ټپې وایي نو پیغلې د ګودر په غاړه د پیغلتوب، کالو په حکله په کې خیالات ځرګندوي، په ودونو ښادۍیو کې خپل خپلوان او د واده ځلمي ستایي.

ټپه د جزباتو هینده ده. ځکه خو ډېر مقبول صنف دی. پښتنو چې کله اسلام نه وو راوړې او لمر پرست وو، نو هم د دوی په ژبه کې معیاري ټپې موجودې وې. لکه:

▲ د مازیګر زیړیه لمره

ته لا ولاړ یې په ما پرېوتل ګردونه

پښتون یوه ازاد پسند قوم دی نه چاته محکوم شوی. خو چې ځوک یې په کلاری او امن اوسیدو ته نه پرېږدي نو په جنګ کولو مجبوره شوی دی.
په خپلو ټپو کې یې هم د جنګ نه نفرت او وینې بهیدلو نه کرکه ښکاري.

▲ د لښکرو ملک ته وایه

په مړو موړ شوې که نور هم غواړې جنګونه
یا
▲ د لښکرو ملک ته وایه

ډېرې دې کونډې کړې خپرې درته کوینه

د تاریخ جنګونو زکر هم پښتو ټپه کې شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې پير روښان د مغولو خلاف توره اوچته کړه نو په دې ټپه کې داسې وستايل شو:

▲ د مغول ظلم به نسکور شي
چې پير روښان توره په لاس جنګ له ورځينه

د پيرنګيانو خلاف د پښتنو جنګونه هم په پښتو ټپه کې ستايل شوي دي.

د ملاکنډ په جنګ کې چې کله هارون د پيرنګيانو خلاف ډال شو نو دا ټپه و ويل شوه:

▲ په ملاکنډ توره تياره شوه
هارونه! توره ځلوه چې رڼا شينه

کله چې پښتنو د کشمير په غزا کې په تش لاس د ميړانې مظاهره وکړه نو دا ټپه مشهوره شوه:

▲ زما په پاک الله باور دی
ځکه به تش لاس د کشمير غزا له ځمه

د ازادۍ په جنګونو کې داسې نورې ټپې مشهور شوې دی چې د پښتنو د جزباتو راپارولو د پاره ويل شوې دي.

▲ جانان به ولې توره نه کړې
تر نيمايي سنګره زه ورسره ځمه

▲ که تور اوربل مې ميراتېږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

▲ په هېندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې توره نه کړي نور به څه کړي
چې يې شوده د پښتنې رودلې دينه

▲ ستا د بوړي توپکه ځار شم
په اوږه ستا وي کړه زه د خياله ځمه

په ټپه کې چې د ژوند د ټولو اړخونو عکاسي شوې ده، دومره زياته په هېڅ يوه صنف کې نه ده شوې او نه کېدی شي.

حجره چې ورته په پښتو معاشره کې يوه اهم حيثيت حاصل دی، په پښتو ټپه کې ستايلې شوې ده لکه:

▲ حجره د کام کلي د سره
د نيمو شپو منګې زما لالی وهينه

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسي وينه

چيلم چې د حجره ښکلا ګڼلی شي په پښتو ټپه کې په دې ډول ستايل شوی دی:

▲ چيلمه خدېږو چې دې مات کړم
ميين په ما دی غم په تا غلتوينه

▲ د حجرې ګټ دربانډې پربوځه
چې د چيلم نچه دې خله کې پاتې شينه

جماعت د پښتنو ديندارې لکه د نمر ځرګنده ده.
په ټپو کې هم د جماعت ډېر زکر رغلی دی.

▲ د ميين زړه جماعت خانه ده
که مسلمان يې وران يې نه کړې ديوالونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مولوي مې سلام وایه
زما جانان ته کتاب خلاص کړه چې راځینه

ګودر هم د پښتنو په ولسي ژوند کې ډېر اهمیت لري.
د پښتو ټپه کې د ګودر د مازیګر ډېره زیاته ستاینه شوې ده:

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوینه

▲ چې مازیګر پرې ښائسته کېږي
هغې جینۍ له مور منګی نه ورکوینه

د سفر او مسافرۍ په حکله هم ډېرې ټپې مشهورې دي.

▲ په سفر ځه مه خفه کېږه
زه پښتنه به ستا په پت کې ناسته یمه

▲ هېندستانی شه روپۍ راوړه
په کورنو روپو مې مور نه درکوینه

په پښتو ټپه کې لکه د نورو ژبو پشان متلونه هم راغلي دي:

▲ فکیره دوې ګټې دې وکړې
یوه دې خیر تول کړه بل دې وکړه دیدنونه

▲ چې اوږه نه خوري بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړي څوک پرې نه وی تهمتونه

لنډه دا چې ټپې ته په پښتو اولسي شاعري کې هغه لوړ مقام حاصل دی چې بل یوه صنف ته هم نه دی حاصل شوی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بس دی په دې به يې فیصله کړو

ډېرې ټپې د سړي عمر کموینه،،

(فیاض علي شاه، ۲۰۰۷ زیږدی)

ښېره ۲. خ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علی شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(In control) کنټرول کی ✓	(Caution) خبرداری ●	Action Req'ed کړه شوی ■	Suffix Voice وروستاړي غږ	Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی	ټول تال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری	چاپ کال / نا چاپ	لیکی / لیکنه	راټولونکی / لیکوونکی نوم	کڼه.
					۱۲		۷	۵					
				▲ سړو ته منسوبي Related to men	۵		۲	۲					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۷		۵	۳					
				ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱		۱	۳					۱۱
				ینه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) بینه.	۷		۶	۱					
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.									
				زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۴			۱					
				زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لړې شتون لري.					۲۴	لیږدی ۱۳۸۶	د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت	فیاض علی شاه	
ټول	۱۰	۱۲۵		ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېرې لړې شتون لري.									

۱۵. ۱۲ لښتیلیک:. ښېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت ،، فیاض علي شاه اخونزاده ، لیکنه کې د لنډیو، ټپو، ټیکیو او مصریو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۱ ځې (ځ). محمد حامد حليمي لنډۍ د ګلونو په سمندر کې تر خپل پام لاندې راوستې دي.

,, ګل زما له پامه په ټوله نړۍ کې ښځينه لور ته منسوب وي، په اسيا کې ګل د مېرمنو په نومونو کې راځي، د نرانو په نومونو کې ګل نه کاروي. بېلګه يې؛ نساء ګل، ضيا ګل، مخرې ګل، بي بي ګل، ګل ببو، نصرت ګل، کندې ګل، زيباګل، ګل خانم، بانوګل، شيرين ګل، زرغون ګل، خانم ګل... . او زموږ ډېرې کوچيان يې د نرانو نومونو کې راولي او د نرانو لور ته يې منسوب وي،،
,,

▲ ګلونه ډېر درسره راوړه
زه د اوربل د پاسه چتر جوړومه

لنډۍ د پښتو د اولسي ادبياتو هغه غوره او په زړه پورې برخه ده، چې د اولس بې نومه شاعرانو په کې د بشر د ژوند تر ټولو عالي شېبې په دوو نا متوازنو بيتونو کې په ايجاز بيان کړې دي. ‚ ۱ ، د لنډيو په وېره لمن کې بېلابېلې لنډۍ راټولې او ډول، ډول فلکلوري ارزښتونه يې په ځان کې نغښتي دي. په هره لنډۍ کې ځانګړې ښکلا ځلېږي، د انسان ژوندانه له هرې برخې څخه په کې ښکلې شاعرانه او اديبانه انځور کاږل شوي دي. د مضمون له پلوه لنډۍ عشقي، حماسي، رزمي، ټولنيز، تاريخي او د نورو مضامينو لرونکي ده.

لنډۍ په پښتو ژبه کې يوه لنډه سندره ده چې هره لنډۍ له دوه وو ‚ دوي ، برخو څخه جوړه ده، لومړۍ برخه يې نهه سيلابه او دوېيمه برخه يې ديارلس سيلابه لري. لنډۍ که څه هم کوم ځانګړی او معلوم ويناوال ‚ شاعر، نه لري. په عادي بڼه په پښتني اولس کې د وخت د غوښتنو سره سمې منځ ته راغلي او خوله په خوله، سينه په سينه له يوه نسل څخه بل نسل ته رالېږدول شوي دي.

خو بيا هم نړدې ټولې لنډۍ د جوړښت له مخې سره يوه شان او سيلابونه يې سره برابر دي. ‚ ۲ ، د لنډيو يوه ستر ارزښت دا دي چې د هغه سندريزه ځانګړتيا او آهنګ روزنکي فطرت د نړۍ په ټولو فولکلوري شعرونو، سندرو کې ممتاز دي او ساري نه لري. زموږ جغرافيايي سيمي په فولکلوري قلمرو کې هېڅ سندره نه د خپل آهنګي ځانګړتيا، نه د خپلې تغزلي شتمنۍ، نه د سموالي او هيجان له پلوه له لنډيو سره برابري کولې شي. ‚ ۳ ، د لنډيو د نورو بېلابېلو ځانګړتياوو تر څنګ يوه هم داده چې لنډۍ په ډېر خواږه، ساده الفاظو ويل شوي، هر ډول مضامين او په عامه اصطلاح د هر ذوق وړ مطالب په کې موندل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
خپرنــــــــــچوپړي (ریســــــــــرچ پانې)

لنډۍ د دې ترخنګ چې د انسانانو له خوا د ژوندانه په حساسو شېبو کې د عام ولس له خوا زمزمه کېږي، د ټنګ ټکور، ساز او سرود په بڼه هم د هنرمندانو او سندرغاړو غږونو ته ښکلا وربښي.

په لنډۍیو کې د نورو ښکلاوو تر څنګ ډېر ښکلي او هنرمندانه تشبیهات هم کار ول شوي دي د بېلګې په توګه:

▲ زما دې زړه داسې کترې کړ
لکه د ګل غوټۍ چې پانې، پانې شینه

▲ سورخي د مخ دې شغلې و کړې
لکه سورخي د ماښام سره کا وطنونه

▲ کمیس دې تور متې دې سپینې
لکه ښامار چې تر چندړ تاوشوي وینه

لکه څرنګه چې وینو په پورتنۍیو لنډۍیو کې زړه له ګل او کترې یې د ګل له پاڼو سره، د مخ سوروالی د ماښام له سوروالي، کمیس له ښامار او متې له چندړ سره تشبیه شوي دي.

په لنډۍیو کې ځینې داسې ښکلي او نادر تشبیهات هم په کار وړل شوي دي، چې د شعر او نظم په نورو فورمونو کې یا په بشړه توګه نه شته او که وي هم په ډېره لږه کچې تر سترګو کېږي لکه:

▲ سترګې دې بې اثره نه دي
لکه د کوډو مرۍ برګې، برګې دینه

▲ زلفې دې بیا پرمخ خورې کړې
لکه شپانه چې رمې و شړي په غرونه

▲ دا ستا د مور غټې خبرې
لکه چکړې د کوڅو ترې ځان ساتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

، ۴ , د دغه تشبیهاتو په لړ کې یوه هم ګلونه دي چې په ډېره ماهرانه، هنرمندانه توګه د بدن له ښلابښلو برخو، د طبیعت، چاپېریال طبیعي ښکلاوو او نورو سره تشبې کړل شوي دي.

ګلونه که له یوې خوا څخه ښکلي څېرې او بڼې لري. په طبیعي توګه د انسانانو پام ځان ته ور اړوي، راز، راز ګلونه ښلابښل رازونه او حکمتونه لري. له بلې خوا څخه بشر ګلونو ته ښېګڼې، نیکمرغۍ د سمبول په توګه ګوري. د هغې د نامه له یادولو او کارولو، کرلو، سیل او لیدلو څخه یوه ځانګړې خوند تر لاسه کوي.

په رښتیا هم د ګل نوم په یادولو سره انسان ته د ګلاپ ښکلي څېره، د لاله د زړه داغ، د لونګو د غاړې هار، د کشمالو رپیدنه، د اېنځر د دیدن ورک والی او ارمان سترګو ته درېږي. انسانان له ګلونو څخه ډول، ډول انګېرني او عقاید لري. د بېلګې په توګه زیړګل د جدایي علامه، سور ګل د مینتوب او وصال علامه او سمبول ګڼي.

د خپل زخمي زړه داغ د لاله د زړه له داغ سره مقایسه کوي، د جانان دیدن د اېنځر له ګل، همدا راز خپله خوښي د بلبل په بڼه د ګلو په دیدن او له ګل سره په همدمۍ کې لټوي.

که څه هم کې دی شي د ګلونو شمېر له سلګونو څخه واوړي خو ځینې یې د خلکو تر منځ ډېر مشهور دي. له همدې امله ګلونه د لنډۍیو په فورم کې ګلونو ځانګړي ځي خپل کړي دي، د بېلګې په توګه له ځینو څخه یې په لاندې ډول یادونه کو:

د ګلاپ ګل د لنډۍیو په سمندر کې ګلاپ د نورو ګلانو په پرتله ډېر یاد شوي او ځانګړی ځای لري. کې دی شي د ګلاپ بې شمېره ښېګڼې او رازونه د دې لامل ګرځېدلی وي تر څو په لنډۍیو کې یې نوم له نورو ګلونو څخه په لومړي کتار کې ځی خپل کړی وي.

په لنډۍیو کې د ګلاپ د ګل اصیلتوب، سره ښکلي زړه راښکونکي څېره، د میني او ناخوالو په وړاندې د هغې حساسیت، له شبنم او بلبل سره د هغه نږدې اړیکې، ډېرې ستایل شوي او یاد شوي دي. هم د ښکلو تشبیهاتو په رامنځ ته کولو کې ورځینې کار اخېستل شوی دی، لکه:

▲ اصیل ګلاپ چې په کې نه وي
په نورو ګلو مې تسل نه شي مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اصیل ګلاپ را ښخه ورک دی
کم اصل ګل که بویوم ډک دي باغونه

▲ په ګورستان کې خاورې مه شي
ګل د ګلاپ شي چې دې خاورې بویوینه

▲ په وینو سور لکه ګلاپ شه
پښتنې ناوې دې په تور اوربل کې ږدینه

▲ خولګۍ دې سره لکه ګلاپ ده
ځکه یې واړه بلبلان ثنا کوینه

▲ د نجلۍ مړاوې، مړاوې سترګې
لکه ګلاپ چې د دوې نیمو ورځو وینه

▲ ګلاپه دا کدر دې بس دی
چې جینکۍ دې په اوربل کې ګرزوینه

▲ مخ دې ګلاپ سترګې دې شمعه
زه نه پوهېږم چې پتنګ که بورا شمه

لونګ: لونګ نږدې تول پېژني، په ورځنيیو چارو کې په ځانګړي توګه په کلیو، بانډو کې د کلیوالو ښځو، نجونو له خوا ترې امېلونه جوړېږي او په غاړه کې اچول کېږي. ځینې واړه ځوندي هم ترېنه برابرېږي، د کوژدي د نښې په د ستمال، هم په جامو کې د کمیس په لمن او ګریوان کې ګنډل کېږي.

هغه څه چې موږ د لونګ په نامه پېژنو او ښکلی بوي لري. د لونګ د بوټې، د ګلونو واړه ډنډر دي چې له راټولولو ښخه وروسته و چېږي او بیا ورڅخه کار اخېستل کېږي. په لنډیو کې له لونګ څه د ښه بوي، ښکلي بوټې په توګه په ځانګړي توګه د ښځو له پاره ور ځینې یادونه شوي ده او د ګلاپ له ګل ښخه وروسته لونګ په لنډیو کې خاص ځاي لري. لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ اشنا مي نوی سوداګر دی
په سر باري کې به لونګ راته راوړېنه

▲ که چا لونګ لیدلي نه وي
جلی خولې کړه د لونګو بوی ترې ځینه

▲ په لویو غرو د باران شور شو
ښکته لانده شول د لونګو درمندونه

▲ چې ته راځې ما به خبر کړې
چې پر پالنګ لاچي لونګ و غوړومه

▲ دا بند په بند به شم در ماته
په بند ماتېږي د لاچي او لونګ ونه

▲ د باغ دې هر بوټي لونګ دي
پرې لګېدلي دي د چټو پلونه

کشمالي: کشمالي هغه ښکلي ګلان دي چې د نازبو ګلونه هم ورته ویل کېږي. ٫ ۵ ، د کشمالي ګلونه که څه هم د ظاهري بڼې له پلوه دومره زړه راښکون په کې نه شته خو د کشمالو ښکلی بوي د هر کس پام ځانته وراړوي.

کشمالي توربخني پاڼې او ګلونه لري. په لنډیو کې د کشمالو له ښکلو او په زړه پورې عطرو څخه د نورو ځانګړتیاوو په پرتله ډېره یادونه شوې ده، د بېلګې په توګه:

▲ جینکو نوی دود جاري کړ
د کشمالو باغچې په بام کې جوړوینه

▲ د جلی کور راته معلوم دی
د بام په سر یې کشمالي کرلي دینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د کشمالو به دې باغوان شم
چې هر سهار يې په ورېيا ديدن کومه

▲ ګلان دې تول له تا کربان شي
ته کشمالی يې نور سلام درته کوينه

▲ يا دې په خوله کې کشمالي دي
يا دې د عطرو په چينه لمبلي دينه

غاټول: غاټول يا لاله هغه ښايسته او ښکلي ګلونه دي چې سور رنګ لري، خو تور سوي داغونه يې په زړه تل د زخمي زړه زخميتوب ځرګندونه کوي.
د پسرلي په موسم کې د غرونو په لمنو او د ښتو کې د غاټول ښکلي ګلونه تر سترګو کېږي. په لنډيو کې د ښکلو تشبېهاتو په ترڅ کې تر ډېره بريده د زړه داغ، د لاله د زړه له داغ سره او سرو شنډو سوروالي د لاله يا غاټول له سره رنګ سره تشبې کړل شوي دي لکه په لاندې لنډيو کې:

▲ زما په زړه کې مستي داغ دی
لکه لاله چې تور داغ په زړه لرينه

▲ که مې سرې شونډې در په ياد شوې
ګل د غاټول په لاس کې ونيسه مينه

▲ غاټول به تول امېل به جوړ کړم
د يار د پاره به يې په غاړه ګرځومه

▲ يا د لاله په ګل شبنم دی
يا دې د مخ په ستارو خولې راځينه

نرګس: نرګس لکه څرنګه چې د نوم په يادولو سره يې هر کس ته ديار سترګې ورياديږي، يوه بوټی دی چې له عطرو ډک ګلونه لري، په ګلونو کې يې سپينې پاڼې داسې چاپېره شوي دي چې په منځنۍ برخه کې يې زېړ رنګه جوړښت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نرګس یو ډول ګلونه چې ډېر لږ پیدا کېږي داسې بڼه لري چې پاڼې یې سپینې دي او منځنی جوړښت یې تور رنګه رنګ لري، چې په بشپړه توګه او کټ مټ لکه سترګه داسې ښکارېږي. نو له همدې کبله ده چې په ډېرشمېر نظمونو او په ځانګړې توګه په لنډیو کې سترګې له نرګس سره تشبې کړل شوي دي.

د دې ترڅنګ کله چې د شبنم څاڅکي د نرګس په ګل کې راټول شي نو هغه ده چې دغه رنګیني د نرګس د اوښکې په بڼه تعبیر کېږي او ښکلي ادبي انځور ترینه اخېستل کېږي. لکه په لاندې لنډیو کې:

▲ جانانه ستا جفا چې ګورم
لکه نرګس د فکر ټال مې زنګوینه

▲ صورت یې سپین کمیس یې شین دی
لکه نرګس چې شین یې نار سپین یې ګلونه

▲ مخ دې ګلاب سترګې نرګس دي
دا تورو زلفو دې سنبل و شرماونه

▲ شبنم له ګل کره مېلمه دی
نرګس له شرمه سترګې نه پورته کوینه

رامبېل او چامبېل: د رامبېل او چامبېل ګلونه هم د هغو ګلونو له ډلې څخه دي چې شعر په بېلابېلو فورمونو کې، په ځانګړې توګه په لنډیو کې ډېر یاد شوي او ستایل شوي دي. د رامبیل ګلونه سپین رنګ لري او زړه خوښونکی بوی لرې.

د چامبېل ګلونه هم د پورتنیو اوصافو لرونکي دي.

خو یوازې رنګ یې زېړ دی. دا ګلونه تر ډېره د پسرلي په موسم کې پیدا کېږي. په لنډیو کې درامبیل او چامبیل خوشبویي او دهار په بڼه تشبیه کړل شوي دي لکه:

▲ زما جانان ګل د رامبېل دی
د سرو امېل دی زه یې په غاړه ګرځومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګلاپ له اصله شهزاده دی
رامبېل چامبېل يې نوکران نيولي دينه

▲ ګوره چې ځانته غوره نه شې
که ته چامبېل يې زه رامبېله خوشبو يمه

همدا راز د لنډۍيو له سمندر څخه يوه شمېر نور ګلونه هم راټولولی شو لکه د ريحان ګل، د سوسن ګل، د کوکنار ګل، د ريدي ګل او داسي نور...
چې په لنډه توګه يې يوازې د لنډۍيو په راوړلو سره بسنه کو.

▲ خوشې عبث مې عمر تېر شو
لکه ريدي په بيابان ورژېدمه

▲ چې ناوې پېغله شونډې سرې کا
لکه د ډاک ريدي چې و سپېرې ګلونه

▲ زما جانان ګل د کوکنار دی
نصيب مې خوار دی چې مې لرې ګرزوينه

▲ زما جانان ګل د ريحان دی
پاس په اسمان دی ملايکې يې بويه وينه

▲ خوشې خواري راپسې مه کړه
د اېنځر ګل يم په لاس نه درځم مينه

د لنډۍيو سمندر دومره ژور او ځپاند دی، چې که هرڅومره غوټې په کې و وهل شي او هرڅومره ارزښتونه ورڅخه راټول کړل شي، بياهم کم دي. خو دلته يوازې له دغه سمندر څخه د يوه شمېر ګلونو په راټولونه بسنه کو او د دې ليکنې لمن په لاندي لنډۍ همدلته رانغاړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
ځولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم ټولومه ،،
(محمد حامد، ۲۰۰۷ زیږدی)

څېره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

.ګڼه	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکۍ	Mésréy مصرۍ	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کره شوی ■	(Caution) څېرداری ●	(In control) کنټرول کی ✓
۱۵	محمد حامد حلیمي	لنډۍ د ګلونو په سمندر کی	۱۳۸۶ لیږدی	۴۳	۱۳	۷		۲۳					
					۷	۴		۱۶	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۶	۳		۷	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۱	۱		۷	ونه - uná: (څرګند واو په غړ کلمي سره راشي) ونه.				
					۷	۵		۱۲	ینه - ná: (څرګنده ي په غړ جملې، غونډلی سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولړي) نه.				
					۵	۱		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېری لړی شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېری لړی شتون لري.				
											۳۳۶	۱۶	ټول

۱۵. ۱۳ لښتیلیک:. څېره ۲. خ محمد حامد حلیمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۶ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۲ خې (خ). ولايت خان ځدراڼ د پښتو لنډۍيو په اړه يوه ځو خبرې.

د سويډن پښتو اينټرنېټ پاڼې ته په لاندې بڼه پورته کړې دي. ,, ګرانو لوستونکو لنډۍ د پښتو ژبې او پښتو ادب هغه ارزښتمنه شتمنی ده چې د نړۍ يوه ټولنه يې هم نه لري، د پښـــتو په سيمه کې د ډېر پخوا ځخه ټپې ويل کېږي.

دا چې ټپې يا لنډۍ ځانګړۍ شاعر نه لري، هر چا په هر وخت کې هر رنګ لنډۍ ويلي دي نو همدا لامل دی چې د ويلو او جوړېدو نېټه يې ښکاره نه ده. خو ځينې داسي لنډۍ هم شته چې په هر ځل ويلو سره يې لومړيويونکی په سترګو کې انځورېږي، د بېلګې په ډول د افغاني تاريخ ځلانده ځېره او د ميوند د جنګ فاتحه ملالۍ هغه لنډۍ يادولی شو چې.

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدايږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

کله چې دا لنډۍ دغازيانو ترغوږو ورسيده لکه غوسه شوي زمريان له هرې خوا په دښمن را توئ شول او دښمن ته يې د شرمه ډکه ماته ورکړه. لنډۍ لکه څنګه يې چې نوم دی داسې د دوې لنډو کرښونه جوړه چې لومړۍ کرښه يې تر ۹ سيلابو، دوېيمه کرښه يې اوږده او د تر ۱۳ سيلابو اوږده وي، دا دوې کرښې د مانا او مفهوم له اړخه پوره دي خو د وزن او قافيې له پلوه نيم ګړي دي. په لومړۍ کرښه کې د موضوع پيل او په دوېيمه کرښه کې يې پايله يا هدف معلوم وي.

د پلټونکو په حواله د لنډۍ ډېره برخه د ښځو له خوا ويل شوي , کله چې په کليو او بانډو کې د وادونو او نورو ښادۍيو پنډې جوړې شي نو ښځې ځو شپې پرلپسي تر سهاره ناستې وي سندرې او ټپې وولي. دوې ۲ يا ځو ډلي جوړې شي، د يوه بل سره مقابله کوي، هره ډله هڅه کوي چې زر او ښه ځواب و وايي دا سيالي د سوال او ځواب په شکل او يا هم د رنګکا رنګ مصرۍ په ويلو سره تر سره کېږي. لاندې ځو بېلګې را اخلو:

سـوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه

کور مې د سيند په غاړه دی له تندې مرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی

ځوک چې مين شي اوبه خوند نه ورکوينه

ســــوال

▲ د دې مصرۍ ځواب مې راکړه

ګولی يوه مرغۍ مې دوې ويشتلې دينه

ځــواب

▲ د دې مصرۍ ځواب د دا دی

جينۍ يوه ياران يې دوې نيولي دينه
او

▲ جانانه راشه چې په پخولا شو

عمر د ژمي مازديګر دی تېر به شينه

▲ پيزوان مې ستا په بريت کې ښخ و

تر دروازې پورې جوړه در سره تلمه

▲ تر مشدۍ لونګۍ د ځار شم

په سر د ستا ده مزه ما ته راکوينه

په همدې ډول دا لړۍ تر هغه راوانه وي تر څو چې يوه ډله پره ومني او يا خو د سحر لمر را و خيږي.

کله چې په وادونو کې سندرې ويل کېږي، ويونکې ډېر وخت کوښښ کوي چې د هغو کسانو نومونه په لنډۍ کې ياد کړي کوم چې دوی يې د ښادی په مراسو کې ګډون کړی. لکه لاندې مصرۍ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نن ښادي د اکبر خان ده
سبا ښادي به د ګلاب غېږې ته ورمه

▲ د اکبر خان خوښی له پاره
زه به سندرې تر سبا پورې کومه

▲ دا نن واده د اکبر خان دی
مبارکي به يې مور او پلار ته ورکومه

په لرو پرتو کليو او بانډو کې ځوانان په حجرو کې سره راټولېږي، سيباتونه او ميلې جوړه وي او د ټپو په ويلو سره د ژمي اوږدې شپې رڼې کوي. هغوی هم دا د لنډيو سيالي تر سره کوي، پره ډله د بل وار راټوليدو مصارف په غاړه اخلي او د يوه يا دوې چرګانو او يا خو د لاندې غوابنې په پخېدو سره د لنډيو سيالی ته لار جوړه وي (له بده مرغه اوس دا ډول ناستې ډېرې کمې تر سترګو کېږي)

په ځينو سيمو کې د غم په ورځ هم د وير ټپې ويل کېږي هغه داسې چې کله څوک مړ شي نو د کورنۍ غړي يې او نور خواخوږي يې په ژړا کې د غمجنو مصرۍ په ويلو سره د زړه بړاس وباسي. لاندې مصرۍ ته ځير شئ:

▲ ما د اوږدې لارې شمېرلې
زه دې د لنډو لارو څه خبره ومه

▲ ما د کيامت تمه لرله
ظالم مرګي را نه جدا په دنيا کړينه

لنډۍ په ليکونو کې هم غته ونډه لري دوستان، اشنايان، خپل خپلوان، مسافر او عاشقان يوه بل ته په خطونو کې په زړه پورې مصرۍ ليږي، دوستان د خپلې دوستۍ اظهار کوي، اشنايان، خپلوان د يوه بل په پېژند ګلوي او خپلوي فخر کوي.

مسافر د خپلې روغتيا، کار او راتګ حال بيانوي. عاشقان خپلې ګيلې، غمونه، ناخوالې، کړاونه، د کليوالو، غمازانو ظلمونه او د ريبار د دوې رنګۍ څخه سر ټکونه د لنډۍ په ژبه کې ليکي. دلته يې څو مثالونه را اخلو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دوستانو یوه تر بل ځارېږئ
ما د مجلس یاران لیدل چې خاورې شوونه

▲ دوستانو ما ته دعا و کړئ
چې مې په خپل وطن کې و شي نصیبونه

▲ زما خوارو، خوارو دوستانو
له تاسو بېل یمه ژوند خواند نه راکوینه

▲ کاغذه لاړ شه په هوا شه
په مسافر اشنا مې وایه سلامونه

▲ سالو به حاله خپل په سر کړم
چې د اشنا وطن کې ږدم کدمونه

▲ په بسم الله به د اشنا کړم
په کلیمه به د یارۍ ته راضا کړمه

▲ اشنا زما نه مرور دی
په څه خبره به په خولا راسره شینه

▲ خدایه ته ما ګل د ګلاب کړې
چې د اشنا په غېږ کې پانې، پانې شمه

▲ وطن د زېړو ګلو باغ دی
د مسافرو په کې نه شته نصیبونه

▲ مسافري مې کړې نه وی
ځان مې د سیند په اوبو وړی وی مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ روژه به تېره په سفر کړم
اختر ته کلي ته درځم خوشاله يمه

▲ چې خط مې درشي ور ته ژاړه
ما چې ليکه ورته مې ډېر ژاړلي دينه

▲ تا ته يوه کړي ما ته بله
رويبار د خپلې يارۍ دم په کې ترينه

▲ کلمه زر، زر پرې چلېږه
خط مې د يار په لوري ځي ناوخته شونه

▲ چې خط مې در شي اور په بل کړه
چې زما مينه په کې شنه لوخړه شينه

▲ سلام د راغی ته را نه غلې
په کار مې نه دي بې ديدنه سلامونه

▲ کاغذه بخت کې تر ما ښه يې
زما سلام دی ته به وکړې ديدنونه

▲ خدايه دا پورې کلی وران کړې
د دوې مينو يې ناغې ترلي دينه

▲ تر مونږه ښکته پنجاب ښه دی
په دوې مينو باندې نه شته بنديزونه

همداسې د ساز او ټنګ ټکور په برخه کې مصرۍ ځانګړی ځای او خوند لري.
د پښتو ژبې ډېرو سندرغاړو په خپلو کېسټونو او سي ډي ګانو کې په بېلابېلو طرزونو او کمپوزونو کې ټپې ويلي دي، ځينې سندرغاړي مستې ټپې د مست ساز سره ځينې د اتنيز ساز او ځينې بيا غمګينې ټپې په داسې انداز سره ويلي چې نبغ په نبغه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوریدونکي په زړه اثر کوي، په سترګو کې د اوښکو چینې تاندې کوي او د ګریوان دښتې خړوبه وي.
لکه ځنګه مو چې و ویل ډېرو سندرغاړو ټپې ویلې دي خو د پښتو ژبې خوږ غږي سندربول هارون باچا ټپو ته نوی رنګ او ښکلا ورکړه هغه دا

▲ اول به کله، کله غم وو
اوس مې پټې شو کاروندې په کې کرمه

په ویلو سره په لنډۍیو کې نوې ساه را ژوندۍ کړه وروسته د ټولو د مینې وړ سندرغاړی رحیم شاه دا ساه پسې اوږده او ځانګې، ځانګې خوارې کړې او په همدې کمپوز یې په اُردو کې چې:

(پهلې تو کبې، کبې غم تا *** ابې هر پل مې تیرې یاد ستاتې هې)

د یو ښکلې موزیک سره ټپې و ویلې چې دا وخت ټپو خپل وزرونه تر هندستان، ایران او تاجکستان پورې وغړول، د هند نامتو سندرغاړې اُلتاف راجا هم ټپې زمزمه کړې او نورو درې او فارسي ژبو سندرغاړو هم د اوس له پاره همدومره...

▲ چې پښــــتانه په کې اوسېږي
زړګی مې غواړي چې پرې وشېندم ګلونه

▲ دا اخیري مصرۍ د دا وي
اخیر یې مه کړې د ځوانانو مجلسونه،،
(ولایت خان، ۲۰۰۸ زیږدی)

ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ṭikéy ټیکی	Ṭapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ
	۱۵		۱۲	۸
▲ Related to men سړو ته منسوبي	۱۳		۷	۵
▲ Related to women ښځو ته منسوبي	۲		۵	۳
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳		۳	۵
ینه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ینه.	۶		۶	۲
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زوزکی - mana - (منه مجهوله هی * مه) مه.	۶		۳	۱
زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

کنټرول کې (In control) ✓ — تول
خبرداری (Caution) — ۲۰
کړه شوی Action Req'ed — ۱۲۶
وروستاړي غږ Suffix Voice
ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری — ۳۵
چاپ کال / نا چاپ — لیږدی ۱۳۸۷
لیکی / لیکنه — د پښتو لنډیو په اړه یوه څو خبرې
راټولونکی / لیکونکی نوم — ولایت خان ځدراڼ
ګڼه — ۱۶

۱۵. ۱٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. خ ولایت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډۍیو په اړه یوه څو خبرې،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۷ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۳ دې (د). حبیب الله رفیع د المان ږغ راډیو ته د مرکې له پاره داسې کښلي و.

,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ د لنډۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکې دې او د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل.

په لویو غرو د خدای نظر وي
په سر یې واورې په لمن یې زیړ ګلونه

سندرو او افسانو زموږ د لرغوني هیواد د ادبي او کلتوري ژوند ښته کېښوده. د لیک تر پیداینت وړاندې یې زموږ د فکري یون کرښې وټاکلې او پښتو اولسي سندرو هم د همدې ویدي او اوستایي سندرو تر څنګ سترګې پرانېستې.

د پښتو اولسي ادب په ښیرازه ګلبڼ کې د لنډۍ په نامه یوه داسې ګلبوټی هم رازرغون شو چې هره پاڼه یې بېل رنګ او د هرې څانګې خوځښت یې بېل آهنګ درلود. لنډۍ په ټوله پښتونخوا کې خورې او هرې پښتنې او پښتون ته ورسېدې، هر چا چې و ویلې د ټولو مال شوې، د ټولو د حال او چاپېریال ځرګندویې او ښکارندویې یې و کړه. لنډۍ د پښتني ټولنې ټول رازونه په خپله غېږه کې خوندي کړل، د پښتو د ژوند ښې او بدې، خوږې او ترخې ټولې پېښې او خاطرې یې په خپله لمن کې راونغښتلې. لنډۍیو هم د پښتنو د ودونو او ښادۍیو دوراګانو ملتیا و کړه او هم یې د دوی د جنازو او تابوتونو ویرونه و کړل.

د لنډیۍ چینې د پښتو په غرونو او رغونو، کلیو او بانډو، باغونو او بڼونو ټولو کې راوخوټکېدې. د دوی د ژوند ټول اړخونه یې په خپلو خوږو لفظونو کې انځور کړل. لنډۍ سیلابي او څپه ییز جوړښت لري، لکه له نامه څخه یې چې ښکاري یوه لنډ بیت دی چې دوې مسرۍ په کې دي، یوه لنډه ، ۹ ، سپلابي او بله اوږده دیارلس سیلابي، د دې ۲۲ سپلابونو په غېږه کې د لوی نه لوی مطلب په ډېر اعجاز او ایجاز خوندي کېږي او ادبي کېږي. د ژوند هره موضوع د لنډۍ موضوع ده او د پښتني ژوند هره برخه د لنډۍ د ګلونو خوشبویه عطر جوړولی شي.

د میني نغمې او د حالاتو تغمې دواړه د لنډۍ په پستو اننګو کې ښکاري، دا کمال په کې شته چې په بشپړ فصاحت او بلاغت یې ادا کړي. د نمونې په توګه پښتونولي یوه قانون دی، په دې قانون کې که دښمن هم د چا په کور کې پناه واخلي، مضمون دی، د همدې اصل له مخې مین بېلتون ته هرکلی کوي او داد ورکوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مي پښتون دی مېلمه نه خپه کوینه

ګودر د پښتني ټولني یوه ټولنیزه مؤسسه ده، په هر کلي او ټپه کي یوه ګودر موجود وي، د کلي پېغلي نجوني ګودر ته راځي، اوبه هم ځني وړي، مرکي او مجلسونه هم سره کوي او کله – کله د دوو مینو دیدن هم په ګودر یا د ګودر په لاره کي کېږي، نجوني ګودر ته په ښو او نظرراښکونکو جامو کي ځي او د سرو سالوګانو سیالۍ کېږي، یوه لنډۍ دا منظر داسي انځوروي:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

مینه او وفا د پښتني دنیا یوه زرین او متین اصل دی چي ژمنه یې و کړه بیا ماتېدی نه شي، چي قول یې وکړ بیا بدلېدی نه شي، د همدې اصل له مخي مین میني ته د میني په دنیا کي د وفا ډاډ په دې الفاظو ورکوي:

▲ د زلفو تار نښاني راکړه
که په کیامت یې رانه غواړې دربی کړمه

غربت او بېوزلي د پښتني ټولني یوه سپوره برخه ده خو د کورنۍ مینه او ګرانښت (صمیمیت)، لورېینه او یوه پر بل پېرزوینه هم یوه زرین اصل دی، یوه پښتنه مېرمن له خپل مېړه سره د میني او لورېیني ژوند لري. یوه ورځ داسي راځي چي په کور کي د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره راځي چي په کور کي د خوړو څه نه شته، ښښتن مجبورېږي ورۍ له کوره وزي او په خوارۍ مزدورۍ پسي ځي. کله چي مېرمن د خوړلو څه مومي او د سترخوان ته کښېني نو وړۍ تللی ښښتن یې وریادېږي، مړۍ یې په ستوني کي نښلي، د ګرانښت (صمیمیت) او لورېیني داسي ازموینه ترسره کوي:

▲ اشنا مي وړۍ رانه تللی
چي دسترخوان لره ورځم ژړا راځینه

په پښتني ټولنه کي د میني کولو لارې ډېرې اغزني دي او ډېرې له ستونزو ډکي، که د غلا مینه رسوا شي نو بیا د مرګ استازی رارسېږي او د میني انتقام اخلي. مین په همداسي اغزنو حالاتو کي میني ته زړه ښه کوي او له مړیني وېره نه کوي خو له میني نه هم د ثبات او وفا دارۍ غوښتنه کوي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
ځای د راستی دی چې منکر نه شې مینه

یا هم

▲ سبا مې ستا په تومت وژني
غولی جارو کړه چې په شرق مې وینې ځینه

پښتني دنیا د ښو او غوره اصولو ترڅنګ ځینې ناوړې او ناروا وې هم لري له دې ځخه یوه هم د مېړونو له خوا د مېرمنو وهل هم دي، مېرمن مقابله نه شي کولی، خو لنډی نه دیوه ملیح او مظلومانه احتجاج په توګه کار اخلي او خپل څښتن د لنډۍ په خوږه ژبه خپلې ناروا ته داسې متوجه کوي:

▲ برخان د ګلو لښته ناخلي
پر ما دې تېر کړل د کوټکو ګوزارونه

په پښتني ټولنه کې ودونه د اولادونو د پیداکېدلو او د وګړو د ډېرېدلو له پاره کېږي. هره مېرمن له ودوزن سره سم هیله لري چې ماشوم و لري او په کور کې یې زانګو وزنګوي، یوه مېرمن چې ډېر وخت د اولاد په انتظار ده خو په کور کې یې د ماشوم د ژړاغږ نه راپورته کېږي نو خپل خاوند ته د لنډۍ په خوږه او پسته ژبه په طنزیه لهجه داسې وایي:

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همځولي زانګو ګاڼي زنګوینه

لنډۍ یوه سرتړلی زنځیر دی، یوه موضوع په کې بشپړېږي خو کله، کله د سوال او ځواب په بڼه یوه لنډۍ له بلې سره نښلي او د یوه خوږه ډیالوګ په توګه دوام کوي.

ننۍ ناسته په همداسې یوه خواږه سوال او ځواب سرته رسوو چې د مینې راز او نیاز په کې شوی او د ټولنې بندیزونو ته په کې ټکان ورکړل شوی دی:

▲ په سپینه خوله مې دې پرار وکړ
زه به بخیلې مور ته څه ځواب کوومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې ځواب وایه
زه له منګې سره ګودر ته ولوېدمه

مینه ځواب منطقي نه ګڼي:

▲ مور به مې داسې راته وایي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

مین منطقي ځواب جوړوي او وایي:

▲ بیا د مورکۍ ځواب دې دا دی
منګی په ختـه زه په ګټه ولوېدمه

ځواب چې منطقي کېږي دا ورته وایي:

▲ چې د مورکۍ ځواب دې جوړ کړ
پر دې ملاله خوله مې کېښکارېږه غابنونه،،
(حبیب الله مرکه د آلمان ږغ راډیو سره، ۲۰۱۰ زیږدی).

ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کي د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

کنټرول کې (In control) ✓	خبرداری (Caution) ●	کړه شوی Action Req'ed ■	وروستاړی غږ Suffix Voice	منسوبي Related	Mésréy مصرۍ	Ţikéy ټیکۍ	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډۍ	تول تال لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ	چاپ کال / نا چاپ	لیکي / لیکنه	راټولونکي / لیکونکي نوم	ګڼه
					۸		۴	۲					۱۲
				▲ سرو ته منسوبي Related to men	۴		۴	۲					
				▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۴								
				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۳			۱					
				ينه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلي سره راشي) یینه.	۲		۳						
				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.			۱						
				زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۳			۱		۱۳۸۹ لیږدی	په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟	حبیب الله رفیع	
				زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېري لري شتون لري.					۱۴				
تول	۳	۴		څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېري لري شتون لري.									

۱۵. ۱۵ لښتیلیک:. ځېره ۲. د آلمان ږغ راډیو ،، په پښتو کي لنډۍ څه ته وایي؟ ،، حبیب الله رفیع د مرکي کښلی متن، لیکنه کي د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۴ د – ۱. حبیب الله رفیع د هارون حکیمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې د پښتو لنډیو ژوند ځلورنیمو زرو کلونو ته رسوي. په لاندې بڼه یې کښلي و.

,, پښتو هغه منظوم شعر دی چې تر اوسه یې په بله ژبه کې ساری نه دی لیدل شوی، پښتو لنډۍ یو ځانګړی جوړښت لري، چې لومړی بیت یې ۹ سپلابه او دوېیم ۱۳یې سپلابه دی، چې په ټولیز ډول ۲۲ سپلابه کیږي. د دې له پاره چې د پښتو لنډیو په اړه مو د مالوماتو کچې لوړه شي، نو په دې اړه مو له ښاغلي اوستاد حبیب الله رفیع سره مرکه کړې چې تاسې درنو لوستونکو ته یې د لوستلو له پاره وړاندې کوو.

حکیمي: که لومړی د لنډیو د نامه په اړه راته و وایاست، په ځینو سیمو کې ورته لنډۍ وایي په ځینو کې مصرۍ او په ځینو سیمو کې ټپې وایي؟

اوستاد: دا چې لنډۍ د یوه لوی ملت، ګډه پانګه ده او دا ډېره ستره، کېمتي او ارزښتناکه پانګه ده، ما چې تر اوسه مطالعه کړې د نړۍ په ولسي ادب کې مې د لنډۍ جوړه نه ده پیداکړې.

له همدې امله پښتنو ته ګرانې دي او داسې پښتانه به ډېر لږ پیداشي چې یا یې نه وي زده او یایې جوړې نه کړي، له همدې امله په هر ځای کې پرې له شرایطو سره سم نومونه ایښودل شوي دي، البته دا د ولس نومونه دي، ځینو خلکو تعبیرونه ترې کړي لکه یوه تعبیر یې دا دی چې لنډۍ یوه لنډ شعري ټولګی دی، یانې نهه سپلابه یې لومړۍ مصرۍ ده، دیارلس سپلابه یې دوېیمه مصرۍ ده او دا ټول دوه ویشت سپلابه کیږي، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. بل تعبیر یې دا کړی چې لنډۍ د مار یوه ډول دی او هغه ډېر زهرجن مار دی یانې ډېر اغېزمن دی او د چیچ زهر یې ډېر زر اغېز کوي.

دوی د لنډۍ دا مطلب او هغه ښکلي الفاظ دوی ډېر اغېزمن بولي، دومره موثر او اغېزمن یې بولي لکه لنډۍ چې په وجود ژر اغېز کوي، دا هم په احساساتو داسې اثر کوي او احساسات راپاروي، ویښوي او څپاند کوي یې، له همدې امله ورته لنډۍ وایي. او بل په لره پښتونخوا کې ورته ټپه وایي، د ټپې هم ډېر تعبیرونه شوي، دا چې له ټپ سره تړاو لري یانې داسې اغېز لري چې په سړي کې ټپ جوړوي، زخم جوړوي دا معنا هم لري.

مصرۍ هم ورته وایي ځکه دا دوې مصرۍ دي او سره راټولې شوې، دا یې یوه مانا ده او بل مصرۍ یوه توره ده چې هغه په مصر کې جوړېده او په پښتنو کې ډېره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشهوره ده، ... په ما دې کړي د مصرۍ تورې واورونه... دا هم د اغېز له امله ورته د مصرۍ نوم اخیستل کېږي چې دا هم ډېر اغېز لري.

په دې سربېره ځیني نور ولسي نومونه هم لري د بېلګې په توګه، غریبۍ، غریبۍ په هغه وخت کې چې یوه څوک مسافر شي، یا کوم غم پرې راشي، له ځانه سره ناست وي غمجن او لنډۍ وایي، دې ته غریبۍ وایي، غړنګې هم ورته وایي، ډېر نومونه یې نور هم شته چې ما اورېدلي دي. په هر حال دا ټول نومونه د لنډۍ له اغېز او تاثیر څخه اخیستل شوي. په ټولو کې دا نغښتي چې لنډۍ یوه ډېر اغېزمن شعر دی او په احساساتو او عواطفو ډېر ژور اغېز لري.

د شکل له نظره هم په ډېرو ښکلو الفاظو جوړ شوی، د موضوع له نظره یوه ژوندۍ موضوع په دې دوې مصریو کې ځای کېږي، لکه یوه سر تړلی ځنځیر دی چې موضوع بل ځای ته نه ترې ځي، په دوې مسریو کې یوه ښکلی مضمون ځایږي او انسان ته یوه ښکلی مفهوم لېږدوي.

له همدې امله د لنډۍ اغېز هم د شکل او الفاظو له نظره هم د مانا له نظره ډېر زیات دی. ډېر اغېزمن دی، له همدې امله لنډۍ ته دوی زیات ارزښت ورکوي.

حکیمي: اوستاده! سړی دعوه کولی شي چې د تراژیدۍ ډک یوه ډول ژانر دی، ځکه چې له دریېو نومونو څخه مصرۍ، چې له مصرۍ تورې اخیستل شوې،

▲ تاته به خاورې خولګۍ درکم
پر ډال دې نه شته د مصرۍ تورې واورونه

یا لنډۍ چې له ماره اخیستل شوې یا هم ټپه چې دا هم له ټپ څخه اخیستل شوی دی، سړی دعوه کولی شي چې لنډۍ یوازې یوه تراژیدي ډول شعر دی؟

اوستاد: تاسي پوهېږۍ چې تراژیدي یوازې دغه حالت ته نه وایي، کله، کله سړی ډېر خوشاله شي و ژاړي، یانې له دې څخه د لنډۍ اغېزمنتوب مطرح دی، ډېرې لنډۍ دي چې هغه تراژیدي نه دي خو ډېر اغېزمن او ښکلی تصویر لري:

▲ په ګودر سور سالو ښکاره شو
ما ویل په تورو اوبو اور ولګېدنه

خومره لوی اغېزم په کې پروت دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ بېلتونه راشه سترې مه شي
زړه مي پښتون دی مېلمه نه خپه کوينه

د پښتونولي ټوله فلسفه په دې يوه لنډۍ کې راځای شوې ده.

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

دا د غربت يوه لوی تصوير دی، د پښتنو د غربت خو په عين حال کې د ښکلي ذوق ښې ثليقې، ياني غريب هم کولی شي چې د ژوند په مسايلو کې هم له ذوقه کار واخلي، نو په دې اساس لنډۍ يوازې تراژيدي نه دي، بلکې زما نظر دا دی چې په لنډۍ کې د پښتني ټولنې هر هغه څه چې دوی ورسره سروکار لري شته او په کې نغښتل شوي دي. ياني دوی د پښتنو ټولو پوښتنو ته ځواب وايي، لنډۍ د پښتنو ټولې غوښتنې منعکسوي او په لنډيو کې د ژوند ټول حالات را نغښتل شوي دي.

حکيمي: تاسې يوه وخت ويل چې په لنډيو کې ډراماټيکې لنډۍ هم شته، چې په لنډيو کې خبرې اترې شوې، د يوې ډرامې بېلګه مو ورکوله، اوس مو په ذهن کې داسې کوم څه شته؟

اوستاد: هو بالکل ولې نه، ډېرې دي.

▲ په سپينه خوله مې د پرار وکړ
زه به بخيلې مور ته څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب وايه
زه له منګي سره ګودر ته ولوېدمه

که مور دا وايي چې دا بې منطقه خبره ده، نو:

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ په خوله دې راوړل پرهارونه

دی بيا وايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د مورکۍ ځواب دې ديه داسې
منګۍ په خټه زه په زغه ولګېدمه

او بيا چې ځواب منطقي هم وي ورته وايي چې،

▲ د مورکۍ ځواب خودې اوس جوړ کړ
په دې ملاله خوله مې کېکاږه غاښونه

دا ډول دي لکه:

▲ زړه مې له سترګو ګيله من شو
چې ديدن ته کړې، عبث غم زه تېرومه

▲ سترګو له واره ځواب ورکړ
چې مين ته يې اوښکې بيا زه تويومه

دا ډول ډراماتيکي لنډۍ ډېرې زياتي دي، د ژوند ښکلي، ښکلې صحنې چې په ژوند کې پيښېږي، هغه په هر ډول په لنډيو کې ځای شوي دي، د بېلګې په توګه ما مخکې و ويل چې لنډۍ سرتړلی ځنځير دی، ليکن په پوښتنه او ځواب کې بيا سوال په يوه لنډۍ کې او ځواب په بله لنډۍ کې، بېرته يې هره يوه ځانګړی سرتړلی ځنځير دی.

حکيمي: د کاکړی غاړو سره که چېرې سرې لنډۍ پرتله کړي، کوم ډول به يې لوستونکي ته آسانه وي، کاکړۍ غاړې او که لنډۍ؟ د تصوير او موضوع له پلوه کوم ژانر په کې ځواکمن ښکاري؟

اوستاد: لنډۍ د ټولو پښتنو په ټوله پښتونخوا کې خپور ادبي ټولګی دی، نو داسې پښتون او پښتنه به پيدا نه کړې چې يا يې لنډۍ ويلې نه وي او يا يې لنډۍ زده نه وي، نو په همدې اساس د کاکړيو يا د غاړو ساحه وړه ده، هغه په ټوله پښتونخوا کې خپرې نه دي، بل د کاکړی جوړښت ځانګړی دی، دا چې ته وايي چې لنډۍ دوې ويشت سپلابه ده او هغه يا څوارلس سپلابه دي يا شپاړس سپلابه دي هغه معمولا څوارلس او شپاړس سپلابه دي، مسرې يې يا اووه سپلابه دي يا اته، هغه بېله موضوع ده په آسانۍ کې رول نه لري، هغه خپله هماغه يوه ټولګی دی، خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالب او خپلې غوښتنې لري، هغه هم تقريبا د لنډۍيو په لار روان يوه ټولګى دى، د ژوند ټول مسايل په کې رانغښتل شوي، حماسي لنډۍ په کې شته، ټولنيزي لنډۍ په کې شته، حتا تر کومه چې ما مطالعه په کې کړې، په ځينو ځايونو کې له لنډۍ نه هم حساسي دي، په هغو کې د ژوند مسايل ډېر ژر، ژر منعکس کېږي، په لنډۍ کې مسايل ډېر ورو، ورو منعکس کېږي لکه:

د ښو ټوپکو اوستادکاره

د ښو ځوانانو مرګ به ستا له لاسه وينه

دا د ټوپک د وخت لنډۍ ده لېکن اوس د توپ او مزايل لنډۍ ډېرې کمې پيدا کېږي، خو غاړې چې دي هغه بيا رواني دي د ژوند نوې پېښې ټولي په کې نغاړل کېږي لکه:

راځه چې دواړه توکل کړو، زما چارګل په سګرېټ ورکړو

دى وايي:

زما دې خاورې شي ځواني، چې ستا چارګل په سګرېټ ځي

نو په دې کې د سګرېټ، اورګاډي او نوي مسايل هم رانغاړل شوي دي، نوي مسايل چې راځي ډېر ژر په غاړو کې ځاى شوي دي، په لنډۍيو کې لږ په ځنډ هغه راځي تر کومه چې ما مطالعه کړې، لیکن په هر صورت، د لنډۍيو کړى لويه ده، او د کاکړۍيو وړه ده، نو په همدې اساس يې هېڅکله له لنډۍيو سره په پرتله کې نه شو ابېنودلى.

حکيمي: تاسي د نوو خبرو يادونه و کړه چې په کاکړۍيو کې ځاى شوې او په لنډۍيو کې تر اوسه نه دي ځاى شوې، په لنډۍيو کې هم داسې بېلګې اوس شته، لکه يوه طنزيه لنډۍ وايي:

کبر سورى کړه حال مې ګوره

چې مبايل مې اوس آنتن نه ورکوينه

يا بله يوه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ چې دې ياري په مسېجو شوه
له داسي ميني دې خپل ځان ډېليټومه

د دغه ډول کلمو يا هم د نورو کلمو راوړل په لنډيو کې څرنګه کار دی؟
اوستاد: لنډۍ د ولس مال دی، دا چې ځيني کسان لنډۍ جوړوي، هغه بېله خبر ده، ډېر کسان په دې کلونو کې د لنډيو په څنګ کې يې خپله لنډۍ جوړې کړې او مجموعې يې جوړې کړي. لېکن هغه لنډۍ شوې نه دي، هغه وخت لنډۍ کېږي چې د ولس سايکل يا دوره و وهي له هغې وروسته ولسي ادب کېږي او ولسي لنډۍ ترې جوړېږي، لکه په لنډيو کې زياتي لنډۍ شته چې د طالبانو، يا د عالمانو لنډۍ دي:

▲ کتاب تمام طالب روان شو
تر حجرې ګرده تاوېدم په لمبو سومه

يا نور ژور، ژور منطقي مسايل دي چې په لنډيو کې رانغښتل شوي دي، ليکن هغه عامې شوې نه دي، لا د ولس نه دي شوې او د ولس ادب ته نه دي ننوتې. ولسي لنډۍ هغه لنډۍ دي چې شاعر يې په ولس کې و وايي او شاعر يې په ولس کې ورک شي، لنډۍ په ولس کې خوره شي او بېرته يې مورږ د ولس له خولې راواخلو.
کله، کله داسې کېږي چې يوه لنډۍ يوه ځاي يوه ډول ويل کېږي خو بل ځای په بل ډول، لکه :

▲ يار مې د خوست زه د تيرا يم
خدايه خوست وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

خو دا لنډۍ بل ځای داسې ويل کېږي چې:

▲ يار مې د کوټ زه د تيرا يم
خدايه کوټ وران کړې چې جوړه تيرا ته ځونه

حکيمي: د دې بدلون لامل ستاسې په نظر په څه کې دی؟

اوستاد: دا د ژوند د کولو له پاره، هر شی هڅه کوي ژوند و کړي، د هر څه مبارزه روانه ده، لنډۍ شفاهي شی دی، له يوې خولې بلې خولې ته ځي، له يوې سيمې بلې سيمې ته ځي، په دې لېږد کې داسې بدلونونه پيدا کوي چې غواړي په کې د خپل پايښت له پاره له هغو څخه کار واخلي، لکه دا لنډۍ چې يار مې د کوټ زه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

تيرا يم دا لنډۍ که خوست ته ځي، دا لنډۍ که د کوټ او د تيرا وي پنځه ورځې وروسته يادېږي ځکه که له خپلې سيمې سره مينه لري، نو په همدې اساس دا منطقوي نومونه بدلېږي، سيمه ييز اتلان په کې بدلېږي، په يوه لنډۍ کې په يوه ځای کې يوه کس اتل وي خو هغه لنډۍ چې بل ځای ته ځي بل اتل مومي، د هغه ځای مشهور اتل ورسره اچول کېږي چې دا لنډۍ ژوند ورسره و کړي. حتا لنډۍ يوه بل کمال هم لري، لغتونه بدلوي، د لغتونو په بدليدلو سره ژوند کوي اوس دا لنډۍ د زرګونو کلونو لنډۍ ده:

▲ سپوږميه سر وهه راخېږه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

دا (جون زانولسونيو) يوه پښتو يوه څېړونکې دی هغه وايي چې دا د هغه وخت لنډۍ ده چې آريايان به د شپې له خوا د سوما د بوټي د لو کولو له پاره غره ته تلل او بيا به انتظار وو ترڅو د څوارلسمې سپوږمۍ راوخېږي، دوی د سوما بوټي لو کړي، ځکه که دا په لمر کې لو شوي وای شيره يې خرابېدله، نو دوی به د سپوږمۍ د شپې انتظار ويست او ټول به راټول وو. بيا به يې د دې بوټي لو کاوه او له هغه به يې شيره ايستله، له هغه به يې مشروب جوړول چې دوی ته ډېر مقدس وو او له هغه به يې استفاده کوله. دا لنډۍ يا له څوارلسم وړاندې ويل شوې، يا په داسې ځای کې ويل شوې چې غرونه لوړ دي او سپوږمۍ ژر نه راخېږي يا هر څه چې دي د مينې له خوا دا لنډۍ ورته ويل شوې ده چې

▲ سپوږميه سر وهه راخېږه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

نو په دې لنډۍ کې چې کوم لغتونه دي دا په ژبه کې عادي دي، فکر کېږي چې دا لغتونه يې هم د وخت په تېرېدو بدل شوي ځکه که هغه زاړه لغتونه وی نو په هغه څوک نه پوهېدل نو هغه يې همداسې پرې اېښي دي.
يا دا چې:

▲ مازديګرى دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د لمر پالنې د وخت لنډۍ ده، کله به چې لمر لوېده نو په دې وخت کې به لمر پالونکو عبادت کاوه، دوی باور درلود چې په دې وخت کې هره دعا کبلېږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو په همدې اساس ګوري چې مينه (معشوقه) ښېرې کوي او هلته مازيګر دی نو وايي چې:

▲ مازديګرۍ دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتيا به شينه

دا د هغه وختونو لنډۍ دي خو کليمې يې نوې دي او ټولې بدلې شوې يوازې فکر يې را لېږدولی دی. ما و ويل، چې هغه يوه کس جوړوي، ليکن د کس په نامه ځکه نه وي چې هغه ټولني ته ځي، ټولنه يې لکه شعر هسې نقد کوي، ټولنه پرې نقد کوي، ډېر شيان ترې توړي، خلک په کې ښکلي ښکلي لغتونه اچوي او خراب ترې باسي، نومونه په کې بدلېږي، ځايونه په کې بدلېږي په ټوله پښتونخوا ګرځي او ژوند کوي او ټول پښتانه ورسره بلدېږي.

حکيمي: تاسې د څو لرغونو لنډۍيو يادونه و کړه د تاريخ له نظره څېړونکو دا خبره تر کومه ځايه رسولې چې لنډۍ له کوم مهال راهيسې ويل کېږي؟

اوستاد: د لنډۍيو لرغونتوب د آرياني سندرو له لرغونتوب سره سم دی، علامه کهزاد دې خدای وبښي هغو د افغانستان په تاريخ کې يوه عجيب ابتکاري کار کړی هغه وايي چې په نړۍ کې د هېوادونو ژوند دوې برخې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده او يوه هم تاريخي دوره ده، ليکن د افغانستان ژوند درې دورې لري، يوه تر تاريخ وړاندې دوره ده، يوه د سرودونو او داستانونو دوره ده. يوه هم تاريخي دوره ده، د سرودونو او سندرو دوره داسې مهال ده چې خط لا ندې رامنځته شوی، لېکن د ولس شعور د شعر په ژبه رامنځته شوي چې هغه لومړۍ ويدي سندرې دي، ويدي ورکې سندرې دي، د آريانا ويجه په خاوره کې کابو څلورنيم، پينځه زره کاله پخوا ويل شوې دي، بل د ريګويدا ده چې دا هغه مهال دی، چې کله له بلخ څخه لېږديدني پيل شوې او آريايان له هندوکش څخه را واوښتل او پښتانه په موجوده پښتونخوا کې مېشت شول، يوه برخه آريايان پاس ته ولاړل يوه بله برخه هند ته لاړل په دې وخت کې د ريګويدا سرودونه ويل شوي چې په کې د پښتني سيمو د قبيلو، سيمو، سيندونو او ځايونو نومونه راغلي، په همدې دوره کې د پښتو ژبې کليمې هم ليدل کېږي. دا هغه وخت دی چې پښتو ژبې هم تشکل کړی، دغه ادبيات پښتو ژبې ته له آرياني ژبو څخه له ويدا او اوستا څخه رالېږديدلي دي، په دې اساس د پښتو لومړنۍ سندرې د ماشومانو او ميندو سندرې وريسې لنډۍ دي، دا له همغو آرياني سندرو څخه ډايرکټ يا نېغ په نېغه رالېږديدلي دي، ځکه موږ د ماشومانو او ميندو په سندرو کې داسې مصرې لرو چې هغه سګنالونه دي او مانا نه لري. چې دا ترې ښکاري دا د هغه وخت د ژبې لغتونه دي چې مستقيما راغلي او په پښتو کې پاتې دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اکو بکو سرسیندکو... هېڅ معنا نلري، یا هم اللو لو...
بل د ویدي سرودونو یوه برخه داسې هم شته چې هغه دوه ویشت سپلابه دي، شمېر یې نه او دیارلس نه دی خو تولګه یې دوه ویشت سپلابه ده، بل غاړې دي چې د هغو زیات وزنونه په اوستا کې شته، اوستایي سندرې دي چې د هغو زیاتره په اووه او اتو سپلابو کې ویل شوې دي، د ماشومانو او نورې ورته سندرې شته چې وروستني وزنونه یې په هغو ژبو کې هم لیدل کېږي.
نو په همدې اساس د پښتو د ولسي ادب ژوند د پښتو له پیدایښت سره سم دی کله چې پښتو د آریاني ژبو په کورنۍ کې سترګې غړولې ورسره سم پښتو ولسي ادب هم سترګې غړولې او ځینې شیان یې تیار له هغه ځایه را اخیستي او په ځپله ژبه کې یې حل کړي دي. ساتلي یې دي چې تر ننه پورې رارسېدلي دي، نو د لنډیو ژوند ډېرو لومړیو کلونو یاني ځلورو ځلورنیمو زرو کلونو ته رسولی شو.

حکیمي: کله مو د لنډیو په تاثر کې کوم شعر لیکلی دی او یا له لنډیو سره کومه خاطره لرئ، لکه الفت صیب چې په خپلو خاطرو کې یوه خاطره لیکلې،

▲ ,, تا چې پرمخ ځپیره راکړه
د اوښکو ډکې سترګې چا ته واړومه ,, ؟

اوستاد: زه د ولسي سندرو او لنډیو په غېږ کې لوی شوی یم. زه تر لس کلنۍ او دولس کلنۍ پورې په کلي کې وم، زه بالکل د فلکوري او ولسي ادب په غېږکې را لوی شوی یم، ما په هغو محفلونو کې چې ښځو به په کې راز، راز سندرې ویلې یا به اتڼونه وو، زموږ کلی درې برخې دی، په منځ کې یوه ځای شګه ده، په دې شګه کې به د شپې اتڼ وو، دلته به یې په منځ کې اور بل شوی وو او شا او خوا به یې اتڼونه کول. ډولونه به وهل کېدل، د دغو خلکو ځېرې به د لوړو، لوړو کلاګانو باندې لویې، لویې ښکارېدې، زه به هم ورته په بام ناست وم او د دې خلکو هغه لویې، لویې ځېرې به مې لیدلې چې تر اوسه یې زما هغه تصویر په ذهن کې پاتې دی. نو ما په کلي کې ژوند کړی، له لنډیو سره مې ژوند کړی، د لومړي ځل له پاره چې ما د شعر په نامه کاغذونه تورول، ما لنډۍ، غاړې او نورې ولسي سندرې هم لیکلې، یوه لنډۍ چې هغه وخت ما لیکلې وه او بیا یې د ځینو خلکو له خولې اورم.

▲ بېلتون ټوپک شو را ته ډک شو
ناځاپه ټک شو په زړګي یې و ویشتمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا لنډۍ کابو پنځوس کاله وړاندې ما ليکلې وه، اوس يې د ځينو، ځينو له خولو اورم، نو زه ويلې شم چې زه د لنډۍيو په غېږه کې رالوی شوی يم او له لنډۍيو څخه ډېر خوند اخلم. زه فکر کوم چې لنډۍ ډېر موجز او موجز ادبي ټولګی دی، زه يې هېڅ ټولګی سارۍ نه وينم، زه يې د نړۍ په پرمختللي ادب کې هم سارۍ نه وينم، نه دا چې زه پښتون يم او پښتو لنډۍ مې اورېدلې، دا خبره د پښتو لنډۍيو د هغو اعجاز له امله کوم چې په درېويشتو سېلابونو کې يې سمندر را نغاړلی دی هغه په کوزه کې د سمندر کېسه ده، ځوانانو ته زما توصيه داده چې د لنډۍيو په ټولولو کې په ډېره امانتدارۍ هڅه و کړې.
راټولې يې کړې او وېې ليکې ځکه يوه شمېر د لنډۍيو ټولګي چې خپرې شوې دي يوه څه مصنوعي لنډۍ په کې ټولې شوي، خو بيا هم د اصلي او مصنوعي لنډۍيو تر منځ توپير شته، دا د ځوانو فولکلوريستانو دنده ده چې دې ته پوره پام و کړي، په لنډۍ هر اړخيزې ځېړنې و کړي، لنډۍ د هره اړخه، د جوړښت، موضوع او صراحت له اړخه ورته کار و کړي، پښتو ټولنه دوديزه ده خو لنډۍ هغه هر څه په ډېر صراحت بيانولی شي:

▲ سبامې ستا په تومت وژنې
ځای دې راستی دی چې منکر نه شې مينه

▲ سبا مې ستا په تومت وژنې
غولی جارو کړه چې په شرک مې وينې ځينه

ډېر داسې مسايل دي چې ډېر په جرئت سره هر څوک، معشوقه او هر څوک خپلې خبرې بيانولی شي، دغه راز نور مسايل هم بې له وېرې او محدوديت پرته مطرح کېدلی شي.،، (حبيب الله رفيع، ۲۰۱۰ زېږدی، د هارون حکيمي مرکه)

ځېړه ۲. د - ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)													
ګڼه.	راټولونکی / ليکوونکی نوم	ليکنی / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول کال لنډۍ ټپې ټيکې او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکې Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	وروستاړی غږ Suffix Voice	■ کړه شوی Action Req'd	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
۱۳	حبيب الله رفيع	د پښتو لنډيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسيږي	لېږدی ۱۳۸۹	۲۵	۹	۵		۱۱					
					۸	۳		۶	▲ سرو ته منسوبي Related to men				
					۱	۲		۵	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲			۳	ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۴	۱		۵	ينه - ná: (ځرګنده ي په غږ جملې، غونډلې سره راشي) ينه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۲	۴		۳	زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زورکی , ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لرې شتون لري.				
									ځرګنده , ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لرې شتون لري.				
											۱۷	۱۰	ټول

۱۵. ۱٦ لښتيليک:. ځېړه ۲. د – ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ،، د پښتو لنډيو ژوند ځلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۵ ډې (ډ). محمود نظري په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي داسې په ډاګه کړي.

,, لنډۍ هغه ولسي شعرونه دي چې شاعر یې مالوم نه دی او د پښتني ژوند ډېرې خواوې په کې په واقعي او طبیعي بڼه انځور شوي دي. لنډه د مفرد مؤنث کلمه ده، لنډۍ د لنډه بڼه ده، د لنډۍ لمړنۍ برخه لنډه او دوېیمه برخه یې اوږده ده، له دې کبله ورته لنډۍ وایي.

▲ ته د ګودر غاړې ته راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دینه

لنډۍ هغه موزون، غیر متعارف، مستزاد، حکمي مقفي، غیر مصرع بیت دی چې لومړۍ برخه یې نهه , ۹ ، څپې او دوېیمه برخه یې دیارلس , ۱۳ ، څپې وي.

▲ په ګودر څه تکه لوېدلې
چې کشره خور یې بدرګه ورسره ځینه

پښتنو په غرو او رغو کې، په کلیو او ښارو کې، په شنو درو او لویو دښتو کې، د ابشار څنګ، د کېږدۍ اړخ ته، د چوپان په شپیلۍ او د بنوال په دروو کې په یوه شان خوند اخېستل کېږي. زاړه یې د ځوانۍ د خاطراتو په یاد وایي، ځلمیان او پېغلې یې د خپل ځلمیتوب شور او مستي په کې لټوي، مینانو ته د راز او نیاز رویبارې کوي، توریالي ورسره د تورو په میدان کې ګډېږي او مسافر یې په مسافرۍ کې د خپل وطن تنده پرې ماتوي. د اشعارو نه چې څومره ساده، سلیس او روان دی هغومره د پردیو ژبو له اغېزې څخه پاک او سپېڅلی دی.

▲ ګودر ته راغلې برابره
یا خولګی راکړه یا منګی درماتومه

لنډۍ ځانګړي ښکلا لري او د هر پښتون تنده پرې ماتېږي. په ژوند کې مینه، ښکلا، مېړانه او ننګ په ښکاره توګه بیانوي.

▲ چم ته انګریز راغی عالمه
د پښتنو په ملک یې جال و غوړاونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډیو یوه ځانګړتیا دا ده چې زیاتره یې د ښځو او پېغلو له خوا چې د ټولنې محرومه برخه ده ویل شوې دي. نو یوه لویه برخه یې د ټولنې کرغېړنو دودونو ته ګوته نیول شوې او هغه یې په طنزي توګه ویلي او غندلي دي.

▲ د شین کېدو امید مې نه شته
اشنا په دښته د ملتان کرلې یمه

▲ پټې دې ګرو کړه ما واده کړه
که مې تر کاله زوی رانه ووړ ګرمه یمه

او د لنډیو یوه بله برخه چې د ځوانانو له خوا ویل شوې ډېر یې د ناوړه دودونو لکه د لوړ ولور، د انجلۍ خوا راضی کول او د ژوند نورو ناخوالو نه ګیله ده.

▲ که مور او پلار دې خدای رضا کړل
د ماما ګانو به دې زنې و نیسمه

▲ ځان خوبه ستا د پلار نوکر کړم
په نوکرۍ کې به دې تش دیدن کومه

لنډۍ یا ټپې هم لکه نور ټولنیز ادبیات د ټولنیزو ستونزو، فسادوتو یادونه او غندنه کوي او په ملنډو هغه یادوي.

▲ منګي یې ټول په ډنډ غوپه کړل
د شیطانۍ منګی په لپو ډکوینه

طنز چې د ټولنې او اخلاقي خواریو، عیبونو او فسادونو برملا کولو ته وایي چې په رمز، کنایه او ناز ویل یا لیکل کېږي. یا په بله وینا: ویلی شو طنزد زورکونکو او زورواکانو باندې نیوکې دي چې هغوی په مسخرو له پیښو خبروي. لکه دا لاندی لنډۍ.

▲ ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
پلار مې ظالم دی ما ښامار لره لېږینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوانانو ننګ راباندې و کړئ
په سور سالو کې مې بلا لره لېږينه

ښه طنز د يوې ټولنې د وګړو هنري تنده ښه خړوبولی شي او په رسا توګه يې د ټولنې له سياسي، مذهبي، کولتوري او اقتصادي حالاتو څخه خبروي. لکه دا لنډۍ:

پر دنيا تول د سرو نه شته
تول د پيسو دی مصليان خانانوينه

ځوانانو زور په بزګری کړئ
سپينې پايڅې د زرو ځلي ورانوينه

ځواني د زرو روپو آس دی
د بېلتانه پېټې چې ورې سوده به شينه

طنز پر ژوند عارفانه خندا ژړا ده. د ژوند د تضادو او ناخوالو لڅونه ده، چې ټولنيزې موخې لري لکه دا لنډۍ:

پرما دې زر شينډلي نه دي
چې د خراغ په رڼا غواړې ديدنونه

طنز د پوهو خلکو له پاره ويل کېږي، يانې په خوشالۍ او ملنډو سره د هغه چا په رمز پوهول دي چې په رمز پوهېږي.

ځوک چې په سرو شونډو عادي شي
کند او شکرې تويوي چې ترخه دينه

يوازې پوه او هوښيار خلک له طنز نه خوند اخېستلی او پر پوهېدلی شي. ناپوه يې يوازې خندني اړخ ګوري خو د ټولنې تول خلک پوهان نه دي.

په بسم الله کتې ته ورخېږه
د نجلۍ کتې د جنغوزې دی مات به شينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

طنز د هجو یوه ډول دی، خو د هجو تونديو اوتېزي نه لري. یانی هجو مخامخ د چا عیبونه ورته وايي یا مخامخ له چا نه بې پردې پلپوت کوي او هغه چا ته ویل کېږي، چې په رمز نه پوهېږي.

پر ځان د ګلو لښته نه اخلې
پر ما دې تېر کړل د کوتکو ګوزارونه

جانانه دا دې څه عادت دی
چې پټه، پټه یاري کړې خورې کسمونه

پرېږده چې لوی ښامار مې و خوري
په پاړوګر اشنامې ډېره نازېدمه

هجو ویونکی د خلکو بې خبري، ولس غولونه، تعصب خدای نا ډاره دونیا پالو له کړو نه پرده پورته کوي او مخامخ هغوی غندي.

چې اوږه نه خورې بوی ترې نه ځي
چې یاري نه کړې څوک پرې نه وئ تهمتونه

ټال ته ختم بنګړي مې مات شول
ګناه دې یار ده چې کوې اشارتونه

هزل بیا هغه دی چې پر چا باندې بد وایي.

چې پر زینه ختلی نه شې
نامردې ولې دې ګیبی پرتوګ کاونه

هزل د وییپوهنې په اساس هغه شوخي ته وايي چې د جد ,پند، ضد وي.

پیزوان مې ستا په بربت کې بند شو
تر دروازې پورې بندی درسره ځمه

دا د هزل بله مانا ده په شعر او نثر کې تونديې لوڅې او بدې خبرې کول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په مادې څه بلا ده کړې
په مخ مې غبرګې اوښکې ځي خوله درکومه

▲ پر ما دې کلی ګماني کړ
نامردې مه خوره تر منګې لاندې ځرخونه

هزل په شعر او نثر کې هغو ټوکو ته هم وايي چې د هغه ویل د اخلاق او ادب خلاف وي:

▲ په مناسب دې نه پوهېږم
وایه په کوم بارخو دې خوله و لګومه

▲ په خپله خوله چې سوال و نه کړې
په هغه دغه خولګۍ کله درکومه

▲ اول دې لوبې راسره کړې
اوس د جستو پرڅوکو ځې چې پېغله یمه

▲ بیا به زه تورکمیس و نه کړم
زما دسپینې سینې رنګ یې واړاونه

▲ ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
تي مې واړه دي سرنۍ بالغه یمه

▲ خوله به د خدای په رضا درکړم
منګۍ مې ولې ښوروې لنده دې کړمه

▲ جانان مې خوله کې ژبه غواړي
په خوند یې نه دی خپل کلنګ جاري کوینه

▲ ښانګې راښکته شه خوله راکړه
که زه درپورته شم راماته به دې کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

هزل د عامو او منځنۍیو خلکو له پاره هم ویل کېږي چې موخه یې یوازې خندا اوساتیري ده:

▲ حلوا د شونډو راته کېږده
له پردېسی ځینې ستومان راغلی یمه

▲ څوک به دې مړ کړي ښکلیه یاره
پردی برستنې جګوې شمارې خالونه

یا هغه لنډۍ چې په کې ټوکې شوي، موخه یې د جانان خوشالول او د هغه خندول دي لکه:

▲ تا چې کوڅه کې توخې و کړ
زه په توده برستن کې نیغه کېنستمه

▲ جانانه راشه چې خوله درکړم
مابښام مې مړ په خوب لیدې و ویرېدمه

▲ ښنګه دې خواره کړم خاوندہ
چې همسایه مې د خولګۍ تمه لرینه

▲ حسن دې ورځ په ورځ زیاتیږي
زکات یې باسه چې نظر نه شې مینه،،

(محمود نظري، ۲۰۱۰ زېږدی)

ځېره ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او تیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

کڼه.	راټولونکی / لیکونکی نوم	لیکی / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول کال لنډی، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډی	Tapé ټپې	Tikéy ټیکی	Mésréy مصری	Related منسوبي	Suffix Voice وروستاري غږ	■ Action Req'ed کړه شوی	● (Caution) خبرداری	✓ (In control) کنټرول کې
۱۴	محمود نظري	په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي	۱۳۸۹ لیږدی	۴۰	۱۰	۸		۲۲			۱۷	۱۶	ټول
					۷	۱		۹	▲ سړو ته منسوبي Related to men				
					۳	۷		۱۳	▲ ښځو ته منسوبي Related to women				
					۲	۳		۵	ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۴	۳		۶	ینه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غوندلې سره راشي) یینه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۴	۲		۱۱	زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. ځېره ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۶ رې (ر). سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې يا لنډۍ مقام ،، په دې ليکنه کې داسې کښلي دي.

,, ټپه، لنډۍ، مصره: ټول محققين په دې متفق دي چې د پښتو شعر ابتدا د ټپې يا لنډۍ نه و شوه. ,, نا کره ده دا زما ځېړنه داسې سپيني ته را اوباسې چې د پښتو شعر ابتدا يا پيل په نثر شوی دی.،، (صفی الله)
د ولسي سندرو د ټولو نه غوره ټولګی دی، لنډۍ په يوه نيمه يې مسره کې مکملېږي. ځکه د دې اولنۍ مسره لنډه وي، ځکه يې نوم لنډۍ شو. په اوله مسره کې يې نهه سپلابونه او په دوېيمه کې ديارلس سپلابونه وي.
۱. لنډۍ ته ټپه هم وايي. ښاغلی قاضي اثر پښتو ادب کې ليکي ,, چې ټپه ورته ځکه وايي چې په دې اواز ټپ کېږي. ځکه چې د لنډۍ ويلو دا قاعده ده چې په ډېر اوچت اواز سره ويل کېږي. نو څه وخت چې سړی په اوچت اواز سره يوه څو لنډۍ و وايي نو اواز يې ټپ شي او بيا نور نه پورته کېږي،،.

ښاغلی قلندر مومند يې پښتو لوک ګيت اردو مضمون کې دا وجه ښه يې چې:
ژباړه: ,, د دې د تسميې وجې اړوند دا قياس کېږي، چې ټپه پښتو ژبه کې , مهر، ټاپې، ته وايي او ځکه چې پښتانه په خبرو، خبرو، کې د متل په ښه کاروي، ځکه دې ته ټپه وايي او يا دا چې ټپه تاړي وهلو ته هم وايي ځکه د ټپې د وينا سره، سره، د دې په سر کې تاړي هم وهل کېږي، ځکه د دې ټولګي نوم ټپه اپښودل شوی. ټپه ټپولو ته هم وايي، ځکه چې دا خفه زړونو له پاره د ټپولو او قرارولو په ښه وي، ځکه ورته ټپه وايي ،،

۳. ټپې ته مصره هم وايي. ښاغلی قاضي اثر ليکي: ,, د پښتو ژبې مصريو يوه اولنۍ جز، لنډ (۹ سپلابونه) او بل اوږد (۱۳ سپلابونه) دي او ټوله مصره يا لنډۍ د سر نه تر اخره پورې داسې مثال لري لکه د يوې مصرۍ. نو په دې خاطر ورته مصرۍ ويل کېږي. ولسي پښتانه يې دا مانا کوي، چې مصره ورته په دې وايي چې د دې مثال لکه د مصرۍ توری په شان وي. دا هم کې دې شي چې مصريو په شان خوږه وي ځکه مصره ورته ويل کېږي.

د ټپې تاريخ او غوره والی: د ټپې د پيخليک په اړه پرتو روهيله يوه اردو مضمون کې ليکي:

ژباړه ,, ټپې زرګونه کاله راهيسې سينه په سينه، د يوه نسل نه بل نسل ته رامنتقل کېږي. دا ولسي شاعري، د عام انساني ژوند د هرې زاويې ژاړه کوي. ځکه د مودو تېرېدو سربېره هم دغو کې داسې تازګي ده لکه چې زمونږ د دور تصنيف

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د ژوند کوم یوه داسې اړخ دی، چې په دغو کې ښکاره نه دی او د انساني جذبو او احساساتو مخ دی، چې په دې کې دي د هغو ژباړه شتون و نه لري.
تاریخي رښتینولي، جغرافیايي ځانګړنې، د قومونو اندونه، سیمه ییز دودونه، د سرحدي بېلوالي بدلون، د پښتو ژوند او دود ټول رنګونه په دې شاعری کې تازه ښایسته ښکارېږي،،

درانه پروفیسر نواز طاهر روهي ادب لومړي توک کې د ټپې په اړه لیکي:
،، ټپه د پښتو روح حکیکي انځور هنداره ده، غریب او امیر، رند او صوفي یا د کوز او پاس وړاندیز نه پرته دا د هر تن د زړه اواز دی او د هر تن د زړه په کچې هوساینه ورکوي.،،

د ټپې د بېخلیک په اړه خورشید جهان تاریخ لیکونکي، شېر محمد خان ګنډاپور لیکي چې سلطان محمود غزنوي ٤٠٠ هـ لښکر کې ملک خانو نومي یوه سردار و.

چې د ګومل درې استوګن و. د هند د فتوحاتو په لړ کې چې د محمود لښکر د ګومل درې نه تېرېدو نو په داسې ټاکلي وخت د ملک خانو چنغلې (ښځې، مېرمن) دا ټپه و کړه:

▲ چې د خانو لښکري راشي
زه به ګومل ته د خپل یار دیدن له ځمه

درانه حبیبي ،، پټه خزانه،، کتاب ځېړنو په لړی کې، چې څه د سند په بڼه ویلي دي، هغه لړ تر لړه ټپه زرکاله پخوانی ګڼلې، ولې له دې نه هم زیاته زړه ده.
د بېلګې په بڼه د ټپو ځانګړی ځای:

۱. حمدیه او نعتیه څو ټپې:

▲ مینه د خدای د رسول ښه ده
دا نوري مینې لباسي خاوري به شینه

▲ که تمام عمر عبادت کړم
ستا د احسان اجر به څنګه ادا کړمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ د ګناه پېټی مې په سر دی
د مدینې سردار ته ځم چې کم یې کړینه

۲. سیاسي، حماسي او ملي ټپې:
ازادي:

▲ د ازادۍ ناوې جوړېږي
هر یوه ځلمی ناري وهي زما دې شینه

په وطن ننګ:

▲ که د وطن په ننګ شهید شوې
په تار د زلفو به کفن درله ګندمه

۳. لیکه یې ټپې:

▲ اباسین بیا په څپو راغی
په سر یې راوړل سپینې خلې سره پېزوانونه

٤. معاشرتي ټپې:
حجره:

▲ ستا د حجرې درشل کاږه شه
زما د زړه ستنې کړې درپسې ځینه

چیلم:

▲ چیلمه خدایږو چې دې مات کړم
مین په ما دی غم په تا غلتوینه

پښتانه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ پښتانه واړه ستر ځمريان دي
چې وخت يې راشي په سيالۍ سر ورکوينه

پښتني:
▲ په سپين ميدان به درسره يم
زه پښتنه له تورو نه تښتم مينه

واده:

▲ ځلميه ننګ راباندې و کړه
پلار مې ظالم دی ما په اور کې اچوينه

۵. تاريخي ټپې:

▲ که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدای ږو لاليه بې ننګۍ ته دې ساتينه

▲ ما ورته وې شيګل ته مه ځه
ميرزمان خانه فرانسو ته دې تړينه

٦. طنزيه ټپې:

▲ له وېرې غږ کولی نه شم
د سوال ياري ده اوس به خاورې ايرې شينه

٧. فخريه ټپې:

▲ توره به نه کړو نور به ښځه کړو
چې مو شوده د پښتنې رودلې دينه

٨. عشقيه ټپې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ديدن د ګلو غنچه نه ده
چې د ريبار په لاس يې يار ته ولېږمه

▲ عاشق سړی نه غلتېږي
له رنګه زېړ وي سترګې تورې ګرځوينه

۹. نړۍ واله ټپې:

▲ په دنيا غم کله ښادي وي
په ما همېش د غم جنډې ولاړې دينه

۱۰. دعايه ټپې:

▲ زما پېښځه وخته دعا ده
رب دې د غم د باده وساته مينه

۱۱. متفرق موضوعات:

وطن:

▲ زه د وطن د باغ ماليار يم
په خپلو سرو وينو به يې تل اوبه کومه

ديدن:

▲ ديدن د سر په بدله دی
چې سر ساتې خاورې به و کړې ديدنونه

فراق:

▲ عاشقي وی جدايي نه وی
خدايه په در کې به دې څه کم شوي و نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم:

▲ غم دې د ستا نه وفادار دی
ته کله، کله غم دې تل راسره وینه

قسمت:

▲ په مخ مې زېړ زړوکی خور کړئ
زه د تقدیر لېونو سپو خوړلې یمه

انتظار:

▲ که په شپېو باران وریږي
زما په خپل لالي باور دی رابه شینه

ارمان:

▲ په تور لحد کې به ناري کړم
زه د دنیا نه ارماني راغلی یمه

ښېرې:

▲ مازیګری دی ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې رښتیا به شینه

ګیله:

▲ جانانه ستا نه ګیله نه کړم
زه ګیله من د خپل نصیب د لاسه یمه

یاد:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ که اشنا بد کړي زه به ښه کړم
که جدایي شي زما ښه به یادوینه

د جانان خندا:

▲ زما د یار داسي خندا ده
چې د عمرونو مرور په خولا کوینه

تعویذ:

▲ په تعویذونو پوره نه شوه
اوس به لمن په زیارتونو ګرځومه

تهمت:

▲ ستا په تهمت مي جامې رنګ شوې
زه به رنګ کړې جامې چرته ګرځومه

د سحر باد:

▲ باده د زړه مراد مي یوسه
چې دلسوزي د اشنا راشي و ژاړینه

ګل، ګلشن او خزان:

▲ ګلونه ډېر دي خدای دي ډېر کړي
زما د برخې ګل خزان وریژونه

توره:

▲ میین پرې یم منکر ترې نه یم
که جلاتان مي سر د تورو سره ورینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسافري:

▲ مسافري دې ډېره و کړه
رب دې سبب د خپل وطن و کړه مېینه

صبر:

▲ په صبر، صبر پوره نه شوه
سبا مې نیت دی بې صبرۍ ته ملا تړمه

د ښایست ستاینه:

▲ ستا د ښایست ګلونه ډېر دي
څولۍ مې تنګه زه به کوم، کوم تولومه

مخ:

▲ مخ یې ګلاب سترګې یې شمعه
خدایه بورا شم که پتنګ وربانډې شمه

سترګې:

▲ سترګې کچکول کړه دیدن واخله
ملنګه یاره په بانه راغلې یمه

لاسونه:

▲ سپین دې لاسونه سپینې لېچې
لکه چې توري په مېدان کې بربښ کوینه

غاښ:

▲ غاښ دې په خوله کې داسې زیب کا
لکه صدف چې په الوان تومبلې وینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بانه:

▲ دا مخامخ په کوڅه راغله
کجک بانه یې په سالو ختلې ونه

غاړه:

▲ ستا د ایلی په شان غړی ده
زما شړی ده ستا به کله خوبنه شینه

خال:

▲ خال دې په منځ د تندي ابښی
لکه سپوږمی چې نیمائي اسمان ته شینه

زلفې:

▲ زلفې مې مه لنده وه موري
مار چې لندی شي دوې ځلي خله لګوینه

پېزوان:

▲ پېزوان په لوړه پوزه خوند کړي
لکه په لوړ چنار کې واچوې ټالونه

ریبار:

▲ ریباره راشه چې دې بنکل کړم
تا به په دې سترګو جانان لیدلی وینه

غماز:

▲ د عاشقی علاج به و شي
خو د غماز علاج به څوک و کړي مېینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرور:

▲ جانان دې خدای مرور نه کړي
د ده په سر مې دښمنۍ اخېستې دينه

باز:

▲ باز مې د زړه په غوښو لوی کړ
اوس چې د ښکار شو نو د بل لاسو ته ځينه

مازيګر:

▲ جانانه راشه چې پخلا شو
عمر د ژمي مازيګر دی تېر به شينه

شپه:

▲ جانانه ستا په انتظار کې
ستورو ته ګورم شپه سبا راباندې شينه

سپوږمۍ:

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس د چا سره کوينه

سپرلی يا پسرلی:

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړو په اوربل کې زېړ ګلونه

اباسين:

▲ که اباسين راغلی نه وی
په ګنګو خړو کې به چا مونډل تيکونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګودر:

▲ که دې زما دیدن یادیږي
د ګودر غاړه اجاره واخله میینه

د بې غیرتي غندنه:

▲ په هیندستان دې ځلی جوړ شه
د بې ننګۍ اواز دې را مه شه میینه

وفا:

▲ خاورې ایرې به دې راټول کړم
لکه کچکول به دې په غاړه ګرځومه

اختر:

▲ ما ته په ورځ د اختر راشه
زه به در وځم تورې سترګې سره لاسونه

عمر:

▲ زما دې ټول عمر په دار کړو
لکه هوسۍ په میړتون شپې تېرومه

فنا:

▲ د دنیا دوې ورځې ژوندون دی
پرون راغلي نن دلي سبا به ځونه

غرور:

▲ ما یې له کبره سلام نه اخیست
اوس یې ژړا په تش دیدن پسې کومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختتامي:

▲ بس دې په دغه فیصله ده
ډېرې مصرۍ د سړي غم سیوا کوینه

سوال او ځواب ټپې:
سوال:

▲ ستا په دیدن مې مونځ قضا کړو
زه به محشر کې خدای ته څه ځواب کومه

ځواب:
▲ ستا په محشر کې ځواب دا دی
نوی عاشق وم په دیدن نه مړېدمه،،
(سرباز خان، ۲۰۱۰ زیږدی)

ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې
د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی
	۱۸		۱۵	۳۴
▲ Related to men سړو ته منسوبې	۹		۸	۱۴
▲ Related to women ښځو ته منسوبې	۹		۷	۲۰
ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.	۱		۳	۶
ېنه - ná: (څرګنده ې په غږ جملې، غوندلې سره راشي) ېینه.	۱۲		۸	۱۸
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
زورکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.	۵		۴	۱۰
زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لړې شتون لري.				
څرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) ډېرې لړې شتون لري.				

ګڼه.	راټولوونکی / لیکوونکی نوم	لیکنې / لیکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصری
۱۹	سرباز خان	پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام	لیږدی ۱۳۸۹	۶۷

وروستاړی غږ Suffix Voice	■ ګړه شوی Action Req'ed	● خبرداری (Caution)	✓ کنټرول کې (In control)
	۳۳۳	۴۰	تول

۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لیږدی، (ګڼه یې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۷ ړې (ړ). پوهنمل سرفراز مومند څخه د ډيپلوم اېنجينېرعبدالکادر مسعود غوښتنه.

,, زما ګران دوست ډيپلوم اېنجينېرعبدالکادر مسعود ډېر ښکلی هنري ذوق لري، څو لنډۍ يې د انټرنېټ په يوه صفحه کې ډېر په زړه پورې انداز ځای په ځای کړي دي، زما په نظر يې يوه ابتکاري کار کړی دی، زما ډېرې خوښې شوې، ما ورته وويل چې دا ستا کار څکه د ستايلو وړ دی چې ته يوه اېنجينېر يې او د ادبياتو سره دې دومره مينه ده چې په دې صفحه دې ډير زحمت ويستلی دی، زه مسعود صيب ته د اوږد عمر او روغتيا تر څنګ د نورو هنري ابتکاري کارونو ارزو لرم. د دغه ګران دوست په غوښتنه په داسې يوه موضوع چې ډېرې اوږدې تحقيقي ليکنې ته ضرورت لري، په څو لنډو کرښوبسنه کوم، هيله ده چې د کدر وړ لوستونکي مې د ډېر اختصار په وجه و بخښې.

کله چې د پښتو په ادبياتو خبرې کوو نو مجبور يو چې د پښتو ژبې په باره کې يوه څه و وايو، همدارنګه پښتو ژبه او پښتانه سره لازم او ملزوم دي. ياني ادبيات حتمي د يوې ژبې پورې اړه لري، هره ژبه به غير د انسانو څخه په هوا کې منځ ته نه شي راتللی. نو پښتانه، پښتو ژبه او پښتو ادبيات د يوه بل سره تړلي دي نو مونږ که د پښتو د ژبې په اصاليت خبرې کو نو په عين زمان کې به د پښتو په ادبياتو خبرې کو.

پښتو ژبه د تاريخ په مختلفو دوروکې محققينو څېړلې ده او هر چا د خپلې وسې پورې په کې څېړنې کړې دي. ځينو څېړونکو پښتو ژبه غير اريانې سامي ژبه بللې ده، هغه مستشرقين چې دا نظر لري عبارت دي له هنرې راورټي اېنګلېس، سرويلم جونز اېنګلېس، الکزانډر رنزاېنګلېس، چارليزميسن، برنس، ډاکټر بيلو او کرونسکي پولنډی. دوی د پښتو ژبې په څېړنه کې ډېر زحمت ويستلی خو نورو مطالعاتو ثابته کړه چې دا نظر افسانوي، عنعنوي دی او له ريښې يې رد کړی دی.

هغه ډله څېړونکي چې د دې نظر په مقابل کې وايي چې د پښتو ژبه يوه سو چه اريانې ژبه ده چې د هند او اروپايي ژبو د سترې کورنۍ پورې اړه لري، دا ډله هم په درې برخو وېشل کېږي. اوله ډله پښتو ژبه يوه ارياني ژبه بولي چې د اريانې ژبو په شرقی څانګه) سنسکريت (پورې مربوطه ده .دوېيمه ډله پښتو ژبه يوه اريانې ژبه ګڼي چې د هندو ايرانې ياني غربي) اوستايي (څانګه پورې اړه لري.

درېيمه ډله پښتو ژبه نه سانسيکريټ او نه اوستايي پورې مربوطه ګڼي، بلکې وايي چې پښتو ژبه يوه مستقله اريانې ژبه ده چې د سنسيکريټ او اوستايي سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

موازي لرغوني ژبه ده، یا په بل عبارت پښتو ژبه د سانسیکریټ او اوستایي تر منځ د اتصال کړی ده. د اولې ډلې څېړونکي: کلډیټ پروډ، رابرټ لیچ، رودولف هورنل او پاټ الفنسټن دي. د دوېیمې ډلې څېړونکي: جیمز ډار مسټر، ماکس میولر او جورج مارګنسټرن دي. د درېیمې ډلې څېړونکي: ډاکټر ټرومپ، شپلي ډیور، پروفیسور اډیلنګ، برنارډ ډورن، جان ملکم او اوستاد پوهاند عبدالحی حبیبي دي. پاسنیو لیکوالو د پښتو ژبې په اړوند د کدر وړ څېړنې کړي دي، کتابونه یې لیکلي دي. چې مونږ د هر یوه کدر داني کوو، نوموړنه یې د ډېرو لویو لیکوالو او څېړونکو په حیث په تاریخ کې ثبت دي. ما په دې خاطر چې د اصلي موضوع نه لرې نه شو نو په دې لنډو څو کرښو مې بسنه و کړه، د هر یوه کتابونه او نظریات او دلایل تشریح کول د ډېرې اوږدې مقالې ایجاب کوي.

لنډۍ: په هر صورت لنډۍ د پښتو ژبې اصیل او په زړه پورې ولسي ادب یوه برخه ده، چې لمن یې ډېره پراخه ده، دومره پراخه چې په یوه بیت کې بحرونه رانغاړي او د ژوند مسلط شرایط په ډېره ښکلې بڼه انځوروي. د لنډۍ لومړینیم بیت ۹ او دوېیم نیم بیت ۱۳ سیلابونه لري، دا په پښتو کې د شعر یوه خاص فورم دی، لنډۍ فقط په پښتو ژبه کې وجود لري، د نړۍ په بله ژبه کې نه شته.

لنډۍ د زرونو کلونو راهیسې د ولسي شفاهي ادب په توګه خوله په خوله او سینه په سینه له یوه نسل نه بل نسل ته را رسېدلې دي، لنډۍ د انسان په احساس ډېر ژور تاثیر کوي او د پښتني ژوند ټولې برخې په کې ډېرې ژورې لیدلی شو، چې دا صفت په دومره زور د پښتو شعرونو په نورو ډولونو کې نه لیدل کېږي. لنډۍ د پښتو ادب هغه با ارزښته پانګه ده چې پښتانه پرې ویاړي او په کې د انسان د احساساتو درجه بندي ډېره دکیکه شوي ده. د پښتنو د عواطفو، دردونو، ستونزو، انګېرونو ښکلې ترجماني کوي او د هر ذوق وړ مطالب په کې لیدل کېږي.

لنډۍ چې شاعر یې نه دی معلوم، شمېر یې نه دی معلوم، زمان یې نه دی معلوم، مکان یې نه دی معلوم، یانې هر چا ویلې، په هره موضوع ویل شوي، بې اندازې زیات ویل شوې دي. په هر وخت کې ویل شوي او د پښتني ټولنې په هر ځای کې ویل شوې دي، نو ځکه لنډۍ دا امتیاز لري چې ټول پښتانه یې خوښوي، لنډۍ د فورم له پلوه ټولې یوه فورم لري. خو د مضمون له پلوه ډېرې متنوع دي او د پښتنو د اجتماعي ژوند ټولې برخې یې په هر زمان او مکان کې په ډېر ساده، روښانه او په زړه پورې طریقه په ځان کې ساتلې دي. په لنډیو کې د پښتو ادبیاتو د ادبي فنونو ټولې نمونې په ډېر روښانه طریکه پیدا کولی شو. په لنډیو کې تشبیهات او استعارات ډېر ښکلي تطبیق شوي، زه د نمونې په ډول صرف دا یوه لنډۍ را اخلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځان يې زړو جامو کې جوړ کړ
لکه په وران کلي کې باغ د ګلو وينه

ګران لوستونکي به دا تشه په خپله و ګوري، چې په څومره قوت څومره ساده او ښکلې بڼه په دې لنډۍ کې ځای شوي ده. لکه (بحر په کوزه کې پيدا کولی شو) لنډۍ په پښتني مختلفو سيمو کې مختلف نومونه لري. لنډۍ، ټپه، مصرۍ، ټيکۍ، دا نومونه فقط د محيط په تغير سره بدلېږي نور په فورم او په مضمون کې يې هېڅ فرق نه شته.

لنډۍ، که عشقي دي، که حماسي دي، که ټولنېزي دي، که تاريخي دي، ډېرې خوږې دي، ماته ګراني او ډېرې مې خوښېږي.

په لنډۍيو کې ډېرو د قدر وړ ليکوالو ليکلي دي، چا را ټولې کړې دي، ځينو په کې تقلب هم کړی، پخوانی تاريخي لنډۍ يې پخپل نوم ثبت کړې دي، په هر صورت تر اوسه په لنډۍيو يوه ژور اکاډميک کار نه دی شوی. هيله ده چې دا نيم ګړتيا ډکه شي.

▲ دا اخري دي لنډی دا وي
اخر يې مه کړې د يارانو مجلسونه،،
(سرفراز مومند، ۲۰۱۲ زيږدی).

ګڼه.	راټولونکي / ليکوالکي نوم	ليکې / ليکنه	چاپ کال / نا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټيکی او مصرۍ	لنډۍ Lánḍéy	ټپې Ṭapé	ټيکی Ṭikéy	مصرۍ Mésréy	منسوبي Related	Suffix Voice وروستاړي غږ	Action Req'ed کړه شوی ■	(Caution) خبرداری ●	(In control) کنټرول کې ✓
۱۷	سرفراز مومند	د ډيپلوم انجنير عبدالقادر مسعود غوښتنه	۱۳۹۱ ليږدی	۲	۲								
					۲				▲ سرو ته منسوبي Related to men				
									▲ ښخو ته منسوبي Related to women				
					۱				ونه - uná: (څرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.				
					۱				ينه - ná: (څرګنده ي په غږ جملې، غونډلی سره راشي) يينه.				
									زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
									زورکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.				
									زورکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) ډېرې لږې شتون لري.				
									څرکنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) ډېرې لږې شتون لري.		۳۶۶	۱۳	ټول

ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم انجنيرعبدالقادر مسعودغوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، مصرو، ټپو او ټيکيو کچه، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

۱۵. ۱۹ لښتيليک:. ځېره ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډيپلوم اينجينيرعبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې ليکنه کې د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو کچې، ۱۳۹۱ ليږدی، (ګڼه يې په: دانې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵. ۱۸ ز. پوهندوی لال پاچا ازمون د لنډۍ او دوبيتي پرتله! کړې، ما ځنې لنډۍ او د پر تړښتی راخپستې، دوبيتې او تله يې پاتې.

,, لنډۍ د انساني ژوند او ځواک يوه هنري تفسير دی چې په عاطفي، تغزلي، مترنمه ژبه په لوړه او کره بڼه د پښتني تولني احساسات، توره، ننګ، مسافري، غوښتني هيلي او کړه وړه وړاندې کوي. د ښځې او مېړه ترمنځ کورنی ژوند، پښتني دودونه او ځانګړي مراسم راخلي.

▲ رېباره ورشه ورته وايه
که دبدۍيو زور لرې درسره ځمه

▲ جانانه ويښ يې که ويده يې
ستا تر کوټې مې لاس تړلې تېروينه

▲ په وينو رنګ توره دې راوړه
راشه په سرو شونډو يې زه درپاکومه

▲ که تور وربل مې ميراتيږي
په پښتو ننګ دی جانان نه منع کومه

په لنډيو کې د ښځې دريغ او محروميت يوه هنري تابلو وړاندې کوي، دا چې لنډۍ خوږه لګي يوه لامل يې هم دا دی چې د تولنې د يوې محرومې طبقې د زړه غږ را اخلي، د پښتني تور سرې او پېغلې د هيلو ترجماني کوي:

▲ د رنجو ګوډۍ مې ساتلی
د موزيګي په مرګ به سترګې توورومه

▲ پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنيو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ خاونده پلار مي لېونی کړې
د اشنا غېږ پسي ړنده شبکوره شومه

▲ زما ادې دادا ته وايه
خوشاله نه يمه له ناکامه کور کومه

په لنډۍيو کې ربښتيني وينا، لوږه او بربنده ژبه او مسايل انځور شوي دي. دغه مسالي هم د محروميت زېږنده دی.

▲ جانانه ستا مزګی نه شته
زما همزولې زانګو ګاني زنګوينه

▲ کاشکې چې زه د ملک لور وی
ما به پرتوګ د کوناټو په سر ترړنه

▲ په سپينه خوله يې غلی پرېوزه
لکه بورا چې په ګل مړاوې کړي وزرونه

▲ ټينګه مې مه نيسه په غېږ کې
تي مې له خامو شيدو ډک دي وبه چوينه

▲ جانانه بد مې اموخته کړې
چې خوله درنه کړم مرور ګرځې مېينه

په لنډۍيو کې د نورو اړخونو ترڅنګ د مسافری بېلابېل انځورونه وړاندې شوي دي، مسافري د پښتو لنډۍيو يوه خاص باب دی.

▲ مسافري دې ډېره و کړه
راځه، راځه روضې به خدای رارسوينه

▲ ته مسافر شوې خواره زه شوم
خواره دې مور شه چې له غېږې دې شړينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافرۍ خوړلي ياره
قربان، قربان دې له خيرنو جامو شمه

▲ چې علم وي عمل يې نه وي
لکه په خره باندې چې بار کړي کتابونه

▲ زما دې علم په کار نه دی
د اباسين ځپې دې يوسه کتابونه

▲ طالبه خدايږو به ملا شې
په کتاب پروت يې يادوې شينکي خالونه

▲ چې خدای قاضي رسول شفي شي
هلته به پېش کړم د عاشقو درخواستونه

▲ په عاشق بد مه وايئ خلکو
عاشق خو خدای و محمد يې پيدا کنه

▲ الف الله ج جبرايېل دی
م محمد دی د الله سلام ته ځمه

▲ زلفې مې مه لنډوه مورې
مار چې لنډی شي دوې سره خوله لګوينه

دا يوه لنډۍ ده، په دې لنډۍ کې د زلفو ارزښت او ښکلا ځرګنده شوې، نو لنډۍ هم په همدغه لنډ بحر کې يوه بېل ارزښت او ښکلا لري.
د لنډۍ نوم په خپله په لنډۍيو کې هم راغلی دی:

▲ لنډۍ کوه او بيا يې ليکه
چې په ټولي کې شرمېنده نه شې مېينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصره: دا هم د لنډۍ یوه نوم دی، یوه روایت دا دی چې دا د یوې توري له صفت څخه اخېستل شوی نوم دی، مصرۍ توره یوه نوم دی، هغې توري ته ویل کېږي چې تېره او برېښنده وي.

بل روایت دا دی چې مصره له مصرع څخه اخېستل شوې، همدارنګه دغه مصرع په مصرۍ اوښتې ده، مصره خواږه یا چیني ته وایي نو په لنډۍ کې خواږه زیات وي.

مصره د مصرې یا لنډۍ په ژبه:

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا خو ورک له ملکه شینه

▲ مصرې په هغه چا اثر کړي
چې یا مین وي یا يې پېغله ناسته وینه

▲ مصرې دي ډېرې څو به یې وایم
ترڅو یې وایم د زړه درد مې زیاتوینه

ټیکی: دا د لنډۍ بل نوم دی، ټیکی له ټیک اخېستل شوی دی، ټیک هغه ګانه ده چې پرتندي را ځړېږي. ښکلا یې د ټولو پام ځانته را اړوي، نو لنډۍ هم هغه ټیک دی چې په شعري فورمونو کې د خلکو زیات پام ځانته را اړوي او ښکلې ده.

ټیکی د ټیکی یا لنډۍ په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ ټیکی مې ډېرې درته و کړې
په لا اله الا الله یې ختمومه

ټپه: ټپه د ټپې په ژبه داسې یاده شوې ده:

▲ د ټپې وار راسره کې ده
ماته بې واره ټپې خوند نه راکوینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ دا نيمه شپه ده ټپې خوند کړي
څوک به مين وي څوک به ورک له ملکه وينه

▲ دا نيمه شپه ده ټپې وايه
څوک به مين وي څوک به ورک وي له وطنه

▲ د ټپې وار دربانديې راغی
شفتل خورکې رنګ دې زيړ وتښتېدنه

ټپه له ټپ څخه اخېستل شوی نوم دی، ټپ د دوه لاسونو له لګېدو رامنځته کېږي، هم ټپ د يوه سخت ګوزا له امله رامنځته کېږي او هغه ځای شين اوړي. ټپ د هېرېدو نه وي، د پيغور ټپ خو بيا عمري وي، دغه ټپ چې د لاس له ټپېدو څخه اخېستل کېږي، دا هم د دوه لاسو له اوازه را وځي، لنډۍ هم د دوه مسرو يوه اهنګين غبرګون دی.

بل روايت دا دی چې سندرغاړي د دغه صنف، د ويلو پر مهال د زيات اغېز له امله يوه غوږ په يوه لاس ټپوي او له يه کربانه! وروسته ټپې ته ځان جوړوي.
دا هغه څرګندونې دي چې کوم علمي استدلال نه لري، خو فولکلوري روايتونه دي، کې دی شي دې ته ورته نور روايتونه هم موجود وي.

د لنډۍ جوړښت: لنډۍ ځانګړی موسيقيت يا ريتم لري، د پښتو څپيز خجيز وزن پالي، لومړی مسره يې نه څپې او دوېيمه يې ديارلس څپې ده. تونيک جوړښت يې داسې دی چې په لومړۍ مسره کې څلورمه او اتهمه مسره يې خجنه ده او په دوېيمه مسره کې يې څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه خجنه ده.

▲ توتان پاخه ممانې تورې
زه د موزې د ډوډۍ څه پروا لرمه

تو ـ تان ـ پا ـ خه ـ مـ ـ ما ـ نې ـ تو ـ رې
زه ـ د ـ مو ـ زې ـ د ـ ډو ـ ډۍ ـ څه ـ پر ـ وا ـ ل ـ ر ـ مه

دوېيمه مسره يې په (ونه، يينه، ئنه، نه، مه، ه) وروستاړو پای ته رسي، همدغو وروستاړو د دغې شاعرانه وينا موسيقيت او ښکلا زياته کړې ده.

ونه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په لوړو غرو د خدای نظر دی
په سر يې واورې ورويي، چاپېر ګلونه

ينه:

▲ مازيګرى دى ښېرې مه کړه
ته به د ناز ښېرې کوې، امين به شينه

نه:

▲ زما په رنځ جانان خبر دی
دارو خو نه کړي، تش مې نه کوي پوښتنه

مه:

▲ د يار مې پېغله خور په کور ده
نيستي د ورور ده، چې بدله ورسره شمه

د لنډۍ دوېيمه اوږده مسره مانا او انځور بشپړونکې مسره ده. که دا مسره ونه ويل شي نو لومړۍ مسره يوازې بشپړه مانا او مفهوم نه شي رسولی.

▲ زه به دې مور ته زاري و کړم

دا مسره په يوازې ځان انځور يا مفهوم نه بشپړوي خو چې دوېيمه مسره ورسره مله شي نو انځور او مفهوم بشپړ شي:

پلار دې ظالم دی د ولور تمه کوينه

لنډۍ په خپلې تنګې ۲۲ څپيزې غېږکې لکه سين په کوزه کې ځايوي.

لنډۍ په همدې جوړښت کې بشپړه مانا او مفهوم رسوي، مشبوع شعر دی، نورې زياتونې يا کمونې نه مني، که پر لنډيو څوک څه ورزياتوي، هغه د دې مانا لړي، لکه په يوه پاخه دېوال پورې چې څوک ختې تپي. لنډۍ زياتره مهال د ښځينه وو له خوا ويل کيږي، ځکه چې په پښتني ټولنه کې ښځه تر نارينه له محروميت سره زياته مخ وي، زما له نظره دا چې د لنډۍ ويناوالې زياتره ښځې دي او ښځينه احساس هم په کې زيات انځور شوی دی. لامل يې دا دی چې په پښتني ټولنه کې ښځې د نارينه وو په پرتله له محروميت سره زياتې مخامخې وي، ښځې له نارينه وو سره په غربت او خوارۍ کې شريکې وې. درد يې دواړه ګالي خو د يوازيتوب

(c) ketabton.com: The Digital Library

او محرومیت ځپېږي تر نارینه وو ښځې زیاتې پر مخ خوري، په پښتني ټولنه کې دعاشق او معشوقې د دیدنونو له پاره ځایونه او پلمې هم شته، لکه د رواخلې ګودر د لاري سر دلته جنۍ د خیر په غونډه نه کېني او نه د مړې خپتې پاړسي غړوي، بلکې زیاتره دردونه جنۍ ګالي. جنۍ د خپل لالي په مسافرۍ ژاړي او باران ته دسوال ځولۍ نیسي چې:

▲ بارانه ورو، ورو پې وربېږه
په مسافر اشنا مې نه شته دالانونه

▲ که باران اوري و دې اوري
واورې دې نه اوري چې لارې بندوينه

▲ باران د ځمکې ابادي ده
شيرينه ياره زه په تا اباده يمه

هلک یا عاشق بیا باران ته په دې دعا یا غوښتنه دی:

▲ بارانه ورو، ورو را وربېږه
ليلا سالو لرې کوي لمده به شينه

بل نارينه په غريبۍ او خوارۍ پسې ورک وي، جنۍ د پلار په شرطونو او ولور پوره کولو پسې پيسو پيدا کولو له پاره لرو، لرو وطنونو ته وځي:

▲ د هيندستان په ميرو ورکه
تر ګل نازکه ياره خدای به دې ساتينه

▲ د هيندستان په ميرو ورکه
راځه، راځه روزي به خدای را رسوينه

▲ څو چې دا شنه غنم لو کيږي
ما به لالی په ژړا سترې، سترې کينه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ يوه كال به نوره درته كېنم
زيارت خو نه يې چې جنډې به دې ساتهمه

▲ سورت ياسين را باندې وايه
په ما خولې د ځنكدن راغلي دينه

▲ خط مې ليكلو ته راياد شوې
قلم مې مات شو كاغذ اوښكې تويوينه

▲ جدايي مه راولې خدايه
مرګ مې قبول دی جدايي نه كبلومه

▲ بېلتون په لوړه غونډه ناست دی
قلم په لاس دی دوه ياران جدا كوينه

لنډۍ:همدا احساس بیا په لنډۍ کې هم دښځینه له خولې را څرګندېږي چې له خپل معشوق سره د مینې څرګندونه کوي:

▲ په عسكرۍ دې خپه نه يم
خپه په دې يمه چې ګوشتې ته دې لېږينه

لنډۍ: د سپینو او تورو جامو ذکر بیا په لنډۍیو کې په دې احساس شوی دی:

▲ ښنكه په سپينو جامو ګرځې
رب دې عاشق كه چې خېرن دې و وينمه

په لنډۍیو کې خوځنده یا حسي انځورونه چې د انساني ژوند اړخونه څرګندوي ډېر ښکاري. په دغو هنري او شاعرانه انځورونو کې له باد، سپوږمۍ، لمر، کانو، بوټو، ګودر، منګي او په ټوله کې له ناشعوره څېزونوسره خبرې کېږي.

▲ د مازيګر زېړيه لمره!
په روغو وايه د رنځورو سلامونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ځمکې د خدای روی مې دروږی
چې خاورې نه کړې نازولې صورتونه

▲ د دامان باده يار ته وايه
د ځنکدن سلګی وهم تا يادومه

▲ سپينې سپوږمۍ حال راته وايه
چې مې جانان مجلس له چا سره کوينه

▲ سپوږميه سر وهه راخېژه
يار مې د ګلو لو کوي ګوتې رېبينه

د هنري ارزښت له مخې موږ دوې ډوله لنډۍ لرو:

۱: هغه لنډۍ چې په مصنوعي توګه رامنځته شوي يا بديعي ښېګڼې يا ادبي صنعتونه يې مصنوعي وي.

▲ خبرې کړې شونډې دې رېږدي
لکه سورګل چې د سبا شمال وهينه

▲ کډ دې شمشاد زلفې دې پاڼې
دا نرۍ وروځې دې کوکنار کرلې دينه

▲ خبرې لنډې، لنډې و که
د لارې سر دی ځوک به ځي ځوک به راځينه

اسطوره هم په ولسي ادب کې يوه ځانګړې ځای لري، اسطوريي کيسې زياتره ولسي رنګ لري.

په لنډۍيو کې (د پيري، ښامار، ديب، سيمرغ او...) اسطورې ډېرې تکرار شوې دي، اسطوره هم د ولس د ذهنيت زېږنده ده، نو پر همدې بنسټ هغه څه چې د ولس له خوا رامنځته شوي وي او په ولس کې مشهور وي، هغه دولسي يا فولکلوري د ادب په بېلابېلو ژانرونو کې ځان رانښيي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ همځولو ننګ راباندې و کړئ
په تور دېبي مې ودوي ژړا راځينه

▲ د تا په سترګو کې پيريان دي
چې په تا راشي جوتې ماته راکوينه

▲ د ښاپيرو په کلي راشه
چې په سورکو شونډو دې تنده ماته کړمه

▲ بدرى جمالي باکمالي
د ناز دلالې په خندا دې ستې کړمه

▲ بېلتون ښامار په لار کې پروت دی
د پاړوګر اشنا مې هېر شول منترونه

دې ته ورته په يوه شمېر نورو لنډيو کې هم دغه اسطورې په لنډيو کې انځور شوې دي. ،، (لال باچا، ۲۰۱۵ زېږدی).

څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډی او دوبيتي پرتله! ،، کړي. ما ځنې لنډی او د پر ترېښتی ځنې راخېستي، دوبيتي او تله يي پاتي په دې ليکنه کي د لنديو، مصرو، ټپو او تيکيو کچه،۱۳۹۴ ليږدی، (ګڼه يي په: داني)

Related منسوبي	Mésréy مصری	Ţikéy ټیکی	Ţapé ټپې	Lánḍéy لنډی
	۱۰	1	۲۸	۲۶
▲ سړو ته منسوبي Related to men	۵		۸	۱۱
▲ ښځو ته منسوبي Related to women	۵	۱	۱۸	۱۵
ونه - uná: (ځرګند واو په غږ کلمي سره راشي) ونه.			۴	۶
بنه - ná: (ځرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بينه.	۸		۱۳	۱۰
زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.			۴	۱
زوزکی - mana - (منه مجهوله هي * مه) مه.	۲	۱	۷	۹
زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېری لري شتون لري.				
ځرګنده ، ه ،: (کوناتوره، بختوره) دېری لري شتون لري.				

وروستاړي غږ Suffix Voice
✓ کنټرول کی (In control)
● خبرداری (Caution)
■ کره شوی Action Req'ed
ټول ۱۵ ۱۲۶

ټول ټال لنډی، ټپې، ټیکی او مصری: ۶۵
چاپ کال / نا چاپ: ۱۳۹۴ ليږدی
ليکنې / ليکنه: د لنډی او دوبيتي پرتله!
راټولونکي / ليکوونکي نوم: لال پاچا ازمون
ګڼه: ۲۰

۱۵. ۲۰ لښتيليک:. څېره ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډی او دوبيتي پرتله! ،، کړي. ما ځني لنډی او د پر ترېښتی ځني راخېستي، دوبيتي او تله يي پاتې په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصرو کچې،۱۳۹۴ لیږدی، (ګڼه يې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹.۱۵ ژې (ژ). عبدالباري جهاني یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې تر سرلیک لانډې په مقاله کې په لانډې بڼه کښلي دي.

،، ما کال یوه نیم مخکې ،، د پښتو نظم ځینې توکي او اړخونه ،، تر عنوان لانډې یوه مضمون لیکلی و. په هغه کې مې د لنډۍیو په باره کې هم څه لیکلي وو.
زه خوشاله یم زما هغه مضمون د پښتو ژبې د پوهانو او منقدینو ترڅنګ، لږ تر لږه، د یوه تکړه لیکوال او اوستاد ښاغلي آصف بهاند توجه ور واړوله. ښاغلی بهاند زما د لیکنې له دې اړخ سره چې لنډۍ مې، لږ تر لږه په پخوا زمانه کې، چې پښتنې مېرمنې د سواد له نعمت څخه بې برخې وې، د اکثریت او حتا (حتی) تولو پوهانو د نظر په خلاف، چې اکثریت لنډۍ د ښځو مال بولي، د نارینه وو مال بللی دی، مخالف دی.

ښاغلی بهاند وایي زه د جهاني له دې نظرسره چې پښتنې مېرمنې د سواد د نه لرلو له امله د لنډۍیو جوړولو وړ نه بولي مخالف یم او دا د یوې پښتنې له استعداده منکرېدل ګڼم او د ټولنې د یوه قشر پر استعداد باندې یې خاورې اړول ګڼم. د لنډۍیو په باب له پیل نه تر نن پورې ډېره سلنه فوکلوریستان په دې عقیده دي چې د لنډۍیو ډېرې سلنې تخلیقونکي، پښتنې پېغلې او مېرمنې دي چې د بند ټولنیز چاپیریال او په دې چاپیریال کې پر دوی باندې د شویو ظلمونو انعکاس او د خپل دردېدلي زړه غږ یې په کې اوچت کړی دی.

ښاغلی بهاند د خپلې ادعا د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ځینو لیکوالانو لکه حبیب الله رفیع، سلیمان لایق او محمد اعظم سیستاني نظرونه وړاندې کوي. په داسې حال کې چې یوازې د لیکوالانو، که څه هم ډېر مشهور او پوه کسان به وي، نظرونه د چا د نظر او عقیدې د ردولو له پاره کفایت نه کوي بلکه باید لازم شواهد، اسناد او نوې خبرې وړاندې شي.

لومړی خو ما، خدای مه کړه، د پښتنو ښځو او پېغلو له استعداد او پوهې څخه هېڅ وخت انکار نه دی کړی. دغه کړی، په افغانستان کې دننه او له افغانستان څخه د باندې، داسې ځوانې نجونې او مېرمنې لرو چې نه یوازې په شعر او نثر کې له نارینه وو سره سیالي کولی شي بلکه د ډېرو نارینه لیکوالانو، شاعرانو او څېړونکو زور نه په رسېږي. خو زما خبره د نن څخه سل دوې سوه یا درې څلور سوه کاله مخکې زمانې ته متوجه ده. هغه زمان چې ښځو سواد نه درلود او په قفسونو کې ساتل کېدلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يوازې يې سواد نه درلود بلکه د تولنې ظالمانه حاکمو قوانينو د يوه پردي ځلمي سره د مينې د ځرګندولو په بدل کې د هغوی سرونه غوڅول. لرې به نه ځو، د يوه وېشتمې پېړی په شرايطو کې چې د لويو او پرمخ تللو ښارونو په منځ کې ځواني نجلی ته د خپلې خوښې د ځلمي د انتخابولو حک (حق) نه ورکول کېږي او حتا له کوره اېستل کېږي او يا له ځلمي سره يوه ځای وژل کېږي. نو سل کاله مخکې تصور کول خو بيا ډېر ګران کار نه دی.

ښاغلی بهاند د خپل نظر د اثبات او زما د نظر د ردولو له پاره د ښاغلي سليمان لايق خبرې را اخلي چې د لنډيو په باب يوه ليکلي اثر په مقدمه کې يې د لنډيو ډېره زياته برخه د ښځو مال بللی دی، وايي چې ښځو د لنډيو په واسطه د ظالمانو اجتماعي رواجونو په مقابل کې ږغ او چت کړی دی او د عدالت غوښتنه يې کړې ده. ښاغلی سليمان لايق يوه ځو لنډی د مثال په توګه راوړې.

پرېږده چې بند په بند مې پرې کړي
ما چې د ژنو ياري کړه مرګ ته ورتلمه

پلاره کوډله دې ايره شه
سورکی منه دې په کارغانو و خوړمه

ښاغلی آصف بهاند وروسته ليکي چې اوستاد اعظم سيستاني هم د لايق د نظر په ځېر همداسې ګڼې چې د لنډيو پراخه برخه د ښځينه له خوا تخليق شوې دي. ښاغلی بهاند وروسته د زهير شينواري نظر راوړي چې هغه هم په دې عقيده دی چې د لنډيو ډېره زياته فيصدي د ښځو له خوا ليکل شوې دي.

لومړی خو زه د ټولو منقدينو، په تېره بيا د پښتو لنډيو د ځېړونکو، توجه دې غلت مشهور ته را اړوم چې فکر کوي د پښتو اکثريت لنډی ښځو او نجونو ويلې دي.

په دې لنډيو کې يې د سوځنده مينې اظهار کړی دی، کله يې خپل ځلمي مينان د جنګ ميدانونو، تورې وهلو، مړانې ته تشويق کړي دي او کله يې د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې بغاوت کړی دی.

په داسې حال کې چې خبره داسې نه ده بلکه په ثبت شويو لنډيو کې (که چېرې ښځو ته منسوبې شوي لنډی رښتيا هم د ښځو وبولو) اوس هم د نارينه وو ونډه زياته ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېښور د پښتو اکاډیمی مخکنی رییسې ډاکټرې سلما شاهین د پښتو لنډیو په راغونډولو ډېره خواري کړې او د روهي سندرې په نوم کتاب کې یې څه د پاسه پېنځه لس زره لنډۍ راغونډې کړې دي. د کتاب په هر مخ کې دربویشت لنډۍ راغلي دي او ما په اټکلي ډول د کتاب دوې، دوې مخه را واړول. نتیجه د هغو څېړونکو مخالفه ده چې ګومان کوي د لنډیو له سلو ډېره زیاته د ښځو له خوا ویل شوي دي.

۳۴۰ـ ۳۴۱ مخونو په شپږ.څلوېښتو لنډیو کې یوولس ښځو ته منسوبې دي.
د ۴۶۲ـ۴۶۳ مخونو کې د شپږ.څلوېښتو لنډیو څخه یوازې څلور لنډۍ ښځو ته منسوبې دي. د ۱۴۲ـ ۱۴۳ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ، د ۲۰۸ ـ ۲۰۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه ۱۴ لنډۍ، د ۲۶۰ ـ۲۶۱ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه دیارلس لنډۍ، د ۴۷۸ـ ۴۷۹ مخونو د شپږ. څلوېښتو لنډیو څخه شپاړس لنډۍ او د ۹۸ـ ۹۹ مخونو د شپږ.څلوېښتو لنډیو څخه یوازې شپږ. لنډۍ ښځو ته منسوبې دي.

زه د ټولو لیکوالانو، په تېره بیا د پښتني فوکلور د دې ارزښتمن ژانر په باب څېړونکو او لیکوالانو نظریاتو ته احترام لرم خو صرف دوی نه پوښتنه ورڅخه کوم چې دوی کله دا تصور کړی دی چې د یوه لوی خان یا غریب پښتانه په کور کې یوه ښایسته نجلۍ پر کوم ځوان باندې مینه وي، د مینې اظهار په شعرونو او سوځنده غلبلو کې و کړي. د هغې پېغلې ځای به چېرې وي؟

▲ جانانه راشه ځان اوبه که
پر سپین باړخو مې خولې دم ولاړې دینه

▲ دا پېغلتوب مې په غم زوړ که
خیالي ځوانان را باندې مري خونکاره شومه

تاسې فکر و کړئ؛ یوه پېغله په خپل کلي یا شا او خوا کې دونه مشهوره شوې ده چې د هغې سره د مینې په سیالي کې د رقیبو ځلمیو ترمنځ په جنګونو کې څو ځوانان وژل کیږي، دا پېغله لا بیا هم ژوندۍ ده، لا لنډۍ جوړ وي، په کور او محیط کې یې ښایي پلار او کاکا په جګ سر ګرځي. هېڅ نه ورته وایي!! او یا په وازه خوله نارې وهې، خپل یار د خپل سپین باړخو په خولو د اوبولو له پاره را بولي او څوک څه ورته ویلی نه شي یا نه ورته وایي.

▲ ولې دې بد راسره و کړه
ما په همزولو کې ویل چې یار لرمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نجلۍ د کلي په همزولو کې د يار نوم اخلي، د هغه په ياري وياړي او لا پر اوږو باندې سر ورته پاته دی!

▲ سپوږمۍ د خدای روی مې دروږی
جانان مې مه رسوا کوه ماله راځينه

▲ سپينې سپوږمۍ ته مې خوله واخله
د کلا سيوري ته مې مه بيايه ډارنه

پېغله نجلۍ ته په شپه کې جانان راځي، دا د رسوايي له وېرې تروږمۍ ته ترجيح ورکوي، سپوږمۍ ته خواست کوي چې د دې جانان او د هغه سره دې پټه مينه رسوا نه کړي؛ خو په بله لنډۍ کې پېغله دونه زړه وره شوې ده چې خپل هغه جانان ته چې د شپې يې کلي ته ورغلی دی. دا د خولې د اخېستلو له پاره د کلا سيوري ته ګوښه کوي، د ډارن او بې غيرته خطاب کوي. آيا دا خبرې د منلو وړ دي؟

دلته يوازې يوه دليل راوړلی شو او هغه دا چې د لنډيو ويونکي معلوم نه دي او نا معلومو پېغلو او مېرمنو ويلې دي. بيا به نو سزا چا کومې پېغلې ته ورکوله. آيا دا خبره موږ منلی شو چې پېغلو او ځوانو مېرمنو به عاشقانه لنډۍ ويلې، هغه به يې خپرولې او د دوی راز به پټ ساتل کې دئ؟ په تېره بيا چې خبره زرهاوو پېغلو او د سوونو کلونو زماني ته ورسېږي.

د طالب جان او ګل بشرې په فوکلوری داستان کې، د باچا لور پر طالب باندې مينه کېږي؛ مخکې له هغه چې له طالب سره نکاح و تړي او يا يې پلار په خبر شي، مياشتي او حتا کلونه له هغه سره پټه مينه کوي. د هغه حجرې ته ورځي او ساعتونه ورسره تېروي.

▲ سر له کتابه که را پور ته
ستا د کتاب تر حاشيو ډېر دي زما خالونه

▲ سر له کتابه که را پور ته
په سترګو ړوند شي پر کتاب در وختمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بده مرغه زموږ ځينو لويو محققينو دغه خيالي او د ناممکناتو مجموعي فوکلوري داستان، نورو دغه راز داستانونو ته د رښتونو کيسو په سترګه کتلي او طالب جان او ګل بشره او نور فوکلوري قهرمانان يې د پښتو ژبې په شاعرانو کې شمېرلي دي. ما د پښتو فوکلوري نکلونو لنډ تحليل په نوم کتاب کې دې موضوعاتو ته نسبتا مفصله اشاره کړې ده. دلته به ټولې خبرې د يوه لنډ مضمون تر حوصلې وتلی کار وي.

پوهندوی آصف بهاند وروسته د پښتو لنډيو د لرغونتوب په برخه کې زما خبرې ته اشاره کړې ده او ليکي چې جهاني لکه څرنګه چې د پښتنو مېرمنو له لوري د لنډيو د تخليق په برخه کې شک ښودلی دی. داسې يې د لنډيو تاريخي قدامت ته هم د شک په سترګه کتلي دي. خو ښاغلي بهاند په دې برخه کې هم يوازې د څو تنو پوهانو او شاعرانو په ويناوو او ليکنو استناد کړی دی، چې زما په نظر يوازې د نظرياتو راوړل، په هغوی استناد کول د يوې عقيدې د ردولو او خپلې عقيدې د ثابتولو له پاره کافي نه دي.

ما هېڅ وخت د پښتني لنډيو د لرغونتوب څخه انکار نه دی کړی بلکه د يوه پښتانه شاعر په حيث د پښتنو د دې ښکلي فوکلور په افتخار کې ځان شريک ګڼم. خو زه وايم د لنډيو د څلورنيم يا پينځه زره کلن لرغونتوب د اثبات له پاره يوازې د يوې لنډۍ مثال راوړل کافي نه دي.

زه وايم پښتنو د څلورو پينځو زرو کلونو په جريان کې، د سيمې د نورو اوسېدونکو قومونو په څېر، نه يوازې د اوسېدلو سيمې بلکه کولتورونه او مذهبونه تبديل کړي دي نو بايد چې په خپلو لنډيو کې يې د ويدي سرودونو، مهابهارت، رامايڼ او... نورو شهکارونو په څېر د سيمو، خدايانو، تاريخي پېښو او قهرمانانو يادونه کړې وی. او که يې يادونه نه وي کړې نو بيا موږ په څشي استناد کوو.

يوازې احساساتي کلمات کفايت نه کوي. د ښاغلي بهاند دا خبره کافي نه ده چې وايي زموږ پښتنو سواد نه درلود نو ځکه به يې د زرګونو کلونو زړې لنډۍ د خلکو له ياده وتلې او ثبت سوي نه وي. ويدي سرودونه او مهابهارت، چې بشر په خپل ټول ادبي تاريخ کې په دغه عظمت منظوم او پراخ شهکارونه ايجاد کړي نه دي او يوازې مهابهارت د ايلياد او اوديسه لس چنده ضخامت او اوږدوالی لري او د ۱،۸ ميليونو کلماتو څخه جوړ شوی دی؛ مخکې له هغه چې د کاغذ پر مخ وليکل شي څو سوه کلونه سينه پر سينه انتقال او په دې جريان کې کرار، کرار بشپړ شو. له بلې خوا که يوازې د سواد نه شته والی د لنډيو د نه ثبتېدلو علت وي نو دا اوس حاضر څه باندي سل زره ثبت شوي لنډۍ له کومه راغلې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ د دريو ځلورو سوو کلونو د لنډيو د ثبتولو له پاره حافظه لرو نو زه يقين لرم چې د ځلور زره کاله مخکې لنډيو ځخه به، که نور هېڅ نه وی، لږ تر لږه سل دوې سوه راته پاتې وی. البته زما مطلب بيا هم د لنډيو له لرغونتوب او قدامت څخه انکار نه دی بلکه وايم چې د يوه تحقيقاتي مضمون يا کتاب د ليکلو له پاره يوه څه دقيق او مستند دلايل په کار دي او خپلو راتلونکو نسلونو ته بايد په اټکلونو او غلط مشهور باندې قناعت ورنه کړو. په تاريخي، علمي، ادبي تحليلونو او متونو کې له اټکل او قياس څخه کار اخېستل کېږي. خو داسې نه چې ټول استناد او تحليل مو پر رواياتو او اټکلونو ولاړ وي.

د پښتو ژبې يوه ليکوال د يوې لنډۍ د تاريخي لرغونتوب د ثابتولو له پاره مجهول ته په مجهول جواب ورکوي. دی يوه لنډۍ د مثال په توګه راوړي:

▲ که د خالو لښکرې راغلې
زه به ګومل ته د خپل يار ديدن ته ځمه

,, پورتنۍ لنډۍ ناکره ده، کره بڼه يې چې په تاريخ مرصع کې راغلې په لاندې بڼه ده:
▲ که د خانو لښکرې راغلې
زه به ګوملې ته د يار سلام ته ځمه

(افضل، ۱۸۸۵ زېږدی،۱۲۱ چوپړی) او (شهسوار، ۱۳۹۱ ل ل کال، ۱۰چوپړی) ،،

ليکوال ادعا کوي چې خانو(کره: ملک خانو، ناکره : ملک خالو) د سلطان محمود غزنوي سره د هېند د فتوحاتو په جګړو کې ملګری او د هغه يوه لوی قوماندان وو.

نو په دې حساب دا لنډۍ لږ تر لږه زر کاله پخوا ويل شوې ده. البته هېڅ تاريخي متن د سلطان محمود په لښکرو کې د خانو په نوم د کوم جنرال يا پښتانه قوماندان يادونه نه ده کړې.

که چېرې چا په دې اړه کومه کېسه کړې وي نو هغه يوازې فوکلوري ارزښت لري او د تاريخي پېښي په حيث استناد نه شو په کولی. موږ بايد د خپلو ځوانو څېړونکو او زده کونکو ماغزه په دغه راز بېځايه ليکنو مغشوش نه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهندوی آصف بهاند، چې زه يې په زړه کې کدر لرم او د ده پوهه او استعداد مې پر خپل اولس باندې پېرزو دی، د لنډيو د لرغونتوب په برخه کې، بيا هم د ځينو ليکوالانو پر احساساتي کلماتو او اظهاراتو باندې استناد کوي او په دې لړ کې د ګران اسدالله غضنفر يوې مقالې ته اشاره کوي چې د شاعر پيرمحمد کاروان او شپون نظريات يې را اخيستي دي. غضنفر صيب وايي، ما له ښاغلي کاروان او اوستاد شپون سره د لنډيو د لرغونتوب په باره کې مرکې لرلې چې ښاغلي کاروان د پښتو لنډۍ د پښتنو د ارواګانو همزولي وبللې چې ډېر خوند يې را کړ. اوستاد شپون هم د لنډيو په باب د لنډيو غونډې خوږې خبرې و کړې.

د ښاغلي کاروان خبره خو د هغه د شاعرانه مزاج محصول ده، د شعر او شاعرۍ په درد خوري خو شپون يوه څه په تفصيل رغېدلی دی او بايد چې همداسې رغېدلی وی. شپون وايي زه له مارګن شترن سره تکاب ته تللی وم. د ده، اووه ځلوښت ژبې زده وې. يوازې يې د پښتو ژبې اووه لهجې يادي وې. دی هغه وخت اتيا کلن وو. غره ته يې وکتل ويې ويل:

▲ په لويو غرو د خدای نظر وي
په سر يې واورې چاپېر ګلونه

او بيا يې موږ ته و ويل ،، که افغانستان تکه، تکه شي. که يې غرونه ونړېږي او سيندونه يې وچ شي، پښتانه ټول محوه شي خو لنډۍ به پاتې وي. له دغو لنډيو به بېرته پښتانه را زرغونېږي او بېرته به افغانستان جوړ شي،،

لومړی خو، د شپون په خپله اصطلاح، د اووه ځلوېښتو ژبو زده کړه د تأمل وړخبره ده. که سړی هرڅونه نابغه شي نو د يوې ژبې د زده کړې له پاره، هغه هم په داسې توګه چې يوازې د پښتو اووه لهجې يې زده وي، لږ تر لږه دوې کلونو وخت ته ضرورت لري چې په دې حساب بايد ښاغلي مورګنسترن د خپل ژوند ځلورنيوي کلونه د ژبو زده کړو ته ورکړي وي. نورو ژورو علمي تحقيقاتو ته به يې، چې له ده څخه يې د نړۍ په کچې مشهور مستشرق جوړ کړ، چنداني وخت نه وای پيدا کړی.

خو مورګنسترن له ۱۸۹۲ څخه تر ۱۹۷۸ پورې يانې شپږ اتيا کاله ژوند کړی دی. قسمت د اووه ځلوېښتو ژبو د زده کولو له پاره کافي ژوند نه وو باندې پېرزو کړی. په دې کې هېڅ شک نه شته چې د مارګنسترن ډېري ژبې زده وې. هغه په اته لس کلنی کې سانسيکريټ ژبه زده کړې وه. لاتيني ژبه يې لا مخکې زده کړې وه او وروسته يې انګريزي، پښتو، دري، اوزبکي او بلوچي ژبې زده کړي. په ټولو ژبو يې خبرې کولې خو د دې ټولو ژبو شمېر لسو ته هم نه رسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

البته موږ به د شپون صاحب په احترام پېنځه لس ژبې هم ورسره ومنو.

خو زه ګومان نه کوم چې د مارګنسټرن په سطح يوه لوی عالم او مستشرق به د لنډيو په باره کې، چې ساده او ښکلی فوکلوري ژانر دی، دونه بېځايه او احساساتي اظهارات کړي وي. نه غرونه نړېږي، نه سيندونه و چېږي او نه پښتانه له منځه ځي.

که دا نا ممکنې پېښې، خدای مه کړه، رښتيا شي نو بيا په تشو لنډيو کې د دونه لويو حوادثو د مخنيوي زور هم نه شته.

زه نه پوهېږم چې د غضنفر په څېړ يوه درانه ليکوال ته، چې زه يې مضامين معمولاً په ډېر شوق لولم، دومره احساساتي او بېځايه کلماتو، چې د نيمي خولې خندا ارزښت هم نه لري، په يوه ثانيه چورت وهلو نه ارزي، څرنګه دونه خوند ورکړی چې په خپله مقاله کې يې ځای ورکړی دی.
ګودر:

يوه موضوع چې په پښتني لنډيو کې ډېره زياته راغلې ده هغه ګودر دی. د ګودر څخه پېغلې منګي ډکوي او په لاره کې ځلمي ورته ولاړ دي. هر يوه د خپلې خوښې کړي ښکلې پېغلې سره پټه يارانه کوي. ډېرو خارجيانو به چې افغانستان يې يا نه دی ليدلی او يا يې پوره نه دی ليدلی. د دې لنډيو څخه داسې اخېسته کړې وي چې ګودر د پښتنو ځلميانو او نجونو د ديدن او ملاقات کولو ځای دی.

ډېر هغه پښتانه ځلمي به چې د فوکلوري ادب او رښتونو کيسو او پېښو په توپير نه پوهېږي هم په دې عقيده وي چې ګودر به يوه وخت د ځلميانو او ښايستو پېغلو د ملاقات ځای وو. په داسې حال کې چې د ګودر څخه د اوبو د وړلو په وخت کې د ګودر په دوې کيلوميترې کې د نارينه سيوری هم څوک نه شي ليدلی او چې اوزګړی هغه لوري ته ورشي سر يې غوڅېږي.

د ګودر په باره کې ويل شوي لنډۍ د ځلميانو تش خيال پلو او د زړه آرزو wishful thinking ده. د ګودر په باره کې ويل شوي لنډۍ خپل فوکلوريک ادبي ارزښت لري. ځينې يې ډېرې ښايستې دي. يوه وخت به ګودر نه وي خو دا لنډۍ به سوونه کلونه ژوندۍ پاته وي او په مجلسونو کې به اورول کېږي.

▲ که ديدن کړې ګودر ته راشه
زه به منګی په لپو ورو، ورو ډکومه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
زه به له نورو نجونو وروسته پاتې شمه

▲ ګودر ته ځم را پسې راشه
ما په منګي کې پراتې راوړي دينه

▲ ګودر ته ځم راپسې راشه
منګي مې دوې دي نرۍ ملا مې ماتوينه

▲ چې ټول ګودر په ښايسته کيږي
هغې نجلۍ ته مور منګی نه ورکوينه

د ګودر او د ګودر سره نږدې، د ځوانو مينانو ترمنځ د پټو ملاقاتونو په باب ډېرې زياتې لنډۍ ويلې شوې دي او د آدم خان او درخانۍ چې د نکلونو ډولونه يې ډېر زيات دي، په يوه نکل کې د دواړو ترمنځ لومړۍ ليدنه د ګودر سره نږدې شوې ده. زما له لومړۍ ځوانۍ، اته لس کلنۍ يا نولس کلنۍ، څخه د ګودر سره نږدې د يوه ځلمي او پېغلې ترمنځ د اورېدې مکالمې هغه برخه چې اورېدلې مې ده تر اوسه په ياد ده. زه ګومان کوم چې دا مکالمه به د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې او دلته يې راوړل بې ګټې نه بولم.

▲ پر ګودر راغلې برابره
يا خولګۍ راکه يا منګی درماتومه

▲ زه چې و تاته خولګۍ درکم
زه به د بوري مورکۍ څه ځواب کومه

▲ مور ته دې داسې ځواب ورکه
چې له منګي سره پر مځکه و لوېدمه

▲ مور به مې داسې راته وايي
منګی دې روغ پر خوله دې راوړل پرهارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مور ته دې داسې خواب ورکه
منګی پر ختو زه پر کاڼو پرېوتمه

▲ زما د مورکۍ خواب دې و کړ
اوس مې پر سپېنه خولګۍ کښېکاږه غاښونه

▲ خولګۍ دې داسې مزه راکړه
چې سپېن نبات یې پر دوکان و شرماونه

له دې وروسته دوې لنډۍ په داسې لوڅو کلیماتو ویل شوې دې چې زما له پاره یې دلته لیکل ګران دي. د پښتو لنډیو تر نیمایي زیاته برخه، په ساده او ښکلې کلیوالۍ ژبه، د لوڅې او پټې مینې سندرې دي. نور نو تقریباً په هر باب یوه څه په کې موندل کېږي. سرې ویلی شي چې د کلیوالو او مالدارو پښتنو د معاشرې او اجتماعي ماحول تقریباً بشپړ تصویر دی. تر ټولو ښه خبره دا ده چې د پښتنو د خپل منځي دښمنۍیو او تربور ګلوۍیو په باره کې یا هېڅ لنډۍ نه شته او یا که شته نو د نشت په شمار دي، اکثریت لنډۍ د سوځنده او ځلمی مینې خوږې سندرې دي. ماته د لنډیو دغه مینه ناک او سوله ایز اړخ تر هر څه زیات خوند راکوي.

پوهندوي آصف بهاند وروسته یوې بلې مسألې ته اشاره کوي او هغه دا چې وایي ,, د لنډیو په باب د جهاني په نظریاتو کې تر ټولو نوی، د پام وړ او د بحث وړ نظر دا دی چې دی وایي هر څوک کولای شي لنډۍ و وایي، په خپل نامه یې ثبت کړي، څو په دې ډول د لنډیو ویلو او لیکلو یوه رقابت را منځ ته شي. دی داسې استدلال کوي چې پخوانۍ یو خلکو سواد نه درلود، لنډۍ یې په خپل نامه نه شوای ثبتولی او لنډۍ به سینه په سینه تر نورو نسلونو پورې لېږدول کېدلې. دی وایي چې هغه کسان چې وایي لنډۍ دي د شخص په نامه نه ثبتېږي، دا یوه نا پوهېدنه یا غلت فهمي ده چې که د لنډۍ شاعر مالوم نه وي، ارزښت به یې لا ډېر وي. جهاني د خپل بحث په یوه ځای کې داسې لیکلي دي:،،

ځینې څېړونکي بیا په دې عقیده دي چې اوس هم شاعران کولی شي چې لنډۍ جوړې کړي او ویې لیکي، خو په دې شرط چې لنډۍ به په خپلو نومونو نه ثبتوي. د دې عقیدې او نظر اساس هغه غلت فهمي ده چې ګواکې د لنډیو ارزښت په دې کې دی چې شاعران او ویونکي یې څرګند نه دي. په داسې حال کې چې د داسې زرګونو لنډیو ویونکي څرګند نه دي چې دومره له هنري ارزښت څخه برخې دي چې نه پر کاغذ باندې په لیکلو او نه ذهن ته په سپارلو ارزي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې زړې لنډۍ موږ. ته سينه پر سينه را رسېدلي دي علت يې دا دی چې زموږ اولسونو سواد نه درلود؛ لنډۍ يې ليکلی نه شوی او چا په خپلو نومونو د لنډيو د ثبتولو کمال نه درلود. ځکه نو لنډۍ نه ليکل شوي وې او نه يې شاعران څرګند وه.

خو که چېرې يوه شاعر د سل ګونو او زرګونو ښو لنډيو د ليکلو استعداد و لري، موږ څرنګه هغه په خپل کلام او کمال له فخر کولو له حق څخه محروموللی شو؟ پخوا چې لنډۍ ليکل شوې نه وې خو چا ليکلی نه شوی؛ اوس چې يې ليکلی شي، پربېږدئ چې په خپلو نومونو يې ثبت کړي او د رقابت په ميدان کې ښې، ښکلې او غښتلې لنډۍ ايجاد شي. يانې د لنډيو د اصيل والي او سوچه والي اساس دا نه دی چې ليکل شوي نه دي او اولسونو سينه پر سينه نقل کړي دي. بلکه خبره د لنډيو په ښايست، موضوع، متانت او تاثير کې ده.

که يوه لنډۍ ښايسته، سوچه او متينه وي؛ که يې شاعر معلوم وي او که نه وي اولسونه به يې حتماً خوښوي، سينو ته به يې سپاري، له يوې حوزې څخه به يې بلې ته نکلوي او خپل ګډ مال به يې بولي. د شاعر له مړينې څخه سل کلونه وروسته به له اولس سره اوسېږي.

بهاند وروسته ليکي چې ,, که د لنډيو ثبتولو د بېلا بېلو ستونزو په لړ کې د جهاني صاحب نظر ومنل شي چې هر څوک هر ډول لنډۍ کولی شي په خپل نامه ثبت کړي، دا پوښتنه به د ځينو فوکلوريستانو او څېړونکو له خوا مطرح شي چې مثلاً همدا نن څوک يوه لنډۍ په داسې تورو او مضمون ثبتوي چې ښايي پخوا به په عين تورو او عين مضمون ليکل شوې او ثبت شوې وي. هغه بيا څنګه کېږي، دا مسله به څنګه کېږي چې فوکلور د اولس مال دی او لنډۍ هم د فوکلور يوه برخه ده. څنګه کې دی شي چې د خلکو مال دي د يوه شخص په نامه ثبت شي،،

ښاغلی بهاند صاحب! په عين تورو او عين مضمون که يوه بيت يا يوه لنډۍ مخکې موجوده وي او څوک يې کټ مټ را نقلوي نو دا خو ادبي غلا ده. که دا غلا له کوم دېوان څخه وي او که د اولسي ادب څخه وي خبره يوه ده؛ په هغه باره کې څوک څه نه وايي. خو که لنډۍ د پښتنو د معاشرې او اجتماعي شرايطو را پېژندونکی فوکلوري ژانر بولو، که دا د مينانو او ځوانو عاشقانو د سوي مينې غلبلې، د بېلتانه په اور کبابېدل، له ځينو ناوړو کورنيو او اجتماعي مقرراتو او رواجونو سره مخالفت او کله، کله د اجتماعي بې عدالتيو په مقابل کې د ځوانو نجونو او ځلميانو بغاوت بولو نو دا ټول شيان خو اوس هم موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ څرنګه کولی شو چې خپل ځلمي د لنډۍ‌يو په فورم کې د مينې له اظهارولو او يا د اجتماعي بې عدالتۍ‌يو په مقابل کې له عکس العمل ښودلو څخه منع کړو؟ موږ به هغوی ته څرنګه و وايو چې تاسې د لنډۍ‌يو له جوړولو پرته بل د هر ډول شعرونو او نظمونو د جوړلو حق لرئ.

تاسې له کوم فارسي ژبي څخه اوريدلي چې وايي د رباعي يا دوه ايزو جوړول منع دي او که څوک کومه دوه ايزه جوړه کړي نو دا ادبي غلا ده.

همدا اوس زموږ هزاره ورونه هره ورځ په لس هاوو دوه ايزې، چې د هغوی د فوکلور يوه غني او ښايسته برخه او فورم دی نه توليدوي؟ نو تاسې بايد شاعرانو، په تېره بيا ځلمو شاعرانو ته دا وښياست چې تر کوم کال يا کلونو او يا زماني پورې د لنډۍ‌يو جوړول او ويل اړين عمل او اولسي کار وو. تر هغه وروسته د لنډۍ‌يو جوړول ناروا او د لايق صاحب په قول د فوکلور د فورم او فکر د غلا کولو عمل ګڼل شوی دی.

لايق صاحب دا کار په رډه رڼا ورځ غلا کول او د تاريخ مسخ کول بولي.

موږ د لنډۍ‌يو په فورم کې د ورته مضامينو د کارولو په سل هاوو مثالونه لرو.

او په کتابونو کې ثبت شوي هم دي.

د دې لنډۍ‌يو ويونکي په هېڅ توګه معلوم نه دي؛ د لنډۍ‌يو د ويلو تاريخ يې هم څرګند نه دی.
ويونکي يې ښايي مړه وي او که ژوندي وي موږ يې نه پېژنو.

موږ به څوک د لنډۍ‌يو په غلا نيسو او څرنګه به يې اولسي، ملي او يا د ضرورت او امکان په صورت کې بين المللي محکمې ته سپارو.
د مثال په ډول:

▲ په طبيبانو نه رغيږم
د يار په تش ديدن به روغ شم نه راځينه

▲ په طبيبانو نه رغيږم
زه ستا د حُسن تمانچو ويشتلی يمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په طبيبانو نه رغيږم
زه سترګو تورو د ليلا وهلی يمه

▲ په طبيبانو نه رغيږم
ماله په کار دې د اشنا تش ديدنونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پيغلو تومبلې دې په زلفو کې ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
پيغلې ښکاره شوې لکه لمر په ديوالونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
جينکو راوړل په اوربل کې زېړ ګلونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
ځلمي په سر د پولو ږدي لنډ کدمونه

▲ په علامه د سپرلي پوه شوم
د خاورو ګاړي نه شنړا د ګنګرو ځينه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم به مړ شم غم به قبر له ورځمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
په غم لړلې يارانې ستړی دې کړمه

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
غم کې به مړ غم کې به تورې خاورې شمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په غم پيدا په غم کې لوی شوم
وړکوټی مړ وی چې مې نه ليدی غمونه

دا مثالونه په سل ګونو دي او موږ د خپلو لوستونکو وخت نه سو ورباندې ضايع کولی. اوس خبره دا ده چې موږ به په دې لنډيو کې کومه يوه اصيله بولو او څوک به را نيسو چې هلکو!!؟؛ دا د اولس مال مو ولې غلا کړی او تاريخ او فوکلور مو څرنګه مسخ کړی دی. دا کار خصوصاً هغه وخت ډېر ګران دی چې د لنډيو، فرضي، غلا کوونکي مړه وي او موږ د چا د ګرېوان نيولو او د ډېر قهر(ځاځ) په صورت کې د څېړلو وس ونه لرو.

اوس خبره په دې کې ده چې اولس څوک او شاعر څوک دی؟ دا شاعر خو هم د اولس بچی دی. هغو کسانو چې لنډۍ يې ليکلې او په اولس کې يې خپرولې، هغوی له اسمان څخه راغلي ول؟ که اوس کوم شاعر يا شاعران را ولاړېږي د خلکيانو او پرچميانو په وخت کې د پل څرخي د زندان ترخي شپې ورځې او غير انساني شکنجې د لنډيو په کالب کې اچوي. شاعران را ولاړېږي پر کابل او د افغانستان پر نورو ښارونو باندې د مجاهدينو د حکومت او د تنظيمونو تر منځ د جنګونو له امله د ښارونو د تباه کېدلو په باب ښې له سوزه ډکې لنډۍ جوړوي او ليکي. که اوس شاعر يا شاعران په پېښور او د پاکستان په نورو ښارونو کې د افغان مهاجرينو سره د پاکستاني مقاماتو د بدسلوکو او د مهاجرينو د بدو ورځو په باب لنډۍ ليکي د دې کار عيب (ويار) او نقص په څه کې دی.

همدغه لنډۍ به پنځوس او سل کلونه وروسته زموږ د تاريخ يوه فصل وي. شاعران به يې مړه وي او لنډۍ به يې، که د دوی په نومونو چاپ شوي وي که نه وي، د نورو لنډيو په څېر د اولس مال وي. نه لنډۍ او نه يې کالب کوم مقدس حيثيت لري. که موږ په دوولس سپلابي بحر کې د زرګونو غزلونو د ليکلو حک لرو.

د لنډيو په خواږه کالب کې هم د زرهاوو لنډيو جوړلو مستحق يو او حتا زه خو خپل ځوانان دې ته را بولم چې د دې خواږه کالب د ژوندي ساتلو له پاره هغه ته نوي، نوي مضامين ور واچوي او يوازې د بېلتون او غماز څخه په شکايت کولو بسيا نه شي.

البته ځوانان بايد کوښښ و کړي چې خپلې لنډۍ په خپلو خاصو ټولګو کې په خپلو نومونو چاپ کړي او د راټولو شويو يا را ټولو کړو لنډيو په کتابونو کې يې وانه چوي. په دې توګه به هم د هر شاعر خپل، خپل شعري استعداد څرګند وي، هم به پخې او بېخونده لنډۍ سره بېلې شوي وي او هم به مو د لنډيو امانت، چې له بده

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرغه تر اوسه نه دي خوندي شوي، ساتلې وي. که په دغه شکل مخ ته ولاړ شو نو بيا به له يوې خوا د اصيلو پخوانيو لنډيو پر حريم باندې تېرى هم نه وي شوى او په همدغه خواږه قالب کې به مو، راتلونکو نسلونو ته، د خپلو پيغامونو د رسولو کار جاري ساتلى وي.

په لنډيو کې د کيفيت او کميت مسأله:

تر اوسه پورې چې ځېړونکو د لنډيو د راټولولو په کارونو ځانونه ستړي کړي دي، خوارى او زحمتونه يې د ستاينې وړ دي، البته د هغوى په کارونو کې يوه لوى عيب دا دى چې د لنډيو په نوم او شکل يې هر څه لاسته ورغلي دي هغه يې را غونډې کړي دي.

د خپلو کتابونو ضخامت خو يې زيات کړى او د زياتو او لا زياتو لنډيو د راغونډولو په مسابقه کې يوه له بل څخه مخکې شوي دي، خو د ښايستو او اصيلو لنډيو رنګ يې بد کړى او خوند يې خراب کړى دى. د لنډيو د راټولولو کار بايد دوام و کړي. ښايي اوس هم داسې لنډۍ وي، زه يقين لرم چې وي به، چې تر اوسه د لنډيو په کتابونو کې نه وي راغلې؛ خو تر وسه، وسه بايد کيفيت ته پر کميت باندې ترجيح ورکړه شي.

موږ داسې ډېرې لنډۍ لرو چې د شکل له مخې هېڅ نيمګړتيا نه لري. کټ مټ لنډۍ ده، خو د متن له مخې هېڅ خوند نه لري او له ورايه ښکاري چې هسې د کتاب پاڼه په توره شوې. د لنډيو شمېر وربانډې زيات شوى دى.

دا لنډۍ ښايي د ډېرو زړو پانو څخه را نکل شوي وي؛ مګر د لنډيو په کالب کې هر څه د راغونډولو ارزښت نه لري. د مثال په توګه:

▲ په تېښته نه خلاصيږې ياره
مُهر محکم دې د يارۍ ولګونه

▲ په توره ځان خاشې، خاشې کړه
زه به مرهم د سپينې خولې درباندې ږدمه

▲ په ځکندن کې راله راشه
په خمارو سترګو مې ته کيږده لاسونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ په ځکندن مې ځان حضور کړه
کښل مې لبان کړه چې بیا نه کړې ارمانونه

▲ خاونده ته مې مدد ګار شې
نفس او شیطان مې اباسین ته غورځوینه

▲ د زنې خال دې پیرنګی دی
ځکه دې پلار د انګریزي سلام کوینه

▲ د زړه مکان مې جانان لوټ کړو
د خوشالۍ سامان یې ټول و چلاونه

▲ دلاله سرې پنړې په پښو کا
د فلانکي خان له پاره و غواړه ملکونه

▲ دلاله شنې لښتې به و خورې
که په ورتلو دې جانان ونه ژړونه

▲ دلاله فکر په کې و کړه
چې شال شړی سره یوه ځای نه کړې مینه

د دغه راز لنډیو شمېر سل ګونو او بنایې زرګونو ته ورسېږي، خو هېڅ وخت به د کتابونو له پاڼو څخه بهر ونه وزي او هېڅکله به یې اولسونه خپلو سینو ته ونه سپاري.

یوازې هغه لنډۍ د اولسونو په سینو کې ځای نیسي او یوازې هغه لنډۍ زموږ د غني فوکلوري میراث برخه کېدلی شي چې له خولو را و وزي او پر زړونو کښېني.

داسې لنډۍ شته چې ما څه باندې پنځوس کاله مخکې د لومړي ځل له پاره اورېدلې او بیا مې تر نن ورځې پورې له یاده نه دي وتلې. په دې لنډیو کې بنایې د ساده او معصومي پښتنې مینې هغه رنګ پروت وي، هغه شرنګ و لرې چې له یوه ځل اورېدلو سره په زړه ننوزي او بیا د وتلو لاره نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

▲ مسافري دې روزي مه شه
زه دې ملاله خوله ویده پرې ایښې یمه

▲ زیارت کوم نه را رسیږي
خدایه که ګډ کړې دا د کاڼو زیارتونه

▲ تر دې بوړي توپک دې ځار شم
په اوږه ستا دی کړه زه د خیاله ځمه

▲ سپوږمۍ پر منځ د اسمان راغله
زه خواره ناسته مرور پخلا کومه

د پښتو فوکلور زیاته توجه غواړي. ویلیم جونز، جیمز ډار میسټېټر، تور برن او نورو د پښتنو د فوکلوري سندرو، نکلونو، متلونو او لنډۍیو په راټولولو کې ډېره مرسته کړې ده. د مرحوم محمد ګل نوري، پروفیسر سیال کاکړ، ډاکټرې سلما شاهین او نورو خواخوږو زیار او زحمت جلا، جلا د ستاینې وړ دی او د پښتو ژبه به یې پوروړې پاته وي. خو د پښتو ژبې د فوکلور ډېرې برخې، په زیاته د فوکلوري سندرو برخه، چې ډېرې زیاتې تاریخي پېښې په کې نغښتې دي، ډېر زیات کار ته اړتیا لري او زه یقین لرم چې ډېرې داسې ارزښتناکې سندرې به د تل له پاره ضایع شوي وي چې زموږ د تاریخ ناسپړلي رازونه به یې ویلی.،، (عبدالباري،۲۰۱۶ زیږدی)

گڼه.	راټولونکی / لیکوونکی نوم	ټیکی / لیکنه	چاپ کال / ځا چاپ	ټول ټال لنډۍ، ټپې، ټیکی او مصرۍ	Lánḍéy لنډۍ	Ṭapé ټپې	Ṭikéy ټیکې	Mésréy مصرۍ	Related منسوبې	ورووستاړي غږ Suffix Voice	کره شوی Action Req'ed	خبرداری (Caution)	کنټرول کې (In control)
۲۱	عبدالباري جهاني	یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې	۱۳۹۵ لیږدی	۵۱	۲۲	۱۸		۱۱	ځېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډیو، مصرو، ټپو او ټیکیو کچه، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)		۶۴۲	۳۷	ټول
					۱۱	۸		۲	▲ سړو ته منسوبې Related to men				
					۱۱	۱۰		۹	▲ ښځو ته منسوبې Related to women				
					۱۰	۶		۲	ونه - una: (څرګند واو په غږ کلمې سره راشي) ونه.				
					۳	۲		۵	ینه - ná: (څرګنده ی په غږ جملې، غونډلې سره راشي) بینه.				
					۱				زوزکی - ana: (نون زور ولري) نه.				
					۸	۱۰		۴	زوزکی - mana - (منه مجهوله هې * مه) مه.				
									زوزکی ، ه ،: (ترله، خوله، مغوله، خپله) دېرې لږې شتون لري.				
									څرګنده ، ه ،: (کوناټوره، بختوره) دېرې لږې شتون لري.				

۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. ځېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ،، یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لیږدی، (ګڼه یې په: داني)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. د انځورونو، ځېرو او لښتیلیکو لړلیک:

لومړي ټوک د انځورونو لړلیک:.

۱:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۱ انځور).. ۱۸
۲:- دوې سره مار (# ۲ انځور)... ۱۸
۳:- د لټکې یا دوې سره مار (# ۳ انځور).. ۱۸
٤:- د لټکې یا لنډۍ (# ۴ انځور) ۱۸
۵:- د تور دوې سره مار یا چورنیا د نړۍوالې ګنې ګڼه ۶۱۰۷۶ یا توره لټکه،
یا توره لنډۍ (# ۵ انځور) ۱۹
٦:- لنډۍ (# ۶ انځور) ۱۹
۷:- د لنډۍ (# ۷ انځور) ۱۹
۸:- د دوې سره مار، لټکه یا لنډۍ (# ۸ انځور) ۱۹
۹:- لنډۍ (# ۹ انځور) ۲۰
۱۰ :- لنډۍ خپل خواږه خوري (# ۱۰ انځور)... ۲۰
۱۱:- د لنډۍ ایکسري (# ۱۱ انځور).. ۲۰
۱۲:- لنډۍ په ډډ دمه ده او خوب کوي (# ۱۲ انځور) ۲۰
۱۳:- لنډۍ خپل لوري ته بدلون ورکوي، چې په کومه لاره سپخه شي، زموږ
لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه پېیلې یا شعر سره تشبع کړی دی.
(# ۱۳ انځور) ۲۱
١٤:- ښکلې او خوږه لټکه، لنډۍ یا دوې سره مار، لنډۍ چمتو ده، ځارنې کوي.
روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د لنډیو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي
اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو لټکه له یوه بڼه شعر سره تشبع
کړی دی. چې ورته لنډۍ وایي او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته دې......... ۲۱
۱۵:- وران ټپ ۱۴۷۱-۲۴۷۴-۸-۱۰۰-۱۴ (# ۱۵ انځور) ۳۰
١٦:- ۶۸۸۲۹ووندس، ټپ،(WOUNDS ۶۸۸۲۹) . (# ۱۶ انځور) ۳۰
۱۷:- د رنځور یار ټپ (# ۱۷ انځور) ۳۰
۱۸:- د نورستانۍ مېرمنو د واده انځور دی، چې د ټیکۍ چارپېریال انځور وي.
روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د ټیکۍ یو له پاره، کټ مټ یې همدا فلسفي
اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نیکونو ټیک له یوه بڼه پېیلې شعر
سره تشبع کړی دی. چې ورته ټیکۍ وایي، او ټولې ځنګېرنې یې سره ورته
دي. (# ۱۸ انځور).. ۳۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹:- ډاګير - سره زرو- له يو آر څخه.- ۲۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۴،۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. (# ۱۹ انځور) ٤٦

۲۰:- لوريستان - او سپنېزه- ژيړو- ډاګير- ۱۵۰۰ مخزېږدي. له نن څخه ۳،۵۱۷ کاله واړندېنۍ ده. نن د فيبروري، ۲۸، ۲۰۱۷ زېږدی دی. (# ۲۰ انځور) ٤٦

۲۱:- ويسيکس- رافيار – ټيسټوډ - همفيشيري مصرۍ. (# ۲۱ انځور)........ ٤٦

۲۲:- ماراکون سپينو زرو مصرۍ ۱ ايل جي. په ډانګ پيلي روڼ بوږم چې داسې مې و کښل د مصرۍيو له پاره، کټ مټ يې همدا فلسفي اړخ وندی دی، زموږ لرغونو پښتنو نيکونو مصرۍ له يوه بنه پېيلې (پېړان، اشلوک، شپږ يا شعر) سره تشبې کړی دی. چې ورته مصرۍ وايي، او ټولې ځنګېړنې يې سره ورته دي. (# ۲۲ انځور).. ٤٧

۲۳:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نځاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپين بګرونډ لري، ګڼه يې ۵۰۰۶۳۴۵۲ (# ۲۳ انځور) ٤٧

۲٤:- خوندي شوی انځور د مصرۍ نځاګرې له مصرۍ تورې سره. چې د انځور شاه سپين بګرونډ لري، ګڼه يې ۶۳۲۷۱۱۲ (# ۲۴ انځور) ٤٧

۲۵:- مصرۍ سکيميټارا ۲ ايل جي (# ۲۵ انځور) ٤٧

۲٦:- يو آر - سيمېټار- د- ډبليو اي بي. مصرۍ (# ۲۶ انځور)................ ٤٨

۲۷:- ډاګير - د هډوکي لاستي والا مصرۍ (سپين موټي مصرۍ) (# ۲۷ انځور) ٤٨

۲۸:- مملوک - نېکمرغه - مصرۍ – د محمد رسول الله مصرۍ (# ۲۸ انځور) ٤٨

۲۹:- توره - املاش - دوديزه – زر مخزېږدي کالنه (# ۲۹ انځور) ٤٨

۳۰:- می سينين - ډاګېر - د ځمريانو د ښکار مصرۍ (# ۳۰ انځور) ٤٨

۳۱:- د محمد رسول الله مصرۍ # ۳۱ انځور) ٤٨

۳۲:- د ليکاني يا کلم په بڼه څو خورې مصرۍ. (# ۳۲ انځور) ٤٨

۳۳:- د لنډۍيو، ټپو، ټيکۍيو او مصرۍيو، د رنګونو ښکاروندي جدول څخه ګټه پورته کولو، د رنګونو د ټاکلو کړنلارې انځور. * زه څو سکرينو څخه په يوه محال ګټنې اخلم، زما د کمپيوټر د ښېښې انځور. (# ۳۳ انځور) ٦٧

۳٤:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لېږدي (۱۹۴۶ زېږدي)، ۱۱۲ چوپړي انځور.* ما يې انځور باستلی دی، د پخښتۍ يې سورڅکی تت سور رنګ لري. (# ۳۴ انځور) ۱۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۵:-ګل باچا الفت د پښتو سندرې کتاب چې ۱۳۲۵ لیږدي (۱۹۴۶ زیږدي)، ۱۱۸ چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۶ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوړد دی. (# ۳۵ انځور).. ۱۰٦

۳٦:- محمد دین ژواک د پښتنې سندرې لومړی برخه ۱۳۳۴ لیږدی ج چوپړي انځور. د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۴ ده او سریل ګڼه یې ۱۲۵۹۴ ده، پرله پسې نمبر د پښتو ټولنې ۱۱۵ ده، چې ټولې په کې ۷۳۰۰ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې سره ګډې ټولې شوې دي. چې ۱۳ داني لنډۍ، مصرۍ، ټپه او ټیکۍ په کې په نښتوزې کې صدیق الله رښتین سره ګډې په کې کښلې دي. * ما یې انځور باستلی دی، له A٤ یې د چوپړو(مخونو) جوسه لږ اوږد دی. (# ۳٦ انځور) ۱۲۰

لومړي ټوک د ځېرو لړلیک:.

۵. ۱ ځېره ۱. الف په وار، وار (د هرو۱۰٬۰۰۰الیکل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۵. ۲ ځېره ۱. ب په وار، وار (د هرو۱۰,۰۰۰ویل شوي شعرونو)، ۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ۱٤

۱۰. ۳ روښنایی یا رڼا د لنډې ځپې او اوږدې ځپې ترمنځ د رنګونو ځرنګوالی ٥٧

۱۰. ٤ ځېره ۱. ۲. ۱ پېنځه ځلوښتو پښتو شعرونو او یوه سلو شپېته ښلا ښېلو نورو پښتو شعرو رنګونو ښکاروندی (د رنګونو کوډ)،۱۳۹۵لیږدیز لمریز کال ٦٦

۱٤. ٥ ځېره ۱. ۳ الف زما د کتاب ځلېر کې د ددو دود څخه زما د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني) ۹٥

۱٤. ٦ ځېره ۱. ۳ ب زما په نیمګۍیو او زما په ایزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۷ - ۰۱- ۱۶ (ګڼه یې په: داني).....۹٥

۱٤. ۷ ځېره ۱. ۳ ټ له دې ټولو ۱۱راډیوګانو څخه د پښتو لنډۍ، ټپې، ټیکۍ او مصرۍ د دوی پر ځپو په ورځ کې یوه خپرېږي. ۱۰٤

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي ټوک د لښتیلیکو (جدولونو) لړلیک:.

۱۴. ۱ لښتیلیک ځېره ۱. ۳ پ. ,, ځلېږ کې د ددو دود،، زما په لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ - ۱۷ (ګڼه یې په: داني)....................۹۶

۱۴. ۲ لښتیلیک:. ځېره ۱. ۳ ت. زما اېزو کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۲۰۰۶ – ۱۷ (ګڼه یې په: داني)...۹۶

۱۵. ۳ لښتیلیک:. ځېره ۲. الف ګل پاچا الفت ,, پښتو سندرې ،، لیکي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۲۵ لېږدی (۱۹۴۶ زېږدی)، (ګڼه یې په: داني)...۱۱۹

۱۵. ٤ لښتیلیک:. ځېره ۲. ب محمد دین ژواک ,, پښتنې سندرې ،، لومړی برخه لیکی، په ننتوزې د ج چوپړي کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۳۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني)...۱۲۳

۱۵. ٥ لښتیلیک:. ځېره ۲. ب – ۱ پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د پوهاند صدیق الله رښتین په اوومه ګڼه مقاله پښتو پېژندنه کې،۵۰ چوپړي، کې د صدیق الله رښتین د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۲٤

۱۵. ٦ لښتیلیک:. ځېره ۲. پ پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د پوهاند دوکتور سید بهاء الدین مجروح په مقاله لنډۍ یو کې د پښتنې مېرمنې یوه خاصه ځېره،۱۴۶ چوپړي، کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۵۴ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱۲۸

۱۵. ۷ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت پښتو ټولنه ,, پښتو ځېړنې ،، د سلیمان لایق په مقاله لنډۍ سرلیک او په لنډۍ یو کې د تغیر او بدلون پروسه، څلورم او پینځه دېرشتم چوپړي کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۱٤٥

۱۵. ۸ لښتیلیک:. ځېره ۲. ت – ۱ قلم ټولنه ,, چې لایق په لنډۍ یو باندې کنفرانس ورکوي ،، د بازمحمد عابد ثبت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

کښلی متن، ۱۳۸۷ لېږدی، ټول چوپړي، کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۶۱ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۵۸

۱۵. ۹ لښتيليک:. څېره ۲. ټ ,, د پښتو شعر ځمکګچپو هنې (هندسې) جوړښت ،، محمد محمد اسمعيل يون، ۷ او ۱۳۸ چوپړي، کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۷۷ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۶۱

۱۵. ۱۰ لښتيليک:. څېره ۲. ج ,, د پښتو د ولسي ادب لارې ،، څېړنوال دوست محمد دوست شينواری، لنډۍ سرليک کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۶۵

۱۵. ۱۱ لښتيليک:. څېره ۲. چ جانان ,, پښتو لنډيو کې محروميت ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۵ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۷۰

۱۵. ۱۲ لښتيليک:. څېره ۲. ځ ,, د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهميت ،، فياض علي شاه اخونزاده ، ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۷۵

۱۵. ۱۳ لښتيليک:. څېره ۲. خ محمد حامد حليمي,, لنډۍ د ګلونو په سمندر کې ،، په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۶ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۸٤

۱۵. ۱٤ لښتيليک:. څېره ۲. خ ولايت خان ځدراڼ ,, د پښتو لنډيو په اړه يوه څو خبرې،، په دې ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۷ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې)... ۱۹۰

۱۵. ۱۵ لښتيليک:. څېره ۲. د آلمان ږغ راډيو ,, په پښتو کې لنډۍ څه ته وايي؟ ،، حبيب الله رفيع د مرکې کښلی متن، ليکنه کې د لنډيو، ټپو، ټيکيو او مصريو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه يې په: دانې) ۱۹٤

۱۵. ۱٦ لښتيليک:. څېره ۲. د – ۱ حبيب الله رفيع د هارون حکيمي د مرکې د پوښتنو ځوابونو کې ,, د پښتو لنډيو ژوند څلورنيمو زرو کلونو ته رسوي ،، په دې ليکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۲۰۴
۱۵. ۱۷ لښتیلیک:. څېړه ۲. ډ محمود نظري ,, په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۲۱۰
۱۵. ۱۸ لښتیلیک:. څېړه ۲. ر سرباز خان ,, پښتو ادب کې د ټپې یا لنډۍ مقام ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۸۹ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۲۲۲
۱۵. ۱۹ لښتیلیک:. څېړه ۲. ړ پوهنمل سرفراز مومند څخه ,, د ډیپلوم انجینیر عبدالکادر مسعود غوښتنه ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو کچې، ۱۳۹۱ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۲۲۵
۱۵. ۲۰ لښتیلیک:. څېړه ۲. ز پوهندوی لال پاچا ازمون ,, د لنډۍ او دوبیتي پرتله! ،، کړې. ما څنې لنډۍ او د پر تړښتی څنې راخېستې، دوبیتي او تله یې پاتې په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۴، (ګڼه یې په: داني) ۲۳۵
۱۵. ۲۱ لښتیلیک:. څېړه ۲. ژ عبدالباري جهاني ,, یوه ځل بیا د لنډۍیو په باره کې ،، په دې لیکنه کې د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرو کچې، ۱۳۹۵ لېږدی، (ګڼه یې په: داني) ۲۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷.   د کره لیکنۍ پښتو په پښتو تشریحي وییکو چوپړي، د پښتو ابېڅې په سته په لاندې لښتیلیک کې کښل شوي:

بېلګې:-
وی د ابېڅې په سته   مانا، د چوپړي ګڼه له ټکی لرونکې کامې او ټکي نه ورسته په شمېر باندې ښودل شوي.

۱. اې (ا، الف)

اباː پلار، د مور خاوند، د مور څښتن، د مور ساتونکی، د مور میړه، والد.؛. ۷۳ چوپړي کې (پاڼه کې ، مخ کې ، صفحه کې، مخګڼه کې) شتون لري.

ابېڅهː یوه توری، یوه حروف، ښځېنه لړ نوم دی یا مفرده ښځېنه وی ده. لکه:. ا (اې)، ب (بې)، ت (تې). ؛. ۷۶

ابېڅېː ډېر نوم د تورو دی ښځېنه وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابېټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ۷۶ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق
دودیز: ا؛ غږېز(فونومیک): a؛ نوم: اې (اه، زور)؛ بېلګه: اره، اړ؛ غږېزلیک ará, aṛ.
؛. ۳، ۱۰، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۶۳، ۶۷، ۱۰۱، ۲۵۹، ۲۶۳ او ۲۶۶ چوپړو کې شتون لري (او ۲۸ وارې نور په بېلا بېلو چوپړو کې راغلی دی).

ابېڅیː یوه توری، یوه حروف، نر لړ نوم دی یا مفرده نر ویکی دی. ا (اې)، ب (بې) ت (تې). ؛ ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۱، ۲۷۳ او ۲۷۸ چوپړو کې راغلی دی.

ابېڅي ډېر نوم د تورو دی نر وی ده، ټول توري، ټوله الفابا، الفابېټ له اې څخه تر یې پورې.
لکه:. زموږ د پښتو ژبې ٤٩ ابېڅې:
الف ا، آ، ب، پ، ت، ټ، ج، چ، ځ، څ، خ، د، ډ، ر، ړ، ز، ژ، ږ، س، ش، ښ، غ، ک، ګ، ل، م، ن، ڼ، و (اوږد واو)، و (لنډ واو)، و (ښواک واو)، ه، زورواله هې(ه یا ــه)، زورکۍ هې(ه یا ــه)، ې، ي، ی، ۍ، ئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ث، ح، ذ، ص، ض، ط، ظ، ع، ف، ق). ؛ ۲۷۳

اخته: مشغول. ؛. ۱۲۵ او ۲۵۳

ارو: راګ دی: سا دې دې ګې دې ما نا دې په دې ګې ما پا نې سا. ؛.۲۶۰

اشنا: ملګری، دوست، انډیوال. ؛. ۹، ۲۲ او ۲۴۸ (ټول ټال۴۶ وارې نور)

انګړ: اکر، حالت او وضع (بد انګړ) ؛. ۲۶۰

اوب: اوبدل یا (بافت) . ؛. ۷۶

اوړدپېری: اوږد پړاوی. ؛. ۶

اوړدمنګی: اوږد عمری. ؛. ۶

اپنجینېر: یوه فرانسوي وی ده. هغه څوک چې طبیعت په خبرو راولي، د طبیعت ژبه ده چې زي روح شیان په خبرو راولي،بردابنت، طاقت، ظرفیت، څرګند والي او ځانګړنې یې معلوموي. او په اصطلاح کې هغه متخصص ته وایي چې د یو شي په باره کې په زهن کې پلان جوړوي او بیا یې د خطونو په واسطې سره ترسیم او تیاره وي. ؛. ۲، ۳، ۱۰ او ۲۸۷، ټول ۲۱ واري راغلی دی.

۲. آ

آر: اصل. ؛. ۶

آړوتی: شرطی. ؛. ۶

آند: فکر، نظر ، اند. ؛.۶

۳. بې (ب)

بوړ: راټول. ؛. ۲۶۰

بوړولي: راټول کړي، راټولولي. ؛. ۲۶۰

بوړم: راټولوم. ؛. ۲۱، ۳۰، ۳۷، ۴۷، ۷۶، ۲۵۳ او ۲۵۴

بوړوم: راټولوم. ؛. ۳۵، ۹۳ او ۱۰۵

بولن: معقول، بولنې (معقولې). ؛. ۲۶۰

بیدیا: ټټنګ، بیابان، دښته، صحراء. ؛. ۲۶۹

بېلګه: نمونه، ورته بڼه، مثال. ؛. ۴، ۱۲، ۱۳، ... . او ۱۷۹ (۱۴ وارې نور په بېلابېلو چوپړو کې راغلی دی)

٤. پې (پ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

پار: ساعت، وار. ۶. ۲۶۱
پړ: چپه، نسکور، ژیړمخی، زیړمخی، ملامت. ۶. ۲۶۱
پښت: نسل . ۶. ۴۶
پښپله: قافیه ۶. ۷۰، ۷۳ او ۲۷۴
پلوه: اړخه. ۶. ۲۱، ۲۲۴ او ټول ټال ۱۹ داني نور شتون لري.
پوړ: منزل. ۶. ۴۵، ۷۸، ۹۴ او ۱۵۳
پیدایښت: زوکړه. ۶. ۳۸ او ۲۷۰
پینۍ: کائینات. ۶. ۲۶۱
پېیله: اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱
پېیړن: پېیله، اشلوک، شېر، شعر، (نظم). ۶. ۲۵ او ۳۱

۵. تې (ت)

توکي: مواد. ۶. ۹، ۲۲، ... . (ټول ټال ۱۸ وارې نور)
تور: په پړتیا تورن، ملامتیا. ۶. ۲۶۱

۶. ټې (ټ)

ټپه: د وی یا ویکیي له پامه (په لغات کې) ټپه هغه دوې سرې پېیلې (پېیړن، اشلوک، شېر یا شعر) ته وایي چې د ټپ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شېر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېځو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټپې د مسرو شمېر یې ۲، د ځپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټپې توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، وروره، یه الکه، یه پښتونه، یه کربانه، کنه او داسې نور... .)،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو پېښې یا قافیې کلمې یا غونډلې نه لري. خو د دوهمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره ټپه باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هي ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودي، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، ټپه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

په نورو ژبو کې د دې ډول پېبیله (البته په همدې وزن او اهنګ) ځرګ لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د ټپې په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو ټپو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د تطبیق وړ دی، یانې داچې د هرې ټپې لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوهیمه ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.
د هرې ټپې، د لومړۍ څلورمه او اتهمه ځپه؛ د دوهیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه ځپه، خجنه وي؛ ډېرې وخت په کې کومه ځپه په کې نه احساسیږي له سیمه ییزو غږو سره هم ځپه په خپل کیفیت نه پاتې کېږي او په نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۷، ۲۶، ... . ۲۵۵ (ټول ټال ۹۵ وارې نور)

ټپې: ټپه یې یوون نوم دی، یا مفرده وۍ یې ټپه ده او ټپه ډېرنوم ټپو (نارینه وۍ) او ټپې (ښځېنه وۍ) کېږي. ؛. ۷، ۸، ۱۰ ... . ۲۸۳ (ټول ټال ۱۷۵ وارې نور)

ټپه ایزې (ټپیزې): د وۍ یا ویکیي له پامه ټپه ایزه هغې درې سرې پېبیلې ته وایي چې درو ټپو سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، ځرنګوالی او ځرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېبیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ۍ او ... .،، ځخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بيرغي کولو (فلګياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی ټپه ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د ځپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږوي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نيمواک په ملګرتيا منځ ته رازې او لکه يوستووی اواز يوه وار پټليز له خولې راوزې د يوه غبرګغږ لومړی ټوک يوه خپلواک او دوهيم ټوک يې يوه نيم واک اواز وي، کله زورکی واله يې يا نرمه ,,ی،، او زرکی واله يې يا درنه يې ,,ی ،، او داسې نور. ديفتنګونه ,غبرګغږونه، ناټرووييکي، ټرووييکي، سټربل، اوسټربل، پارنوييکي، بلنوييکي، اندېښنې، هيجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شيرينه، ګرانه، يا الله، يه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، يه کربانه!، يه پښتيانا!، يه ځلميه!، هه بچيه!، فردوس خانه!، لغمانيه!، يه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته ميره!، وی اه!، دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ايزې (ټپيزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پيل کې، کله منځ او ډيرای وخت په پای کې ويل کيږي او د ځپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې يا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوهيمې او درېيمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره لنډی ايزه بايد د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګنه ابيځې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي، ټپه ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.

او درېيمه مسره يې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټپه ايزې، د لومړی او دوهيمې مسرې ځلورمه او اتهمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه او د درېمې مسرې ځلورمه اتهمه او دولسمه ښه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه ښه باندې زورنه نه احساسېږي. له سیمه ییزو غږو سره هم ښه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د ښپېزه او خجیزه ټولوالې سره سره پر یوه نازورنه ښه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي ښه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې ښپې خوږغږي د ټپه ایزې مېچې د ښپېزه او خجیزه ټولوالي ترڅنګه د ټپیزې یوه بل رغنده ټوک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ښه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاینې ټوکونه په یوه پیر کې له دغو درېواړو ښپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ښپې له یوه څه اغبز سره ټپه ایزې ته یوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ښه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو اندول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستړه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ښپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ښپېزۍ، ځلور ښپېزۍ، پېنځه ښپېزۍ، شپږ ښپېزۍ، اووه ښپېزۍ، اته ښپېزۍ، نهه ښپېزۍ، لس ښپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلېزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېری بڼه له درې مسرو څخه رغښت

(c) ketabton.com: The Digital Library

موندلې دي او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې بر لاسې وي، رڼ بېلوالی یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د دې له پاره زما ځېرنه دا سپینې ته را اوباسي چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پښیله د څو سره ټپه ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پښیله له درو سره ټپ یا درو سره زخم یا درې زخمه یا درې ټپه، درو سره ټپه ایزې، څلور سره ټپ له څلور سره ټپه ایزې سره، پېنځه سره ټپ له پېنځه سره ټپه ایزې سره، شپږ سره ټپ له شپږ سره ټپه ایزې سره، اووه سره ټپ له اووه سره ټپه ایزې سره، اته سره ټپ له اته سره ټپه ایزې سره، نهه سره ټپ له نهه سره ټپه ایزې سره او لس سره ټپ له لس سره ټپه ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۲، ۶۶۶ ټول ټال ۱۴ نور.

ټول: واړه، درست . ؛. ۱۷

ټېټه: سویي لوړې، کوزې، لاندې. ؛. ۲۶۵

ټیکۍ: د وۍ له پامه ټیکۍ هغه دوې سرې پښیلې ته وایي چې د ټیک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پښیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

ټیکۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د ټیکۍ توکي دي لکه: وۍ، او، نو وۍ!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله، يه، وا!، واى!، وه!، وه الله، الله وى!، اى!، وه الله وى!!، وا وى، واى واى، وروره!، يه پښتونه!، يه کربانه، کنه ... .،)، د پښبلې (قافيې) کلمې يا غونډلې نه لري. خو د دوېيمې مسرې په پاى کې اهنګينه کلمه لري، چې دوى ټول اهنګ بشپړوي. هره ټيکى بايد د ه (زمونږ خپله ,,ه، هـ يا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنى ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، يا عينکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وايو) چې د پښتو ژبې ،نهويشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پايته رسېدلې وي. ټيکى د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېيله (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوى نه دى او نه نورو ژبو ته د ټيکى په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوى دى.

پرټولو ټيکيو، باندې يوه رښت د تطبيق وړ دى، يانې داچې د هرې ټيکى لومړۍ مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته. د هرې ټيکى د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرى وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؟. ۳۸ چوپړى او ۲۳۲ وارې نور راغلى دى

ټيکيو: ټيکى يې يکړه وى (يوون ويکى يا مفرد لغات) دى يا د ټيکى ډېر نوم دى. ؟. ۲، ۶، ۲۴۶... . (۷۳ وارې نور راغلى دى)

ټيکى ايزې (ټيکيزې): د وى يا ويکيي له پامه ټيکى ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د څو سره ټيک سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالى او څرګندوالى لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنى، پياوړې، غښتلې، هېښونکي، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زمونږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ئ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوکړې له پیدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ ټیکۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د ځپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوهیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږونه، ناتړوییکي، تړوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د ټپه ایزې (ټپیزې) توکي دي، چې لکه هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېرای وخت په پای کې ویل کېږي او د ځپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لږې لري. خو ډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې درېیمې، څلورمې او پېنځمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره ټیکۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايزه د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي.
او د لومړۍ ټيکۍ ايزې ځلورمه او د دوهيمې ټيکۍ ايزې پينځمه مسره يې ۱۳ ځپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې ټيکۍ ايزې، د لومړۍ او دوهيمې (د پورتنۍ ځلور سرې مسرې درېيمه، او د پينځه سرې مسرې ځلورمه) مسرې ځلورمه او اتهمه ځپه او د درېمې مسرې (پاينۍ مسرې،) ځلورمه، اتهمه او دولسمه ځپه، باندې زورنه وي او ډېرې وخت په کې کومه ځپه باندې زورنه نه احساسېږي. له سيمه ييزو غږو سره هم ځپه په خپل ځه رنګوالي نه پاتې کيږي او په ځنې سيمه کې بېلوالی لري. په بله وينا ټيکۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې سره سره پر يوه نازورنه ځپه يا يوې خوږ غږې يا ترنمي ځپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او ځلوېښتمه (د پينځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې) ځپې خوږغږي د ټيکۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې ترځنګه د ټيکيزې يوه بل رغنده ټوک ګڼل کيږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پيلې په توګه يې يوه ځپه کمېږي او له موسقې پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې ټوکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو ځخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې او ځلوېښتمه
(د پينځه سره ټيکۍ ايزې يې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې) زورنې ځپې له يوه ځه اغېز سره ټيکۍ ايزې ته يوه خوږغږې وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو ځخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفوني (euphony) بلل کيږي چې پښتو اندول يې ترنګټوک يا ترنمي توک کېدای شي. غوره سټه د ترنګټوک په پاينۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کبسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پېيلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپېيلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېيلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالی ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلی دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره.
نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رڼ بېلوالی يا ګړندی فرق يې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

د ټيکۍ ايزې د ځپې شمېر بېلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره ټيکۍ ايزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره ټيکۍ ايزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې ټيکۍ ايزې ۶۷ ځپېزې، اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې ټيکۍ ايزې يې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره ټيکۍ ايزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره يې څلور سره ټيکۍ ايزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وويل شي. خوند رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په ستېه ولاړ راځي، ډېرې ښې يې اته سره ټيکۍ ايزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وويل شي، ښې به بيا درې سرې ټيکۍ ايزې دې اته دانې يا دولس وويل شي، لږې ښې بيا پېنځه سره ټيکۍ ايزې يا پېنځيزونې ټيکۍ ايزې دي چې پېنځه دانې وويل شي ښې راځي، دا بيا له څلورو دانو شپږ سره ټيکۍ ايزو سره خوا په خوا ځای نيسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما ځېړنه دا سپينې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې يوه څو سره پېبيله د څو سره ټيکۍ ايزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو څلور او پينځه سره پېبيله له څلور سره او پېنځه سره ايز ټيک، پېنځه سره رټ رمټ ايز يا پېنځه سره سم برابر ايز او ايزې سره تشبع کوم، چې ورته ټيکۍ ايزه وايي، په دغه ډول ځېړې لري، درې سره ټيکۍ ايزې، څلور سره ټيکۍ ايزې، پېنځه سره ټيکۍ ايزې، شپږ سره ټيکۍ ايزې، اووه سره ټيکۍ ايزې، اته سره ټيکۍ ايزې، نهه سره ټيکۍ ايزې او لس سره ټيکۍ ايزې... . په بڼه مندل کېږي. د ټولو پام د ناوې ناويتوب درناوې ته چې په همغه شپېو او چارپېريال کې ويل کېږي نوموم يې. ټولې ځنګېرنې يې د بڼادۍ د دې شپېو سره ورته وي. هر څه د ناوې برابر وي سم برابر، يوازې د ناوې ستاينه په کې کوي همدغه چارپېريال سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې لري. ؛. ۲۶۷ او ۲۶۹

۷. چې (ج)

جانان: زما ريضائي نوم دی، زما ريضايي مور را باندې جانان نوم ايښی و، په دغه نوم به يې نومولم ، ۲:) لالی، معشوق، حبيب، محبوب. ؛. ۹، ۲۵۷ او ۵۴ وارې نور.

جرګه: د پښتنو دود مجلس چې هلته فيصله کېږي. ؛. ۱۰۳، ۱۵۲ او ۲۸۳

جغات: کوشش، ربړ، زيار، زحمت . ؛. ۱۲ او ۲۷۸

جګړې: جمع وی ده جنګونه، مفرده وييکي يې جګړه. ؛.۱۵، ۱۶، ۲۵، ۴۴ او ۱۲۱

جنبان: لړزنده، لړزيدونکی. ؛. ۲۷۰

۸. چې (چ)

چوپړي: چوپړی يا مخ، پاڼه ، ورقه، صفحه يې يکړ وی ده، لکه د کتاب او داسې نورو چوپړی. ؛. ۲، ۹، ... . ۲۸۸ او ۳۸ واري نور ټول ټال کبنل شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹. ځې (ځ)

ځاځ: غصه، قهر. ۶. ۲۴۹
ځانګړې: خاصه . ۶. ۵، ۷، ۲۸۲ او ۳۸ واري نور.
ځانمني: کرجنی، مغرور . ۶. ۲۷۱
ځغ غويانو په اوږو يې ږدي، سپاره ټړ، موټي، پال، تير، رسۍ، ځونډي او غويه کنټرول وي ۶. ۲۷۱

۱۰. څې (څ)

څارل: تعقيبول . ۶. ۱۱
څپيزو: څپه ييزو. ۶. ۲۷۱
څڅبېکي: ګړندی، چټک، تيز، ژر،رټ، بيړه. جمع وی يې څڅبېکي ۶. ۲۷۱
څلبر: د بېديا تالاو، د صحرا تالاب، د مېري ډنډ، د سارا حوض، د صحرا ډنډ، د ټټنګ حوض، د ښتې ډنډ، په دشته کی ډنډ په ټيټنګ کې ډنډ په بيديا کې تالاو، جووړ، تربلی، اود . ۶. ۷۶، ۹۵، ۹۶، ۱۰۳، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
څورلبخ: څورلبڅی، چورلبخ، لټ، محور. ۶. ۲۷۱

۱۱. خې (خ)

خولګۍ: وړه خوله، کوچنۍ خوله، مچو، مچې، مچکه، چپو، خولګوټی. ۶. ۱۰۱، ۱۰۸، ۱۰۹... . او نور ۱۷ ټول ټال راغلی

۱۲. دې (د)

دا په دا: په دې سبب، په دې وجه، په دې خاطر. ۶. ۲۷۱
دانې: ګڼه. ۶. ۲، ۴، ۹ او ۲۸۱ (ټول ټال ۹۰ واري نور.)
دد: ځناور، څيرونکی ځاروی، څيرونکی ژوی، وحشي حيوان. ۶. ۷۶
ددو: د دد جمع ده، ځناورو، څيرونکي ځاروي، څيرونکي ژوي، وحشي حيوانات . ۶. ۹۵، ۹۶، ۲۵۵، ۲۵۶ او ۲۸۸
درناوې: د درناوی يې مفرده وی ده، احترام، قدر کول، ځيګی، ځيګتوب. ۶. ۲۷۰.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: دستور، د ژوند تګلاره، رواج . ؛.۴۴، ۴۹ او ۴۹ وارې په نور په نورو چوپړو کې شتون لري.

دوې ګرایه: دوې هومره، دوې چنده. ؛. ۲۷۱

۱۳. ډې (ډ)

ډاډ: مطمعین، باوري . ؛.۱۹۱، ۱۹۲

۱۴. رې (ر)

رپ: ثانیې ۱۰۰ برخه. ؛. ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

رټ: تیز، ګړندی، څڅبېکی . زړور، په زړه ببر، تکړه سر تېره: بې باکه: څرګنکد، بر جسته، وتلی ؛. ۵۱، ۲۶۵، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱ او ۲۸۱

رټۍ: تیزپېغله، ګړندۍ پېغله، څڅبېکې پېغله. ؛. ۲۷۲

رغاوه: صنعت. ؛. ۲۷۲

۱۵. ړې (ړ)

۱۶. زې (ز)

زده کړه: تحصیل. ؛. ۱۲، ۲۶، ۸۱، ۱۵۷ او ۲۴۲

زرغون: شین ، سمسور، زراع، شنه. ؛. ۱۷۶

زوکړه: پیدایښت ؛. ۲۶، ۲۷، ۳۶، ۴۶، ۱۰۵، ۱۶۱، ۱۶۴، ۲۶۹، ۲۷۵، ۲۷۷ او ۲۸۱

۱۷. ژې (ژ)

ژبپانګه: وییپانګه، وییزېرمه، ویکبلري، ډیکشنري، (ذخیره زبان) . ؛. ۲۷۲

ژاپن: جاپان . ؛. ۲۷۲

ژمنه: وعده. ؛. ۱۹۲

ژۍ: غاړه، کناره، جۍ، پیڅه، څنډه، ۲) ژۍ: د اوبو مشک، ۳) ژې: د پښتو الفباء لیکل شوی او کاپي شوی ۲۰ حروف، ۲۰ حوف . ؛. ۴۲

۱۸. ږې (ږ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ږغرل:	د زړه په غوږو او ريدل، د زړه له کومې اوريدنه . ۶. ۲۷۲

۱۹. سې (س)

ستو:	کوشنۍ قطره. ۶. ۲۷۳
ساز:	برابر، ورته، مساوي، هم شکله، يوه بڼه. ۶. ۹۰، ۱۵۳، ۱۷۷ او ۱۸۹
سکالو:	موضع، مضمون، مطلب، مسله. ۶. ۶، ۷، ۱۰، ۱۳، ۲۲، ۳۱، ۳۸، ۴۹، ۲۶۴، ۲۶۹، ۲۷۷، ۲۸۰ او ۱۸۶
سول:	عقل. ۶. ۵۹

۲۰. شې (ش)

شتۍ:	تير، سوفار، خدنګ. ۶. ۲۷۳

۲۱. ښې (ښ)

ښکالو:	د پخښو غږ. ۶. ۲۷۳
ښکالوه:	سرخج، بحث، مباحثې. ۶. ۲۷۳

۲۲. غې (غ)

غړيالي:	ړوب، عضلاتي، تنومند. ۶. ۲۷۳
غورځاوڼ:	د يوې ډلې غړی. ۶. ۲۷۳
غونډې:	ورته؛. ۱۵، ۴۵، ۴۹، ۵۲، ۵۹، ۶۰، ۷۷، ۹۵، ۱۵۳ او ۲۴۲

۲۳. کې (ک)

کټ مټ:	يوه شان، ورته، هم شکل. ۶. ۱۱، ۱۸۴(ټول ټال ۱۸ واري نور)
کړۍ:	حلقه، دايره . ۶. ۳۵، ۷۲
کلام:	ويناوې، خبرې . ۶. ۱۶۶
کلام:	خبره، وينا. ۶. ۲۴۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

کم اصل: بې نسبه، سوی اصیل، ډم، ناين، جولا، نداف، قوال، بازينګر، نڅې. ۶. ۱۳۵، ۱۶۳ او ۱۷۹

کوکۍ: ډوليوزې، شا وزرې، (پکه بي بي، شاه پرک) ۲. مشره خور ۶. ۲۷۳

۲٤. ګې (ګ)

ګر: ظلم، ستم. ۶. ۱۷۲

ګس: کين، چپ. ۶. ۳۷

ګوټپېر: ګوټليد، زاويه ديد. ۶. ۲۷۴

۲۵. لې (ل)

لالا: ستر ورور، ستر اوښی، ستر کاکا، مشری ورور، خوږ مشر. ۶. ۷۶ او ۱۰۱

لاليه: پر مېرمنې چې خپل خاوند ډېر ګران وي نو په لاليه يې رابولي. شرين، خوږ، شات. ۶. ۱۱۱، ۱۶۲، ۱۸۵ او ۲۷۴

لرليد: دوربين . ۶. ۲۸۲

لرليد: ورستۍ ګنه، راتلونکي بڼه . ۶. ۲۲، ۳۱ ،۳۸، ۴۹، ۲۶۱، ۲۶۵، ۲۶۶ ۲۷۵ او ۲۷۸

لرې ويشتونکی: لېندوک، سنيپر، لرېويشتونکی ټوپک، لېندوک باندې تارول (يوه ډول مرغه) په غلچکي ډول وېشتل، خپل ښکار په پټ او لرې ځايه وېشتل، له لرې او پټ ځايه وېشتل، يوړ يو وېشتل. ۶. ۲۷۴

لړ: لړ (رديف) داسې تعريف کوو چې هغه غونډلې، وييکي (ويوکي يا وی) او ابېڅې چې په ټول او تله برابر يا مقفي شعر په پای کې د ټولو قافيه والو مسرو په يوه بڼه او يوه مانا تکرار راځي ورته رديف وايو.

تر ټولو ډېرې پېيلې (پيرانو، شېرونو، شعرونه يا اشلوک) د پښتو ژبې د ، ه ، ابېڅې باندې پښېله (قافيبه) او لړ (رديف) شوي دي. که د ، ه ، ابېڅې د هرې وييکي له بېل بېل ابېڅې و منو نو د ، ه ، ابېڅی په کې لړ (رديف) راځي. لکه وينه، دينه، شينه، ځينه، بينه په د غو وييې پښېلې کې د ، ه ، ابېڅې لړ ده. يا قافيي دې چې د ه رديف لري. ۷۳، ۲۷۴ ... . (ټول ټال ۴۰ وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړی: پروسه . ؛. ۴۴، ۱۴۱، ۱۸۶، ۲۱۲، ۱۶۹ او ۲۸۱

لغمانی: هغه کس چې په لغمان سیمه کې زوکړه شوی وي، هغه تن چې په لغمان سیمه کې پیدا شوی وي، د نوموړې سیمې ژوند ګړ. ؛. ۵۱، ۸۳، ۸۴، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۷۸

لمپاکا: د لغمان ولایت پخوانی نوم دی. ؛. ۸۳

لنډون: مخففات، چې د اصلي کلمو پر ځای یې د سر، پیل ابېڅی یا د پیل پېژند ابېڅي راځي. لکه: ت. و (تخنیکي وی)، ا. غ ,, و. غ ،، (اقتصادي غونډله یا وتیزه غونډله)، اېنج (اېنجینېر)، س (ساینسي)، ک (کیمیا)، ر (ریاضي)، ح (حساب)، ا.ا.ج (افغانستان اسلامي جمهوریت).. . ؛. ۱۵۰ او ۲۸۴

لنډی: په لغات کې لنډی هغه دوې سرې شعر ته وایي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړی، غښتلی، هېښونکی، سندریز، خوږ، ګڼلی، منلی، له اند، پند، احساس او تخیل ډک شعر دی چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

لنډی د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د لنډی توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، ګرانه، وروره، یه کربانه! کنه او داسې نور) د قافیې کلمې یا غونډلې نه لري.
خو د دوبیمي مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړ وي. هره لنډی باید د ه (زموږ خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,,ه،، وایو) چې د پښتو ژبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

،نهويشتم، ګڼه ابېڅې ده. په واول يا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، لنډی د پښتو ژبې د فونولوژيکي (غږيز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول شعر (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک ليدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د لنډی په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی.

پرتولو لنډيو، باندې يوه ربښت (قانون) د تطبيق وړ دی، ياني دا چې د هرې لنډی لومړی مسره بايد ۹ له دفتنګونو پرته او دوېيمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډی، د لومړی څلورمه او اتهمه څپه او د دوېيمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسېږي له سيمه ييزو غږو سره هم څپه په خپل کيفيت نه پاتې کېږي او په نيمه سيمه کې توپير لري. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۱۱۲۲ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډيو لنډی يې يوون (يکړ يا مفرده) وی ده، د لنډی ډېرنو يا جمع وی يا لغات لنډيو کېږي. ؛. ۲۳ او ۲۷۶. (ټول ټال ۴۲۷ وارې په دې کښلې کې راغلی دی.)

لنډی ايزې: د وی يا ويکيي له پامه لنډی ايزه هغې درې سرې پېيلې ته وايي چې د لټکې سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.

او په اصطلاح کې هغه وګړنی، پياوړې، غښتلې، هېښونکې، سندريزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخيل ډکه پېيله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نيکونو او نياګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ،، ښ، ډ، ږ، ڼ، ی او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پيدايښت سره جوښت يې جوت کړې دي. پښت يې هم کولی شي چې لرليد (راتلونکې بڼې) يې پرته له ادبي بيرغي کولو (پلجياريزم، د بل چا افکار او ليکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنی لنډی ايزې د مسرو شمېر يې ۳، د څپو شمېر يې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوييکيو پرته دی. (دفتنګونه , اليده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې يا کلمې دې چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، يې لا خوږ وي، په بله مانا ديفتنګونه , غبرګغږونه يا واکه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکب، هغه اوازو ته وايي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزي د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک يې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکی واله يې یا نرمه ,,ی،، او زرکې واله يې یا درنه يې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ،غبرګغږونه، ناټرویيکي، ټرویيکي، ستربل، اوستربل، پارنویيکي، بلنویيکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وی!، وی، او، نو وی!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، یه کربانه!، ای الکه! وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د لنډۍ ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډیری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېروالی راولي.

د پښبلي کلمې یا غونډلې لړې لري. خوډېری وخت د لومړۍ، دوېیمې او درېیمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړ وي. هره لنډۍ ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګنه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، لنډۍ ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. او درېیمه مسره يې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې لنډۍ ایزې، د لومړۍ او دوېیمې مسرې څلورمه او اتهمه څپه او د درېمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا لنډۍ ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. مانا دا چې د دغې وروستۍ نهمې، اتلسمې، او یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لنډۍیو، ټپو، ټیکۍیو او مصرۍیو انګړ
ځېړنـــــــچوپړي (ریســــــــرچ پانې)

دېرشتمې ځپې خوړ.غړي د لنډۍ ایزې مېچې د ځپیزه او خجیزه ټولوالي ترځنګه د لنډۍ ایزې یوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون یې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پېیلې په توګه یې یوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوړ. غړ. له لاسه ورکوي. دغه پاینې توکون په یوه پیر کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره یوه د ور مخکې نهمې، اتلسمې، او یوه دېرشتمې زورنې ځپې له یوه څه اغېز سره لنډۍ ایزې ته یوه خوړ.غړي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وریته هره یوه ځپه هم ایوفوني (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول یې ترنګتوک یا ترنمي توک کېدای شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاینۍ مسره کې دی چې نوموړې مسره د ایزې رغښت پنځ کوي، د ایزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ایزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې یوې مسرې سره ورته لړونه، پښیلي، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګینه پاینۍ ځپې ولري، د دیفتنګونه او پارنویکي سره، خو له نیمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربیتۍ، سپینۍ (ازادې پېیلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هایکویۍ، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېلیزۍ، ناپېیلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پېیلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرای بڼه له درې مسرو څخه رغښت موندلۍ دی او زوکړه شوي، ان له ساده درې غونډله ایزه وینا او یادونې سره. نوموړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالۍ یا ګړندی فرق یې وکولی شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولی وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې له پاره زما څېړنه دا سپیني ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره لنډۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو درې سرې پېیله له درې سرې لټکې یا درې سرې لنډۍ ایزې، څلور سره لټکې له څلور سره لنډۍ ایزې سره، پینځه سرې لټکې له پینځه سرې لنډۍ ایزې سره، شپږ سره لټکې له شپږ سره لنډۍ ایزې سره، اووه سرې لټکې له اووه سرې لنډۍ ایزې سره، اته سرې لټکې له اته سرې لنډۍ ایزې سره، نهه سرې لټکې له نهه سرې لنډۍ ایزې سره او لس سره لټکې له لس سره لنډۍ ایزې سره... . ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې لري. ؛. ۲۶۴، ۲۶۷، ۲۷۷ او ۲۷۶.

لوبغالې: لوبغاله یې مفرده وی ده، سټېډیوم، د لوبې میدان . ؛. ۲۸۴

لورې: سمتونو، طرفونو، له اړنه، د لوری یې مفرده وی ده. ؛. ۲۱، ۳۷، ۶۷ وا ۲۵۳ (ټول ټال ۴۶ وارې نور راغلی دی)

لېیلې: هڅولې، جغات ورکولې، تشویق کولې. ؛. ۱۲۷

۲۶. مې (م)

مانیز: معنایي، معنوي. ؛. ۱۵۹

مسره: د پېیلې نیمه کړی، نیم بند یا نیم بیت ته مسره وایي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ دوې مسرې لري. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسرې: مسره یې یوون نوم دی یا د مسره ډېرنوم دی؛ د پېیلې یوې کړی یا کړی، بند یا بیت ته مسرې وایي چې یوه لنډۍ، ټپه، ټیکۍ او مصرۍ یوه مسرې وي. ؛. (ټول ټال ۷۲وارې په بېلابېلو چوپړو کې راغلې)

مسجد: د لونځ ځای، چې یوازې الله تعالی ته په کې عبادت کېږي. ؛. ۴۶

مصرۍ: د وی یا وییکي له پامه مصرۍ هغه دوې سرې پېیلې ته وایي چې د لرغون مصرۍ تورې، مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري. او په اصطلاح کې هغه ولسي، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پېیله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ړ، ڼ، ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ... .،، د مصرۍ لرغون اهرمو غونډې چې ترننه یې نه جوړونکو او نه د هغوی نومونه معلوم نه دي څخه وړاندې زده، پېژندلي او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړي دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

مصرۍ د مسرو شمېر یې ۲، د څپو شمېر یې ۲۲ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته. (دفتنګونه د مصرۍ توکي دي لکه: وی، او، نو وی!!، جان، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، الله وی!، ای!، وه الله وی!!، وا وی، وای وای، نو، یه کربانه!، وروره!، کنه، ولې اواسې نور ... .)، د پښېلې (قافیې) غونډلې (کلمې) نه لري. خو د دوېیمې مسرې په پای کې اهنګینه کلمه لري، چې دوی ټول اهنګ بشپړوي. هره مصرۍ باید د ه (زمور خپله ,,ه،، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنۍ ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ,هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانبنودې، ,ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده.

په واول یا غږن اواز پای ته رسېدلې وي، مصرۍ د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. په نورو ژبو کې د دې ډول پېیلې (البته په همدې وزن او اهنګ) څرک لیدل شوی نه دی او نه نورو ژبو ته د مصرۍ په ژباړه کې د دې اهنګ ساتل شوی دی. پرټولو مصرۍ یو، باندې یوه رښت (دودی یا قانون) د پلې (تطبیق) وړ دی، یاني دا چې د هرې مصرۍ لومړۍ مسره باید ۹ له دفتنګونو پرته، او دوېیمه ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصرۍ، د لومړۍ څلورمه او اتهمه څپه؛ د دوېیمې مسرې څلورمه اتهمه او دولسمه څپه، خجنه وي. ډېرۍ وخت په کې کومه څپه په کې نه احساسیږي له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل کیفیت نه پاتې کیږي او په

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیمه سیمه کې توپیر لري. ؛. ۶ ، ۴۹، ۵۰، ۲۸۸. (ټول ټال ۳۷۵ وارې نور)

مصرۍیو: مصرۍ یې یکړه وی ده، یا د مصرۍ ډېرګنۍ نوم دی. ؛. ۱، ۲، ۳، ۴، ... . ۲۸۰. (ټول ټال ۸۰ وارې نور)

مصرۍ ایزې (مصریزې) د وی یا ویکیي له پامه مصرۍ ایزه هغې درې سرې پیېلې ته وایي چې د څو سره مصرۍ سره ډېرې ورته ځانګړې ځانګېړنې، څرنګوالی او څرګندوالی لري.
او په اصطلاح کې هغه وګړنۍ، پیاوړې، غښتلې، هېښونکې، سندریزه، خوږه، ګڼلې، منلې، له اند، پند، احساس او تخیل ډکه پیېله ده چې زموږ لرغونو پښتنو نیکونو او نیاګانو د پښتو ژبې د ابېڅو ,, ښ، ډ، ږ، ڼ، ۍ او ... .،، څخه وړاندې زده، پېژندلې او د پښتو ژبې له زوکړې له پېدایښت سره جوښت یې جوت کړې دي. پښت یې هم کولی شي چې لرلید (راتلونکې بڼې) یې پرته له ادبي بیرغي کولو (فلګیاریزم، د بل چا افکار او لیکنې په خپل نوم تېرول، Plagiarism) کښلی شي.

د کوشنۍ مصرۍ ایزې د مسرو شمېر یې ۳، د څپو شمېر یې ۳۱ له دفتنګونو او پارنوییکیو پرته دی. (دفتنګونه , الیده ، اضافه، سرباري او اوسترباری، غونډلې یا کلمې دي چې سندره , اهنګ؛ ترنګتوک؛، یې لا خوږوي، په بله مانا دیفتنګونه , غبرګغږونه یا واکه مرکب ، هغه اوازو ته وایي چې د خپلواک او نیمواک په ملګرتیا منځ ته رازې او لکه یوستووی اواز یوه وار پټلیز له خولې راوزې د یوه غبرګغږ لومړی ټوک یوه خپلواک او دوېیم ټوک یې یوه نیم واک اواز وي، کله زورکۍ واله یې یا نرمه ,,ی،، او زرکۍ واله یې یا درنه یې ,,ۍ ،، او داسې نور. دیفتنګونه ,غبرګغږونه، ناتروییکي، ترِوییکي، ستربل، اوستربل، پارنوییکي، بلنوییکي، اندېښنې، هیېجاني چغې، لکه: الله وۍ!، وۍ، او، نو وۍ!!، جان، ځانه!، خانه!، اشنا، شیرینه، ګرانه، یا الله، یه، وا!، وای!، وه!، وه الله، ای!، وه الله وۍ!!، وا وۍ، وای وای. نو، الله، او، ګرانه!، یه کربانه!، یه پښتیانا!، یه ځلمیه!، هه بچیه!، فردوس خانه!، لغمانیه!، یه که ځاره!، ای الکه!

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروره!، بخته میره! دغه راز هو، نه، ښه، څنګه، ولې...)، نومړي ټول د مصری ایزې توکي دي، چې کله د هرې مسرې پیل کې، کله منځ او ډېری وخت په پای کې ویل کېږي او د څپو په شمېر کې ډېر والی راولي.

د پښېلې کلمې یا غونډلې لړې لري. خو ډېری وخت د لومړی، دوېیمې درېیمې، څلورمې، پېنځمې او شپږمې مسرې په پای کې ترنګتوکه غونډله لري، چې دوی ټول ترنګتوک بشپړوي. هره مصری ایزه باید د ه (زموږ خپله ,, ه، هـ یا هې ،، چې ورته وړه ه، روغه ه، کوشنی ه، لنډه ه، دوې سترګې ه ،هـ، دوې سترګې والا ه، یا عینکو والا، عصري او ځانښودې، ،ه، وایو) چې د پښتو ژبې ،نهویشتم, ګڼه ابېڅې ده. په واول یا غږن اواز پایته رسېدلې وي، مصری ایزه د پښتو ژبې د فونولوژیکي (غږیز) جوړښت تابع ده او د هغې پر بنسټ جوړېږي. د لومړی مصری ایزې پېنځمه او د دوېیمې مصری ایزې شپږمه مسره یې ۱۳ څپې وي له دفتنګونو پرته.

د هرې مصری ایزې، د لومړی او دوېیمې (د پورتنی پېنځه سره مسرې څلورمه، او د شپږ سره مسرې پېنځمه) مسره څلورمه او اتهمه څپه او د پېنځمه او شپږمې مسرې (پاینی مسرې،) څلورمه، اتهمه او دولسمه څپه، باندې زورنه وي او ډېری وخت په کې کومه څپه باندې زورنه نه احساسېږي.

له سیمه ییزو غږو سره هم څپه په خپل څه رنګوالي نه پاتې کېږي او په ځنې سیمه کې بېلوالی لري. په بله وینا مصری ایزې مېچې د څپیزه او خجیزه ټولوالي سره سره پر یوه نازورنه څپه یا یوې خوږ غږې یا ترنمي څپه پای ته رسي. د هې ابېڅې دی چې غږ یې نس څخه هوا په حنجرې کشوي، چې خولې مخکې مو ورغوی او نیسئ او ه یا هه ووایئ نو هوا ویچې او د نس ډکیدل او تشیدلو باندې پوهېږی چې همدې ته ترنګتوک وایي، مانا دا چې د پیلنی مصری ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې او نهه څلوېښتمې (د پېنځه سره مصری ایزې یې ایزو نهمې، اتلسمې، اووه ویشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) ځپې خوږغږي د مصرۍ ايزې مېچې د ځپيزه او خجيزه ټولوالې ترځنګه د مصرۍ يوه بل رغنده توک ګڼل کېږي او نه شتون يې رغښت له پوښتنې سره مخامخوي؛ د پيېلې په توګه يې يوه ځپه کمېږي او له موسقي پلوه خوږ غږ له لاسه ورکوي. دغه پاينې توکونه په يوه پير کې له دغو درېواړو ځپو څخه هره يوه د ور مخکې وروستۍ نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې او نهه ځلوېښتمې (د شپږ سره مصرۍ ايزې نهمې، اتلسمې، اووه ويشتمې، شپږدېشتمې، پېنځه ځلوېښتمې او اته پېنځوستمې) زورنې ځپې له يوه څه اغېز سره مصرۍ ايزې ته يوه خوږغږي وربښي او پر همدې لاسوند له هرو درو څخه وريته هره يوه ځپه هم ايوفونې (euphony) بلل کېږي چې پښتو انډول يې ترنګتوک يا ترنمي توک کېداى شي. غوره ستېه د ترنګتوک په پاينۍ مسره کې دى چې نومونړې مسره د ايزې رغښت پنځ کوي، د ايزې غوره توک او منځې راځي.

په ټوله کې غوره ايزې هغه دې چې د لنډۍ، ټپې، ټېکۍ او مصرۍ، له هرې يوې مسرې سره ورته لړونه، پښيلې، ځانګړې ځانګړنې، بېلونکي نخښې، سرباري اهنګينه پاينۍ ځپې ولري، د ديفتنګونه او پارنويکي سره، خو له نيمکۍ، انګۍ، لنډکۍ، بګتۍ، کېسۍ (شبې)، پاړکۍ، کاکړۍ، نارې، بدلې، لوبې، سندرې، چاربيتۍ، سپينۍ (ازادې پيېلې)، کېسه ګۍ، د اتڼ غبرګۍ، درې ځپېزۍ، څلور ځپېزۍ، پېنځه ځپېزۍ، شپږ ځپېزۍ، اووه ځپېزۍ، اته ځپېزۍ، نهه ځپېزۍ، لس ځپېزۍ، هايکويۍ، پټۍ (تي خورو اړوندې پيېلې)، مونډۍ (سر پرېکړۍ)، انځورګۍ، کېنتوزۍ (سانتۍ)، نامانېزۍ، زخۍ، بې تولۍ، تولونجۍ، نا پښېليزۍ، ناپيېلۍ او سلسلۍ، دې ټولو پيېلو سره د سکالو (موضوع، مسلې، دننه نۍ برخې، Dialogue) له ستې بېلوالۍ ولري، د دې له پاره چې دا ټول په ډېرۍ بڼه له درې مسرو څخه رغښت مونډلۍ دى او زوکړه شوې، ان له ساده درې غونډله ايزه وينا او يادونې سره. نومونړو ټولو ته پام وي، پرې برلاسې وي، رټ بېلوالۍ يا ګړندى فرق يې وکولۍ شي، ورته ګڼلي وي او د ټولو زهنې پرتلنه په رپ سوب کې ټول پښتون پښت کولۍ وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مصرۍ ایزې د ځېې شمېر ببلګه داسې ده چې درې سره لري ۳۱ ځپېزې وي، څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې وي، پېنځه سره مصرۍ ایزې ۴۹ ځپېزې وي، شپږ سره مصرۍ ایزې ۵۸ ځپېزې وي، اووه سرې مصرۍ ایزې ۶۷ ځپېزې، اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي، او نهه سرې مصرۍ ایزې یې ۸۵ ځپېزې وي او لس سره مصرۍ ایزې ۹۴ ځپېزې وي. چې تر ټولو غوره یې څلور سره مصرۍ ایزې ۴۰ ځپېزې رانښلولې لړۍ لري او څلور دانې وویل شي. خوندور رنګ، د نوي وخت او هندارو په ښکاروندو په سته ولاړ راځي، ډېرې ښې یې اته سره مصرۍ ایزې ۷۶ ځپېزې وي چې دوې دانې وویل شي، ښې به بیا درې سرې مصرۍ ایزې دې اته دانې یا دولس وویل شي، لړې ښې بیا پېنځه سره مصرۍ ایزې یا پېنځېزونې مصرۍ ایزې دي چې پېنځه دانې وویل شي ښې راځي، دا بیا له څلورو دانو شپږ سره مصرۍ ایزو سره خوا په خوا ځای نیسي.

د دې له پاره زما څېړنه دا سپینې ته را اوباسې چې زه خپل د ژبې یوه څو سره پېیله د څو سره یا څو مخه مصرۍ ایزې نوم باندې نوموم، چې دې پښتو پېنځه او شپږ سره پېیله له پېنځه سره او شپږ سره مصرۍ ایزې، مصرۍ تورې او مصرۍ ایزې سره ورته ډېرې ځانګړې ځانګېرنې لري، چې ورته مصرۍ ایزه وایي، په دغه ډول څېرې لري، درې سره مصرۍ ایزې، څلور سره مصرۍ ایزې، پېنځه سره مصرۍ ایزې، شپږ سره مصرۍ ایزې، اووه سره مصرۍ ایزې، اته سره مصرۍ ایزې، نهه سره مصرۍ ایزې او لس سره مصرۍ ایزې... . په ښه مندل کېږي. او مصرۍ ایزې ډېرې ورته ځانګړې ځانګېرنې داسې دي. ؛. ۲۸۰ ، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳ او ۲۸۴

مل: بډه، ملګری، انډېوال، دوست، اشنا، یار. ؛. ۱۶، ۲۸۷ (ټول ټال ۲۰۶ وارې نور)

منځه: منځی، هسته. ؛. ۱۷، ۲۹، ... . او ۲۴۳ (ټول ټال ۱۳ وارې نور)

میر: مشر، سالار، ښاغلی. ؛. ۲۱۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۷. نې (ن)

ناوې: ناوې، ناوکۍ. ۶. ۳۸، او ۴۰
نغوتنه: عشاره، تلميح، کنايه. ۶. ۲۸۴
نګېرني: حس، مونث جمع وويکی يې نګېرنې ده. ۶. ۲۸۴
نندارہ: ليدنه، کتنه، ۲:) ننداري يې جمع ده يا سينما. ۳:) نندارتون : نمايشګاه. ۶. ۳۶، ۴۳، ۱۱۷ او ۱۵۴
نټه: انکار، نه منل. ۶. ۲۸۴
نټيالي: منکر. ۶. ۲۸۴
نوږی: جنس (نر او ښځه) . ۶. ۱۵۵
نوموړې: مېړنی، سرغندوې، سرلوړې، سرفرازه . ۶. ۶۰، ۲۶۴، ۲۶۸، ۲۷۴، ۲۷۷ او ۲۸۲
نۍ: هفته. ۶. ۲۶
نياو: عدل، داد. ۶. ۲۸۴
نياوتون: ستره محکمه. ۶. ۲۸۴
نياو وزارت: عدلي وزارت. ۶. ۲۸۴

۲۸. نې (ڼ)

ڼنکی: زنکی، جمعه يې زنکــــيان، هغه ماشومان چې پر مور باندې ډېر زيات ګران وي، د ناصرو قوم ځيني خلک رنکي ته ڼنکی وايي. ۶. ۲۸۵

۲۹. وې (و)

واړه: ټول، درست، ګرسره . ۶. ۳۵، ۹۵. (ټول ټال ۲۷ واري)
واند: تخيل، شېرې خيال، د شعر پيیلی انځور.۶. ۲۲
وخت: پېر، زمان، سهولتونه، ګرځيدنه، څرخا، تاويدنه، چورليدنه داعصابو پاريدنه، ګبنۍ اخيستنه، ترله وتنه: چکروهنه: بدليدنه: کړ ليچ: پيبنه: کار، چوپړ، خدمت: وار، روڼ: سينګار: څيره، جوله، بڼه: طرز، چم: ميلان. ګرځول، چورلول: بڼه ورکول: راپه زړه کول: تاوول: اړول: ستنول: په بل مخ اړول: بې ځايه کول: بدلول: تنبول، په شاکول: مخ کول، توجه کول، سپارل: ترجمه کول، ژباړل: جوړول: ګرځيدل، تاويدل، څرخيدل، چورليدل، ستنيدل: اوښتل. لکه: زه به لوبغالې ته په يوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نۍ ، منځنۍ (يک شنبه، سه شنبه،) تلم په يکۍ باندې، لرليد داره بادې ټوپک مې و، په نښه ويشتو کې ګسمتې يمه ځکه کېږ لورې سترګه مې عادت د پټېدو نه لري. کلي کې مو ځای نه و، په بيړنيو شيبو کې به يوه بل ته چمتو وو؛ په خپل منځو کې به مو ښې لوبوې کولې، لکه ډباډب، کيکيشن کای کراټي، کرکټ، خوسی. ؛. ۶، ۱۱، ... . (ټول ټال ۱۱۳ وارې نو)

وراشه: وجيز، ښې خبرې. ؛. ۱۵۷

ورهنيزي: کسبي. ؛. ۲۸۵

ولس: قوم، د سيمې وګړي، د سيمې ژوندګړ، جرګه، د مشررانو ناسته (اجلاس). ؛. ۲۴ ټول ټال ۱۲۸ وارې نور

ولوله: احساس، عاطفه. ؛. ۲۲

ولوليز: عاطفي، احساساتي. ؛. ۲۵

وګړيو: خلکو، ولس. ؛. ۴۱

ونج: عوض، تعويض، ميز. ؛. ۲۸۵

وېلاړ: تصميم، عزم، اراده. ؛. ۲۸۵

ويار: عيب، کمی. ؛. ۲۴۹

ويوکي: لغات، وييکي، ويکي، ويي. ؛. ۷۳

وی: لغات، وييکی. ؛. ۷۳،... . ۱۸۳ . (۱۲۹ وارې نور)

وی: د حيرانتيا اوز، بې برکته ناره يا غږ، پارنويکی دی. ؛. ۲۲،... . ۲۸۱ . (۱۰ وارې نور)

وييپوهه: لغاتپېژندنه. ؛. ۲۸۶

۳۰. هې (ه يا هـ)

هېر: له ياده وتلی، په پام کې نه. ؛. ۹، ۱۱۵ او ۲۳۵

۳۱. يې (ې)

يږ: خرس. ؛. ۲۸۶

يېږ: د کښتۍ لاستی. ؛. ۲۸۶

۳۲. ي	

يکۍ: بيسکل. ؛.۲۸۵

يوه نۍ: يک شنبه. ؛. ۲۸۵

يېبرور: بارور، حاصلخېزه. ؛. ۲۸۶

يېبره: ابره، اپېره، حاصل، ثمره. ؛. ۶

۳۳. ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوون: یکړ، واحد، یونټ. ؛. ۲۶۶

۳۴. ی

۳۵. ئ

دا لاندې نې په هغه ویکیو کې ترې ګټنه اخستل کیږي چې کټ مټ د عربي ژبې لغات وي، په پښتو ژبه کې دا توري نه کارول کیږي، خپلې ژبې وی لرو ورته.

۳۶. ثې (ث)

۳۷. حې (ح)

۳۸. ذې (ذ)

۳۹. صې (ص)

صفی الله: (صفي الله) زما نوم دی یا د لیکوال نوم دی، د عربي ژبې وی ده، د الله ربښتینی ملګری، د الله صادق دوست، ۲:) د حضرت آدم ع تخلص دی. ؛. ۱۶ او ۱۲۸

۴۰. ضې (ض)

۴۱. طې (ط)

۴۲. ظې (ظ)

۴۳. عې (ع)

۴۴. فې (ف)

۴۵.ق

لنډون
په دې ټولګه کې مخففات د اصلي کلمو پر ځای یوازې دغه لاندېنی راغلی دی.
اېنج. ص. ف: اېنجینېر صفي الله ,, فردوس ،،. ؛. ۲۸۷ چوپړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۸. بیبلو ګراپي Bibliography

د هغو لیکونو لېست چې په یوه سکالو یا بوړونکي او کښونکي پورې اړه و لري.

۱. **Admin**, Posted on (۳۰ November ۲۰۱۰), Views: ۹۵٦ views, Tanegashima Municipal Government Hall, town officials said. *Two headed Snakes-Twice as dangerous*.

۲. **Aszafe**, (September ٥ ۲۰۱٤), important measurements of a newborn. https://www.slideshear.net

۳. **Edged weapons,** *BCE Sumerians are depicted wearing helmets, the sword, Ramses III wielding a sickle shaped sword ۲۰۰۹.*

٤. **Elgood.** *1979, p.203.*

٥. **Lionel. Menasche.** *(September 23rd 1997)& (2001, 5 ed.), writing a Research Paper, Rev. end. (Pitt Series in English as a Second Language. ISBN 0472083694 (ISBN 13: 9780472083695).*

٦. **Hillary Mayell**, (March ۲۲, ۲۰۰۲), for National Geographic Kids News, *Life Is Confusing For Two-Headed Snakes*.

۷. **Jimmy Wales and larry Snager.** Nonprofite Wilimedia Foundation, (Janvary ۱٥, ۲۰۰۱), *Wikipedia, the Free encyclopedia Laghman province.* (January ۳۱, ۲۰۱۱, ۱۲:۰۰am)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸. **John Benjamins,** (۲۰۰٦), *Philadelphia, (m/The_Turns_of_Translation_Studies_New_Paradigms_or _Shifting_Viewpoints) p. 133*

۹. **Lizette Borreli**, (September ٥ ۲۰۱٤), *Healthy Living Male Anatomy 101:8 little –known Facts about penis size-medical daily.* www.medicaldaily.com>male anatomy

۱۰. Britanica Junior (World Almance (published annually by the new yark world- telegram and sun). Encyclopaedia Britannica, Inc., ۱۹۸۷,.

۱۱. **Mamluk Sword in the style of the Blessed Sword of the Prophet Mohammed**

۱۲. **Namit Bhatia,** (۱۹۹۲), *The Oxford Companion to the English Language, ed. Page 1.*

۱۳. **Omani.** *example is included in this sale as lot 151 Mohamed 2007, p.79, cat.43*

۱٤. **Petrie. W.M.Flinders.** *Karnak Stela of Amenhotep II A History of Egypt, Part Two, p.155.*

۱٥. **Piero Morandi,** (*1968*), *Villa-Italian-Traveler-Kafiristan, Luca Villa, Page # 141* [https://edspace.american.edu/silkroadjournal/wpcontent/uploads/sites/۹۸٤/۲۰۲۱/۰۳/Villa-Italian-Traveler-Kafiristan.pdf]

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٦. **Zahra Barnes**, (Decembers ١٦ ٢٠١٤), *The size of your Vagina:is it_Normal? – Womwn's Health.* www.womenshealthmag.com > health.

۱۷. **القران الکریم.** (۲۰۰۳ م کال)، د الله ج کتاب، یا کتاب الله، زما قران چې وایم یې (بعون الله وحمده تمرطبع هذا المصحف الشریف فی مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف بالمدینة المنورة باءشراف وزارة الحج والاوقاف المملکة العربیة السعودیة عام ۱۴۰۶ق ، مجمع الملک فهد لطباعة المصحف الشریف المراقبة البائیة رقم ۱۰۹۰۱، ج - ۱۷-۰-۳۰۰۴)، (قران کریم،۸ سورت یا انفال سورت ، ۹ ایت، چوپړی ۱۷۸).

۱۸. **برهان دین (الدین) صدیقي. مولانا.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د اسلامي معلوماتو ذخیره ، د مولانا غفران رشیدي کیرانوي د کتاب ژباړه، د مکتب دیوبند خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور. ۴۷چوپړي.

۱۹. **پښتو ټولنه.** (۱۳۵۴ لېږدی)، د پښتو څېړنو د نړوال مرکز د نړوال سیمینار د مقالو مجموعه، پښتو څېړنې ، د چاپ کال ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۰۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د افغانستان د علومو اکاډمي د کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ده ، پښتو څېړنې، پښتو ټولنه، ۵۰ چوپړی.

۲۰.**پیرو مرنډي.** (۱۹۶۸ زېږدی)، ګرځندوی په کافرستان کې ایټالیاوی دره، د انسان پېژندنې دوره او د توکم پېژندنې موزیم ټولونه، ۱۰ څېره، د نڅا تیارول، **۱۴۱** چوپړی.

۲۱. **پینده محمد. زهیر.** (۱۳۱۰ لېږدی یا ۱۹۳۲ زېږدې)، غوړشکه د لنډیو، خطي نسخه ملي ارشیف، استقلال لېسه کې کېنلې، ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۵۲ پر له پسې ګڼه ۴۶۳۸ ده، ۱۲۲ چوپړی.

۲۲. **حبیب الله رفیع.** (۱۳۴۹ لېږدی)، د خلکو سندرې، افغانستان اکاډمي، د تاریخ او ادب ټولنه، ۱۰۹ چوپړی.

۲۳. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو ژوند څلورنیمو زرو کلونو ته رسېږي ، هارون حکیمي مرکه. [٩:١٤:١٢ PM Sunday November ٢٨, ٢٠١٠] ۱۶:۰۳ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴. **حبیب الله رفیع.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په پښتو کې لنډۍ څه ته وایي؟ ، د آلمان ږغ راډیو سره د اوستاد حبیب الله رفیع دمرکې متن. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۱-۲۰۱٤-۰۸-۰۲-۱۰-۱۵-۵۲]، [۲۰۰۸-۳-۲٤]، [۹:۱٤:۱۲ PM Sunday November ۲۸, ۲۰۱۰] ۱۹:۴۳ د شپې.

۲۵. **جانان.** (۲۰۰۶ زېږدی کال)، په پښتو لنډیو کې ښځینه محرومیتونه، له اېنټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. برېښلیک یې وګورئ:
[http://janaan.bloguna.tolafghan.com/posts/۷۱۵]، [۱۵,۱۰,۲۰۰٦]، ۰۷:۲۹ د سهار.

۲٦. **جانباز سرفراز. مولوي. پوهندوی.** (۲۰۱۳ میلادي کال)، الرحیق المختوم، سیرت النبي ژباړن، صفی الرحمن. مبارکپوری. پوهاند. د کتاب لیکوال. دوهم کتونکی رفع الله .عطاء . دکتور. ۳۱۶چوپړي.

۲۷. **(د لیکوال پېژند څرګند نه دی).** (۱۳۱۲ لېږدی یا ۱۹۳۴ زېږدې)، منتخبات لغات متفرقه پښتو، خطي نسخه (کلمي کښلې یا په قلم لیکلې) ملي ارشیف، په ۱۳۱۸ لېږدې کې پښتو ټولنې ته سپارلې شوې وه. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۲۲۴ چوپړی.

۲۸. **دوست محمد دوست شینواری. څېړنوال.** (۲۰۰۶ میلادي کال)، د پښتو د ولسي ادب لارې، لنډۍ سرلیک، د دانش خپرندویې ټولنې تخنیکي څانګه پېښور.

۲۹. **سرباز خان.** . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، پښتو ادب کښې د ټپې یا لنډۍ مقام، ټپه، لنډۍ، مصره، په پښتون فورمز کې پورته کړې لېکنه، په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.pashtunforums.com/literature-/۹۰۵-۱٦٦۲-۱٦۹۰-۱۵۷۸-۱٦۰۸-۱۵۷۵-۱٦۰٦-۱٦۰٤-۱۵۷۵-۱٦۱۰-۱۷٤٤-۱٦٦۲-۱٦٦۰-۱۵۸۳-۱۷٤٤-۱٦۹۰-۱۷۰۵-۱۵۷٦-۱۵۸۳-۱٦۰۵-۱۵۷۵-۱٦۰۲-۱٦۰۵-۱۷٤۱-۱٦۷۳-a.html] ، [۲۷-۰٤-۲۰۱۰]، ۰۵:۴۶ د سهار.

۳۰. **سرفراز مومند. پوهنمل.** (۲۰۱۲ زېږدی کال)، څخه د ډیپلوم انجنیر عبدالقادر مسعود غوښتنه.

۳۱. **سلطان عزیز. عزیز ابوحذیفه. مولوي.** (۱۳۹۱ لمریز لېږدی، ۱۴۳۳ سپوږمیز لېږدی، ۲۰۱۳ زېږدی)، د عزیز التفاسیر لیکونکی، د قران کریم پښتو ترجمه او تفسیر، خپرندوی دارالکنوز العلمیة تخنیکي څانګه پېښور،۶ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ایت ۴۱۲ چوپړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۲. **سليمان لايق. ځېړونکی.** (۲۰۰۸ زېږدی کال)، سليمان لايق په لنډيو غږيږي، د اګست په ۲۱ نيټه قلم نړيوالي ټولنې د لنډيو په هکله سليمان لايق غږولی و او بازمحمد عابد ثبت کړی و چې دا دی کټ مټ يې ستاسې په وړاندې خپروم.

۳۳. **سليمان لايق او مجاور احمد زيار مومند.** (۱۳۶۱لېږديز لمريز کال)، پښتو لنډۍ، پښتو لنډۍ د شفاهي ادب او فوکلور د ډيفارټمنټ د علمي غړو د ۱۳۶۱ لېږدي ګډه علمي پروژه، د لنډيو په باب تحليلي ځېړنه، د سليمان لايق او د مجاور احمد مومند په زيار، د پښتو ټولنې د ادبياتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر يا پرله پسې نمبر يې ۸۲، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۵۲۴۷، عمومي مطبعه کابل، ۱۰۰۰ چاپ ګڼه، چاپ کال ۱۳۶۴ لېږدی، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۵۳ ده، ځلورم چوپړی.

۳۴. **سلما شاهين. ډاکټره.** (۱۹۸۴ زېږدی)، روهي سندري، پېښور د پښتو اکاډيمی مخکنی رئيسې، پېښور پوهنتون،۳۸۰ چوپړی.

۳۵. **سيد بهاء الدين مجروح. پوهاند. ډاکټر.** (۱۳۵۴ لېږدی)، پښتو ځېړنې، د پښتو ټولنې ادبياتو د څانګې له خوا، د چاپ کال تله ۱۳۵۶ لېږدی، چاپ شمېر ۱۵۰۰، پر له پسې نمبر ۲۲۳، د پښتو ځېړنو د نړيوال مرکز د نړيوال سيمينار د مقالو مجموعه (۱۳۵۴). د پښتو ټولنې له لورې. د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندنې ګڼه ۱۴ پ، ۱۵۳ چوپړی.

۳۶. **سيد عبدالسلام رستمي ابو زکريا. علامه الشيخ.** (۱۳۹۲ لمريز لېږدی، ۱۴۳۵ سپوږميز لېږدی، ۲۰۱۴ زېږدی)، احسن الکلام ليکونکی، د قران کريم پښتو ترجمه او تفسير، خپرندوی جامعه عربية لاشاعة التوحيد و السنة بډه بېره پېښور،۵ ټوک، ۱۳ سپاره، ۱۳ سورت، الرعد، ۲۴ ايت ۲۸۳ چوپړي.

۳۷. **سيد محی الدين هاشمي. محقق.** (۱۳۸۶ لېږديز لمريز کال)، ادب پوهنه ,ادبيات او ادابي ځېړنې، ۴۶چوپړي.

۳۸. **شهسوار سنګروال. پوهاند. تاريخ پروفيسور.** (۱۳۹۱ لېږدی- ۲۰۱۲ زېږدی) ، تاريخ مرصع تاريخي ځېړنه، افغان ادبي جرګه – لندن خپرندوی، ۱۰چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۹. **صفي الله فردوس. ډیپلوم. انجېنر.** (۱۳۸۸ لېږدیز لمریزکال)، څلېر کې د ددو دود، زما د شعرونو ټولګه.
[http://www.ketabton.com/book/id/۸۲۰]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۰. **صفي الله فردوس. ماستر. اپنجینېر.** (د کب ۱۲، ۱۴۰۰ لېږدیز لمریزکال)، د ټاټوبي ټنګټکور او پېیلې، وړیا پوهنغونډ ویکیپېډیا له پاره لیکنه، ۱۱ چوپړی.
[https://ps.wikipedia.org/wiki/د_ټاټوبي_ټنګټکور_او_پېیلې]، [November ۱۱ ۲۰۲۲]، ۱۱:۴۰ د ورځې.

۴۱. **عبدالباري جهاني.** (۳۱، جنوري، ۲۰۱۶زیږدی کال)، یو ځل بیا د لنډیو په باره کې ، تاند خپرندوی، تر اوسه ۳ درې وار لیدل شوي په انترنټ پاڼه کې د خپریدو له وخته. بریښلیک یې وګورئ:
[http://www.taand.com/archives/٦٢٦٧٦]، [Written by: Tand, ٣ Replies]، [January ۳۱ ۲۰۱٦]، ۲۲:۱۸ د شپې.

۴۲. **عبدالروف. بېنوا** (۱۳۳۷ لېږدی)، لنډۍ چاڼ کوونکی او فارسي مترجم، انګرېزي ژباړه یې محمد ابراهیم شریفي کړي، پښتو ټولنه، ۱۳۳۷لېږدي کې د کابل عسکري مطبعې (د ملي دفاع وزارت مطبعه) څخه له چاپه تېره شوي ټولګه ده، په عامه کتابتون کې یې د موندنې ګڼه ۳۹۸/۲ ل ۴۵ ب دی، ۱۲۲ چوپړی.

۴۳. **عبدالروف. بېنوا**. (۱۳۸۷ لېږدی)، پښتولنډۍ، دوېیم چاپ، تاج الدین ایجاز زاوه وال اوردو ژباړه، په کندوز کې د ربدي ګل مشاعرې په ویاړ، دانش خپرندویه ټولنه، ۷۶ چوپړی.

۴۴. **فرهاد. محمد غالب ترین. خویشګی.** (۲۰۰۳ م کال)، مشکات شریف پښتو ژباړه، څلورم ټوک، د بیان او د شعر بیان، ۴۵۸۰ ګڼه حدیث، ۱۴ چوړی.

۴۵. **فیاض علی شاه. اخونزاده.** (۲۰۰۷ زیږدی کال)، د پښتو اولسي شاعري کې د ټپې اهمیت، له بریښنایې پاڼې څخه.

۴٦. **ګل باچا الفت. د ادب ستوری.** (۱۳۲۵ لېږدی یا ۱۹۴۶ زیږدی)، پښتو سندرې، ګل باچا الفت د پښتو ټولنې مبصر او د صحافت او تالیف د څانګو امیر، د پښتو ټولنې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشراتو نمبر ۹۵، عمومي مطبعه کابل ، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني ګڼه ۱۲ ده، ۱۱۲ ـ ۱۱۹ چوپړي.

٤۷. **لال باچا ازمون. پوهندوی.** (۲۳، اګست، ۲۰۱۵ زیږدی کال)، دلنډۍ او دوبیتي پرتله!- ، ۰۰۴ ګڼه او تر اوسه ۱ یو وار لیدل شوي په انترنټ پانه کې د خپریدو له وخته. انعکاس راډیو، (http://www.enikaasradio.com)

٤۸. **محمد آقا شېرزاد او جمشېد رشیدي. پوهنمل.** (۱۳۸۵ لیږدیز لمریز کال)، پښتو ژبه او ادبیات، کابل، ببلا ببل چوپړي. ۹ چوپړی

٤۹. **محمد اسمعیل یون. پوهیالی.** (۱۳۷۷ لیږدیز لمریز کال)، د پښتو شعر هندسي جوړښت، کابل، ۴ چوپړی.

۵۰. **محمد حامد حلیمي.** . (۲۰۰۷ زیږدی کال)، لنډۍ د ګلونو په سمندر کې. په دې برېښلیک یې وګورئ:
[http://www.benawa.com/pashto/print.php?id=۱۱۹۹۵]، [۲۰۰۷-۰۵-۰۱]، ۱۸:۴۰ د شپې.

۵۱. **محمد داود وفا.** (۱۳۹۲ لیږدی)، د فلکلور پېژندنې لارښود ، ختیځ اکاډمي ننګرهار، ۴۳ چوپړی.

۵۲. **محمد دین. ژواک.** (۱۳۳۴لیږدیز لمریز کال)، پښتني سندرې، لومړۍ برخه، د پښتو تولنې د ادبیاتو د څانګې له خوا، د پښتو ټولنې د نشراتو نمبر یا پرله پسې نمبر یې ۱۱۵، افغانستان د علومو اکاډمۍ مرکزي علمي کتابتون ګڼې کوډ ۱۲۵۹۴، عمومي مطبعه کابل ،۲۵۰۰ چاپ ګڼه، د افغانستان د علومو اکاډمي کتابتون کې د موندني ګڼه ۴ ده، د او هـ چوپړی.

۵۳. **محمد رحمت الله تنها. پوهنیار.** (۲۵ د لیندۍ، ۱۳۹۱ لیږدی، ۱۵ ډېسمبر ۲۰۱۲ زیږدی)، موږ په بې رنګه نړۍ کې ژوند کوو.، په پورتنۍ نېټه د بي بي سي له پانې د ګرینویچ په وخت: ۲۱:۲۱ – یونۍ خپور کړی، ۱ چوپړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵٤. محمد رحیم الهام. پوهاند. ډاکټر. (۱۳۷۹ لېږدی)، لنډۍ ها، د اریک سیار کتابتون اداره او مسلسله ګڼه یې ۴۳، د عامه کتابتون کې د موندلو ګڼه ۲/ ۳۹۸ ل ۳۸ الف:. ۱۶، ۸ او ۹ چوپړی

۵۵. محمد عمر. (۱۳۱۸ لېږدی یا ۱۹۴۰ زېږدي)، متلونه او لنډۍ (ذخیرة الغات پښتو)، خطي نسخه ملي ارشیف، ۱۳۱۸ لېږدي کې پښتو ټولنې ته سپارلې. اوس یې ملي ارشیف کې د موندنې ګڼه ۴/۸۲ پر له پسې ګڼه ۵۳۸۲ ده، ۶۳ چوپړی.

۵٦. محمود نظري. . (۲۰۱۰ زېږدی کال)، په لنډیو کې طنزي او خندونکي توکي.
په دې بریښلیک یې وګورئ: [http://www.khost-web.net/adabyat/landay/۵۸۸۰-۳۱-۱۳-۱۰-۲-۰۸-۲۰۱٤]، [۲۰۱۰ ,۲۸ Sunday November PM ۹:۱٤:۱۲] ۱۹:۴۳ د شپې.
۱۸:۴۰ د شپې.

۵۷. مجاور احمد زیار. پوهاند. دوکتور. (۱۳۸۵ لېږدی، ۲۰۰۶ زیږدی)، لیکلار ښور , یوه پښتو – کره پښتو، د نوې ژبپوهنې په رڼا کې، ساپي پښتو څېړنې او پراختیا مرکز، ۵۱ چوپړی.

۵۸. ولایت خان ځدراڼ. (۲۰۰۸ زېږدی کال)، د پښتو لنډیو په اړه یو څو خبرې، سویډن، له انټرنېټ څخه یې لیکنه په نوم او د مقالې په نوم موندلی شئ. په دې بریښلیک یې وګورئ:
[http://baheer.com/baher/modules.php?name=News&file=article&sid=۳۷۷٦]، [شنبه، ۱۵ چنګاښ ، ۱۳۸۷]، ۱۸:۴۰ د شپې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

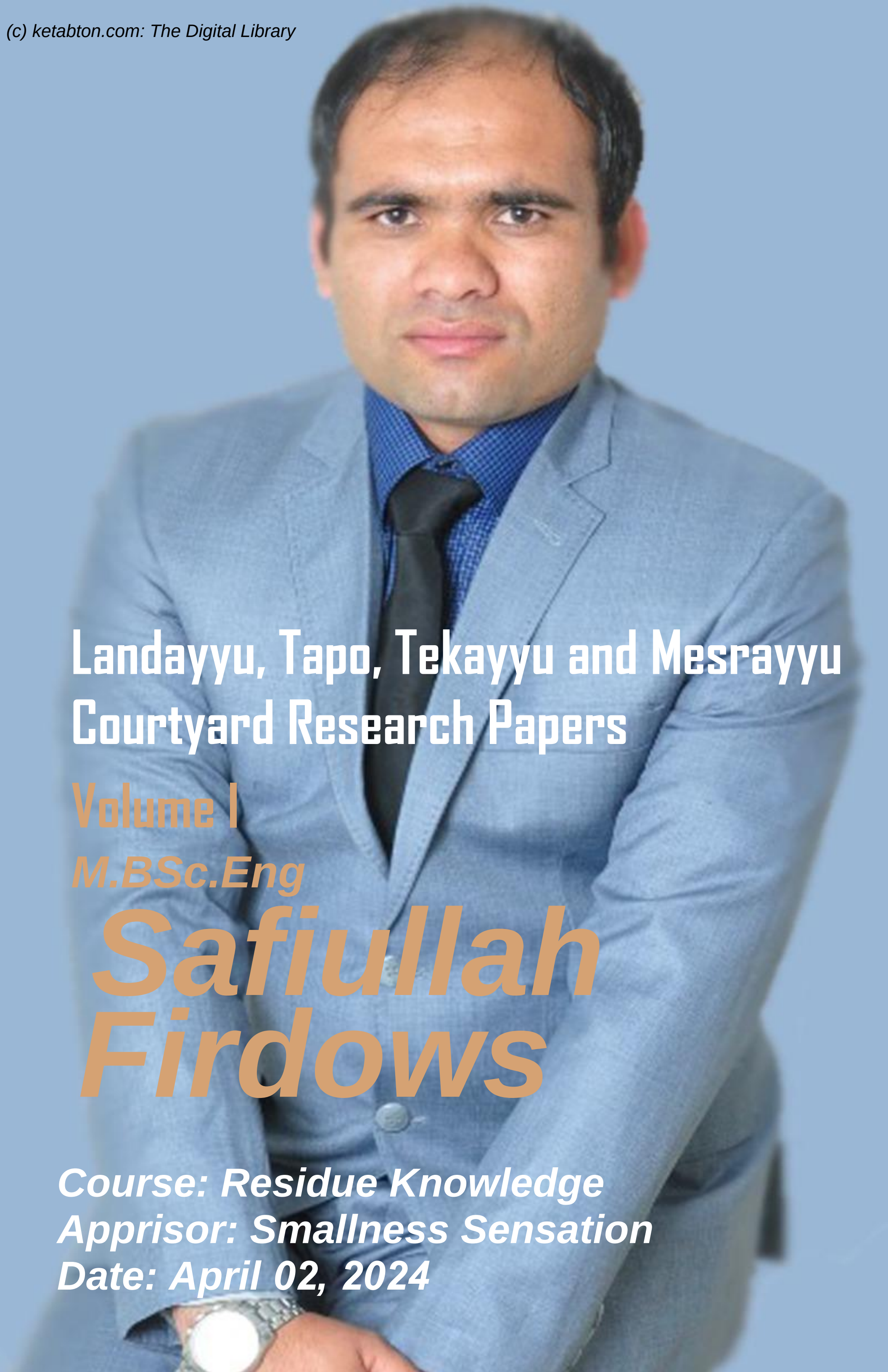

Landayyu, Tapo, Tekayyu and Mesrayyu Courtyard Research Papers

Volume I

M.BSc.Eng

Safiullah Firdows

Course: Residue Knowledge
Apprisor: Smallness Sensation
Date: April 02, 2024

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library